

Allan Philip

EU-IP

Europæisk International Privat- og Procesret

2. udgave

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
1994

EU-IP

2. udgave, 1. oplag

© 1994 by Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Alle rettigheder forbeholdes.

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse eller
mangfoldiggørelse af denne bog eller dele heraf er
uden forlagets skriftlige samtykke ikke tilladt
ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

Tryk: Gentofte Tryk

Indbinding: Damm's Bogbinderi, Randers

Printed in Denmark 1994

ISBN 87-574-3773-4

Forord

EF-IP.I om lovvalget i kontraktforhold udkom i 1982, EF-IP.II om værneting og tvangsfuldbyrdelse af fremmede retsafgørelser i 1986, begge i forbindelse med gennemførelsen af den pågældende EU-konvention i Danmark.

Denne 2. udgave er en sammenskrivning af de to bøger, men samtidig en fuldstændig omskrivning af mange afsnit og en ajourføring under hensyntagen til den store udvikling, der har fundet sted i de forløbne år. Endvidere er der medtaget afsnit om anden EU-lovgivning på området. Afsnittet om domskonventionen er baseret på San Sebastian- og Lugano-konventionerne, selvom de på dette tidspunkt endnu ikke er trådt i kraft i Danmark.

Sammenlignet med de tilsvarende engelske og tyske fremstillinger på 500 til 1.000 sider er der tale om en kortfattet fremstilling. Den skulle imidlertid være tilstrækkelig for de fleste formål, og de vigtigste fremmede fremstillinger er nævnt i litteraturlisten.

København i september 1994

Indholdsfortegnelse

Forord	5
Indholdsfortegnelse	7
Forkortelser	13
1. Del. Indledning	15
I.	17
2. Del. Domskonventionen	25
II. Indledning	27
III. Anvendelsesområde	30
1. Positiv afgrænsning	30
2. Negativ afgrænsning	31
3. Forhold til andre konventioner	34
4. Personel og territorial afgrænsning	34
5. Ikrafttrædelse	35
6. Luganokonventionen	36
IV. Domicil	37
1. Fysiske personers domicil	37
2. Selskabers domicil	38
3. Trusts	39
V. Domskonventionens værnetingsregler	41
1. Oversigt	41
2. Anvendelsesområde	41
3. Forum non conveniens	43
4. Hjemting	44
5. Undtagelsesværneting (Specielle kompetenceregler) ...	44
VI. Kontraktværnetinget	46
a) Kontrakter i almindelighed	47
b) Arbejdskontrakter	49
VII. Underholdspligt	51
VIII. Erstatningskrav	53
IX. Filialværneting. Trusts	55
a) Filialværneting	55
b) Trusts	56
X. Kumulation, modfordringer, m.v.	57

Indholdsfortegnelse

	1. Passiv, subjektiv kumulation	57
	2. Adcitation	58
	3. Modfordringer	59
	4. Kontrakter om rettigheder over fast ejendom	60
XI.	Søsager.	61
	1. Indledning	61
	2. Visse bjærgningssager	61
	3. Sager om ansvarsbegrænsning	62
	4. Sager om skibsfører og besætning	63
	5. Generelle kompetenceregler i søretssager	63
	a) Sølovsarrest	64
	b) Arrest uden afsejlingsforbud	65
XII.	Eksklusive værneting	66
	1. Generelt om de eksklusive værneting	66
	2. Fast ejendom	67
	3. Selskaber	70
	4. Offentlige registre, patenter, m.v.	70
	5. Fuldbyrkelse af retsafgørelser	71
XIII.	Værnetingsaftaler	73
	A. Egentlige eller udtrykkelige værnetingsaftaler	73
	a) Indledning	73
	b) Virkningen af en værnetingsaftale	75
	c) Betingelser	76
	d) Form	79
	e) Andre spørgsmål	83
	B. Accept af kompetence	84
XIV.	De særlige værneting i forsikringssager og sager om forbrugerkontrakter	86
	A. Forsikringssager	87
	a) Forsikringssager i almindelighed	87
	b) Særligt om værnetingsaftaler	89
	B. Sager om forbrugerkontrakter	92
XV.	Forskellige processuelle regler	96
	1. Prøvelse af kompetencen og udeblivelse	96
	2. Litis pendens og indbyrdes sammenhængende krav . . .	98
	a) Litis pendens	98
	b) Konneksitet	100
XVI.	Foreløbige retsmidler	103
XVII.	Anerkendelse og fuldbyrkelse af retsafgørelser	107
	A. Betingelserne for anerkendelse og fuldbyrkelse	108

Indholdsfortegnelse

1. Ordre public-reglen, art. 27 nr. 1	109
2. Processuelle garantier, art. 27 nr. 2	109
3. Uforenelige afgørelser, art. 27 nr. 3 og 5	111
4. Lovvalget, art. 27 nr. 4	112
5. Den fremmede domstols kompetence, art. 28, art. 59 og TTK art. 34	113
B. Anerkendelse – begreb og fremgangsmåde	116
C. Fuldbgyrdelse – fremgangsmåde	118
D. Officielt bekræftelsesdokument og retsforlig	123
3. Del. Romkonventionen	125
XVIII. Indledning	127
XIX. Romkonventionens anvendelsesområde	128
A. Kontraktlige forpligtelser	128
B. Tilknytning til flere retssystemer	129
a) Internationale konflikter	129
b) Interprovinsielle konflikter	130
C. Romkonventionen som uniform lov. Forholdet til andre regelsæt	131
D. Afgrænsningen i øvrigt. Art. 1 stk. 2-4	132
XX. Parternes frie lovvalg	136
A. Indledning	136
B. Lovvalgets gyldighed	137
a) Materielle gyldighedsregler	137
b) Lovvalget med hensyn til lovvalgsaftalens gyldighed i øvrigt	139
c) Tidspunktet for lovvalget	139
d) Partsautonomien i ikke-internationale aftaler	140
XXI. Lovvalget i mangel af aftale	144
A. Den nærmeste tilknytning	144
B. Formodningsreglen	144
a) Den karakteristiske ydelse	144
b) Fast ejendom	146
c) Godstransport	146
C. Formodningernes bortfald	148
D. Opdeling	148
XXII. Undtagelser fra art. 3 og art. 4	150
A. Indledning	150
B. Art. 5. Forbrugerftaler	151
a) Indledning	151
b) Definition af forbrugerftaler	152

Indholdsfortegnelse

c) Hvilke forbrugeraftaler er omfattet af art. 5	153
d) Partsautonomien i art. 5	154
e) Det objektive lovvalg i art. 5	155
f) Anden EU-lovgivning om forbrugere	155
C. Art. 6. Individuelle arbejdsaftaler	156
a) Indledning	156
b) Partsautonomien i art. 6	157
c) Det objektive lovvalg	158
D. Andre EU-regler, der fraviger Romkonventionens	
art. 3 og 4	159
1. Handelsagenter	159
2. Forsikring	161
a) Indledning	161
b) Livsforsikring	162
c) Skadesforsikring	163
d) Andre spørgsmål	165
XXIII. Kontraktstatuttet og dets grænser	166
A. Indledning	166
B. Området for den anvendelige lov –	
Kontraktstatuttets indhold	166
C. Kontraktstatuttets grænser	169
a) Aftalens materielle gyldighed	169
b) Gyldighed med hensyn til form	170
1. Aftaler inter præsentes	170
2. Aftaler inter absentes	170
3. Ensidige viljeserklæringer	171
4. Forbrugeraftaler	171
5. Aftaler om fast ejendom	171
c) Handleevne	172
D. Overdragelse af fordringer	173
E. Subrogation	174
F. Visse bevisspørgsmål	175
a) Bevisbyrde	175
b) Bevismidler	176
G. Offentligretlige regler	176
XXIV. Præceptive regler	178
A. Begreb	178
B. Særligt om art. 7	180
C. Anvendelse af tredjelandets ret (stk. 1)	182
D. Anvendelse af lex fori (stk. 2)	184

Indholdsfortegnelse

XXV. Forskellige regler	186
A. Renvoi	186
B. Ordre public	186
4. Del.	189
XXVI. Europa-domstolens fortolkningsret	191
 Bilag	
Bilag 1 – Domskonventionen	195
Bilag 2 – Fortolkningsprotokollen	215
Bilag 3 – Lov om EF-Domskonventionen	217
Bilag 4 – Romkonventionen	220
Bilag 5 – Fortolkningsprotokollen	228
Bilag 6 – Lov om Romkonventionen	230
Bilag 7 – Andet Skadesforsikringsdirektiv	231
Bilag 8 – Tredje Skadesforsikringsdirektiv	233
Bilag 9 – Andet Livsforsikringsdirektiv	234
Registre m.v.	235
Litteraturliste	237
Forarbejder og henvisninger til EF Tidende	238
Ikrafttrædelsesoversigt	239
Domsregister	241
Lovregister	243
Stikordsregister	247

Forkortelser

Am. J. of Comp. Law:	American Journal of Comparative Law.
Domskonventionen:	Konvention om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, jfr. II.1.
Droz:	Georges A.L. Droz: Competence Judiciaire et Effets des Jugements dans le Marché Commun, 1972.
Geimer-Schütze:	Geimer/Schütze: Internationale Urteilsanerkennung I.1, 1983.
ICLQ:	International and Comparative Law Quarterly.
IPRax:	Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrecht.
Journal Clunet:	Journal du droit international.
Komm. Rpl.:	Kommenteret Retsplejelov II, 4. udg. 1989.
Luganokonventionen:	Jfr. Domskonventionen og II.1.
NTIR:	Nordisk Tidsskrift for International Ret, fra 1987: Nordic Journal of International Law.
Philip DIPP:	Allan Philip: Dansk International Privat- og Procesret, 3. udg., 1976.
Rabels Z:	Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht.
Recueil:	Recueil des Cours de l'Académie de droit international, Haag.
Revue critique:	Revue critique de droit international privé.
Romkonventionen:	Konvention om hvilken lov, der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser, jfr. XVIII.
Saml:	Samling af afgørelser fra Domstolen (Europa-domstolen).
TTK:	Tiltrædelseskonventionen af 1978, jfr. II.1.

1. del

INDLEDNING

I.

1. Tanken om en omfattende kodifikation af den internationale privatrets regler om lovvalget har i mange år haft tilhængere på det europæiske kontinent. Code Civil indeholdt enkelte og EGBGB et mere omfattende sæt af international privatretlige regler.

Mellem de to verdenskrige fandt der kodifikationer og kodifikationsforsøg sted i flere øst- og mellemeuropæiske lande, og Frankenstein udarbejdede sin store private kodifikation. Det første amerikanske Restatement fremkom i 1934.¹

Efter den 2. verdenskrig har kodifikationsarbejdet yderligere taget fart. Italien og Grækenland fik kodifikationer allerede under krigen, og der er kommet kodifikationer i en række østeuropæiske lande. Umiddelbart efter krigen påbegyndtes en revision af Code Civil, som blandt andet resulterede i et forslag til en IP lovbog, som dog aldrig er blevet gennemført.² Benelux-landene udarbejdede en konvention i 1951, revideret i 1969, som aldrig er trådt i kraft.³

Det amerikanske Restatement er blevet afløst af et Restatement Second i 1971. Østrig har fået en lov om international privatret,⁴ og i Schweiz trådte en stor, moderne og velgennemarbejdet lov omfattende hele den internationale privat- og procesret i kraft 1. januar 1989.⁵ I Tyskland trådte Gesetz zur Neuregelung des internationalen Privatrechts i kraft 1. september 1986 med omfattende ændringer i EGBGB,⁶ Rumænien har fået en IP lov i 1992,⁷ og

1. Om kodifikation af international privatret, jfr. Jayme i Recueil 1982 IV 9 og Firsching i IPRax 1985.125.

2. Jfr. Am. J. of Comp. Law 1970.614, Revue critique 1970.832 og Journal Clunet 1971.31.

3. Jfr. Am. J. of Comp. Law 1970.406, Journal Clunet 1969.358, og Rabels Z 1975.226.

4. Jfr. Am. J. of Comp. Law 1980.222, Revue critique 1979.174 og Beitzke i Rabels Z 1979.246.

5. Karrer og Arnold, Switzerlands Private International Law Statute; Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht, Schlussbericht der Expertenkommission; Knoepfler, Schweizer, von Overbeck and Stojanovic i Revue critique 1988.207, 237, 261 og (tekst) 409.

6. Kegel, Internationales Privatrecht, 6. udg. 1987.136, Rabels Z 1986.646 og 663, og Sonnenberg, Sturm og Basedow i Revue critique 1987, 1, 33, 77 og 170 (tekst) og Dickson i ICLQ 1985.231.

Del 1. Indledning

der arbejdes nu også hermed i Holland. Også i Sverige findes der flere love med international privatretlig emnekreds.^{8 9}

I Danmark har der, uanset Fr. Vinding Kruses indsats, der i øvrigt ikke omfattede den internationale privatret, aldrig været mange kodifikationstilhængere.

2. Med udgangspunkt i EU-traktatens art. 220 sidste led vedtog de oprindelige EF-stater i 1968 konventionen om domstolenes kompetence og anerkendelse og fuldbyrdelse af domme. Dette var i sig selv et meget stort fremskridt, jfr. nærmere ndf. 2. Del.

I forbindelse med afslutningen af arbejdet med denne konvention fremkom der i 1967 fra Benelux-landene forslag om en kodifikation af den internationale privatret i medlemslandene med udgangspunkt i det ovf. nævnte udkast til Benelux-konvention. Arbejdet skulle omfatte det meste af formueretten samt den internationale privatrets almindelige del.¹⁰ Arbejdet kunne ikke direkte baseres på art. 220, men opfattedes dog som nært knyttet hertil. I dag kan tilsvarende aktivitet baseres på art. K.1.6) i EU-traktaten.

Der blev udarbejdet et konventionsudkast omfattende obligationsretten i sin helhed, altså kontraktretten og erstatningsretten,¹¹ og det forberedende arbejde til en konvention vedrørende tingsretten blev igangsat. Imidlertid besluttedes det først at færdiggøre en konvention om kontraktforhold og udsætte det øvrige arbejde. Efter færdiggørelsen af kontraktkonventionen er arbejdet på kodifikationen af de øvrige områder imidlertid aldrig blevet genoptaget.

Allerede under udarbejdelsen af kontraktkonventionen var andre international privatretlige spørgsmål genstand for EU-myndighedernes interesse. Det gjaldt lovvalget på arbejdsrettens og forsikringsrettens områder. På forsikringsrettens område resulterede det i lovvalsreglerne i forsikringsdirektiverne, jfr. ndf. XXII.D.2. På arbejdsrettens område blev det ikke til noget i første

7. Jfr. P. Leonhardt i IPRax 1994.156 og Capatina i Rabels Z 1994.465 og 534.

8. Jfr. M. Bogdan, Svensk International Privat- och Procesrätt, 4. udg. 1992.

9. Om kodifikation i Louisiana, jfr. Simeonides i Rabels Z 1993.460 og Revue critique 1992.223, og i Quebec Castel i Journal Clunet 1992.625 og tekst i Revue critique 1992.574, jfr. Glenn i IPRax 1994.308 og 318.

10. Jfr. Giuliano-Lagarde rapport 4.

11. Jfr. Philip i NTIR 1972.177 ff, Lando, von Hoffmann, Siehr (ed), European Private International Law of Obligations 1975, Lando i Rabels Z 1974.6, Lagarde i Travaux de Comité Français de droit international privé 1971-73, 147, Cavers i Southern California Law Review vol 48 (1975) 603, Nadelmann i Am. J. of Comp.Law 1976.1, L. Collins i I.C.L.Q. 1976.35 ff, Kurt Lipstein (ed) Harmonisation of Private International Law in the EEC, 1978, Battifol i Revue trimestrielle de droit européen 1975.181, Jacques Foyer i Journal Clunet 1976.555.

I. Indledning

omgang, men der arbejdes stadig med et mindre vidtrækkende forslag jfr. ndf. XXII.C.a.

Der foreligger også et udkast, senest revideret i 1984, til en konkurskonvention, som imidlertid nu er opgivet. Europarådet har udarbejdet konvention nr. 136/1990 af 5. juni 1990 om emnet. En kommission under EU er i færd med at færdiggøre en konvention, som forventes at bygge på en af valgmulighederne i Europarådskonventionen.¹²

Der er ligeledes inden Danmarks tiltræden udarbejdet en konvention om anerkendelse af selskaber, som imidlertid ikke var trådt i kraft, og som efter forhandlinger med Danmark, England og Irland ligeledes synes opgivet.¹³

3. Som det fremgår af det under 2 sagte, har EU i forskellige sammenhænge benyttet sig af traditionel international privatretlig teknik til at opnå forskellige formål. Det er også de der nævnte regler, der udgør emnet for hovedparten af denne bog. Flere forfattere har imidlertid beskæftiget sig med forholdet mellem EU-ret og international privatret ud fra et mere selvstændigt EU-retligt synspunkt.¹⁴

Uden her i alle detaljer at gå ind på disse betragtninger, som til dels er teoretiske og foreløbige, kan der dog anføres følgende:

International privatret kan indenfor EU-retten for det første være af betydning i forbindelse med selve EU-retten ved afgørelsen af dennes anvendelsesområde på præcis samme måde, som den internationale privatret har betydning indenfor de enkelte medlemslandes ret.

For det andet kan EU-retten opstille krav til medlemslandenes internationale privatret, dels direkte ved at der i forbindelse med harmoniseringen af lovgivningen, som jo ikke er så fuldstændig, at den overflødiggør lovvalgsregler, opstilles krav i direktiver til indholdet af den internationale privatret, dels indirekte ved at traktatens krav om afskaffelse af diskrimination og hindringer for gennemførelse af de traktatbestemte friheder også gælder i relation til medlemslandenes internationale privatret.

12. Jfr. *Revue critique* 1993.121 med kommentar af Vallens smstd. 136, Trautman m.fl. i *Am. J. of Comp. Law* 1993.573 og *EF Bulletin*, Supplement 2/82.

13. Jfr. *EF Bulletin*, Supplement no. 2/1969; Philip i *Juristen* 1968.69; Boye Jacobsen i *NTIR* 1976.103; K. Engsig Sørensen, Samarbejde mellem selskaber i *EF* 85.

14. Jfr. f.eks. W-H. Roth i *Rabels Z* 1991.623, L.G. Radicati di Brozolo i *Revue critique* 1993.401 med henvisninger, N. Reich i *Trier ERA Kollokvium* (endnu ikke trykt), samt Lasok og Stone, *Conflict of Laws in the European Community*.

Del 1. Indledning

a) For så vidt angår den internationale privatret som en del af EU-retten kan principielt de samme spørgsmål opstå her som i de enkelte medlemslandes ret, men naturligvis begrænset til de emner, som behandles i EU-retten.

EU-traktatens geografiske område er angivet i art. 227. Herudover findes lovvalgsregler i art. 215 om EU's og de ansattes ansvar. Ansvar i kontraktsforhold »bestemmes efter den lovgivning, der finder anvendelse på den pågældende kontrakt«. Det må formodes, at Romkonventionen vil blive anvendt ved afgørelsen heraf, selvom den alene gælder for medlemslandene. Med hensyn til ansvaret uden for kontrakt henvises til »de almindelige retsgrund-sætninger, der er fælles for medlemsstaternes retssystemer«. Her opstilles altså en materiel retsregel, og der opstår intet lovvalgsspørgsmål.

Art. 211 handler om EU's rets- og handleevne. Herom henviser art. 211 til retten i hver enkelt medlemsstat for så vidt angår handlinger foretaget i hver af disse.

International privatretlige spørgsmål kan også opstå i forbindelse med de enkelte traktatbestemmelser. Som eksempel kan nævnes bestemmelserne om konkurrenceretten i art. 85 og 86. Europa-domstolen har således fastslået, at et kartel, indgået mellem virksomheder hjemmehørende uden for EU, men som har virkning på EU's område, er omfattet af konkurrencebestemmelserne.¹⁵ Der er tale om afgørelse af anvendelsesområdet for offentligretlige lovregler.

Art. 58, som gælder for etableringsretten og den frie udveksling af tjenesteydelser, omhandler behandlingen af selskaber. Den ligner en lovvalgsregel derved, at den afgør hvilke selskaber, der er omfattet af de nævnte regler, ved en angivelse af deres tilhørsforhold og ved hjælp af begreber, der kendes fra den internationale selskabsret: »oprettet i overensstemmelsen med en medlemsstats lovgivning, og hvis vedtægtsmæssige hjemsted, hovedkontor eller hovedvirksomhed er beliggende indenfor Fællesskabet«.¹⁶

En lovvalgsregel af selskabsretlig karakter findes i forordning nr. 2137/85 af 25. juli 1985 om europæiske økonomiske firmagrupper art. 2.

I øvrigt anvender EU-retten i vid udstrækning begreber, som kendes fra medlemsstaternes ret. Det må i hvert enkelt tilfælde afgøres, om EU-retten har sin egen begrebsbestemmelse (autonom fortolkning) eller henholder sig til medlemslandenes eller et bestemt medlemslands forståelse og overlader til det pågældende lands ret at afgøre, om der foreligger en situation som forudsat i

15. Saml. 1988.5193 (Ahlström), jfr. også 1971.949 (Béguelin). Om USA jfr. den amerikanske højesteretsdom i *Hartford Fire Insurance Co. v. California*, 509 US 125, L.Ed. 2d 612, 113 S. Ct. 2891 (1993)

16. Jfr. K. Engsig Sørensen, Samarbejde mellem selskaber i EF 45.

I. Indledning

begrebet, f.eks. om en person er ægtefælle i en EU-retsregels forstand¹⁷ (såkaldt Vorfrage eller præjudicielt spørgsmål¹⁸).

b) Der er allerede under 2 nævnt eksempler på harmoniseringsdirektiver, der stiller krav til indholdet af medlemslandenes internationale privatret, og flere vil blive omtalt senere, hvor harmoniseringen foretages via lovvalgsregler i stedet for via materielle retsregler. Forsikringsdirektiverne indeholder den mest omfattende regulering af denne art. En regel om anvendelsesområdet af en offentligretlig regel findes i direktiv nr. 89/592 af 13. november 1989 om insider handel art. 5. Domskonventionen er forudset direkte i EU-traktatens art. 220, og det er naturligt at nævne Romkonventionen i samme sammenhæng, selvom den ikke direkte er forudsat i EU-traktaten.

Såvel Domskonventionen som Romkonventionen viger for anden EU-lovgivning, jfr. henholdsvis art. 57 stk. 2 og art. 20. Det er i øvrigt gjort gældende, at disse bestemmelser i og for sig er overflødige, da medlemslandene heller ikke ved konvention kan træffe bestemmelser, som strider imod EU-retten.

Herudover gælder, at de enkelte medlemslandes international privatretlige regler naturligvis, hvad enten de er direktivbestemt eller ej, må opfylde EU-traktatens krav.

På den internationale procesrets område har Europa-domstolen således fastslået, at det vil være diskriminerende og derfor stride imod art. 59 og 60, jfr. 7 (nu 6) at forlange sikkerhedsstillelse for sagsomkostninger alene under henvisning til en sagsøgers nationalitet, når denne anlægger sag ved en stats domstole under udøvelse af sin profession (i det konkrete tilfælde testaments-eksekutor).¹⁹

Det er i øvrigt sjældent, at nationaliteten spiller en rolle i dansk international privatret, således at der normalt ikke vil kunne opstå diskrimination i strid med EU traktatens art. 6 af denne grund.²⁰

Lovvalgsregler kan f.eks. være udformet på en måde, der er i strid med EU-traktatens art. 30. Roth nævner,²¹ at i henhold til tysk ret har skadelidte i

17. Jfr. Saml. 1986.1283 (Nederlandene med Reed).

18. Jfr. Philip DIPP 113.

19. Dom af 1. juli 1993 i sag C-20/92 (Hubbard) og jfr. dom af Svea Hovrätt af 12. januar 1994 i sag 8 avd. Ö 4003/93, Data Delecta AB v. MSL Dynamics Limited. Anderledes Ufr 1988.809 V og 1990.815 Ø. Jfr. også den europæiske bosættelseskonvention art. 9, bekg. nr. 22 af 27. maj 1961 LTC, og Haager Civilproceskonventionerne 1954 art. 17 og 1980 art. 14.

20. Om et eksempel fra tysk EGBGB art. 38 jfr. Roth i Rabels Z 1991.642. Jfr. også dom af 20. oktober 1993 i sag C-92 og 326/92 (Collins).

21. Rabels Z 1991.645.

Del 1. Indledning

tilfælde af produktansvar, når der er forskel på handlings- og virkningsstedet, valget mellem lovgivningerne i disse lande. Hvis skadelidte, der er blevet skadet af en importeret vare, vælger det udenlandske handlingssteds lovgivning, fordi den er gunstigere for ham end det tyske virkningssteds lovgivning, fører det til, at den udenlandske producent stilles ringere end indenlandske producenter. Det er efter hans opfattelse en overtrædelse af art. 30, der ikke kan retfærdiggøres efter art. 36.

Det synspunkt er endvidere gjort gældende, eller i hvert fald nævnt som en mulighed, at det er en følge af reglerne om det indre marked og de i forbindelse hermed trufne bestemmelser om hjemlandskontrol, at lovvalgsregler, der fører til pligtig anvendelse af en anden lovgivning end eksportørens/tjenesteyderens egen, og særlig hvis de fører til anvendelse af modtagerlandets lovgivning, er eller kan være i strid med EU-retten. Hvis f.eks. en tjenesteydelse ikke kan udformes i overensstemmelse med tjenesteyderens lovgivning, f.eks. en forsikringsydelse, er betragtningen den, at der ikke er frihed til at afsætte den samme ydelse i de andre medlemslande som i hjemlandet.

På grundlag af dette synspunkt har Roth²² antaget, at Romkonventionens lovvalgsregler er i overensstemmelse med EU-traktaten, da de tillader parterne at vælge den anvendelige lov, mens de objektive lovvalgsregler alene gælder i mangel af aftale, og da de særlige regler i konventionens art. 5, stk. 2 og art. 6, stk. 1 om præceptive regler til beskyttelse af forbrugere og arbejdstagere vil være lovlige i henhold til EU-traktatens art. 30 og 59, da de er givet til varetagelse af en almeninteresse og overholder proportionalitetsgrundsætningen. Derimod anser han det for mere tvivlsomt, om andet skadesforsikringsdirektivs art. 7 og andet livsforsikringsdirektivs art. 4 i alle henseender er lovlige, da de i et vist omfang overlader til national ret at afgøre, om parterne kan vælge den anvendelige lov eller ej.²³

Et særligt yderligere spørgsmål kan være, om et direktiv, der ikke indeholder særlige regler om international privatret, når det er gennemført i national ret, uden videre omfattes af de nationale lovvalgsregler, eller der – i hvert fald i sager med relation til de øvrige medlemslande – ved lovvalget bør tages særlig hensyn til, at det drejer sig om helt eller delvis uniform lovgivning. Et synspunkt har været, at det under alle omstændigheder skal anvendes i henhold til Romkonventionens art. 7, stk. 2. Et andet har været, at EU-landene må ses

22. Rabels Z 1991.651-53 med henvisning til Saml. 1990 I 1417 (Rush Portuguesa) præmis 18, jfr. også Radicati di Brozolo i *Revue critique* 1993.410.

23. Om de særlige regler i 3. skadesforsikrings- og 3. livsforsikringsdirektiv art. 28, jfr. Philip i *UfR* 1993 B 79 og Smulders og Glazener i *Common Market Law Review* 1992.792 og ndf. XXII.D.2.

I. Indledning

under et i denne sammenhæng, således at anvendelsen følger af dens art. 3, stk. 3. Hvor parterne ikke har foretaget et lovvalg, må resultatet da følge af, at der ikke bliver behov for et lovvalg i denne situation.²⁴

24. Jfr. også Lando i Common Market Law Review 1987.181.

2. del

DOMSKONVENTIONEN

II. Indledning

1. EU-traktatens art. 220 pålægger bl.a. EU's medlemsstater pligt til, i det omfang det er nødvendigt, at indlede forhandlinger for at sikre »forenkling af formaliteter vedrørende gensidig anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser og voldgiftskendelser«. Formålet er, som det er blevet sagt, at sikre dommenes frie bevægelighed i fællesmarkedet og dermed også på denne måde at fjerne hindringerne for handlen mellem medlemslandene.

Forsøg på at få gennemført en konvention af almindelig karakter om anerkendelse og fuldbyrdelse af domme har været gjort før uden større held. Bestemmelser herom findes i mange bilaterale konventioner og i multilaterale konventioner om mere specielle spørgsmål. Vigtig er New York-konventionen af 1958 om anerkendelse og fuldbyrdelse af fremmede voldgiftskendelser, hvis eksistens er årsagen til, at art. 220 ikke er blevet fulgt op på dette punkt. Det mest ambitiøse forsøg på at skabe en almindelig konvention om anerkendelse og fuldbyrdelse af domme er Haagerkonventionen af 1. februar 1971 med tilhørende protokol. Den er kun ratificeret af tre stater og aldrig trådt i kraft, men den fik betydning i forbindelse med udarbejdelsen af EU's domskonvention. På initiativ af USA overvejes det på ny at optage forhandlinger inden for Haagerkonferencens rammer om en international konvention om emnet.¹

På grundlag af art. 220 indgik EU's oprindelige medlemsstater den 27. september 1968 en konvention om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager (domskonventionen). Den trådte i kraft mellem disse stater den 1. februar 1973. Selvom konventionen er et selvstændigt internationalt instrument, må den dog i kraft af bestemmelsen i art. 220 betragtes som en del af EU-retten, således at den tages i betragtning ved afgørelsen af betydningen af andre EU-retlige bestemmelser.²

Domskonventionen er siden blevet revideret flere gange i forbindelse med nye medlemslāndes tiltrædelse. Det gælder således tiltrædelseskonventionen (TKK) af 1978 i forbindelse med Danmarks, Storbritanniens og Irlands til-

1. Jfr. Arthur von Mehren i *Rabels Z* 1993.449

2. Jfr. Saml. 1994 I 467 (Mund & Fester) i relation til diskriminationsforbudet i Traktatens art. 6.

2. del. Domskonventionen

træden, og i 1982 og 1989. For Danmarks vedkommende trådte domskonventionen i **kraft** den 1. november 1986 og 1982-versionen den 1. april 1989. Danmark har foreløbig ikke tiltrådt 1989-versionen, som er vedtaget ved Portugals og Spaniens tiltrædelse, og domskonventionen gælder derfor indtil videre ikke mellem disse lande og Danmark. Det samme gælder for Belgien og Tyskland. Her i landet og i Danmarks forhold til de øvrige medlemslande gælder således 1982-versionen.³ Det må dog forventes, at 1989- (eller San Sebastian-) versionen gennemføres snart, og der er derfor taget hensyn til den i denne fremstilling.

EU-landene har sammen med EFTA-landene udarbejdet en konvention, den såkaldte **Luganokonvention** af 16. september 1988, der med få undtagelser er identisk med domskonventionen. Det gælder endog numrene på artiklerne.

Denne konvention, der endnu ikke er ratificeret af Danmark, trådte i kraft i forholdet mellem Schweiz, Frankrig og Holland den 1. januar 1992 og er siden trådt i kraft i Finland, Norge og Sverige og et antal yderligere EU-lande.⁴ Der vil også blive taget hensyn til Luganokonventionen i denne fremstilling, idet afvigelser mellem den og 1989-versionen vil blive omtalt.

Til domskonventionen er der knyttet to protokoller, en der på nogle få punkter modificerer domskonventionens indhold i relation til enkelte lande og indeholder enkelte supplerende regler, og en der tillægger Europa-domstolen kompetence til, efter forelæggelse af konkrete sager fra medlemslandenes domstole, at fortolke domskonventionen. Proceduren ligner den, der er forudset i EU-traktatens art. 177, men kun domstole, der træffer afgørelse som appelinstans kan forelægge sager til afgørelse for Europa-domstolen, jfr. ndf. XXVI.

2. Domskonventionen er en såkaldt **dobbeltkonvention**, d.v.s. den regulerer såvel medlemslandenes regler om domstolens internationale kompetence (den direkte kompetence) som deres regler om anerkendelse og fuldbyrdelse af domme. Det står i modsætning til en simpel konvention som den nordiske, som alene indeholder regler om anerkendelse og fuldbyrdelse. Fordelen ved en dobbeltkonvention er, at man – da man har fælles regler om internationalt værneting – kan forenkle betingelserne for anerkendelse og fuldbyrdelse væsentligt. Den simple konvention vil normalt gøre anerkendelse og fuldbyrdelse betinget af, at visse betingelser med hensyn til værnetingsgrundlaget (den indirekte kompetence) for en dom er opfyldt. Det behøves ikke, når det drejer sig om en dobbeltkonvention.

3. Om visse konsekvenser af, at der gælder forskellige udgaver af konventionen i forskellige lande, jfr. Droz i *Études de droit international en l'honneur de Pierre Lalive* 21.

4. Irland, Italien, Luxembourg, Portugal, Spanien og Storbritannien.

II. Indledning

Konventionen er derfor opdelt i to afsnit, et vedrørende domstolskompetence, og et vedrørende anerkendelse og fuldbyrdelse af domme. Det første afsnit vedrørende domstolskompetence har et snævrere område end det andet om anerkendelse og fuldbyrdelse af domme, idet dette sidste angår alle domme afsagt i et medlemsland, mens det første kun angår sager imod personer og selskaber, der har bopælstilknytning til medlemslandene, og sager vedrørende forhold med en vis nærmere tilknytning til disse, jfr. ndf. V. Da reglerne om domstolskompetence er givet for at forenkle proceduren ved anerkendelse og fuldbyrdelse af domme, kan de ikke anvendes i forbindelse med andre domme eller sager end dem, der er omfattet af konventionen.⁵

3. Domskonventionen er **gennemført i Danmark** dels ved bestemmelsen i rpl. § 247, dels ved lov om EF-domskonventionen m.v. nr. 325 af 4. juni 1986. Gennemførelseslovens § 1 inkorporerer domskonventionen i dens helhed i dansk ret. Lovens § 2 og rpl. § 247 fastslår endvidere, at domskonventionens værnetingsregler skal anvendes inden for domskonventionens område, og giver en række supplerende regler. Det drejer sig for det første om en supplerende stedlig værnetingsregel for tilfælde, hvor danske domstole har international kompetence ifølge domskonventionen, uden at der ifølge retsplejelovens stedlige værnetingsregler er noget dansk værneting. I så fald anvendes sagsøgerens hjemting eller i mangel heraf Københavns Byret eller Østre Landsret. For det andet indeholder loven en række processuelle regler vedrørende sager om anerkendelse og fuldbyrdelse i henhold til domskonventionen, jfr. ndf. XVII.

Værnetingsregler i dansk ret, der strider mod domskonventionens regler, må vige for denne, medmindre de er baseret på en anden konvention, der har fortrinsret for domskonventionen, jfr. art. 57 og ndf. III.2. Sådanne regler findes især i sølovens § 199 (ny § 429) og ny sølovs § 310. Det gælder både begrænsningen i muligheden for at aftale værneting og de i bestemmelserne foreskrevne værneting.

5. Jfr. Saml. 1994 I 117 (Owens Bank).

III. Anvendelsesområde

1. Ifølge domskonventionens art. 1 finder den anvendelse på borgerlige sager, herunder handelssager. Den finder ikke anvendelse på sager om skat, told eller andre administrative anliggender. Stk. 2 indeholder en opregning af visse sager, der er undtaget fra konventionen.

Konventionen vedrører domstolenes **internationale kompetence**, jfr. præambelens tredje betragtning, og anerkendelse og fuldbyrdelse af udenlandske domme. Det må antages, at den som selvstændig konvention, alene knyttet til EU gennem traktatens art. 220, kun finder anvendelse i internationale forhold, men det er, bortset fra reglen om værnetingsaftaler i art. 17, jfr. herom ndf. XIII A.c) 9, næppe af praktisk betydning nærmere at undersøge, hvad der ligger heri, ud over at nævne, at den som hovedregel – men dog med visse undtagelser, se f.eks. art. 5 og 6 – alene angår domstolenes internationale kompetence, ikke fordelingen af den stedlige kompetence i de enkelte medlemslande.

Derimod kræver afgrænsningen til **borgerlige sager** en nærmere præcisering. Begrebet svarer ikke til dansk rets tilsvarende begreb, men formålet har været at udelukke sager af offentligretlig karakter fra domskonventionens anvendelsesområde.

Ved borgerlige sager forstås i domskonventionen sager af privatretlig karakter. Europa-domstolen har fastslået, at begrebet borgerlige sager og andre begreber, der anvendes ved afgrænsningen af konventionens anvendelsesområder, ikke skal fortolkes i lyset af national ret, men som begreber med en for konventionen selvstændig betydning.¹ Det samme gælder i øvrigt en række af de andre begreber, der anvendes i domskonventionen.

Domsmyndighedens art er ifølge art. 1 uden betydning. Det er således ligegyldigt, om sagen verserer for en forvaltningsdomstol, en arbejdsret² eller

1. Saml. 1976.1541 (LTU), 1977.1517 (Eurocontrol II), 1979.733 (Gourdain) og 1980.3807 (Holland).

2. Arbejdsretlige spørgsmål er omfattet af domskonventionen, jfr. Saml. 1979.3423 (Sani-central).

III 2. Indledning

påkendes under en straffesag.³ Det er heller ikke afgørende, hvem parterne er. En sag kan således godt være omfattet af konventionen, selvom en offentlig myndighed er part. Sondringens udformning i et bestemt land er heller ikke afgørende. Uden for konventionen falder herefter sager, som drejer sig om en offentlig myndigheds udøvelse af en offentligretlig beføjelse eller inddrivelse af et offentligretligt krav. Domstolen har fastslået dette i forbindelse med sager om et offentligt organs opkrævning af afgifter for brug af dets tjenester og statens krav om dækning af dens udgifter til vragsjernelse i henhold til regler om administration af offentlige vandveje.⁴

Vestre Landsret har – sikkert med rette – antaget, at begæring om optagelse af bevis i henhold til rpl. § 343, der ikke sker til brug for en verserende retssag, ikke kan sidestilles med sagsanlæg i en borgerlig sag, hvorfor værnetingsreglerne i domskonventionen ikke finder anvendelse på spørgsmålet, om begæringen kan imødekommes.⁵

Europa-kommissionen har i en meddelelse om samarbejdet mellem kommissionen og de nationale domstole om anvendelse af EU-traktatens art. 85 og 86 givet udtryk for, at domme på konkurrenceområdet afsagt i borgerlige sager er omfattet af domskonventionen.⁶

2. Domskonventionen **finder** i henhold til art. 1, stk 2 **ikke anvendelse** på fysiske personers retlige status, altså f.eks. spørgsmål om ægteskab og skilsmisse, faderskab, adoption og lign., forholdet mellem forældre og børn, personers rets- og handleevne, formueforholdet mellem ægtefæller⁷ og arveretten.

Domskonventionen finder heller ikke anvendelse på konkursretlige forhold, voldgift eller spørgsmål vedrørende social sikring.

Det meste af person-, familie- og arveretten er således holdt uden for. Sager om underholdspligt er dog omfattet af konventionen, jfr. også art. 5 nr. 2. Det

3. Saml. 1993 I 1963 (Sonntag). Om borgerlige krav pådømt under en straffesag, jfr. også protokollen til domskonventionen art. II, stk. 2.

4. Saml. 1976.1541 (LTU) og 1980.3807 (Holland) og smlgn. Saml. 1994 I 43 (SAT). Af den i note 3 anførte dom fremgår, at en lærer ved en offentlig skole ikke udøver offentligretlige beføjelser, hvorfor en dom i en erstatningssag imod en lærer i denne egenskab er omfattet af domskonventionen.

Om sager vedrørende grænseoverskridende vildledende reklame, jfr. N. Reich i Rabels Z 1992.444.

5. UfR 1991.594 V

6. EFT 13. februar 1993 Nr. C 39 s. 6.

7. Saml. 1979.1055 (Cavel) og 1982.1189 (C.H.W.) Relationer mellem ægtefæller af formueretlig karakter, der ikke har med ægteskabet eller dets ophør at gøre, er omfattet af domskonventionen.

2. del. Domskonventionen

gælder også, selvom afgørelsen er et accessorium til en skilsmisedom⁸, som i sig selv ikke falder ind under domskonventionen. Underholdspligt antages af Europa-domstolen også at omfatte en ydelse, der i henhold til fransk code civil art. 270 skal udligne den ulighed, der som følge af ægteskabets opløsning opstår i parternes levevilkår, altså en art periodisk »urimeligt ringe« ydelse, jfr. i øvrigt ndf. VII om art. 5 nr. 2.

Hvor statusspørgsmål opstår præjudicielt, kan de afgøres af en domstol, der i øvrigt er kompetent, og dommen vil være exigibel, men se dog art. 27 stk. 4 og ndf. XV.1.⁹

Årsagen til, at **konkurs** blev holdt uden for domskonventionen var, at det er hensigten at gennemføre en særlig konvention herom.¹⁰ For at en ordning skal falde ind under denne undtagelse fra domskonventionen, er det en forudsætning, at ordningen forestås eller kontrolleres af en offentlig myndighed. Frivillige betalingsordninger er således ikke undtaget. Det er i øvrigt ikke alle sager, som et konkursbo er part i, der undtages fra domskonventionen, men alene sådanne, som direkte udspringer af konkursen og drejer sig om konkursretlige spørgsmål, f.eks. omstødelsessager og lign.¹¹

Afgrænsningen af begrebet **social sikring** er ikke helt klar. Begrebet omfatter i hvert fald krav om sociale ydelser fra den enkelte imod det offentlige. Spørgsmål om den enkeltes betaling af bidrag, kontingenter og lign. til det offentlige eller til halvoffentlige institutioner som sygekasser og lign. synes også at falde uden for konventionen. På den anden side er det offentliges regreskrav, f.eks. fra ulykkesforsikringen imod den for en ulykke ansvarlige, omfattet af konventionen. Spørgsmål vedrørende social sikring er formentlig også undtaget, selvom den ydende part ikke er det offentlige, men en privat virksomhed, institution eller lign. En af årsagerne til, at emnet er undtaget fra konventionen, er netop forskellene mellem de forskellige landes retsordner med hensyn til organisationen af den sociale tryghed.

8. Saml. 1980.731 (Cavel II)

9. Smlgn. Saml. 1991 I 3855 (Marc Rich) og Saml. 1994 I 117 (Owens Bank), hvorefter eksistensen af et præjudicielt spørgsmål, der falder inden for konventionens område, ikke kan føre til dens anvendelse, hvis hovedspørgsmålet falder uden for.

10. Jfr. ovf. I.2 ved note 12.

11. Saml. 1979.733 (Gourdain), UfR 1990.124 V og afgørelse af den franske Cour de Cassation af 13. april 1992 i Revue critique 1993.67. I UfR 1991.348 V antoges det, at et konkursbos fremsættelse af en modfordring til kompensation over for et anmeldt kreditorkrav måtte behandles som en indsigelse imod anerkendelse af fordringen. Da det derfor drejede sig om en opgørelse af konkursboets gæld, faldt sagen uden for domskonventionen. Da modkravet var bestridt, og danske domstole ikke kompetente til at pådømme det, mens hovedkravet var anerkendt af boet, forekommer afgørelsens begrundelse tvivlsom.

III 2. Indledning

Voldgift, som er omtalt i EU-traktatens art. 220, er ikke dækket af konventionen. Det har ikke været fundet nødvendigt at indgå konvention herom, jfr. EU-traktatens art. 220, fordi der allerede findes tilstrækkelig konventionsdækning, især gennem New York konventionen 1958 om anerkendelse og fuldbyrdelse af voldgiftskendelser, som er ratificeret af alle EU's medlemslande bortset fra Portugal.

Alle spørgsmål vedrørende voldgiftssager, herunder assistance til igangsættelse af voldgiftssagen,¹² sager om voldgiftsrettens kompetence og om voldgiftsaftalens eller voldgiftskendelsens eksistens eller gyldighed falder uden for domskonventionens område. Europa-domstolen har i Marc Rich-sagen udtalt, at voldgiftsområdet som helhed, herunder sager indbragt for de nationale domstole, er undtaget fra domskonventionen.¹³ Det gælder også, selvom der under sagen opstår et spørgsmål, der skal afgøres præjudicielt, og som ville være omfattet af domskonventionen, hvis det forelå som hovedspørgsmål.

Der er rejst tvivl om, hvorvidt spørgsmålet vedrørende anerkendelse af en dom, der er afsagt under tilsidesættelse af en voldgiftsaftale, er omfattet af domskonventionen, hvis det gøres gældende, at voldgiftsaftalen var gyldig, og sagen derfor burde være afvist fra domstolene.¹⁴ Spørgsmålet kan næppe besvares endeligt uden en dom fra Europa-domstolen, men en del taler for pligt til anerkendelse, smlgn. art. 29 jfr. 27. Derimod synes det at ligge fast, at en dom fra et medlemslands domstole, der tilsidesætter en voldgiftskendelse som ugyldig, ikke skal anerkendes i de øvrige medlemslande.^{15 16}

12. Schlosser-rapport 93 pkt. 65 b) og c). Saml. 1991 I 3855 (Marc Rich). Vedr. denne afgørelse se f.eks. specialnr. af Arbitration International 1991.179 ff, B. Audit smstd. 1993.1, P. Kaye smstd. 1993.27. Jfr. endvidere L. Pålsson i Svensk Juristtidning 1994.1.
13. Det gælder også faglig voldgift i arbejdsstridigheder, jfr. Ruth Nielsen, EF-Arbejdsret, 1989. 131-32.
14. Jfr. Schlosser-rapporten 92 pkt. 62 og generaladvokat Darmon i Marc Rich sagen, cit. i note 9, pkt. 60 s. 3881 med note 58 og 59 og pkt. 75.
15. Jfr. Schlosser-rapporten 93 pkt. 65, men anderledes generaladvokat Darmon i Marc Rich sagen cit. i note 9 s. 3885 pkt. 73 med note 71.
16. Voldgiftsretter kan i øvrigt ikke forelægge præjudicielle spørgsmål for Europa-domstolen i henhold til EU-traktaten art. 177, Saml. 1982.1095 (Nordsee). Måske kan voldgiftslovens § 3 anvendes, således at en domstol yder bistand med at stille et spørgsmål, men dette er uafklaret. En national domstol, der i henhold til loven er appelinstans i voldgiftssager, kan forelægge præjudicielle spørgsmål, også hvis der kan træffes afgørelser efter billighed, jfr. dom af 27. april 1994 i sag C-393/92 (Almelo kommune). Om voldgift for Europa-domstolen i henhold til EU-traktaten art. 181 jfr. Saml. 1992 I 2613 (Walter Teilhauer).

2. del. Domskonventionen

3. Art. 57, stk. 1 bestemmer, at domskonventionen ikke berører nuværende eller fremtidige **overenskomster på særlige områder**. Det gælder f.eks. den nordiske domskonvention og regler i konventioner om sø-, luft-, landevejs-, og jernbanetransport, underholdsbidrag, nukleare substanser o.l. om værneting og om anerkendelse og fuldbyrdelse af domme. Her træder de pågældende regler i stedet for domskonventionen.

Den præcise forståelse af denne bestemmelse rejste en række problemer, der er omtalt i Jenard-rapporten p. 60 og Schlosser-rapporten p. 139 pkt. 238 ff. En del af problemerne er senere søgt løst, først i tiltrædelseskonventionens art. 25, stk. 2, som i 1989-versionen af domskonventionen er inkorporeret i art. 57, stk. 2. De øvrige spørgsmål er det overladt til domspraksis at løse.

Art. 57, stk. 2 a) (TTK art. 25, stk. 2) fastslår for det første, at hvor en stat er medlem af en konvention, der indeholder internationale værnetingsbestemmelser, der afviger fra domskonventionens og giver statens domstole videregående kompetence end denne, kan sådanne værnetingsregler anvendes uanset domskonventionens regler. Det gælder også, selvom sagsøgte er bosat i et EU-land, der ikke har ratificeret den pågældende særlige konvention. Skulle sagsøgte ikke give møde, finder domskonventionens art. 20 anvendelse. Herved må være tænkt på stk. 2, der pålægger retten at sikre sig, at sagsøgte har haft mulighed for at varetage sine interesser, jfr. ndf. XV.1.

Endvidere fastslås det i art. 57, stk. 2 b), at en dom afsagt af en domstol, der har kompetence i kraft af en særlig værnetingsregel i en anden konvention end domskonventionen, skal anerkendes og fuldbyrdes i de øvrige stater. Det gælder også, selvom disse ikke har ratificeret den pågældende konvention, og dens anvendelse har medført en tilsidesættelse af regler i domskonventionen, især dennes værnetingsregler.

Tilsvarende bestemmelse findes også i Luganokonventionen. I henhold til dens art. 57, stk. 4 kan anerkendelse og fuldbyrdelse dog nægtes, hvis den stat, hvor dommen ønskes fuldbyrdet, ikke er medlem af den pågældende konvention, og den domfældte har bopæl i denne stat, medmindre der findes andet grundlag for anerkendelse eller fuldbyrdelse af dommen.

I art. 57, stk. 3 tages der endvidere forbehold med hensyn til anvendelsen af værnetingsbestemmelser og bestemmelser om anerkendelse og fuldbyrdelse i EU's retsakter og harmoniseret national lovgivning. En tilsvarende regel findes ikke i Luganokonventionen. Også selve EU-traktatens regler går forud for domskonventionen, som jo i kraft af art. 220 er en EU retsakt, jfr. ovf. I.3.b).

4. Domskonventionens **område med hensyn til de personer**, der er omfattet af den, er forskelligt, eftersom hvilke regler i konventionen det drejer sig om, og varierer særlig, eftersom det drejer sig om dens regler om værneting eller

III 5. Indledning

dens regler om anerkendelse og fuldbyrdelse af domme. Dette spørgsmål vil derfor blive drøftet i forbindelse med hvert af disse to afsnit og de særlige regler herom i visse af værnetingsreglerne.

Domskonventionens **geografiske område** er især EU-landenes europæiske områder. Den gælder dog også for visse franske og hollandske oversøiske områder. Ifølge den danske gennemførelseslovs § 17 finder den ikke anvendelse på Færøerne og i Grønland og altså heller ikke i Danmark på sager med relation til disse landsdele.

I Storbritannien finder konventionen som hovedregel også anvendelse på forholdet mellem England, Wales, Skotland og Nordirland, jfr. Civil Jurisdiction and Judgments Act 1982 section 16-19.

5. Domskonventionen gælder ifølge art. 54 for retssager, der er **anlagt efter dens ikrafttrædelse**, i Danmark altså efter den 1. november 1986. Reglen suppleres af bestemmelser i tiltrædelseskonventionerne, optrykt i forbindelse med art. 54.

For **værnetingsreglernes** vedkommende betyder det, at de skal anvendes her i landet på sager anlagt efter ikrafttrædelsestidspunktet.¹⁷

For **reglerne om anerkendelse og fuldbyrdelse** betyder det, at de skal anvendes her i landet **for det første** på retsafgørelser afsagt efter ikrafttrædelsen i et af de andre medlemslande i sager anlagt der efter ikrafttrædelsen. **For det andet** skal de anvendes på retsafgørelser afsagt efter ikrafttrædelsen i et af de andre medlemslande i sager anlagt der før ikrafttrædelsen, under forudsætning af at kompetencen for den fremmede domstol er støttet på regler, der er i overensstemmelse med konventionen,¹⁸ jfr. ndf. XVII.A.5. Derimod skal de ikke anvendes på retsafgørelser afsagt før ikrafttrædelsen.

Sager, der vedrører anerkendelse eller fuldbyrdelse af retsafgørelser afsagt i tredjelande, falder helt uden for konventionen, altså både afsnittet om domstolenes kompetence og afsnittet om anerkendelse og fuldbyrdelse af domme.¹⁹

En særlig regel findes i art. 54 om irsk og engelsk kompetence på grundlag af en kontrakt, der er indgået skriftligt før konventionens ikrafttræden.

17. Jfr. UfR.1988.426 Ø. Det gælder også, hvor sagsanlæg sker i henhold til en værnetingsaftale indgået før domskonventionens ikrafttræden, jfr. Saml. 1979.3423 (Sanicentral).

18. Jfr. UfR 1989.877 Ø.

19. Jfr. Saml. 1994 I 117 (Owens Bank).

2. del. Domskonventionen

6. Luganokonventionens saglige anvendelsesområde er det samme som domskonventionens.

Medlemmer af Luganokonventionen kan for det første EU's og EFTA's medlemsstater blive. For det andet kan andre stater ved enstemmig beslutning blive medlemmer.

Konventionen indeholder tilsvarende ikrafttrædelsesbestemmelser som domskonventionen.

Forholdet mellem domskonventionen og Luganokonventionen reguleres i Luganokonventionens art. 54 b). Her fastslås det først, at Luganokonventionen ikke berører anvendelsen af domskonventionen i dennes medlemsstater. Udgangspunktet er altså i EU-landene, herunder Danmark, anvendelsen af domskonventionen, og i EFTA-landene anvendelsen af Luganokonventionen.

Derefter fastlægges området for Luganokonventionens anvendelse i EU-landene. Den skal i et EU-land, herunder Danmark, anvendes på værnetings-spørgsmål i tilfælde, hvor sagsøgte har fast bopæl i et EFTA-land. Endvidere skal den anvendes, hvis det følger af Luganokonventionens art. 16 eller 17 (reglerne om enekompetence og værnetingsaftaler), at et EFTA-land er kompetent i sagen.

I spørgsmål om *litis pendens* m.v., som er omhandlet i art. 21 og 22, skal man i Danmark anvende Luganokonventionen, hvis der er anlagt sag både i et EU-land og i et EFTA-land.

I spørgsmål, der vedrører anerkendelse eller fuldbyrdelse, skal man i Danmark anvende Luganokonventionen, hvis enten dommen kommer fra et EFTA-land, eller det land, hvor anerkendelse eller fuldbyrdelse ønskes, er et EFTA-land.

Inden for de saglige områder, hvor Luganokonventionen gælder, træder den i stedet for den nordisk domskonvention.

IV. Domicil

Bopælen spiller en væsentlig rolle i domskonventionen, især i afsnittet om domstolenes kompetence. Som vi senere skal se, gælder de fleste af konventionens regler om domstolenes internationale kompetence kun personer bosat inden for medlemsstaternes område. Konventionen lægger alene vægt på bopælen,¹ ikke på nationaliteten. De særlige regler om den internationale kompetence kommer til anvendelse på alle personer, der er bosat i medlemsstaterne uanset deres nationalitet, men kommer på den anden side som hovedregel ikke til anvendelse på personer bosat uden for medlemsstaterne, selvom de måtte være statsborgere i en af medlemsstaterne.

Dette gør det nødvendigt at fastslå, hvad der forstås ved en persons bopæl i forskellige relationer. Der kan være tale om at afgøre, om han er bosat i den stat, for hvis domstole en sag er anlagt, eller i en af de andre medlemsstater, eller om han ikke er bosat i nogen af medlemsstaterne.

I stedet for at definere, hvad man forstår ved bopæl i konventionen, overlader konventionen bestemmelsen heraf til medlemsstaternes lovgivning og nøjes med at give nogle lovvalgsregler.

De nærmere regler findes i art. 52 om fysiske personers domicil og i art. 53 om selskabers og juridiske personers domicil. Tilsvarende regler findes i Luganokonventionen.

1. Fysiske personers domicil

Hvis spørgsmålet er, om en person er bosat i den stat, for hvis domstole sagen er indbragt, skal retten anvende lex fori ved afgørelsen heraf, for Danmarks vedkommende altså dansk rets forståelse af bopælsbegrebet. Er spørgsmålet, om han er bosat i en af de andre medlemsstater, skal den pågældende anden stats lovgivning anvendes ved afgørelsen.²

1. De tyske og hollandske tekster taler ligesom den danske om bopæl, mens de engelske, franske og italienske anvender betegnelsen domicil.
2. Storbritannien har i gennemførelsesloven vedrørende domskonventionen, Civil Jurisdiction and Judgments Act 1982 section 41 indført særlige, fra de ellers i England gældende regler om domicil forskellige regler om, hvad der i England forstås ved domicil i relation til art. 52, stk. 1, jfr. O'Malley-Layton, European Civil Practice p. 1048 ff.

2. del. Domskonventionen

Hvor dansk ret skal anvendes ved afgørelsen af, om der foreligger bopæl her i landet, er det det processuelle domicilbegreb, der skal lægges til grund,³ altså det traditionelle indlændingsbegreb i henhold til reglerne i rpl. §§ 235-36.^{4 5}

Konsekvensen af lovvalgsreglen i art. 52 er, at der kan foreligge tilfælde, hvor en person anses for bosat i forumstaten, samtidig med at han også i et andet medlemsland anses for bosat der. Der vil altså kunne anlægges sag imod ham i flere lande som hans hjemting, jfr. ndf. om art. 2. Det giver næppe anledning til større problemer, da konventionen indeholder en *litis pendens* regel i art. 21, som betyder, at kun den først anlagte sag vil kunne videreføres.

Det er også en konsekvens af reglen, at der kan forekomme tilfælde, hvor en person ikke anses for bosat i noget EU land, skønt han heller ikke har domicil i et tredjeland.⁶ Det er dog næppe et problem af stor praktisk betydning.

Ifølge nogle staters lovgivning beror visse personers, især hustruers og børns domicil på andres, især mandens eller faderens domicil. Endnu i 1982-versionen af domskonventionen findes en særregel herom i art. 52, stk. 3. Bestemmelsen er ophævet i 1989 versionen og findes heller ikke i Luganokonventionen.⁷

2. Selskabers domicil

Hvor konventionen taler om bopæl, skal dette ifølge art. 53, når det drejer sig om selskaber og juridiske personer, forstås som deres hjemsted. Ved afgørelsen af, hvor et selskabs hjemsted er beliggende, skal retten anvende sine egne

3. Jfr. Jenard-rapporten EFT 1979 C 59 p. 17 sp. 2.

4. Jfr. Philip DIPP 156 ff. Ordet »indlænding« er udgået af rpl. ved revisionen i 1986, uden at dette tilsigtede en realitetsændring, jfr. Bet. 1052/1985 p. 72.

5. Senné Schmidt antager i Komm. Rpl. 4. udg. II p. 483 note 2 og i UfR 1989 B 105 n. 4, at henvisningen til rpl. § 235 må begrænses til stk. 1 og 2, idet stk. 3 og 4 ikke baserer sig på bopæl i Danmark, og idet stk. 4 også forudsætter, at der ikke findes bopæl i udlandet, hvilket ifølge art. 52, stk. 2 skal afgøres ifølge den stats lovgivning, i hvilken der kan være tale om at den pågældende har bopæl. Jeg er ikke enig heri. Der er på det stadium, hvor der skal træffes afgørelse af, om der er bopæl i Danmark, tale om at anvende det danske indlændingsbegreb, ikke et for konventionen særligt bopælsbegreb, som slet ikke eksisterer. Først hvis det viser sig, at den pågældende efter dansk forståelse af indlændingsbegrebet ikke har hjemting i Danmark, kan der blive tale om at undersøge, om han har hjemting i et af de andre medlemslande i henhold til de respektive forståelser af bopælsbegrebet i disse lande, f.eks. for at afgøre om domskonventionens eller rpl.'s regler om undtagelsesvæbning finder anvendelse.

6. Jfr. eksemplet hos Droz 219.

7. Om afhængigt domicil jfr. Philip DIPP 154 og EF-IP II 1. udg. p. 126-27.

international privatretlige regler. Det gælder altså, uanset om der er tale om at afgøre, om selskabet har hjemsted i forumlandet eller i et andet land.⁸

Heraf følger, at afgørelsen kan falde forskelligt ud i forskellige EF-lande. I Danmark har et selskab ifølge rpl. § 238, stk. 1 hjemting, hvor det har hovedkontor, hvilket for danske selskaber skal være anført i vedtægterne. Reglen er imidlertid, i modsætning til stk. 2 om erhvervsvirksomhed uden for hjemtinget, ikke en regel om internationalt værneting, jfr. rpl. § 246. Under alle omstændigheder skal i henhold til domskonventionen tilsvarende regler som i den internationale privatret, altså ikke den internationale procesret, finde anvendelse. I Danmark antages det, at et selskab er underkastet lovgivningen i det land, i henhold til hvis lovgivning det er stiftet, og hvor det er registreret, hvis en registreringsprocedure er foreskrevet.⁹ I nogle andre lande lægges der vægt på beliggenheden af det virkelige i modsætning til det vedtægtsmæssige hovedsæde.¹⁰

Forskellen i kriterier for hjemstedet i forskellige EU-lande vil utvivlsomt kunne give anledning til visse problemer i forbindelse med reglen i art. 16, nr. 2 om enekompetence for retterne på selskabets hjemsted i sager om opløsning af selskaber og om beslutninger truffet af selskabsorganer. Jenard-rapporten p. 57 antager, at der i sådanne tilfælde er mulighed for, at den stat, der anser hjemstedet for at være beliggende i sit land, i medfør af art. 28 vil kunne nægte anerkendelse af en dom afsagt i et andet land, hvis domstole har anset hjemstedet for at være beliggende der.

I andre tilfælde, hvor den omstændighed, at kriterierne for selskabers hjemsted ikke er identiske i medlemslandene, giver anledning til problemer, må de løses ved hjælp af *litis pendens* reglen.

3. Trusts

En trust er et engelsk retsinstitut. En trust foreligger, når en person har placeret midler hos en anden (trustee), således at denne anden skal disponere over midlerne til fordel for en tredje person (beneficiary) eller et bestemt formål.

8. Svénné Schmidt, *International Formueret* p. 62-63 synes i tilslutning til Basedow at antage, at det er hjemtinget i den i rpl. § 238, stk. 1 angivne forstand, der skal anvendes.

9. Jfr. Philip DIPP 357.

10. I henhold til den engelske *Civil Jurisdiction and Judgments Act 1982* section 42 er det som hovedregel afgørende for et selskabs hjemsted i Storbritannien, om selskabet er stiftet i henhold til landets lov og har sit registrerede kontor eller anden officiel adresse der, eller den centrale ledelse og kontrol udøves der. De samme kriterier afgør ifølge denne regel et selskabs hjemsted i andre lande, dog at det ikke skal anses for at have hjemsted i et EU-land, der ikke ville anse det som havende hjemsted der.

2. del. Domskonventionen

Ifølge art. 53 skal retten ved afgørelsen af, hvor en trust har hjemsted, anvende sine egne internationale privatretlige regler. Det kan ikke antages, at der i dag findes sådanne særlige regler i Danmark. Det vil formentlig være nærliggende at anvende lignende regler som i relation til selskaber.¹¹

11. Der kan i øvrigt henvises til Haagerkonventionen af 1. juli 1985 om lovvalget vedrørende trusts og om anerkendelse af disse, som dog ikke er ratificeret af Danmark.

V. Domskonventionens værnetingsregler

1. Oversigt

Regler om domstolenes internationale kompetence findes i art. 2-24. Art. 2-4 handler om værnetingsreglernes anvendelsesområde, hjemtinget og de forbudte værneting. Art. 5-6 a handler om de almindelige undtagelsesværneting eller, som de hedder i domskonventionen, de specielle kompetenceregler. Art. 7-15 handler om de særlige værneting i forsikrings- og forbrugersager. Art. 16 indeholder en regel om eksklusive værneting og art. 17-18 regler om aftalt værneting. Art. 19-20 handler om, i hvilket omfang domstolene skal påse værnetingsregler ex officio og om forkyndelse. Art. 21-23 handler om litis pendens og lignende spørgsmål og art. 24 om foreløbige retsmidler. Denne inddeling svarer nøje til inddelingen af de tilsvarende afsnit i Luganokonventionen.

2. Anvendelsesområde

De fleste af domskonventionens værnetingsregler sonder mellem personer bosat på en medlemsstats område og personer uden sådan bopæl. Som ovf. omtalt beror det på det enkelte lands regler, om en person skal anses for bosat der, her i landet altså dansk ret. Nationaliteten er uden betydning for værnetingsreglernes anvendelse. Det gælder for personer med statsborgerskab i et land, der ikke er medlem af domskonventionen, men som er bosat i et medlemsland. Og det gælder for statsborgere i et medlemsland, der ikke er bosat i et medlemsland.

For **personer, der er bosat i et medlemsland**, og selskaber med hjemsted i et medlemsland gælder, at de kun kan sagsøges i medlemslandene i overensstemmelse med konventionens regler. Værnetingsreglerne for sådanne personer skal altså her i landet findes i domskonventionen, ikke i retsplejeloven eller andre danske love, medmindre de er baseret på en international konvention, der går forud for domskonventionen i kraft af reglen i art. 57.¹ Det gælder, hvad enten det drejer sig om danske eller udlændinge eller om perso-

1. Reglerne i sølovens § 199 (ny § 429) og i den nye sølovs § 310, der vel har sit forbillede i konventioner, som imidlertid ikke er ratificeret i Danmark, gælder således ikke inden for domskonventionens område. Dette siges udtrykkelig i den nye sølov.

2. del. Domskonventionen

ner bosat eller selskaber med hjemsted her i landet eller i et andet medlemsland. Tilsvarende gælder for Luganokonventionen.

For **personer, der ikke er bosat i et medlemsland** gælder ifølge art. 4, at domskonventionens værnetingsregler som hovedregel ikke finder anvendelse på dem. Dette gælder også selskaber, der ikke har hjemsted i et medlemsland, og uanset om de har en filial, agentur eller lignende virksomhed i et medlemsland. I stedet gælder hver enkelt medlemsstats almindelige værnetingsregler bortset fra domskonventionen, her i landet altså reglerne i rpl. kap. 22 om undtagelsesværneting og andre danske værnetingsregler. Herfra gælder der dog enkelte **undtagelser**, først og fremmest i kraft af art. 4.

1) For det første finder reglerne i art. 16 om enekompetence for visse domstole anvendelse på dem. De kan altså i sager, der er omfattet af art. 16, inden for medlemsstaternes område uanset bopæl sagsøges og kun sagsøges ved den domstol, der har enekompetence i henhold til art. 16.

2) For det andet gælder den regel, at selvom en medlemsstats almindelige værnetingsregler i visse tilfælde skulle begrænse retten til at sagsøge ikke-bosatte personer således, at denne ret kun gælder for egne statsborgere, følger det af domskonventionen, at retten hertil udvides til at gælde for alle, der er bosat på den pågældende medlemsstats område uanset nationalitet. Regler af denne art findes ikke her i landet inden for domskonventionens saglige område.²

3) Endvidere følger det af art. 17 og 18 om værnetingsaftaler og stiltiende accept af kompetencen, at personer bosat uden for medlemslandene vil kunne sagsøges i et medlemsland i overensstemmelse med disse regler.

4) Endelig kan der være grund til at nævne reglerne i art. 8, stk. 2 om filialer af forsikringsselskaber fra ikke-EU-lande på en medlemsstats område og i art. 13, stk. 2 om filialer af andre selskaber fra ikke-EU-lande, jfr.

2. Den i domskonventionens art. 3 omtalte franske code civil art. 14 giver franske statsborgere ret til altid at sagsøge udlændinge, der er bosat i udlandet, i Frankrig. En tilsvarende ret tilkommer i kraft af konventionens art. 4, stk. 2 personer bosat i Frankrig, som ikke har fransk statsborgerskab. Derimod kan personer bosat i andre medlemsstater ikke påberåbe sig denne ret i kraft af art. 4, stk. 2. Forbudet imod diskrimination i EU-traktatens art. 6 må kunne påberåbes i sådanne tilfælde, hvis retssagens område falder inden for EU-traktaten, idet der ikke stilles noget bopælskrav til franskmænd for, at de skal kunne påberåbe sig code civil art. 14.

V 3. *Forum non conveniens*

ndf. XIV.A.a) 2 og B.3. Sådanne filialer er omfattet af de særlige værnetingsregler for forsikrings- og forbrugersager.

Som sagt finder konventionens værnetingsregler med de nævnte undtagelser ikke anvendelse på personer, der ikke er bosat i en medlemsstat. Det samme gælder bestemmelsen i art. 20 om sagsøgtes udeblivelse. Derimod finder litis pendens reglen m.v. i art. 21-23 og konventionens regler om anerkendelse og fuldbyrdelse af domme anvendelse på sager i og domme fra andre medlemslande, uanset sagsøgtes bopæl.³

3. *Forum non conveniens*

Ifølge dansk ret har domstolene ikke nogen ret til at skønne over, om de ønsker at behandle en sag, der indbringes for dem. Enten har de kompetence og skal i så fald behandle sagen, eller også er de inkompetente og kan da ikke behandle den.

I USA, Skotland og senest også i England kender man derimod en ret for en domstol til i et vist omfang at skønne over, om den i den konkrete sag er det mest hensigtsmæssige forum, *forum conveniens*, eller om den er *forum non conveniens*, og til at antage eller nægte at antage sagen til behandling på dette grundlag. Det har almindeligvis været antaget, at en sådan ret ikke eksisterer i domskonventionen, men at der inden for den gælder det samme som i dansk ret.⁴

Spørgsmålet har været prøvet flere gange ved de engelske domstole, som har bestemt, at en engelsk domstol vil kunne afvise kompetence i en sag til fordel for en domstol i et land, der ikke er medlem af domskonventionen.⁵ Det er nu forelagt Europa-domstolen.⁶

Spørgsmålet kan næppe opstå for en dansk domstol, da dansk ret ikke kender til regler svarende til *forum non conveniens*-doktrinen. I øvrigt synes resultatet at stride imod strukturen i domskonventionen som netop gennem litis pendens reglen giver den domstol, hvor sagen først anlægges, kompetence.

En noget tilsvarende problemstilling eksisterer i øvrigt i relation til adoptionsreglen i art. 6 nr. 2.⁷

3. Jfr. Jenard-rapporten p. 20 ad art. 4.

4. Jfr. Schosser-rapport 97 nr. 78.

5. Jfr. In Re Harrods [1991] 3 WLR 397, The Po [1991] 2 Lloyd's Rep. 206, Peter North i IPRax 1992.183, H. Gaudemet-Tallon i Revue critique 1991.491, Verheul i ICLQ 1986.421 med note 40 og 41, Philip i Festskrift Brækhus 1988.424 ff og Lagarde i Recueil 1986 I 150. Om tysk ret jfr. H. Schack i Rabel Z 1994.40.

6. Jfr. Bernasconi/Gerber i IPRax 1994.3.

7. Saml. 1990.1845 (Hagen) andet og tredje spørgsmål.

2. del. Domskonventionen

4. Hjemtinget

Personer, der er bosat i en medlemsstat, skal principielt sagsøges der, hvor de er bosat, jfr. art. 2. De kan ifølge art. 3, stk. 1 kun sagsøges i en anden medlemsstat, hvis det følger af domskonventionens regler om undtagelsesværneting. Domskonventionens hovedprincipper svarer således nøje til dansk ret.

I forsikringssager og sager om forbrugerkontrakter gælder art. 2 ikke. I disse sager gælder særlige værnetingsregler, der dog også omfatter regler om bopælsværneting i art. 8 og 14. Derimod gælder reglen i art. 4 om værnetingsreglernes personlige anvendelsesområde også i disse sager.

Man har fundet anledning til i art. 3, stk. 2 udtrykkelig at nævne, at der er visse specificerede værneting i de enkelte medlemslande, der ikke kan anvendes på personer bosat i medlemsstaterne, nemlig de såkaldte exorbitante værneting, skønt det logisk var unødvendigt at nævne, da det allerede følger af art. 3 stk. 1. Det er værneting, der er baseret på et grundlag, som man finder ikke bør eller behøver at anvendes i lande, der har indgået konvention om anerkendelse og fuldbyrdelse af hinandens domme. For Danmarks vedkommende gælder det reglerne om udlændinges opholds- og godsværneting i rpl. § 246, stk. 2 og 3. Undtagelse fra forbudet imod exorbitante værneting kan følge af reglen i art. 57, jfr. ovf. III.3.⁸ Om reglen i art. 59 jfr. ndf. XVII.5.

5. Undtagelsesværneting. (Specielle kompetenceregler)

I lighed med hvad der gælder i dansk ret, kan en person i henhold til konventionen foruden ved sit hjemting sagsøges ved en række andre værneting. Det drejer sig om de værneting, der omtales i art. 5, 6 og 6a.

Disse værneting er alternative til hjemtinget i henhold til art. 2, idet det altid står sagsøger frit for at sagsøge ved sagsøgtets hjemting. Fordelen ved undtagelsesværnetingene er, at sagsøger – uden at han derved går glip af muligheden for at fuldbyrde dommen i sagsøgtets hjemland – ved at anvende et af disse værneting vil kunne sagsøge ved et værneting, der passer ham bedre end sagsøgtets hjemting. Det kan være, fordi han selv er bosat der, eller fordi sagen på grund af sin nære tilknytning til dette sted skal behandles efter loven i det land, eller fordi det der er lettere at fremskaffe de nødvendige oplysninger om sagen.⁹ Europa-domstolen har gentagne gange givet udtryk for, at det er en

8. Art. 54 a), tidligere tiltrædelseskonventionens art. 36 indeholder en særregel om kompetencen i søsager baseret på arrest. Reglen er ikke længere aktuel, da den er afløst af arrestkonventionen 1952, jfr. ndf. XII.5. Tilsvarende bestemmelse findes i Luganokonventionen, hvor den vil have betydning for de øvrige nordiske lande.

9. Jfr. Saml. 1992.3967 (Handte) og Jenard-rapporten EFT 1979 C 59 p. 15.

V 5. Undtagelsesværneting

undtagelse, at en sagsøgt kan trækkes væk fra sit hjemting, og at reglerne om undtagelsesværneting derfor må fortolkes snævert.¹⁰

I modsætning til undtagelsesværnetingene er de øvrige værneting, som konventionen forudser, værneting, der træder i stedet for hjemtinget i henhold til art. 2 og i øvrigt også i stedet for de her omtalte undtagelsesværneting. Det gælder både reglerne om de særlige værneting for forsikringssager og sager om forbrugerkontrakter, der dog selv hjemler kompetence for sagsøgtes hjemting, og især reglerne om enekompetence i art. 16 og om aftalt værneting i art. 17.

Et undtagelsesværneting har kun kompetence til at påkende de spørgsmål i en sag, som er omfattet af den pågældende kompetenceregulering. Hvis således krav under den samme sag støttes både på en kontrakt og på regler om erstatning udenfor kontrakt, kan kontraktsværneting kun beskæftige sig med de førstnævnte krav og erstatningsværneting kun med de sidstnævnte,¹¹ medmindre andet aftales, jfr. art. 17 og 18.

Undtagelsesværnetingene kan anvendes af begge parter i en tvist, blot sagsøgte er bosat i en konventionsstat. Således kan en formodet skadevolder anlægge sag ved erstatningsværneting, f.eks. til opnåelse af dom om, at han ikke er ansvarlig. Pålsson antager dog, at dette ikke gælder art. 5 nr. 5.¹²

Det er tidligere nævnt, at konventionen som hovedregel kun regulerer retternes internationale kompetence, ikke den stedlige kompetence indenfor de enkelte medlemslande. Det gælder dog ikke for reglerne i art. 5, 6 og 6a. Disse regler fordeler også den stedlige kompetence internt i de enkelte medlemslande. Det samme gælder i øvrigt visse regler i afsnittet om forsikringssager. Den saglige kompetencefordeling i medlemslandene er ikke berørt af konventionen, heller ikke i relation til undtagelsesværnetingene.

10. Jfr. f.eks. Saml. 1988.5565 (Kalfelis) og Handte-sagen cit. i note 9.

11. Jfr. Kalfelissagen cit. i note 10.

12. Pålsson, Luganokonventionen 96.

VI. Kontraktværnetinget

Ifølge art. 5, nr. 1 kan sager om kontraktforhold anlægges ved retten på det sted, hvor kontraktforpligtelsen er opfyldt eller skal opfyldes. Reglen svarer til rpl. § 242; dog omfatter den alle pengeforpligtelser i henhold til kontrakt og ikke, som rpl. § 242, stk. 2, kun en enkelt art af disse.

I 1989-versionen af domskonventionen er der i art. 5, nr. 1 indføjet en særlig bestemmelse om individuelle arbejdskontrakter med udgangspunkt i Europa-domstolens praksis vedrørende sådanne kontrakter. En redaktionelt lidt forenklet, men i øvrigt omtrent tilsvarende bestemmelse findes i Luganokonventionen. Individuelle arbejdskontrakter og andre kontrakter vil derfor blive behandlet hver for sig i det følgende. En særlig bestemmelse om kontraktsforhold vedrørende rettigheder over fast ejendom er indføjet i 1989-versionen art. 6, nr. 4.

Ved afgørelsen af spørgsmålet, **om sagen drejer sig om et kontraktforhold**, således at bestemmelsen i art. 5, nr. 1 kan finde anvendelse, skal dette begreb betragtes som et for konventionen særligt begreb og fortolkes ud fra konventionens formål.¹ Man skal altså ikke lægge vægt på, hvad der forstås ved kontraktforhold i de enkelte landes ret.

Der foreligger nogle bidrag fra Europa-domstolen til, i hvilke tilfælde der er tale om kontraktforhold, således at art. 5, nr. 1 finder anvendelse. I Arcadosagen² har domstolen således fastslået, at krav om erstatning for retsstridig ophævelse af en agenturkontrakt og om betaling af provision i henhold til kontrakten er forhold, der hører under art. 5, nr. 1. I Effersagen³ blev det fastslået, at en tvist om, hvorvidt der er indgået en aftale, ligeledes hører under art. 5, nr. 1. I Handtesagen⁴ blev det afgjort, at en køber ikke kan anlægge sag imod sælgerens hjemmelsmand vedrørende mangler ved det købte på opfyldelsesstedet i henhold til køberens kontrakt med sin sælger. Der foreligger intet

1. Saml. 1983.987 (Peters), 1988.1539 (Arcado) og 1992 I 3967 (Handte). Om der i det enkelte tilfælde er tale om et kontraktforhold afgøres af den domstol, hvis kompetence påberåbes, Saml. 1982.825 (Effer SpA).

2. Saml. 1988.1539.

3. Saml. 1982.825.

4. Saml. 1992 I 3967.

VI a) Kontrakter i almindelighed

kontraktforhold i domskonventionens forstand mellem en køber og tidligere led i salgskæden forud for den direkte sælger blot som følge af det direkte kontraktforhold mellem disse to. Sager om produktansvar overfor tidligere led i omsætningskæden vil således altid falde uden for nr. 1 og ind under nr. 3.⁵ Og i Peterssagen⁶ blev det fastslået, at forholdet mellem en forening og dens medlemmer skal betragtes som et kontraktforhold i relation til art. 5, nr. 1.⁷

a) Kontrakter i almindelighed

Reglen i art. 5, nr. 1 gælder alle de af en kontrakt omhandlede forpligtelser. Det er imidlertid ikke sikkert, at de skal opfyldes på samme sted. Spørgsmålet er da **hvilken forpligtelse**, der er afgørende. Ifølge bestemmelsens ordlyd er det »den pågældende forpligtelse«, d.v.s. den, der ligger til grund for sagen. Domstolen har fortolket dette som den forpligtelse, hvis misligholdelse påberåbes eller som svarer til den rettighed, der påberåbes.⁸ Det gælder også, hvis sagen drejer sig om krav, der rejses i anledning af misligholdelsen. Det er altså ikke afgørende, hvor disse krav skal opfyldes, men hvor den forpligtelse, hvis misligholdelse har givet anledning til dem, skulle være opfyldt. En sag rejst mod en engelsk køber ved en dansk domstol til betaling af et regningskrav, som skulle opfyldes her, blev derfor afvist, da sagen reelt angik rigtig opfyldelse af kreditors ydelse i England.⁹

Det kan tænkes, at der i en sag påberåbes **flere forpligtelser**, der ikke nødvendigvis alle skal opfyldes i samme land. Der var i en periode nogen usikkerhed om, hvad domstolens stilling var i sådanne tilfælde. Man kunne tænke sig enten at lægge vægt på den karakteristiske forpligtelse og behandle sagen på dens opfyldelsessted uanset opfyldelsesstedet for de øvrige aktuelle forpligtelser. Eller man kunne holde helt klart på, at hver forpligtelse måtte behandles på sit opfyldelsessted.

Efter at der i Europa-domstolens praksis og nu også i 1989-versionen af domskonventionen er sket udskillelse af arbejdskontrakter til særlig behandling, (jfr. ndf. b), synes der dog ikke længere at være tvivl herom. Principielt skal hver enkelt forpligtelse behandles for sig og dens opfyldelsessted lægges til grund. Domstolen har dog erkendt, at det i visse tilfælde kan være uheldigt, at alle sider af en sag ikke kan behandles på samme sted. Den har derfor gjort opmærksom på, at man i visse tilfælde vil kunne anse en eller flere forpligtel-

5. Jfr. UfR 1994.342 Ø.

6. Saml. 1983.987.

7. Jfr. også Lookofsky i UfR 1993 B 311.

8. Saml. 1976.1497 (De Bloos). Jfr. UfR 1991.244 SH og 779 Ø.

9. UfR 1993.802 Ø.

2. del. Domskonventionen

ser som hovedforpligtelser og andre som biforpligtelser med den virkning, at de sidste vil kunne behandles ved samme værneting som hovedforpligtelserne.¹⁰ Man kan forestille sig, at det i denne forbindelse kan tillægges vægt, hvilken forpligtelse der i henhold til lovvalgskonventionen vil blive anset for at være den for kontrakten karakteristiske.

Hvor opfyldelsesstedet for en forpligtelse er, beror på kontraktens indhold og på det lands lovgivning, som ifølge lovvalsreglerne i det land, hvor sagen er anlagt, skal anvendes på den omtvistede forpligtelse.¹¹ Det vil, når lovvalgskonventionen er trådt i kraft i alle EU-lande, for så vidt ikke Haager-løsrækøbskonventionen finder anvendelse, være dennes regel, der overalt afgør lovvalget, hvilket skulle sikre en vis ensartethed i lovvalget, uanset hvor en sag bliver anlagt. Det er imidlertid ikke ensbetydende med, at det er ligegyldigt, hvilket lands ret der bliver anvendt. Spørgsmålet om, hvor en kontrakt skal opfyldes, er i mangel af aftale mellem parterne reguleret forskelligt i de forskellige medlemslande. Således er pengeskyld bringeskyld i Danmark og nogle andre lande, men henteskyld i andre, f.eks. i Tyskland. I de sidstnævnte lande er opfyldelsesværnetinget og sagsøgtes hjemting det samme, mens i de første kreditor kan anlægge sag mod debitor ved sit eget hjemting. Det er dette, der har ført til, at pengekrav kun i stærkt begrænset omfang er medtaget i rpl. § 242.¹²

Hvor opfyldelsesstedet er, fremgår ofte indirekte af kontrakten.¹³ Men i mange tilfælde vil parterne aftale, hvor opfyldelsesstedet skal være, f.eks. i forbindelse med transportklausuler.¹⁴ Indirekte aftaler de derved, hvor sag kan anlægges i henhold til art. 5, nr. 1. Der er dog ikke tale om en værnetingsaftale af den i art. 17 omhandlede art, der har til konsekvens, at ingen andre værne-

10. Saml. 1987.239 (Shenavai).

11. Saml. 1976.1473 (Tessili), jfr. Lando i NTIR 1977.80 ff., især 85 f. og UfR 1992.886 V og 920 SH, jfr. Philip i UfR 1993 B 184 og Lookofsky i UfR 1993 B 308. Det gælder også, hvor dette fører til anvendelsen af CISG, jfr. dom af 29. juni 1994 i sag C-288/92 (Custom Made Commercial).

12. Jfr. bet. 1052/1985 s. 50.

13. Fransk Cour de Cassation har antaget, at i forholdet mellem solidariske skyldnere er opfyldelsesstedet det samme som i forhold til kreditor, jfr. *Revue critique* 1992.708. En tysk domstol har antaget, at vekselindehaverens regressag imod trassenten ikke kan anlægges der, hvor trassaten skulle opfylde, jfr. *IPRax* 1989.212 og 230. Fransk Cour de Cassation har antaget, at hvor et hollandsk selskab har lovet i et *letter of intent* at sørge for, at dets franske datterselskaber har tilstrækkelige midler til at opfylde visse låneforpligtelser over for franske banker, skal denne forpligtelse opfyldes i Frankrig, *Revue critique* 1993.692.

14. Jfr. f.eks. UfR 1990.295 H.

VI b) Arbejdskontrakter

ting kan anvendes (derogatorisk værnetingsaftale). Den er derfor heller ikke underkastet formkravene i art. 17.¹⁵

Reglen i art. 5, nr. 1 gælder ikke for personer bosat i Luxembourg, jfr. protokollen art. I, medmindre de selv accepterer anvendelsen af dette værneting, jfr. konventionens art. 18. Luganokonventionsprotokollen indeholder endvidere, foruden en tilsvarende Luxembourg-regel, en midlertidig særregel i art. I a om Schweiz' forpligtelse til at anerkende domme baseret på art. 5, nr. 1.

b) Arbejdskontrakter¹⁶

Mens Europa-domstolen som nævnt i almindelige kontraktforhold har henholdt sig til konventions-teksten og lagt vægt på den konkrete forpligtelse, som sagen drejer sig om, kom den tidligt ind på en anden tankegang i sager om ansattes individuelle arbejdskontrakter. Det skete i Ivenel-sagen¹⁷ om en tysk virksomheds ophævelse af en arbejdskontrakt med en repræsentant, der var ansat til at arbejde i Frankrig. Europa-domstolen henviste til lovvalgskonventionens bestemmelser om lovvalget i arbejdsaftaler¹⁸ og udtalte, at formålet med art. 5, nr. 1 i relation til arbejdsaftaler er, at værnetinget skal ligge i et land, der har snæver tilknytning til tvisten. Den lagde endvidere vægt på, at samme ret bør være kompetent med hensyn til alle krav, der opstår i sagen. Den kom til det resultat, at der, når det drejer sig om en arbejdskontrakt, alene skal lægges vægt på den forpligtelse, der er karakteristisk for kontrakten,¹⁹ og altså ikke ske nogen opsplitning af opfyldelsesværnetinget efter de forskellige forpligtelser. Formålet er ifølge den citerede dom, at alle spørgsmål, der kan opstå i forbindelse med opfyldelse af en kontraktforpligtelse, bør kunne indbringes for retten på et sted.

Denne afgørelse blev fulgt op i sagen Six Constructions²⁰ om en arbejdsaf-tale mellem et selskab, der angivelig havde hjemsted i Belgien, og en franskmand om udførelse af arbejde i et arabisk land. Her blev det igen fastslået, at det er stedet, hvor den karakteristiske forpligtelse skal opfyldes, der er afgørende i sager om individuelle arbejdskontrakter. Hvis dette sted ligger uden for medlemslandene, kan art. 5, nr. 1 ikke anvendes. Skal arbejdsforpligtelsen opfyldes i flere medlemslande, er stedet, hvor den for kontrakten karakteristi-

15. Saml. 1980.89 (Zelger).

16. Jfr. Ruth Nielsen, EF-Arbejdsret, 1989.125.

17. Saml. 1982.1891.

18. Jfr. ndf. XXII.C.

19. Jfr. ndf. XXI.B.a).

20. Saml. 1989.341.

2. del. Domskonventionen

ske forpligtelse skal opfyldes, det, hvor eller hvorfra arbejdstageren i første række opfylder sine forpligtelser.²¹

Ved dommen i Shenavai-sagen²² blev det fastslået, at denne særregel om arbejdskontrakter kun gælder for ansatte, ikke for arbejdskontrakter med selvstændige erhvervsdrivende.

I 1989-versionen af domskonventionen, som endnu ikke er i kraft i Danmark, og i Luganokonventionen er der som nævnt ovf. med udgangspunkt i denne retspraksis indføjet en særlig regel om arbejdskontrakter i konventionen. Bestemmelsen gælder ligesom den nævnte retspraksis alene individuelle arbejdsaftaler med ansatte, ikke kollektive arbejdsaftaler eller aftaler med selvstændige. Den fremstår som en definition af opfyldelsesstedet i sager om individuelle arbejdskontrakter. Opfyldelsesstedet er det sted, hvor arbejdstageren sædvanligvis udfører sit arbejde. Man benytter altså ikke begrebet den karakteristiske forpligtelse, men har dog på linie med art. 6 i Romkonventionen lagt hovedvægten på stedet for arbejdstagerens opfyldelse af sin forpligtelse og anvendt samme definition. Hvis arbejdstageren ikke sædvanligvis udfører sit arbejde i et bestemt land, kan arbejdsgiveren foruden ved hjemtinget sagsøges ved retten på det sted, hvor den virksomhed, som har antaget arbejdstageren, var beliggende på ansættelsestidspunktet eller er beliggende på tidspunktet for sagsanlægget.²³ Dette er også en parallel til Romkonventionen. Denne regel gælder også, hvor arbejdet sædvanligvis udføres i et land eller i flere forskellige lande udenfor medlemslandene.²⁴

Art. 17, stk. 6 i 1989-versionen og art. 17, stk. 5 i Luganokonventionen indeholder i øvrigt en særregel om værnetingsaftaler i arbejdskontrakter, jfr. herom ndf. XIII.A.a) 4.

21. Dom af 13. juli 1993 i sag C 125/92 (Mulox).

22. Saml. 1987.239.

23. I Luganokonventionen gælder, at også arbejdstageren kan sagsøges der.

24. Jfr. Cruz-Real-Jenard rapport 45.

VII. Underholdspligt

Som omtalt ovf. III.2 er sager om underholdspligt omfattet af konventionen. Det følger af art. V a i protokollen, at domskonventionens regler herom også omfatter de danske administrative myndigheder.¹

I sager om underholdspligt er ifølge art. 5, nr. 2 for det første retten på det sted, hvor den berettigede har sin bopæl eller sit sædvanlige opholdssted, kompetent.²

Retten til at anlægge sag ved dette forum synes efter ordlyden at gælde for begge parter, ikke kun for den berettigede. Det antages imidlertid, at kun den underholdsberettigede kan anlægge sag ved dette forum.³ Under alle omstændigheder kan den forpligtede anlægge sag på den berettigedes bopæl i medfør af art. 2.

For det andet er der i sager vedrørende underholdspligt, der rejses i forbindelse med sager om personers retlige status, f.eks. skilsmisse eller faderskab, værneting ved den domstol, der behandler en sådan sag, og som ifølge sin egen ret er kompetent til at tage underholdsspørgsmålet under påkendelse. Det gælder dog kun under forudsætning af, at denne kompetence ikke alene støttes på den ene parts nationalitet. Om en domstol i forbindelse med en skilsmissesag også kan afgøre spørgsmål om underholdspligt, beror altså i det væsentlige på, om den kan gøre det ifølge sit eget lands lovgivning.

Denne sidstnævnte værnetingsregel får kun selvstændig betydning, hvor sagen ikke verserer ved en domstol, der allerede er kompetent i sager om underholdspligt i henhold til art. 2 eller første led i art. 5, nr. 2. Den gør det muligt at behandle sager vedrørende underholdspligt mod personer bosat i en medlemsstat ved danske domstole i forbindelse med ægteskabssager i overensstemmelse med værnetingsreglerne i rpl. § 448 c, jfr. ægteskabsopløsningsbekg. § 12, og i forbindelse med faderskabssager i overensstemmelse med rpl.

1. Om disses internationale kompetence, jfr. Svénné Schmidt i UfR 1989 B 105 og i International Person-, Familie- og Arveret, 1990.

2. Det sædvanlige opholdssted er især af betydning for personer, der har et afhængigt domicil fælles med den forpligtede, idet de på denne måde får mulighed for at søge der, hvor de faktisk er bosat. Som nævnt ovf. IV.1 er afhængigt domicil afskaffet i 1989-versionen af domskonventionen.

3. Jfr. Schlosser rapport 105 nr. 107.

2. del. Domskonventionen

456 b. Dog kan § 448 c, nr. 3 respektive § 12, nr. 3 ikke anvendes, da værnetinget her alene er baseret på den ene ægtefælles nationalitet. Værnetinget i henhold til den nordiske ægteskabskonvention kan også anvendes, men det følger af reglen i domskonventionens art. 57.

Reglen i art. 5, nr. 2 gælder både for den oprindelige afgørelse om underholdspligt og for senere sager om ændring eller ophævelse af underholdspligten. Nr. 2, andet led kan dog kun anvendes, hvis der på dette tidspunkt er en domstol, der beskæftiger sig med de involveredes retlige status.

Hvor der under sagen om underholdsbidrag tages stilling til et spørgsmål om personers retlige status, enten direkte eller præjudicielt, kan det få konsekvenser for pligten til at anerkende og fuldbyrde afgørelsen om underholdspligt, jfr. begrænsningen i pligten hertil i art. 27, nr. 4.

Bestemmelsen i art. 5, nr. 2 omfatter underholdspligt af enhver art baseret på et familieretligt grundlag, altså ikke kun underholdspligt overfor børn eller ægtefæller. Derimod falder krav baseret på arveret, kontrakt eller erstatningsforpligtelser udenfor. Også engangsbeløb, der har underholdskaraktér, er omfattet; derimod ikke beløb, der har deres grundlag i den ægteskabelige formueret.⁴ Myndighedens regreskrav for forskudsvis underholdsbidrag er vist nok ikke omfattet af art. 5, nr. 2.⁵

De foreliggende konventioner om underholdsbidrag vedrører, for så vidt de beskæftiger sig med domstolenes kompetence, kun den indirekte kompetence i forbindelse med anerkendelse og fuldbyrdelse. De er derfor uden betydning i forbindelse med værnetingsreglerne i domskonventionen.⁶

4. Afgrænsningen kan være vanskelig, jfr. Saml. 1980.731 (Cavel II).

5. Jfr. Schlosser rapport 103 nr. 97 e.

6. Jfr. Schlosser rapport 139 nr. 238. Opmærksomheden henledes på et konventionsudkast udarbejdet inden for rammerne af det retlige samarbejde om forenkling af proceduren ved inddrivelse af underholdsbidrag i henhold til domskonventionen, jfr. *Civil Jurisdiction and Judgments in Europe*, udg. af Europa-domstolen, 1992.185.

VIII. Erstatningskrav

Ifølge art. 5, nr. 3 kan sag om erstatning uden for kontrakt anlægges ved retten på det sted, hvor skadetilføjelsen er foregået, jfr. også art. 9 og 10. Hvis der påstås erstatning (eller genopretning) som følge af en strafbar handling, kan kravet endvidere ifølge art. 5, nr. 4 rejses ved den ret, hvor straffesagen er rejst (adhæsionskrav), hvis denne ret ifølge sine egne regler kan påkende kravet.¹ Reglen i art. 5, nr. 3 svarer til rpl. § 243.

Erstatningsansvar uden for kontraktforhold er ikke et entydigt begreb. Europa-domstolen har bestemt, at begrebet skal fortolkes som et for konventionen selvstændigt begreb.² Domstolen afgrænser bestemmelsen i art. 5 nr. 3 således, at den omfatter ethvert krav på erstatning, som ikke er knyttet til et kontraktforhold i den forstand, dette begreb anvendes i art. 5, nr. 1.

Domstolen har endvidere fastslået, at ansvar for mangler ved en solgt genstand for tidligere led i omsætningskæden end den umiddelbare sælger ikke kan betragtes som kontraktansvar.³ Produktansvar falder således i hovedsagen ind under art. 5, nr. 3.⁴

Ordlyden af art. 5, nr. 3 giver ingen løsning på, hvor der er værneting i de tilfælde, hvor den skadegørende handling udføres i et land, men skaden indtræffer i et andet land. Det kan være fysisk skadeforvoldelse, f.eks. forurening, eller f.eks. grænseoverskridende annoncering eller injurierende udtalelser i presse, radio eller TV, der modtages i et andet land.⁵ Spørgsmålet er afgjort af Europa-domstolen⁶ i en sag, hvor en fransk virksomhed forurenede

1. Jfr. Protokollen art. II og Saml. 1981.1391 (Rinkau).

2. Saml. 1988.5565 (Kalfelis).

3. Saml. 1992 I 3967 (Handte). Domstolen har også taget stilling til en sag om anvendelse af actio pauliana – hvorefter en disposition foretaget af en debitor over et gode, som en kreditor har rettigheder over, frakendes virkning – og bestemt, at en sådan sag ikke hører under art. 5 nr. 3, jfr. Saml. 1992 I 2149 (Reichert II), jfr. også Saml. 1990 I 27 (Reichert). Om actio pauliana, jfr. Torben Jensen i UfR 1977 B 369.

4. Jfr. UfR 1994.342 Ø. Der verserer en sag for Europa-domstolen om stedet for injurier, sag C-68/93.

5. Om grænseoverskridende vildledende annoncering se N. Reich i Rabels Z 1992.444. Jfr. i øvrigt Senné Schmidt, International Formueret 69 og L. Pålsson, Luganokonventionen 94.

6. Saml. 1976.1735 (Bier).

2. del. Domskonventionen

vandet i Rhinen ved at udlede affaldssalte i floden. Et hollandsk gartneri, som hentede vand i Rhinen til vanding, anlagde erstatningssag i Holland mod den franske virksomhed. Domstolen fastslog, at sagsøger har valget mellem at sagsøge på stedet, hvor skaden er indtrådt, og hvor den skadegørende handling er foretaget. Den henviste især til, at der efter omstændighederne i den enkelte sag kan være rimelige begrundelser for et sagsanlæg hvert af de to steder, og at stedet, hvor den skadegørende handling er foretaget, ofte vil være identisk med hjemtinget i de sager, hvor problemet opstår. Der er ikke grundlag i dommen for at antage, at kun den del af skaden, der er indtruffet i den pågældende stat, kan behandles ved dennes domstole, men dette kunne evt. støttes på de i Kalfelis-sagen⁷ anførte betragtninger om undtagelsesværnets rækkevidde, jfr. ovf. V 5.

I en senere sag er der rejst spørgsmål, om også en indirekte skadelidte kunne benytte sig af valgmuligheden i den forstand, at den indirekte skadelidte kunne anlægge sag der, hvor denne havde konstateret skaden. Det drejede sig om et fransk moderselskab, der havde lidt tab ved et tysk datterselskabs konkurs, som var foranlediget af den skadegørende handling. Moderselskabet ville anlægge sag i Frankrig, hvor skaden var indtrådt for dets vedkommende. Domstolen kom imidlertid til det resultat, at det sted, hvor skaden er indtrådt, kun betegner det sted, hvor den skadegørende handling direkte har påført den umiddelbart skadelidte et tab, idet begrundelsen for resultatet i Biersagen ikke kunne bære en videregående fortolkning af bestemmelsen.⁸

Spørgsmålet om et forebyggende undladelsessøgsmål kan anlægges ved værnetinget i henhold til art. 5, nr. 3 er forelagt Europa-domstolen.⁹

7. Cit. i note 2.

8. Saml. 1990 I 49 (Dumez).

9. Sag C-136/94.

IX. Filialværneting. Trusts

a) Filialværneting

Art. 5, nr. 5 tillader, at en virksomhed med hjemting i et af medlemslandene sagsøges i et andet medlemsland, hvor den har en filial, et agentur eller en lignende virksomhed, dog kun med hensyn til sager vedrørende driften af den pågældende lokale virksomhed. Drejer det sig om en filial af en virksomhed med hjemsted uden for medlemslandene, gælder art. 4, d.v.s. at værnetings-spørgsmålet afgøres af medlemslandenes egen lovgivning. Anderledes for så vidt angår forsikrings- og forbrugersager, jfr. art. 8, stk. 2 og art. 13, stk. 2, og nedenfor XIV A 2 og B 3. Reglen modsvarer rpl. 238, stk. 2 og delvis også § 237.

Hvad, der forstås ved driften af en sådan virksomhed, skal afgøres ved en selvstændig fortolkning af konventionen og ikke efter retten i en af medlemsstaterne. Afgørende er, om virksomheden i det pågældende land har et centrum for erhvervsudøvelsen af mere permanent karakter, som kan indgå aftaler med tredjemand på virksomhedens vegne.¹

Består repræsentationen af en agent, som frit kan indrette sin virksomhed og arbejdstid, kan repræsentere andre virksomheder og ikke deltager i ordrenes afvikling og opfyldelse, men kun i deres indgåelse, foreligger der ikke en filial i konventionens forstand.² En eneforhandler anses heller ikke som filial.³ En ubemandet adresse, der alene benyttes som mødelokale, er heller ikke anset som omfattet af art. 5, nr. 5, i hvert fald i tilfælde hvor forbindelsen mellem parterne i hovedsagen skete gennem hovedkontoret.⁴

Europa-domstolen⁵ har fastslået, at også et selvstændigt selskab kan være omfattet af reglen i art. 5, nr. 5, hvis det følger af den måde, hvorpå henholdsvis moder- og datterselskab optræder i deres indbyrdes forretningsforhold og fremtræder over for tredjemand. Hvis moderselskabet udøver sin virksomhed

1. Saml. 1978.2183 (Somafer).

2. Saml. 1981.819 (Blanckaert & Willems)

3. Saml. 1976.1497 (de Bloos).

4. UfR 1991.52 Ø.

5. Saml. 1987.4905 (Schotte).

2. del. Domskonventionen

i et andet land gennem et derværende datterselskab med samme navn og direktion, og datterselskabet indgår aftaler på dets vegne, vil art. 5, nr. 5 kunne anvendes, således at moderselskabet kan sagsøges i datterselskabets land. Det tilsvarende gælder, hvor det, som i den pågældende sag, er moderselskabet, der optræder på datterselskabets vegne.

Kompetencen for filialværnetinget omfatter tvister om forpligtelser i eller uden for kontraktforhold i forbindelse med administrationen af filialen, f.eks. om lejemål og ansættelseskontrakter, om kontrakter filialen har påtaget sig, og om forpligtelser uden for kontrakt, som den har pådraget sig ved sin virksomhed.⁶

b) Trusts

En trust kan sagsøges på sit hjemsted, jfr. art. 53, stk. 2 og ovf. IV. 3. På dette sted kan ifølge art. 5, nr. 6 også personer bosat i en medlemsstat sagsøges i deres egenskab af stifter, trustee eller begunstiget.

6. Smafer ovf. note 1.

X. Kumulation, modfordringer, m.v.

Regler herom findes i art. 6. Art. 6 er i 1989-versionen og Luganokonventionen udvidet med en regel om værneting i kontraktforhold vedrørende rettigheder over fast ejendom.

Art. 6, nr. 1 kan kun anvendes i forbindelse med en sagsøgts hjemting. Nr. 2 og 3 kan anvendes også i forbindelse med domskonventionens andre værnetingsregler, herunder også art. 16, og nr. 3 også i forbindelse med nr. 2. Nr. 3 kan også anvendes i relation til reglerne om forsikrings- og forbrugersager, jfr. art. 11, stk. 2 og art. 14, stk. 3. Om dens anvendelse ved værnetingsaftaler se ndf. XIII.A.e) 14. Art. 18 finder naturligvis også anvendelse i forbindelse med modkrav.

1. Passiv, subjektiv kumulation

Art. 6, nr. 1 indeholder en regel om passiv, subjektiv kumulation. En person, der har bopæl i et medlemsland, kan, når der er tale om at sagsøge flere personer under et, sagsøges i et andet medlemsland, hvor en af de andre sagsøgte har bopæl. Kumulationen kan altså kun ske ved en sagsøgts hjemting, ikke ved nogen af undtagelsesværnetingene eller konventionens øvrige værneting.

Reglen gælder endvidere kun for personer bosat i et medlemsland. Hvis en af de personer, der ønskes sagsøgt, er bosat uden for medlemsstaterne, beror det på forums egne regler, om der også kan anlægges sag imod den pågældende der. Kumulationsværnetinget i dansk ret, jfr. rpl. § 250, stk. 1, muliggør ikke inddragning af personer, bosat uden for domskonventionens anvendelsesområde, hvis der ikke er værneting for sagen mod den pågældende her i landet af andre grunde.¹

Det er ikke en betingelse for kumulation efter art. 6, nr. 1, at der foreligger nødvendigt procesfællesskab. Derimod må det kræves, at der er en rimelig sammenhæng mellem kravene, f.eks. at de sagsøgte hæfter solidarisk.² Begrundelsen for art. 6, nr. 1 angives i Jenard rapporten at være ønsket om at

1. Jfr. om norsk ret Nordisk Domssamling 1993.13 NH.

2. Jfr. Jenard rapport 26 og Saml. 1988.5565 (Kalfelis).

2. del. Domskonventionen

undgå, at der træffes uforenelige afgørelser i medlemsstaterne. Ifølge Kalfelisdommen finder art. 6, nr. 1 derfor anvendelse, når kravene imod flere sagsøgte, på det tidspunkt hvor de fremsættes, er således indbyrdes sammenhængende, at det er ønskeligt at påkende dem samtidig for at undgå uforenelige afgørelser.³ Det er netop definitionen af indbyrdes sammenhængende krav i art. 22, stk. 3. Art. 22 er modstykket til art. 6, nr. 1 og har, ligesom også art. 21 om *litis pendens*, ligeledes til formål at undgå uforenelige afgørelser. Art. 22 bestemmer, at hvor sager om sådanne krav verserer for retterne i forskellige medlemsstater, kan disse udsætte sagerne med undtagelse af den sag, der er anlagt først, jfr. ndf. XV.2.b). Endvidere kan de samme retter på visse betingelser afvise sagerne.

En gyldig værnetingsaftale med en sagsøgt om værneting et andet sted udelukker sædvanligvis alle andre værneting end det aftalte og medfører derfor også, at kumulation for den pågældendes vedkommende ikke kan ske.⁴

2. Adcitation

Art. 6, nr. 2 handler om *adcitation*.⁵ Den gør det muligt at *adcitere* personer bosat i en anden medlemsstat alene med den begrænsning, at den oprindelige sag ikke må være anlagt blot med det formål at unddrage *adcitatus* hans almindelige værneting. Det modsvarende værneting i rpl. § 250, stk. 2 gør det ikke muligt at *adcitere* personer bosat uden for domskonventionens område, medmindre de har værneting her af andre grunde.

I modsætning til nr. 1 er nr. 2 ikke begrænset i sin anvendelse til tilfælde, hvor der er anlagt sag ved en sagsøgts bopæl, men gælder uanset kompetencegrundlaget i den sag, hvori tredjemand inddrages ved *adcitation*, hovedsagen.⁶ Dog må det antages, at bestemmelsen kun kan anvendes, når kompetencen i hovedsagen er baseret på domskonventionens regler. Som påpeget af Svénné Schmidt⁷ medfører den manglende begrænsning til sagsøgtes bopæl i nr. 2, at sagsøger let kan omgå begrænsningen hertil i nr. 1. Han anser det derfor for tvivlsomt, om nr. 2 kan anvendes af sagsøger, og vil begrænse den

3. Jfr. UfR 1991.52 Ø, hvor det ikke på tidspunktet for prøvelsen af kompetencen fandtes muligt at tage stilling til, om der forelå solidarisk ansvar mellem to sagsøgte. Det kan dog næppe kræves, at sagens materielle resultat skal foreligge klart, når der tages stilling til kompetencen.

4. Jfr. UfR 1991.245 SH.

5. Anvendelsen af ordet *intervention* beror på en fejlversættelse og er korrigeret i 1989-versionen og i Luganokonventionen. Bestemmelsens betydning fremgår af beskrivelsen i Jenard rapport 27 f.

6. Saml. 1990.1845 (Hagen).

7. International Formueret 74, men måske anderledes i Komm. Rpl. 438. Som førstnævnte sted jfr. også Pålsson i Luganokonventionen 111 f.

X 3. Modfordringer

til adcitation foretaget af sagsøgte. Bestemmelsens formulering synes at stride imod en sådan begrænsning.

Bestemmelsen indebærer ikke, at domstolen i hovedsagen er forpligtet til i alle tilfælde at acceptere adcitationen.⁸ Det beror på dens nationale procesregler herom. Den kan dog ikke anvende formalitetskrav i national ret på en sådan måde, at de begrænser anvendelsen af bestemmelsen, og heller ikke støtte afvisning af adcitationsbegæringen på, at den adciterede bor eller har hjemsted i en anden stat end forumstaten. Betingelserne i rpl. § 250, stk. 2, nr. 2 og 3 og i stk. 5 må således kunne fastholdes.

Også art. 6, nr. 2 må vige for en gyldig værnetingsaftale.

Art. 6, nr. 2 omfatter ikke tredjemands intervention og heller ikke litis denunciation.

Reglen gælder ikke i Tyskland, Spanien, Østrig og Schweiz, jfr. protokollen og Luganoprotokollen art. V, derimod nok i de øvrige lande for personer med bopæl i de fire nævnte lande. I disse fire lande gælder i stedet de særlige regler om procesunderretning (litis denunciation), som altså der også anvendes på personer bosat i de øvrige medlemsstater. Protokollen art. V påvirker ikke reglerne om anerkendelse og fuldbyrdelse.

3. Modfordringer

Art. 6, nr. 3 giver hjemmel til, at en sagsøgt kan rejse modfordringer imod en sagsøger, der har bopæl i et medlemsland, og få selvstændig dom for modfordringen ved den ret, hvor hovedfordringen er indbragt, selvom der ikke i øvrigt er værneting for sagsøger der ifølge konventionen. Sagsøgte kan naturligvis nøjes med at rejse modkravet til compensation. Reglen gælder kun konnekse modfordringer, altså fordringer der udspringer af samme kontrakt eller samme forhold som hovedfordringen.

Reglen svarer måske til rpl. § 249, stk. 2. Det har dog hidtil været antaget her i landet, at den er snævrere, således at den i modsætning til § 249, stk. 2 ikke tillader fremsættelse af ikke-konnekse modkrav til compensation.⁹ Denne antagelse er tvivlsom og kan hænge sammen med den danske tekst »sager om modfordringer«. På andre sprog tales der om »Wiederklage«, »demande reconventionnelle« og »counterclaim«, altså modkrav. Generaladvokatens forslag til afgørelse i Meethsagen¹⁰ indeholder en klar forudsætning om, at modkrav til compensation ikke forhindres ved art. 6 nr. 3, og til samme resultat når flere

8. Hagen sagen cit. i note 5, jfr. Saml. 1983.3663 Duijnste, jfr. Schlosser rapport 111.

9. Jfr. 1. udg. s. 147, Gomard, Civilproces 3. udg. 309 note 22 og Svénné Schmidt, International Formueret 75 og i Komm. Rpl. 438 note 3.

10. Saml. 1978.2133.

2. del. Domskonventionen

udenlandske forfattere.¹¹ Derimod er tysk Bundesgerichtshof kommet til samme resultat som de i note 8 nævnte forfattere.¹² Spørgsmålet er nu indbragt for Europa-domstolen af Vestre Landsret.¹³ Hvis spørgsmålet om, hvornår modkrav kan rejses til kompensation, ikke omfattes af art. 6, nr. 3, må dets afgørelse bero på national ret.

Hvis sagsøger ikke er bosat i en medlemsstat, gælder art. 6, nr. 3 ikke. I så fald må forums egne regler anvendes, altså her i landet rpl. § 249, stk. 2.

4. Kontrakter om rettigheder over fast ejendom

Art. 6, nr. 4 indeholder en ny bestemmelse, der blev indføjet i Luganokonventionen og derfra senere overført til 1989-versionen af domskonventionen. Den gør det muligt i visse tilfælde at forene sager af forskellig art imod den samme person. Den forudsætter, at en sådan kumulation af krav er mulig efter national ret i forumlandet. Bestemmelsen kan ikke benyttes i Danmark i henhold til gældende dansk ret, men den kan anvendes i Sverige.

Reglen gør det muligt at inddrage et personligt, kontraktligt krav imod ejeren af en fast ejendom i en sag anlagt ved den faste ejendoms værneting i medfør af art. 16, nr. 1. Det er en forudsætning, at der er en forbindelse mellem de to krav. Det eksempel, der nævnes, er kumulation af fuldbyrdelseskravet i henhold til et pantebrev i fast ejendom med sag imod ejeren til opfyldelse af den personlige forpligtelse i henhold til pantebrevet. Hvis således en dansker ejer en fast ejendom i Sverige og har pantsat den og misligholdt pantet, kan ikke blot sag om tvangsfuldbyrdelse i den faste ejendom, men også personligt søgsmål imod den danske ejer anlægges i Sverige med den virkning, at dommen vil kunne fuldbyrdes i hans øvrige ejendele i Danmark og andre medlemslande.¹⁴

11. Pålsson, Luganokonventionen 115, Geimer-Schütze, Internationale Urteilsanerkennung I 1 527.

12. Jfr. IPRax 1994.115 med kommentar af Geimer 82.

13. Sag C-341/93 (Danværn).

14. Jfr. Jenard-Möller rapport 74 og Pålsson, Luganokonventionen 115 f.

XI. Søsager¹

1. Indledning

Domskonventionen og protokollen regulerer visse særlige kompetencespørgsmål vedrørende søretlige forhold. Tilsvarende bestemmelser findes i Lugano-konventionen. Det drejer sig dels om visse specielle spørgsmål, der reguleres i art. 5, nr. 7 og art. 6 a samt i protokollen art. V b, dels om mere generelle kompetenceregler i visse søsager i sammenhæng med arrest i skib. Sådanne bestemmelser blev først indført i tiltrædelseskonventiones art. 36 i forbindelse med Danmarks, Englands og Irlands tiltrædelse i form af overgangsregler gældende for en treårig periode i afventen af Danmarks og Irlands ratifikation af arrestkonventionen. De blev senere optaget i selve konventionen art. 54 a til brug for Grækenland og er ligeledes optaget i Luganokonventionen til brug for Finland, Norge og Sverige. Ved ratifikation af arrestkonventionen erstatter dennes regler om værneting art. 54 a i kraft af bestemmelsen i art. 57, hvorefter konventionen viger for andre konventioner. Det er sket i Danmark ved ændring af søloven i 1989, jfr. ndf. 5.

På grund af den nære sammenhæng med domskonventionen vil arrestkonventionens regler blive omtalt ndf., hvorimod der med hensyn til art. 54 a henvises til 1. udg. 151 ff.

Om de særlige værnetingsbestemmelser i sølovens § 199 (ny § 429) og ny sølovs § 310 se ovf. V, note 1 og ndf. XIII.A.a) 4.

2. Visse bjærgningssager

Art. 5, nr. 7 gør det muligt i sager om bjærgeløn at sagsøge en person, der er bosat i et medlemsland, i et andet medlemsland, hvor der er gjort arrest i ladning eller fragt, eller hvor der kunne være gjort arrest, men arresten er afværget ved sikkerhedsstillelse. Bestemmelsen er en parallel til reglen i art. 54 a og arrestkonventionen af 1952, som imidlertid kun angår arrest i selve skibet. Det er en forudsætning for reglens anvendelse, at sagsøgte har rettigheder i ladning eller fragt eller havde det på bjærgningstidspunktet.

1. Jfr. T. Fisknes, Luganokonvensjonen og dens betydning i sjørettslige tvister. Marjus nr. 182/1991, og D. Jackson, Civil Jurisdiction and Judgments – Maritime Claims.

2. del. Domskonventionen

Ifølge Schlosser rapporten 109 nr. 123 gælder reglen kun, hvis der er søpant for kravet, og kun hvis kravet ikke hviler på en bjærgningsaftale. Dette fremgår ikke af konventionsteksten og kan næppe fastholdes. Det bemærkes, at der er søpant i ladningen for bjærgeløn i henhold til sølovens § 251 (ny § 61), mens der ikke længere eksisterer mulighed for at opnå søpant i fragten i dansk ret.

3. Sager om ansvarsbegrænsning for redere

Art. 6 a bestemmer, at domstolene i en stat, der har kompetence ifølge konventionen til at afgøre sager om ansvar i forbindelse med brugen eller driften af et skib, også afgør krav om begrænsning af ansvaret.

Reglen vedrører de særlige søretlige ordninger om det begrænsede rederansvar og om begrænsningsfonde, der tjener til fyldestgørelse efter visse regler af de krav, som er omfattet af det begrænsede rederansvar. Reglen blev til under begrænsningskonventionen af 1957 og havde sin særlige betydning i relation til denne konvention. Kun Portugal er stadig deltager i denne konvention, der er erstattet af begrænsningskonventionen af 1976. I den deltager de fleste øvrige EU- og Luganolande, dog ikke Irland og Italien. Hertil kommer den særlige konvention om olieansvaret, som alle lande undtagen Irland er deltagere i.

Reglens betydning under 1976-konventionen er begrænset. Her i landet kan begrænsningsfond ifølge sølovens §§ 240 (ny § 177) og 271 (ny § 195) kun oprettes, når der foretages retslige skridt imod rederen her i landet i anledning af krav, for hvilke ansvaret kan begrænses, altså ikke uden videre i forbindelse med et anerkendelsessøgsmål anlagt af rederen.² Tilsvarende gælder ifølge 1976-konventionens art. 11 og olieansvarskonventionens art. 5. Det udelukker ikke, at rederen kan anlægge sag til anerkendelse af, at han har ret til ansvarsbegrænsning, men han har kun glæde af en dom herom, hvis krav imod ham senere rejses i Danmark, og begrænsningsfond derfor kan oprettes, eller den danske dom skal anerkendes i det land, hvor krav senere rejses.³ Det synes af Schlosser rapporten⁴ at fremgå, at art. 6 a må forstås således, at rederen foruden ved en af kreditorernes værneting også kan anlægge sag ved sit eget hjemting eller ved et hvilket som helst andet værneting, hvor rederen selv vil kunne søges, til anerkendelse af sin ret til at begrænse sit ansvar i henhold

2. Jfr. Philip og Bredholt, Søloven 319.

3. Anderledes T. Fisknes i Marjus nr. 182 s. 84 og 111 f, der antager, at heller ikke et krav om anerkendelse af begrænsningsret kan rejses, før der er rejst sag imod rederen af andre.

4. Schlosser rapport 110 nr. 128.

XI 5. Generelle kompetenceregler i søretssager

til søloven, og at det gælder, selvom han kun har mulighed for at oprette begrænsningsfond, hvis den pågældende kreditor rejser modkrav imod ham under sagen og ikke nøjes med at påstå frifindelse.

4. Sager mellem skibsfører og besætningsmedlemmer

Ifølge protokollerne art. V b) gælder der særlige regler for sager vedrørende hyre eller andre forhyringsvilkår mellem skibsfører og besætningsmedlemmer på danske, græske, irske, islandske, norske, portugisiske og svenske skibe, afhængig af hvilken konvention der finder anvendelse.

En domstol, der er eller ifølge konventionen ville være kompetent i en sådan sag, mister denne kompetence, hvis en diplomatisk repræsentant eller konsularagent for det pågældende skibs hjemland gør indsigelse imod kompetencen eller udøver sine særlige beføjelser i henhold til en konsularaftale. Reglen sikrer fortsat anvendelse af sømandslovens § 64.⁵

5. Generelle kompetenceregler i søretssager

Som nævnt ovf. V 4 kan de såkaldte exorbitante værneting som f.eks. opholds- og godsværneting i rpl. § 246, stk. 2 og 3 ikke anvendes i forhold til sagsøgte, der er bosat i medlemsstaterne. De fleste medlemsstater⁶ har imidlertid ratificeret arrestkonventionen af 1952, der bl. a. giver regler om, hvornår der kan gøres arrest i skibe, og i hvilket omfang arrest skaber grundlag for domstolskompetence.⁷ På denne måde bringes godsværnetinget til dels ind ad bagdøren, idet det som nævnt ovf. III 3 følger af domskonventionens art. 57, at kompetenceregler for særlige områder indeholdt i andre konventioner går forud for domskonventionens regler.

Om brug af foreløbige retsmidler i henhold til domskonventionen, jfr. ndf. XVI.

Selvom arrestkonventionen er en i forhold til domskonventionen selvstændig konvention, er dens gennemførelse i Danmark så nært knyttet til domskon-

5. Jfr. herom Bache, Sømandsloven af 1952, 422 ff og Andreassen, Sømandsloven af 1973, 95 f.

6. Alle undtagen Luxemburg. Også Luganokonventionens medlemslande uden for EF forventes at ratificere arrestkonventionen inden for 3-års fristen i art. 54 a. Om art. 54 a, tidligere tiltrædelseskonskonventionens art. 36, henvises til 1. udg. s. 151 ff.

7. Om arrestkonventionen, jfr. Philip i NTIR 1977.113 ff, også i Marjus nr. 26, Fisknes i Luganokonvensjonen, Marjus nr. 182.92 ff og Berlingieri, Arrest of Ships, 1992. Comité Maritime International har udarbejdet forslag til en revideret arrestkonvention, som nu er til behandling i IMO/UNCTAD. Om arrestjurisdiktion i øvrigt jfr. Selvig i Marjus nr. 45. En række EU-lande har ratificeret konventionen om værneting i kollisionsager 1952, som også indeholder værnetingsregler, bl.a. baseret på arrest.

2. del. Domskonventionen

ventionen, at det er naturligt at behandle den på denne baserede værnetingsregel i sammenhæng med domskonventionens undtagelsesværneting.

Arrestkonventionen er gennemført ved bestemmelser i sølovens kap. 12 a (ny kap. 4) og rpl. §§ 246 a, 247 og 628.⁸ Den finder således ikke direkte anvendelse her i landet, men gennemførelsesbestemmelserne må i tvivlstilfælde fortolkes i overensstemmelse med konventionen.

Der kendes i dansk ret to former for arrest i skib: arrest med forbud imod skibets afsejling (sølovsarrest), og arrest uden et sådant forbud, jfr. søloven § 286 (ny § 92). Når der stilles sikkerhed til afværgelse af sølovsarrest, behandles sagen fortsat efter reglerne om sølovsarrest. Det er alene sølovsarrest, der er omfattet af sølovens kap. 12 a (ny kap. 4) og arrestkonventionen.

a) Sølovsarrest kan kun foretages i herværende skibe og kun for et søretskrav. Formålet med arrestkonventionen var at begrænse muligheden for at arrestere skibe og dermed forhindre deres virksomhedsudøvelse i tilfælde, der ikke havde med driften af skibet at gøre. Søretskraverne er opregnet i sølovens § 285 (ny § 91).

Det drejer sig om de fleste af de krav, der kan opstå i forbindelse med driften af et skib, såsom krav på erstatning i og uden for kontrakt, andre krav støttet på transportaftaler, krav vedrørende bjærgning, groshavari, bugsering, lodsning, leverancer til skibet, bygge- og reparationsudgifter, mandskabshyre og udlæg for skibets eller ejerens regning, og endelig krav vedrørende ejendomsretten til eller panterrettigheder i et skib og tvister mellem samejere.

Arrest kan for det første gøres i det skib, som søretskravet vedrører. Det gælder principielt uanset, om ejeren af skibet er personlig ansvarlig for kravet. Det kan f.eks. tænkes, at der i et skib er opstået søpant for et krav, som kun kan gøres gældende imod befragteren, ikke mod ejeren af skibet.

Hvis sagen drejer sig om ejendomsretten til eller panteretten i et skib eller om en tvist mellem samejere, kan alene det skib, som tvisten vedrører, arresteres. I andre tilfælde kan også andre skibe, ejet af den samme person (søsterskibe) arresteres. Hvis kravet er imod skibets ejer, kan hans andre skibe arresteres. Hvis kravet er imod en bare-boat befragter eller en anden befragter, og skibets ejer ikke hæfter personligt, kan der ikke gøres arrest i andre skibe ejet af ejeren, men der kan derimod gøres arrest i skibe ejet af den pågældende befragter. Skibe har kun samme ejer, hvis samtlige anparter tilhører de samme personer, omend ikke nødvendigvis i samme forhold.

Søloven indeholder herudover en række regler om begrænsninger i muligheden for arrest og sikkerhedsstillelse til afværgelse af arrest. Endvidere

8. Jfr. J. Martens i Juristen 1990.237 og i Marjus nr. 165.

XI 5. Generelle kompetenceregler i søretssager

bestemmes det i § 287 (ny § 93), stk 4, at arrest ikke vil kunne foretages i et skib, hvis der ikke i dette skib vil kunne foretages udlæg for kravet, når der er afsagt dom. I øvrigt henviser søloven til rpl.

Den særlige værnetingsregel baseret på arrestkonventionens art. 7 findes i rpl. § 246 a, jfr. § 247, stk. 1, 2 pkt., som bestemmer, at sag om stadfæstelse af arrest i et skib og hovedsag om den fordring, for hvilken arrest er gjort, kan anlægges ved retten på det sted, hvor arresten er gjort eller ville være gjort, hvis den ikke var blevet afværget ved sikkerhedsstillelse. Det er ikke afgørende, om sikkerhed er stillet af skibets ejer eller af en tredjemand, f.eks. et forsikringsselskab eller en P&I klub. Der er ikke tale om et eksklusivt værneting. Sag vil tillige kunne anlægges ved hjemtinget og undtagelsesværnetingene i henholdsvis domskonventionen inden for dens område og ellers i rpl.

Domskonventionen art. 57 kræver, at der skal foreligge konvention som grundlag for at fravige dens værnetingsregler. Hjemlen til inden for domskonventionens område at have det særlige arrestværneting findes i arrestkonventionens art. 7, som overlader det til lovgivningen i deltagerlandene at afgøre, om der skal findes et arrestværneting, og om det i så fald skal være generelt eller begrænses til visse i konventionen nærmere angive tilfælde. Danmark har valgt det første.

Arrestværnetinget viger for værnetingsaftale. Sag om stadfæstelse af arresten kan også i sådanne tilfælde anlægges ved arrestværnetinget, men hovedsag om den fordring, for hvilken arrest er gjort, må anlægges ved det aftalte værneting, jfr. i øvrigt ndf. XVI om art. 24.

b) Om arrest uden afsejlingsforbud gælder reglerne i retsplejeloven, jfr. rpl. § 628, stk 3. Der gælder ingen særlige regler om sådan arrest i forhold til dansk rets almindelige regler om arrest. Den er således ikke omfattet af arrestkonventionen. Det særlige arrestværneting i rpl. § 246 a kan ved denne form for arrest kun anvendes i forhold til sagsøgte, der ikke er omfattet af domskonventionen, til anlæg af hovedsag om den fordring, for hvilken arrest er gjort. Derimod kan det anvendes til sag om stadfæstelse af arresten også i relation til sagsøgte omfattet af domskonventionen. Arrest efter reglerne i retsplejeloven er af Østre Landsret antaget at kunne foretages også i skibe, der ikke befinder sig i Danmark.⁹

9. Jfr. UfR 1994.326 Ø, men se utrykt Østre Landsrets kendelse af 31. august i sag 11. afd. nr. 225/1992.

XII. Eksklusive værneting

1. Generelt om de eksklusive værneting

Art. 16 opregner en række tilfælde, hvor domstolene i et bestemt land har enekompetence, hvor sag altså, uanset de øvrige værnetingsregler, herunder også reglen i art. 2 om sagsøgtes hjemting, kun kan anlægges i dette land.

Reglerne i art. 16 træder helt i stedet for konventionens øvrige værnetingsregler. De finder anvendelse, uanset hvor sagsøgte har bopæl, altså også på personer, der er bosat uden for medlemslandene. De træder altså ikke blot i stedet for konventionens regler, men i vid udstrækning også i stedet for de nationale regler om international kompetence. Derimod påvirker de ikke de nationale regler om den stedlige kompetencefordeling. I Danmark må således, når danske domstole har eksklusiv kompetence i henhold til art. 16, sagsøgtes hjemting kunne anvendes, hvis han er bosat her, eller et af undtagelsesværnetingene i rpl., hvis forudsætningerne herfor er til stede.

Værnetingsreglerne i art. 16 kan ikke fraviges ved aftale, hverken før eller efter tvistens opståen, jfr. art. 17, stk. 3 (1989-versionen stk. 4), 18 og 19. Det gælder også aftaler, der blot har prorogatorisk, ikke derogatorisk virkning.

Art. 18 giver en ellers ikke kompetent domstol kompetence, når sagsøger møder for den, men dette gælder ikke sager omfattet af art. 16. Tværtimod følger det af art. 19, at retten i sager omfattet af art. 16 ex officio skal erklære sig inkompetent, hvis en anden domstol er enekompetent ifølge art. 16. Dette gælder dog kun, hvis det af art. 16 omfattede spørgsmål er sagens direkte genstand, ikke hvis det kun foreligger som et præjudicielt spørgsmål i sagen. I så fald kan retten behandle og afgøre spørgsmålet, men hvis sag verserer eller anlægges ved den enekompetente domstol om art. 16-spørgsmålet som hovedspørgsmål, vil det i mange tilfælde være rigtigst at udsætte den sag, hvori spørgsmålet skal afgøres som præjudicielt, for ikke at få modstridende afgørelser, smlgn. art. 22.¹ Opfyldelse af reglen i art. 16 er i øvrigt et af de få spørgsmål, der kan prøves i forbindelse med anerkendelse og fuldbyrdelse af dommen, jfr. art. 28 og 34.

1. Jfr. Svénné Schmidt, *International Formueret* 82.

XII. 1. Generelt om de eksklusive værning

Enekompetencen i henhold til art. 16 angår visse sager om faste ejendomme beliggende og selskaber hjemmehørende i et medlemsland, sager om registrering af visse forhold i et medlemsland og sager om fuldbyrdelse af retsafgørelser i et medlemsland. Art. 16 angår således ikke tilfælde, hvor den pågældende tilknytning er til et tredjeland, hvor f.eks. en fast ejendom er beliggende. Her gælder domskonventionens almindelige regler, hvis sagsøgte er bosat i en medlemsstat, respektive de nationale regler i de enkelte lande, hvis sagsøgte er bosat uden for medlemsstaterne. Droz har gjort det synspunkt gældende, at de nationale regler i disse tilfælde, f.eks. hvor de giver det fremmede forum situs eksklusiv kompetence, skulle kunne anvendes i stedet for domskonventionens almindelige regler, også i relation til personer bosat i medlemslandene.² Disse skulle således i eksemplet ikke kunne sagsøges på deres bopæl. Det ses ikke, at der er hjemmel i konventionen for denne opfattelse, idet konventionsteksten i art. 16 udtrykkelig er begrænset til ejendomme, selskaber, registre etc. i medlemsstaterne. Bestemmelsen fremtræder altså som en undtagelse fra konventionens øvrige regler for disse specielle tilfælde, og art. 2 åbner ikke mulighed for videregående undtagelser.

Begrundelsen for reglerne om enekompetence er angivet at være, at de pågældende domstole er bedst egnede til at pådømme tvister af denne art. Det er oftest *lex situs*, der skal anvendes på fast ejendom, selskabets hjemsteds lov på de pågældende selskabsforhold og registreringslandets lov på de pågældende registreringsforhold. Der kan være brug for åstedsforretninger eller syn og skøn eller udtalelser fra embedsmænd ved registrene.³

Europa-domstolen har i flere tilfælde fastslået, at art. 16 skal fortolkes indskrænkende, da den fratager parterne de valgmuligheder med hensyn til forum, som de ellers har, og i visse tilfælde trækker dem til et forum, som ikke er hjemting for nogen af dem.⁴

2. Fast Ejendom

Domstolene i den medlemsstat, hvor en fast ejendom er beliggende, er ifølge art. 16, nr. 1 enekompetente i sager om rettigheder over fast ejendom og i sager om leje og forpagtning af fast ejendom.

Bestemmelsen omfatter alle spørgsmål om begrænsede eller ubegrænsede tinglige rettigheder over fast ejendom, derimod ikke krav på erstatning for

2. Droz 108 ff. Jfr. i øvrigt Svénné Schmidt i Komm. Rpl. 449 og ndf. om fast ejendom.

3. Jfr. Saml. 1977.2383 (Sanders) præmis 13, Saml. 1990 I 27 (Reichert) og Jenard rapport 35.

4. Saml. 1977.2383 (Sanders), 1990 I 27 (Reichert) og 1992 I 2149 (Reichert II).

2. del. Domskonventionen

skade på fast ejendom.⁵ Endvidere omfatter den uanset den retlige karakteristik sager om leje og forpagtning af fast ejendom.⁶

1989-versionen og Luganokonventionen indeholder en tilføjelse til art. 16 nr. 1 med en særregel om kortvarige leje- og forpagtningskontrakter. Hvis en sådan aftale er indgået til midlertidig privat brug for et kontinuerligt tidsrum af højst 6 måneder, og hvis ejer og lejer eller forpagter er fysiske personer og er bosat i samme stat, kan sag også anlægges på sagsøgtes bopæl. Bestemmelsen er foranlediget af en dom afsagt af Europa-domstolen,⁷ som fastslog, at det eksklusive værning i det land, hvor den faste ejendom er beliggende, i dette tilfælde Italien, også gjaldt en i Tyskland bosat persons leje for en tre ugers periode af en feriebolig i Italien, tilhørende en anden i Tyskland bosat person. Indtil Danmarks ratifikation af 1989-versionen af domskonventionen står denne afgørelse ved magt her i landet.

Art. 16, nr. 1 omfatter ifølge Rösler-dommen alle sager vedrørende parternes forpligtelser i henhold til leje- og forpagtningsaftalen. Det gælder således sager om aftalens gyldighed og fortolkning, dens varighed, udlejerens indsættelse i besiddelsen af ejendommen, krav vedrørende reparation af skader forvoldt af lejer, inddrivelse af lejen eller af andre afgifter, f.eks. for vand, gas og elektricitet. Derimod omfatter bestemmelsen ikke problemer, der står i mere indirekte forbindelse med lejemålet, såsom krav vedrørende ødelagt ferie og rejseudgifter.

I en senere sag om en feriebolig har Europa-domstolen fortolket art. 16, nr. 1 indskrænkende, muligvis under indflydelse af 1989-versionen af art. 16, nr. 1.⁸ Det drejede sig om en i Tyskland bosat person, der gennem et i Tyskland beliggende rejsebureau lejede en feriebolig i Holland, der ikke tilhørte rejsebureauet, og samtidig fik arrangeret en del af rejsen gennem dette. Bureauets medkontrahent fandt ikke, at ferieboligen opfyldte de aftalte vilkår, og anlagde sag i Tyskland imod rejsebureauet om prisreduktion og erstatning. Europa-domstolen fandt, at en aftale med et rejsebureau, selvom den indebærer, at bureauet skal skaffe kunden brug af en ferielejlighed, omfatter en række andre ydelser og derfor ikke kan karakteriseres som en lejekontrakt i art. 16 nr. 1's forstand. Selve udtalelsen er dog, muligvis begrundet i udformningen af det præjudicielle spørgsmål, snævrere, idet det hedder, at art. 16 nr. 1 ikke finder

5. Jfr. Schlosser rapport 120 nr. 163.

6. Om en sag om en trustee's forpligtelser, jfr. dom af 17. maj 1994 i sag nr. C-294/92 (Webb). Krav om godtgørelse for brugen af en fast ejendom efter en ugyldig ejendoms-overdragelse er ikke omfattet af bestemmelsen i art. 16, nr. 1, jfr. dom af 9. juni 1994 i sag C-292/93 (Lieber).

7. Saml. 1985.99 (Rösler).

8. Saml. 1992 I 1111 (Hacker).

XII 2. Fast Ejendom

anvendelse på en kontrakt indgået i en medlemsstat, hvorved en professionel rejsearrangør, der har hjemsted i denne stat, over for en der bosat kunde påtager sig for nogle uger at skaffe kunden brugen af en ferielejlighed, som ikke tilhører rejsebureauet, og som er beliggende i en anden medlemsstat, og samtidig at sikre rejsereservation. Konsekvensen af denne dom vil være, at sådanne sager kan tænkes at falde ind under de særlige regler om forbrugerkontrakter, afhængig af om betingelserne herfor er til stede.

I en anden sag har Europa-domstolen statueret, at art. 16, nr. 1 ikke omfatter krav vedrørende forpagtning af driften af en butik i et af bortforpagteren lejet butikslokale.⁹ Domstolen udtalte i den forbindelse, at bestemmelsen må fortolkes snævert.¹⁰

I en sag om en forpagtningsaftale vedrørende en fast ejendom, hvoraf en del var beliggende i Belgien og en anden del i Holland, har Europa-domstolen med henvisning til begrundelsen for art. 16 nr. 1 fastslået som princip, at retterne i de to stater hver for sig er enekompetente med hensyn til den del af den faste ejendom, der ligger i den pågældende stat.¹¹ Den har dog samtidig udtalt, at der kan fremkomme tilfælde, hvor omstændighederne tilsiger at gøre undtagelse fra dette princip. Som eksempel nævnes en lejekontrakt om en fast ejendom, hvor næsten hele ejendommen er beliggende i den ene stat og kun en lille del, der grænser op til den største del, er beliggende i en anden stat. I et sådant tilfælde ville man kunne betragte ejendommen som en helhed og tillægge retterne i den ene stat enekompetence. Jfr. i øvrigt art. 23 og ndf. XV.2.a).

Med hensyn til forståelsen af **begrebet »sager om rettigheder over fast ejendom«** har Europa-domstolen fastslået, at det skal fortolkes som et selvstændigt konventionsbegreb med henblik på at sikre, at de af konventionen følgende rettigheder og forpligtelser bliver lige og ensartede for medlemsstaterne og de berørte personer.¹² Domstolen udtalte, at begrebet ikke omfatter alle sager om rettigheder over fast ejendom, men kun sådanne, hvor der skal tages stilling til ejendommens udstrækning og bestanddele, ejer- og besiddelsesforhold eller eksistensen af andre tinglige rettigheder over ejendommen med henblik på at sikre indehaveren af disse rettigheder beskyttelse af de beføjelser, der knytter sig til deres ret.

Sagen drejede sig om, hvorvidt en bank ved en såkaldt Actio Pauliana kunne opnå, at en aftale mellem ejeren af ejendommen og hans søn om gaveoverdra-

9. Saml. 1977.2383 (Sanders).

10. Jfr. også Saml. 1990 I 27 (Reichert).

11. Saml. 1988.3791 (Scherrens).

12. Saml. 1990 I 27 (Reichert).

2. del. Domskonventionen

gelse af ejendommen kunne frakendes virkning i forhold til banken. Et sådant krav antoges ikke at være omfattet af art. 16, nr. 1, men at bero på en fordringsret.¹³

Ligger den faste ejendom uden for medlemsstaterne, følger det af det tidligere sagte, at det beror på sagsøgtes bopæl, om konventionens regler eller nationale værnetingsregler finder anvendelse. I Danmark er fast ejendoms værneting i rpl. § 241 ikke eksklusivt, og en person bosat i eller uden for medlemslandene kan sagsøges her om en fast ejendom, der er beliggende uden for disse, hvis der er værneting her henholdsvis efter konventionens øvrige regler eller ifølge rpl. I Frankrig er fast ejendoms værneting obligatorisk, også når ejendommen er beliggende uden for medlemslandene. Der må det således, hvis sagsøgte har bopæl uden for medlemslandene, være udelukket at sagsøge den pågældende vedrørende en fast ejendom beliggende uden for medlemslandene. Men det må bero på konventionens regler, om en person bosat i et medlemsland kan sagsøges i Frankrig vedrørende en ejendom beliggende uden for medlemslandene.¹⁴

3. Selskaber

Ifølge art. 16, nr. 2 er domstolene i den medlemsstat, hvor et selskab, en forening, fond eller anden juridisk person har sit hjemsted, jfr. art. 53, enekompetente i sager om dets gyldighed og opløsning samt om beslutninger truffet af dets organer. Konkurs falder helt uden for konventionen. jfr. art. 1, stk. 2, nr. 2. I alle andre sager om selskaber med hjemsted i et medlemsland gælder konventionens almindelige regler. Det antages almindeligt, at art. 16, nr. 2 skal forstås snævert, således at bestemmelsen om beslutninger alene går på deres gyldighed og f.eks. ikke omfatter krav mod selskabet baseret på sådanne beslutninger.¹⁵ Spørgsmålet er tvivlsomt.

4. Offentlige registre, patenter m.v.

Domstolene i det medlemsland, hvor et offentligt register føres, er ifølge art. nr. 16, nr. 3 enekompetente til at behandle sager om gyldigheden af indførsel i disse registre.

Art. 16, nr. 4 handler om sager om registrering eller gyldighed af patenter, varemærker, mønstre og modeller og andre lignende rettigheder, der medfører

13. Jfr. også Saml. 1992 I 2149 (Reichert II) i relation til art. 5 nr. 1, 16 nr. 5 og 24 og ovf. VIII note 3.

14. Anderledes Droz jfr. ovf. note 2. Jfr. også Pålsson, Luganokonventionen 139 f.

15. Jfr. Geimer-Schütze, International Urteilsanerkennung I 1, 733 og Anton, Civil Jurisdiction in Scotland 108.

XII 5. Fuldbyrkelse af retsafgørelser

deponering eller registrering. I sådanne sager er domstolene i den medlemsstat enekompetente, på hvis område der er ansøgt om deponering eller registrering, eller hvor deponering eller registrering er foretaget eller ifølge en international konvention anses for at være foretaget.

Bestemmelsen suppleres af protokollens art. V d, der indeholder en tilsvarende regel vedrørende europæiske patenter, der ikke er fællesskabspatenter.

Reglen gælder kun i sager om gyldighed og registrering af patenter m.v. I alle andre sager om sådanne rettigheder finder konventionens almindelige værnetingsregler anvendelse.¹⁶ Gyldighed og registrering skal forstås på ensartet måde i alle medlemslandene. Europa-domstolen har for patenters vedkommende fastslået, at der herved tænkes på sager, hvorunder der er rejst spørgsmål om patentets gyldighed, om patentet består eller er faldet bort, eller hvorunder der begæres ret til prioritet på grundlag af en tidligere ansøgning.¹⁷ Bestemmelsen skal fortolkes snævert og omfatter f.eks. ikke det spørgsmål, der lå til grund for den pågældende sag, om patentretten tilkom den arbejdstager, der var opfinderen, eller virksomheden hvor han var ansat. Den omfatter heller ikke sager om krænkelse af et patent. Derimod omfatter den sager om gyldighed og registrering, der anlægges, før registrering har fundet sted. Det er gjort gældende, at også sager om tvangslicens er omfattet af art. 16, nr. 4.¹⁸

Reglen viger ifølge art. 57 for de særlige værnetingsregler i patentkonventionerne. Fællesskabspatentkonventionen indeholder i øvrigt i art. 68 en henvisning til domskonventionen og særlige værnetingsregler i art. 69 og 70.

5. Fuldbyrkelse af retsafgørelser

Domstolene i den medlemsstat, hvor fuldbyrkelse af en retsafgørelse skal finde sted, er iflg. art. 16, nr. 5 enekompetente i sager vedrørende fuldbyrkelsen. Det drejer sig om sager, der opstår i tilknytning til anvendelse af tvangsmidler, udlæg i eller udsættelse af besiddelsen af løsøre eller fast ejendom med henblik på den faktiske gennemførelse af retsafgørelser.¹⁹ Bestemmelsen omfatter ikke foreløbige retsmidler, jfr. herom art. 24. Den angår kun domme afsagt i et medlemsland og omfattet af konventionen.²⁰

Ifølge tysk ZPO § 767 kan en person, der er dømt i en sag, rejse et afværge-søgsmål overfor fuldbyrkelse under omstændigheder svarende til genoptagelse

16. Jenard rapport 36.

17. Saml. 1983.3663 (Duijnsteet).

18. Jfr. Svenné Schmidt i Komm. Rpl. 450.

19. Jenard rapport 36 og Saml. 1992 I 2149 (Reichert II). Actio Pauliana i henhold til fransk ret er ikke omfattet af bestemmelsen, jfr. herom ovf. VIII note 3.

20. Saml. 1994 I 117 (Owens Bank).

2. del. Domskonventionen

i dansk ret. En sådan sag er omfattet af art 16, nr. 5, men der kan ikke under en sådan sag af sagsøger rejses modkrav til kompensation imod domhaverens krav i henhold til dommen, medmindre domstolen er kompetent ifølge konventionens øvrige regler.²¹ Det må antages, at også art. 6, nr. 3 kan anvendes.

21. Saml. 1985.2267 (AS-Autoteile Service).

XIII. Værnetingsaftaler

1. Domskonventionen indeholder i art. 17 og 18 regler om værnetingsaftaler. Art. 17 handler om udtrykkelige værnetingsaftaler, art. 18 om accept af en domstols kompetence ved at sagsøgte møder for den uden at bestride dens kompetence. Særlige regler om værnetingsaftaler i forsikringssager og sager om forbrugerkontrakter findes i art. 12 og art. 15. De er behandlet ndf. XIV A b) og B.5.

Art. 17 er i 1989 versionen og i Luganokonventionen noget ændret i forhold til tidligere, såvel redaktionelt som i substansen.¹ Specielt indeholder disse konventioner et nyt, sidste stk. om individuelle arbejdskontrakter, hvor der i øvrigt også er forskel mellem 1989-versionen og Luganokonventionen.

A. Egentlige eller udtrykkelige værnetingsaftaler

a) Indledning

2. Art. 17, stk. 1 omhandler visse nærmere beskrevne værnetingsaftaler.² Den **indeholder to regler** om de værnetingsaftaler, den angår. Den første, der suppleres af stk. 5 (4), er en regel om den derogatoriske og prorogatoriske virkning af aftalen. Den anden regel indeholder visse formkrav til aftalen. **Herudover** indeholder art. 17 i stk. 3 (2) og 4 (3) regler om værnetingsbestemmelser i dokumenter om oprettelse af truste og i stk. 4 (3) endvidere regler om ugyldigheden af visse værnetingsaftaler. Stk. 6 handler om arbejdskontrakter. Stk. 2 (1 sidste pkt.) handler om værnetingsaftaler mellem parter, der i øvrigt slet ikke omfattes af konventionen. Endelig indeholder protokol-lens art. I, stk. 2 en særlig regel om værnetingsaftaler, hvori en person bosat i Luxembourg er part.

1. I 1989-versionen er sidste punktum af stk. 1 i den tidligere konvention udskilt til et selvstændigt stk. 2, således at de øvrige stk. forskubbes. I det følgende henvises til inddelingen i 1989-versionen med den tidligere udgave i parentes.
2. Art. 17 finder ikke anvendelse på voldgiftsaftaler, jfr. Saml. 1991.3855 (Marc Rich). Ifølge tiltrædelseskonventionen af 9. oktober 1978 art. 35 finder den heller ikke anvendelse i tilfælde, hvor parter i en aftale før konventionens ikrafttræden har aftalt anvendelse af irsk eller britisk ret med den virkning efter disse landes dagældende ret, at deres domstole blev kompetente til at behandle sagen.

2. del. Domskonventionen

3. De enkelte bestemmelser i art. 17 har ikke samme **anvendelsesområde**. Stk. 1 om værnetingsaftalens virkning og form og stk. 2 (1) angiver til dels selv deres anvendelsesområde, som altså ikke udelukkende er bestemt af de generelle regler i art. 2-4 om afgrænsningen af domskonventionen overfor de enkelte medlemsstaters ret, jfr. herom ndf. pkt. 7 og 8. Det samme gælder formentlig stk. 3 (2). Stk. 4 (3) supplerer art. 12, 15 og 16 og må derfor antages at have samme anvendelsesområde som disse. Stk. 5 (4) gælder formentlig alene værnetingsaftaler, der er omfattet af stk. 1. Stk. 6 kan tænkes at have samme område som stk. 1, men er måske afgrænset som reglerne om værneting i almindelighed i henhold til art. 2-4.

4. Art. 17 omhandler bortset fra stk. 4 (3) ikke de **materielle gyldighedsbetingelser** med hensyn til tilblivelse og indhold af værnetingsaftaler. Disse betingelser er bestemt af den på aftalen anvendelige lov, som enten kan være en for denne aftale særlig lov eller den lov, der skal anvendes på den mere omfattende aftale, hvori værnetingsaftalen er indeholdt. Dog gælder med hensyn til de af art. 17, stk. 1 omfattede aftaler, at der ikke kan stilles andre eller strengere krav til beviset for aftalens indgåelse end dem, der følger af formkravene i stk. 1.³

Art. 17, stk. 4 (3) fastslår, at værnetingsaftaler, der strider imod art. 12 og 15, der indeholder regler om værneting i forsikringssager og forbrugersager, er ugyldige. Det samme gælder værnetingsaftaler om sager, der er undergivet reglerne om enekompetence i art. 16. Det gælder også bestemmelser om værneting i dokumenter om oprettelse af en trust.

Som nævnt findes der en særlig regel i 1989-versionen stk. 6 om **individuelle arbejdskontrakter**. I sager om sådanne kontrakter kan værnetingsaftale kun gyldigt indgås i to situationer. Det gælder for det første, når tvist er opstået. Endvidere kan arbejdstageren, men kun han, påberåbe sig en tidligere indgået værnetingsaftale, hvis han ønsker at anlægge sag ved en anden domstol end domstolen på det sted, hvor sagsøgte er bosat, eller et af de steder, hvor sag kan anlægges i henhold til art. 5, nr. 1. En regel svarende til dette sidste alternativ findes ikke i Luganokonventionens art. 17, stk. 5.

3. Smlgn. Saml. 1981.1671 (Elefanten Schuh).

XIII b) Virkningen af en værnetingsaftale

Det følger af art. 17, stk. 4 (3) og stk. 6 modsætningsvis, at værnetingsaftaler altid gyldigt kan indgås på alle andre områder,⁴ medmindre forbudet imod de pågældende værnetingsaftaler findes i en konvention, som går forud for art. 17 i kraft af reglen i art. 57. Sølovens § 199 (ny § 429) og ny sølovs § 310, som har model i konventioner, der ikke er ratificeret af Danmark, kan således ikke anvendes inden for art. 17's anvendelsesområde, hvis betingelserne for dens anvendelse er til stede.

b) Virkningen af en værnetingsaftale

5. Reglen i art. 17, stk. 1 om virkningen af en værnetingsaftale går ud på, at en aftale om, at en ret eller retterne i en medlemsstat skal være kompetente til at påkende allerede opståede tvister eller fremtidige tvister i anledning af et bestemt retsforhold, har den virkning, at alene denne ret eller retterne i denne stat er kompetente. Bestemmelsen fastslår altså dels, at den aftalte domstol er kompetent, og at sagen derfor kan anlægges der, dels at alle andre retter, der ellers ville være kompetente efter de derom gældende regler, mister denne kompetence. Det gælder, uanset om de har kompetencen ifølge konventionen eller ifølge national ret.

Reglen må opfattes som en principiel anerkendelse af værnetingsaftalers gyldighed. Den giver parterne ret til at træffe aftale om, at deres retstvister skal afgøres ved et af dem valgt forum. Den stiller ikke krav om, at der på forhånd skal foreligge en bestemt tilknytning til det valgte forum. Tværtimod må reglen antages at anerkende parternes berettigede interesse i at vælge f.eks. et neutralt eller særlig sagkyndigt forum.

Reglens indhold stemmer med sædvanlig fortolkning af værnetingsaftaler. Den må antages kun at gælde, såfremt andet ikke følger af aftalens indhold. Det kan ikke antages, at det har været meningen at forhindre rent prorogatoriske værnetingsaftaler eller aftaler om flere alternative værneting eller om udelukkelse af visse værneting eller andre varianter af værnetingsaftaler, selvom disse ikke er omtalt i reglen. Spørgsmålet er, om sådanne aftaler falder uden for art. 17, stk. 1 – ligesom aftaler om kompetence for domstole i lande uden for medlemsstaternes kreds og, bortset fra stk. 2 (1 sidste pkt.), aftaler

4. Jfr. også Saml. 1979.3423 (Sanicentral) om, at en værnetingsklausul indgået inden konventionens ikrafttræden er gyldig, selvom den efter den tidligere gældende ret ville have været ugyldig. Sagen angik en arbejdskontrakt, jfr. Ruth Nielsen, EF-Arbejdsret 1989, 125 og 129. Det er sagsanlæggets tidspunkt, jfr. art. 54, og ikke tidspunktet for værnetingsaftalens indgåelse, der afgør, om konventionen finder anvendelse på værnetingsaftalen. Oberlandesgericht Stuttgart har antaget, at en værnetingsaftale også omfatter spørgsmål af monopolretlig karakter, og at et nationalt derogationsforbud må vige for art. 17, jfr. IPRax 1992.86 og Roth smstd. s. 67.

2. del. Domskonventionen

mellem parter, hvoraf ingen er bosat i et medlemsland, og som derfor er omfattet af national procesret – eller om art. 17, stk. 1 skal anvendes analogt på dem.

Europa-domstolen har i Meeth-sagen antaget,⁵ at en aftale, hvorefter hver af parterne i en købekontrakt, der var bosat i hver sin medlemsstat, skulle sagsøges ved domstolene i sin bopælsstat, er omfattet af art. 17, stk. 1. Her var der ikke tale om en aftale om kompetence for retterne i en medlemsstat, men i flere medlemsstater. Spørgsmålet var forelagt som et spørgsmål om gyldigheden af en sådan aftale, men burde snarere have været forelagt som et spørgsmål om, hvorvidt en sådan aftale er omfattet af art. 17. Falder en aftale uden for området af art. 17, er den ikke uden videre ugyldig. Dens gyldighed beror derimod på den nationale proceslovgivning, altså her i landet rpl. § 245, og det lands lovgivning, som i øvrigt finder anvendelse på den.

Dommen i Meeth-sagen taler for en udvidende fortolkning af art. 17, stk. 1, således at bestemmelsen forstås som en inden for anvendelsesområdet af stk. 1 gældende almen regel om anerkendelse af den prorogatoriske og derogatoriske virkning af værnetingsaftaler om kompetence for domstole i medlemsstaterne i overensstemmelse med deres indhold. Men spørgsmålet står åbent. Antager man den udvidende fortolkning, får det specielt også den betydning, at formreglerne i stk. 1, 2. pkt. finder anvendelse.

6. Art. 17 stk 5 (4) begrænser den derogatoriske virkning i visse tilfælde.⁶ Hvis aftalen kun er indgået til fordel for en af parterne, bevarer denne part, men ikke den anden part, retten til at anlægge sag ved enhver ret, der er kompetent i henhold til konventionen. Det beror på en fortolkning af parternes aftale, om en sådan situation foreligger, men det synes at måtte være en undtagelse. Den omstændighed, at aftalen står i en parts trykte kontraktsbetingelser, eller at aftalen går ud på, at domstolene i den stat, hvor en part har sin bopæl, er kompetente, er således ikke uden videre udtryk for, at aftalen er indgået til fordel for denne part.⁷

c) Betingelser

7. Reglen i art. 17, stk. 1 finder som nævnt kun anvendelse, hvor det er en **domstol i en medlemsstat**, der gøres kompetent. Hvor det er en domstol uden for medlemsstaterne, der gøres kompetent, beror aftalens gyldighed og virk-

5. Saml. 1978.2133 (Meeth).

6. Jfr. om bestemmelsen C. Kohler i IPRax 1986.340.

7. Saml. 1986.1951 (Anterist), og UfR 1990.597 H.

XIII c) Betingelser

ning ikke på konventionen, men på national procesret og den på aftalen anvendelige ret.

8. Endvidere finder art. 17, stk. 1 kun anvendelse, hvis **mindst en af værnetingsaftalens parter har bopæl på en medlemsstats område**. Det kan være sagsøger eller sagsøgte. Derved fraviger art. 17 domskonventionens hovedregel, jfr. ovf. V 2, idet den alene lægger vægt på sagsøgtes bopæl. Baggrunden er naturligvis, at man på tidspunktet for indgåelse af en værnetingsaftale ikke ved hvem, der vil være sagsøgte. Har ingen af parterne bopæl i en medlemsstat, beror spørgsmålet, om den domstol, der er udpeget som kompetent i værnetingsaftalen, vil eller kan påtage sig kompetencen, på domstolslandets nationale proceslovgivning, her i landet altså rpl. § 245, og den på aftalen anvendelige lovgivning. Det beror på den nationale lovgivning i de øvrige medlemslande, her i landet ligeledes rpl. § 245, om de vil tillægge en sådan værnetingsaftale derogatorisk virkning i forhold til regler, som bortset fra aftalen giver deres domstole kompetence. Dog indeholder art. 17, stk. 2 (1 sidste pkt.) den regel i relation til værnetingsaftaler mellem parter, der begge er bosat uden for medlemslandenes område, at retterne i de øvrige medlemslande ikke kan påkende tvisten, så længe den i værnetingsaftalen udpegede domstol ikke har givet afkald på sin kompetence. Herved undgås modstridende domme.

Der er blevet rejst spørgsmål om, **på hvilket tidspunkt** en part skal have bopæl på en medlemsstats område, for at aftalen skal være omfattet af art. 17, stk. 1. Efter formuleringen kunne tidspunktet for aftalens indgåelse synes at være afgørende. Der kan dog næppe drages nogen bindende slutning herom.

Problemet opstår i to situationer:

- 1) En part var bosat i en medlemsstat ved aftalens indgåelse, men er siden flyttet, således at ingen part på sagsanlæggets tidspunkt er bosat der.
- 2) Ingen af parterne var bosat i en medlemsstat på tidspunktet for aftalens indgåelse, men siden er en af dem flyttet til en medlemsstat, hvor han er bosat på sagsanlæggets tidspunkt.

I 1. udg. s. 167 f) antog jeg, at art. 17 altid finder anvendelse i situation nr. 1. Med hensyn til situation nr. 2 sondrede jeg mellem, om den tilflyttede part var sagsøger eller sagsøgt. Hvis den tilflyttede part var sagsøgt, antog jeg, at det følger af art. 3, at art. 17 finder anvendelse, mens det, hvis tilflytteren var sagsøger, følger af art. 4, at national ret og ikke konventionen skal anvendes.

Ud fra en formel fortolkning af konventionen synes dette at være en rigtig løsning. Da problemet næppe har været overvejet ved konventionens tilblivel-

2. del. Domskonventionen

se, forekommer det imidlertid hensigtsmæssigt at overveje en mere rationel løsning. Det kunne være at anvende art. 17, så snart en af parterne er bosat i et medlemsland enten på tidspunktet for aftalens indgåelse eller sagens anlæg. Derved opnås en ensartet løsning i alle tilfælde undtagen dem, hvor ingen af parterne er bosat i et medlemsland på noget relevant tidspunkt. I disse sidstnævnte tilfælde finder national ret anvendelse begrænset af reglen i stk. 2 (1 pkt. 2). Løsningen er næppe til mere ulempe for parterne end den mere formelle løsning.⁸

9. Det er ovf. III 1 nævnt, at domskonventionen kun angår **internationale forhold**. Mens denne begrænsning stort set ikke spiller nogen rolle i øvrigt, kan den få en begrænset betydning i forbindelse med værnetingsaftaler.

Det er klart, at der foreligger et forhold med international tilknytning, når parterne er bosat i forskellige stater, men det er ikke den eneste tilknytning, der kan give anledning til konventionens anvendelse. En aftale mellem to parter med bopæl i samme land om at gøre et andet lands domstole kompetente kan være af international karakter, hvis sagen i øvrigt, f.eks. gennem opfyldelsesstedet, skadestedet eller lign. har tilknytning til andre lande.⁹ En sådan aftale får, hvis den i øvrigt er omfattet af art. 17, derogatorisk virkning i henhold til konventionen og er underkastet formreglen i art. 17. Det kan ikke kræves, at der skal foreligge en tilknytning til det land, hvis domstole gøres kompetente ved værnetingsaftalen eller i det hele taget til et medlemsland, hvis blot der foreligger en international tilknytning.

Hvis der ingensomhelst tilknytning findes til et andet land end parternes fælles bopælsland, men parterne har aftalt at tillægge domstolene i et andet medlemsland kompetence i deres sag, synes aftalen derimod at måtte falde uden for konventionen.¹⁰ Domstolene i bopælsstaten og i den stat, der har fået tillagt kompetence, må da hver for sig afgøre efter deres nationale ret, hvilken virkning de vil tillægge aftalen, og hvilke formkrav de vil stille.

10. Værnetingsaftalen skal angå et **bestemt retsforhold**. Parterne kan altså ikke aftale, at alle fremtidige tvister mellem dem skal indbringes for en be-

8. Jfr. nærmere Philip i *Civil Jurisdiction and Judgments in Europe*, udg. af Europa-domstolen, s. 151 ff.

9. Cfr. Jenard rapport 37, men jfr. Svénné Schmidt, *International Formueret* 89 og Komm. Rpl. 453 og Jayme og Aull i *IPRax* 1989.80 med referat af en tysk-italiensk sag.

10. Cfr. Jenard rapport 38, men jfr. Schlosser rapport 123 pkt. 174 og Svénné Schmidt anf. st.

stemt domstol, men aftalen herom må knyttes til en bestemt aftale eller andet retsforhold.¹¹

d) Form

11. Art. 17, stk. 1 opstiller i 2. pkt. visse **formkrav** til værnetingsaftaler, der er omfattet af bestemmelsen. Disse formkrav gælder både for de aftaler, der omtales i 1. pkt., og de, der omtales i stk. 2 (3. pkt. af stk. 1).¹²

Formkravet var i den oprindelige konvention af 1968, at aftalen skulle være skriftlig eller, hvis den var mundtlig, skulle være skriftlig bekræftet (nuværende litra a). Allerede i tiltrædelseskonventionen af 1978 blev der indført et yderligere alternativt formkrav, og formkravene er yderligere blevet suppleret i 1989-versionen og Luganokonventionen.

I tiltrædelseskonventionen af 1978 blev det alternativt foreskrevet, at aftalen, hvis det drejede sig om en aftale inden for international handel, kunne indgås i en form, der er anerkendt af sædvanen på dette område, og som parterne har eller burde have kendskab til. Dette alternative formkrav er i 1989-versionen og i Luganokonventionen afløst af bestemmelsen i litra c), hvorefter aftalen inden for international handel kan indgås i den form, der er i overensstemmelse med en sædvane, som parterne har eller burde have kendskab til, og som inden for sådan handel er almindeligt kendt og regelmæssigt fulgt af parter i kontrakter af samme type inden for den pågældende handelsbranche.

Endelig kan aftalen ifølge litra b) indgås i en form, der er i overensstemmelse med den skik og brug, som parterne følger i deres indbyrdes forhold.

I hidtidig litteratur og retspraksis synes formreglen i almindelighed at være opfattet som en gyldighedsbetingelse. Det er også den naturlige læsemåde af den nuværende udformning af bestemmelsen, men ikke nødvendigvis af den oprindelige formulering.¹³ Imidlertid hedder det i Jenard rapporten¹⁴: »Spørgsmålet om, hvilken betydning der skal tillægges skriftformen, lod udvalget stå åbent. I nogle lande kræves et dokument udelukkende af bevisformål; i andre lande er skriftform derimod en gyldighedsbetingelse.« Spørgs-

11. I Saml. 1992 I 1745 (Powell Duffryn) fastslog domstolen, at en bestemmelse i et aktieselskabs vedtægter om, at sager om tvister mellem selskabet og dets aktionærer i deres egenskab af aktionærer skal anlægges ved selskabets hjemting, opfylder kravet om, at værnetingsaftalen skal angå et bestemt retsforhold.

12. Jfr. Schlosser rapport 124 nr. 177. Derimod er aftaler om opfyldelsesstedet for en kontraktlig forpligtelse ikke omfattet af formkravene i art. 17, jfr. Saml. 1980.89 (Zelger).

13. Formuleringsændringen tilsigtede ingen realitetsændring, jfr. Schlosser rapport 125 pkt. 179 in fine.

14. Jenard rapport 37.

2. del. Domskonventionen

målet, om formreglen er en gyldighedsbetingelse, eller beviset kan føres på anden måde, er således overladt til national ret.¹⁵ I dansk ret, hvor formkrav er usædvanlige, kunne det synes naturligt alene at tillægge formkravet bevisbetydning og acceptere en værnetingsaftale, der ikke opfylder formkravet, hvis blot der er utvetydigt bevis for dens indgåelse. Det forekommer imidlertid vanskeligt foreneligt med bestemmelsens ordlyd. Beviset må i påkommende tilfælde være meget klart.

Formreglen i art. 17, stk. 1 har i sine tidligere udformninger været genstand for fortolkning i en række domme fra Europa-domstolen. Disse er fortsat af stor interesse for forståelsen af bestemmelsen.

Domstolen har for det første opstillet en **generel fortolkningsregel**. Den går ud på, at de formkrav, der opstilles, har til formål at sikre, at der virkelig foreligger en aftale, »at parternes samstemmende vilje til en sådan klausul, der ved en værnetingsvedtagelse fraviger de almindelige værnetingsregler i konventionens artikler 2, 5 og 6, faktisk har været til stede og kommer klart og præcist til udtryk.«¹⁶ Som følge deraf skal bestemmelsen ifølge domstolen fortolkes strengt. Såfremt der ikke er sikkerhed for, at der foreligger en aftale, bør en part ikke trækkes væk fra de lovbestemte værneting.

Det er endvidere blevet fastslået, at formkravene i art. 17 er **udtømmende**. Der kan ikke fastsættes andre eller strengere formkrav til en værnetingsaftale, der er omfattet af konventionen, end de i art. 17 nævnte, f.eks. krav til det sprog, den er affattet på, som tilfældet er i belgisk ret.¹⁷

Med hensyn til **kravet om skriftlighed** i litra a) er udgangspunktet, at der skal foreligge en af begge parter underskrevet skriftlig aftale. Dette krav må være opfyldt, hvis der foreligger en udveksling af breve eller telexer. En fravigelse af underskriftskravet kan kun komme på tale, hvis der foreligger klare indicier for, at aftalen virkelig er udtryk for parternes samstemmende vilje. Dette er belyst gennem et par af Europa-domstolens domme.

I en sag var der udstedt konnossement for en transport fra Canada til Belgien. Konnossementet, der var udstedt af rederiets amerikanske agent, indeholdt en værnetingsklausul, der gjorde retten i Hamborg kompetent. Sag om manko ved og beskadigelse af ladningen blev anlagt i Antwerpen. Europa-domstolen udtalte,¹⁸ at en værnetingsklausul i de trykte betingelser i et konnossement kun er gyldig, hvis begge parter skriftligt har samtykket i betingelserne, det vil

15. Jfr. også Bülow i Rabels Z 1965.493.

16. Jfr. f.eks. Saml. 1976.1831 (Salotti) og 1851 (Segoura), 1980.1517 (Porta-Leasing) og 1984.2417 (Russ). Jfr. også Jenard rapport 37.

17. Jfr. Saml. 1981.1671 (Elefanten Schuh). Spørgsmålet er også fremme i sag C-288/92 (Custom Made Commercial), der er afgjort ved dom af 29. juni 1994.

18. Saml. 1984.2417 (Russ).

XIII d) Form

altså sige enten ved underskrift på konnossementet eller en forudgående befragtningsaftale, eller hvis værnetingsklausulen er led i en mundtlig aftale og opfylder reglerne herom, jfr. ndf., eller hvis konnossementet indgår i et løbende forretningsforhold, der er reguleret af almindelige betingelser, hvori klausulen indgår, jfr. nu litra b).

Dommen er bemærkelsesværdig derved, at den gør værnetingsklausulerne i det meget store antal konnossementer, der udstedes uden forudgående forhandling som rene adhæsiionskontrakter, ugyldige. Dette problem skulle i hvert fald i det væsentlige være løst ved bestemmelsen i litra c) om aftaler inden for international handel.

En anden dom drejede sig om en aftale indgået på grundlag af tilbud baseret på trykte forretningsbetingelser. Sælger afgav tilbud på salg af maskiner og henviste i tilbudet udtrykkelig til sine almindelige forretningsbetingelser, der var trykt på bagsiden af tilbudsskrivelsen, og som indeholdt en værnetingsklausul. Senere blev der indgået en skriftlig købsaftale, som ikke henviste til forretningsbetingelserne, der var trykt på bagsiden af aftalen, men derimod til tilbudet. Køber nægtede at aftage maskinerne, og sælger anlagde erstatningssag ved den i værnetingsklausulen omtalte ret, sælgers hjemting, der ikke i øvrigt var kompetent i en sag mod køber.

Domstolen antog,¹⁹ at det må kræves, enten at den af parterne underskrevne kontrakt indeholder en udtrykkelig henvisning til de almindelige forretningsbetingelser, der er trykt på bagsiden af kontrakten, eller at der i kontrakten er henvist til det tilbud, som udtrykkelig henviste til forretningsbetingelserne. Det er dog i sidste tilfælde en forudsætning, at der foreligger en tydelig henvisning, som kan efterprøves af en medkontrahent, der udviser almindelig opmærksomhed, og at det kan godtgøres, at medkontrahenten faktisk har fået meddelelse om forretningsbetingelserne samtidig med tilbudet. Skiftlighedskravet anses derimod ikke for opfyldt ved en indirekte eller stiltiende henvisning til tidligere skrivelser.

Domstolen har i en anden sag antaget, at en værnetingsklausul i aktieselskabsvedtægter opfylder kravet til skriftlighed, og i øvrigt understreget den særlige karakter af forholdet mellem selskabet og dets aktionærer og de forhold, der fører til, at aktionærerne er eller bør være bekendt med vedtægternes indhold.²⁰

Også **mundtlige aftaler** om værneting er iflg. litra a) gyldige, hvis aftalen er skriftlig bekræftet.

19. Saml. 1976.1831 (Salotti).

20. Saml. 1992 I 1745 (Powell Duffryn).

2. del. Domskonventionen

I en sag havde sælger og køber truffet mundtlig aftale om en handel om orientalske tæpper, og sælger havde i forbindelse hermed henvist til sine almindelige forretningsbetingelser. Samme dag overleverede sælger en ordre-bekræftelse og faktura, hvor der på bagsiden var trykt almindelige betingelser indeholdende en værnetingsklausul. Køber gjorde ikke indsigelse på dette tidspunkt. Køber bestred imidlertid senere under en af sælger ved det aftalte værneting anlagt sag gyldigheden af værnetingsaftalen.

Europa-domstolen udtalte,²¹ at hvor en aftale er indgået mundtligt, må sælgers skriftlige bekræftelse med meddelelse af hans almindelige betingelser igen accepteres skriftligt af køber, for at der skal foreligge en gyldig værnetingsaftale. Købers undladelse af indsigelse er ikke tilstrækkelig, medmindre aftalen indgår i et løbende forretningsforhold mellem parterne på grundlag af en parts almindelige forretningsbetingelser, jfr. nu litra b). Dette gælder, uanset om parterne er handlende, og uanset om køber har accepteret at handle i henhold til sælgers almindelige forretningsbetingelser.

I en senere dom i en sag mellem et tysk og et fransk selskab krævede det tyske selskab ved tysk domstol erstatning i forbindelse med ophøret af en repræsentationskontrakt. Der forelå oprindeligt en skriftlig aftale om værneting ved en fransk domstol. Dette var senere ændret ved en mundtlig aftale til værneting ved en tysk domstol. Den tyske sagsøger havde bekræftet dette i et brev til den franske part, der ikke havde gjort indsigelse derimod.

Europa-domstolen antog,²² at hvor der foreligger en udtrykkelig mundtlig aftale om et bestemt værneting, er denne aftale gyldig, hvis den er skriftlig bekræftet af en af parterne, og den anden part har modtaget den uden at gøre indsigelse imod den. I modsætning til Segoura sagen ovf. handlede denne sag om mundtlig vedtagelse af selve værnetingsaftalen, ikke af almindelige forretningsbetingelser, som også indeholder en værnetingsklausul.

Bestemmelsen i **litra b)** om den form, som parterne ifølge deres hidtidige skik og brug har fulgt i deres indbyrdes forhold, er formentlig kun en kodifika-

21. Saml. 1976.1851 (Segoura).

22. Saml. 1985.2699 (Berghoefer). I en senere sag, Saml. 1986.3337 (Iveco Fiat) havde parterne i en skriftlig aftale, der indeholdt en værnetingsklausul, bestemt, at forlængelse af aftalen kun kunne ske skriftligt. Efter at aftalen var udløbet, fortsatte kontraktforholdet på grundlag af aftalen, men uden at der skete en skriftlig forlængelse af denne. Spørgsmålet opstod, om værnetingsklausulen fortsat var gældende. Europa-domstolen udtalte, at den vil være gældende, hvis parterne ifølge den for aftalen gældende lovgivning var bundet af den, selvom forlængelse ikke var sket skriftligt, og ellers kun hvis en af parterne skriftligt har bekræftet forlængelsen, uden at den anden part har gjort indsigelse.

XIII e) Andre spørgsmål

tion af domstolens hidtidige praksis, jfr. f.eks. Russ-sagen ovf. note 18, og Segoura-sagen ovf. note 21.

Med hensyn til **litra c)** er udgangspunktet den bestemmelse, som blev tilføjet i tiltrædelseskonventionen af 1978, men tilpasset ordlyden af den internationale købelov (CISG) art. 9 stk. 2.²³ Det skal dreje sig om en form, som er almindelig kendt og regelmæssigt fulgt af parter i kontrakter af samme type inden for den pågældende handelsbranche. Man ser altså både på den branche, f.eks. vareart eller transportform, som det drejer sig om, og den særlige kontraktstype. Formen skal både være almindelig kendt og samtidig regelmæssigt fulgt. Den skal have karakter af en sædvane, hvilket kan være vanskeligt at adskille fra, at den er almindelig kendt og regelmæssigt fulgt. Endelig skal parterne have eller burde have kendskab til dens eksistens.²⁴ Det er forudsat, at det drejer sig om en aftale, der indgås mellem handlende.

Hvis således en værnetingsaftale ifølge sædvanen på et område uden videre indgår i en aftale eller er en del af de forretningsbetingelser, som alle handlende på området anvender, vil en part blive bundet af en sådan aftale, hvis han ikke har sagt fra i forbindelse med selve aftalens indgåelse. Således må en værnetingsklausul i et konnossement sædvanligvis antages at være gyldig.

12. En særlig formregel for værnetingsaftaler indgået med personer, der er bosat i Luxemburg, findes i protokollens art. I, stk. 2. En sådan værnetingsaftale er kun gyldig, hvis den pågældende i Luxemburg bosatte person udtrykkeligt og specielt har accepteret aftalen. Dette betyder ifølge Europa-domstolen,²⁵ at værnetingsaftalen skal være indeholdt i en særlig bestemmelse, som ikke indeholder andet, og som specielt er underskrevet af den person, der er bosat i Luxemburg. En underskrift på kontrakten i almindelighed er ikke tilstrækkelig. Værnetingsaftalen må dog gerne findes i samme dokument som resten af kontrakten.

e) Andre spørgsmål

13. Domstolen har i et par sager taget stilling til **behandlingen af tredjemand** i relation til værnetingsaftaler. I Russsagen, ovf. note 16, udtalte den, at en værnetingsaftale i et konnossement, der er gyldig i forholdet mellem aflader og befragter, også er gyldig i forhold til erhververen af konnossementet, når denne er indtrådt i afladerens rettigheder og forpligtelser. I en anden sag

23. Jenard-Møller rapport pkt. 58.

24. Spørgsmålet vil blive uddybet i sag C-288/92 (Custom Made Commercial), som er afgjort ved dom af 29. juni 1994.

25. Saml. 1980.1517 (Porta-Leasing).

2. del. Domskonventionen

drejede det sig om en sag anlagt imod forsikringsselskabet af en i henhold til en forsikringsaftale begunstiget tredjemand. Sagen anlagdes ved det aftalte værneting, men selskabet gjorde gældende, at aftalen ikke gjaldt, da den ikke var underskrevet af den begunstigede. Domstolen udtalte,²⁶ at aftalen var gyldig, når skriftlighedskravet var opfyldt i forholdet mellem forsikringsgiver og forsikringstager.

14. Europa-domstolen har i den ovf. note 5 omtalte sag, *Meeth*, afgjort spørgsmålet om en værnetingsaftales betydning for sagsøgtes mulighed for at **modregne**. Som nævnt havde parterne aftalt, at sag kun kunne anlægges ved sagsøgtes hjemting. Domstolen fandt, at sagsøgte ikke desto mindre kunne foretage modregning for konnekse krav, jfr. art. 6, nr. 3, såfremt det i øvrigt kunne forenes med ordlyden af og meningen med værnetingsklausulen. Hvor et fælles værneting er aftalt, opstår dette problem ikke.

15. En til art. 17, stk. 1, 1. pkt. svarende regel findes i art. 17, stk. 3 (2) om trusts. Hvor der i et dokument om oprettelse af en trust findes en bestemmelse, der tillægger retterne i en medlemsstat kompetence, har disse retter enekompetence i sager imod stifteren af trusten, en trustee eller en ved trusten begunstiget person, hvis sagen drejer sig om deres indbyrdes forhold eller deres rettigheder eller forpligtelser inden for trustens rammer.

16. Afgørende for, om art. 17 finder anvendelse på en værnetingsaftale, der er indgået før domskonventionens ikrafttræden, er, om sagen anlægges efter ikrafttrædelsen. Art. 17 gælder altså også aftaler indgået tidligere, når sagsanlægget finder sted efter ikrafttrædelsen.²⁷

B. Accept af kompetence

Hvis sag anlægges ved en ifølge konventionen inkompetent domstol, og sagsøger giver møde uden at bestride dens kompetence, bliver domstolen derved kompetent ifølge art. 18. Der foreligger en stiltiende værnetingsaftale. Dette gælder dog ikke tilfælde, hvor en anden domstol i medfør af art. 16 er enekompetent, jfr. art. 17, stk. 4 (3). Derimod gælder det, i modsætning til hvad der er tilfældet efter art. 17, stk. 4 (3) og 6, i forbruger- og forsikrings-sager og sager om arbejdskontrakter, jfr. at parterne ifølge art. 12, 15 og 17, stk. 6 kan indgå værnetingsaftaler i sådanne sager, efter at tvisten er opstået.

26. Saml. 1983.2503 (Gerling).

27. Saml. 1979.3423 (Sanicentral).

XIII B. Accept af kompetence

Reglen om, at kompetence skabes ved fremmøde for en domstol, gælder også tilfælde, hvor der foreligger en gyldig værnetingsaftale om en anden domstols kompetence.²⁸

Indsigelse imod domstolens kompetence må, for at reglen i art. 18 ikke skal finde anvendelse, rejses senest på det tidspunkt, der i henhold til procesretten i *lex fori* anses for sagsøgtes første forsvar, i dansk ret altså i svarskriftet, eller ved mundtlig forberedelse ved første retsmøde, jfr. rpl. § 248.²⁹

Hvis sagsøgte møder for at bestride domstolens kompetence, bliver domstolen ikke kompetent på grundlag af hans fremmøde. Dette gælder, uanset om han blot bestrider dens kompetence eller foruden at gøre det også fremsætter en subsidær påstand vedrørende sagens realitet.³⁰

Møder sagsøgte slet ikke, skal domstolen *ex officio* afvise sagen, hvis den er inkompetent efter konventionens regler, jfr. art. 20, stk. 1 og ndf. XV.1 og XVII.2 om udeblivelse.

28. Saml. 1985.787 (Spitzley), hvor sagsøger accepterede, at retten prøvede et ukonnekst modkrav, om hvilket der forelå værnetingsaftale; Saml. 1981.1671 (Elefanten Schuh).

29. Saml. 1981.1671 (Elefanten Schuh) og UfR 1989.877 Ø. I UfR 1993.792 V antoges indsigelse imod en dansk domstols kompetence ikke at være rejst for sent i et tilfælde, hvor en udenlandsk selvmøder, der ikke havde fået vejledning af retten, ikke havde rejst indsigelse i svarskriftet, men derefter antog advokat, som rejste indsigelse i duplikken. Det blev tillagt vægt, at indsigelse rejstes, inden retten sluttede forberedelsen af sagen.

30. Saml. 1981.1671 (Elefanten Schuh), 1981.2431 (Etablissement Rohr), 1982.1189 (C.H.W.) og 1983.2503 (Gerling Konzern).

XIV. De særlige værneting i forsikringssager og sager om forbrugerkontrakter

I art. 7-15 findes særlige regler om kompetencen i forsikringssager og i sager om forbrugerkontrakter. Disse regler træder i stedet for hovedreglen om værneting i art. 2 og undtagelsesværnetingene i art. 5-6. Der er altså ikke tale om undtagelsesværneting, men om regler, der udtømmende regulerer kompetencen i denne slags sager, jfr. art. 7 og 13. Reglen i art. 4 om, at de enkelte landes egne værnetingsregler gælder i tilfælde, hvor sagsøgte ikke har bopæl i et medlemsland, opretholdes.¹ Det samme gælder den særlige regel om filialværneting for selskaber med hjemsted i et medlemsland i art. 5, nr. 5 og reglen i art. 6, nr. 3 om værneting for modfordringer, jfr. art. 7, 11, stk. 2, 13 og 14, stk. 3.

Her som visse andre steder i konventionen angår reglerne kun den internationale kompetence, når der tales om retterne i en stat, mens de også angår den interne stedlige kompetence, når der tales om retten på et angivet sted.

Reglerne supplerer de særlige regler om værnetingsaftaler i art. 17, jfr. art. 12, 15 og 17, stk. 4 (3). Reglen i art. 18 om kompetence på grundlag af en parts fremmøde finder anvendelse uden begrænsning.

Årsagen til de særlige regler om disse to kontraktforhold er et ønske om at beskytte den svagere part i aftaler, der typisk indgås som adhæsionskontrakter.²

Det følger af art. 57, stk. 2, at begge sæt regler viger for andre EU-regler. Det gælder således reglen i Rådets direktiv 93/13 af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler om ugyldigheden i forhold til forbrugeren af urimelige kontraktvilkår i adhæsionskontrakter. Bestemmelsen i direktivet kan undtagelsesvis tænkes at have virkning på værnetingsaftaler, der er gyldige ifølge art. 12 og 15, jfr. bilag til direktivet nr. 1 q.

1. Allerede af denne grund faldt sagen C-89/91, dom af 19. januar 1993 (Shearson Lehman) uden for konventionen.

2. Jfr. Jenard rapport 28 og 33 og Saml. 1978.1431 (Société Bertrand).

XIV a) Forsikringssager i almindelighed

A. Forsikringssager³

a) Forsikringssager i almindelighed

1. Afsnittet om forsikringssager omfatter kun direkte forsikring, ikke genforsikring.⁴

Reglerne om kompetencen i forsikringssager angår dels sager mod forsikringsgiveren, art. 8-10, dels sager anlagt af forsikringsgiveren, art. 11, og endelig værnetingsaftaler, art. 12 og art. 12 a. Alle forsikringssager, der er omfattet af konventionen, falder under dette afsnit, således at afsnittet om forbrugerregler er uden betydning i forsikringssager. Det står i modsætning til reglen om forbrugersager i rpl. §§ 244 og 246 stk. 1, 2. pkt., som også omfatter forsikringssager med forbrugere,⁵ ligesom sådanne sager delvis omfattes af Romkonventionens art. 5, jfr. herom ndf. XXII.D.2 a).

2. Om sager mod forsikringsgiveren findes almindelige regler for alle forsikringsarter i art. 8, regler om ansvarsforsikring i art. 9 og 10 og regler om forsikring af fast ejendom i art. 9.

En forsikringsgiver, der har bopæl i et medlemsland (for selskaber hjemsted, jfr. art. 53 og ovf. IV. 2), kan sagsøges der. Han kan endvidere såvel af forsikringstageren som af en sikret eller begunstiget sagsøges der, hvor forsikringstageren på sagsanlæggets tidspunkt har bopæl, derimod ikke ved en anden sikrets eller begunstigets bopæl.

En forsikringsgiver kan, hvad enten han har bopæl (hjemsted) i en medlemsstat eller ej, i sager vedrørende driften af en filial, et agentur eller lignende, der er beliggende i en medlemsstat, sagsøges i denne medlemsstat. Det følger for selskaber med bopæl i en medlemsstat af henvisningen i art. 7 til art. 5, nr. 5 og for selskaber uden bopæl i en medlemsstat af art. 8, stk. 2. Reglen i art. 8, stk. 2 har i øvrigt til følge, at filialer i en medlemsstat af forsikringsselskaber med hjemsted uden for medlemsstaterne, i modsætning til hvad der i øvrigt gælder for selskabsfilialer i konventionen, jfr. ovf. V.2, i det hele behandles som selskaber med bopæl i en medlemsstat,⁶ jfr. om forbrugersager ndf. B.3.

Drejer det sig om en forsikring, der er tegnet som **coassurance**, kan coassurandørerne sagsøges ved den ret, hvor der er anlagt sag imod den ledende assurandør, uanset grundlaget for denne rets kompetence (forudsat at den er baseret på konventionens regler). Om sådanne sager gælder inden for de her angivne rammer, hvad der er sagt ovf. om passiv, subjektiv kumulation, X.1.

3. Jfr. hertil Ivan Sørensen, Forsikringsret, 1993.27.

4. Jfr. Schlosser rapport 117 nr. 151.

5. Jfr. UfR 1990.8 Ø.

6. Jfr. Schlosser rapport 119 nr. 159.

2. del. Domskonventionen

Derimod kan den ledende assurandør ikke sagsøges ved coassurandørernes værneting og disse ikke ved hinandens værneting.

Forsikringstageren og den sikrede kan endvidere i sager om forsikring af **fast ejendom** sagsøge forsikringsgiveren ved retten på det sted, hvor skadestilføjelsen er foregået, altså normalt hvor den faste ejendom er beliggende.⁷ Omfatter forsikringen både fast ejendom og løsøre, som bliver beskadiget ved samme forsikringsbegivenhed, kan sagen på skadestedet også omfatte løsøret.

I sager om **ansvarsforsikring** kan forsikringstageren og den sikrede sagsøge forsikringsselskabet på det sted, hvor skadestilføjelsen er foregået. Endvidere kan forsikringstageren og den sikrede i sådanne sager sagsøge forsikringsgiveren ved den ret, hvor skadelidte har anlagt sag mod ham, forudsat at dette kan lade sig gøre ifølge *lex fori*. Rækkevidden af denne regel er for dansk rets vedkommende uklar. Adcitation kan i dansk ret ifølge rpl. § 250, stk. 2 ikke ske af tredjemand, der ikke ifølge andre regler har værneting her i landet. Men selve princippet om adcitation af tredjemand kendes her i landet. Særligt gælder ifølge færdselslovens § 112, stk. 2, at i straffesager, hvor erstatningskravet påkendes under sagen, anses ansvarsforsikringsselskabet som part i sagen. Svénné Schmidt antager,⁸ at dette indebærer, at forsikringsselskaber i andre medlemslande også bliver part i en dansk straffesag ifølge denne regel. Det er tvivlsomt, om konventionen indeholder hjemmel hertil. Dog kunne kombinationen af færdselslovens regel og den principielle anerkendelse af adcitation af tredjemand måske føre til at antage, at dansk ret indeholder den ifølge art. 10, stk. 1 fornødne hjemmel. Spørgsmålet er tvivlsomt. Om adcitation gælder i øvrigt, hvad der ovf. X.2 er sagt herom.

Den sagsøgte forsikredes ret til at adcitere forsikringsgiveren kan, når de ved aftalens indgåelse begge har bopæl i samme medlemsland, i et vist omfang begrænses ved aftale, jfr. ndf. om art. 12 nr. 3.

3. Foruden denne ret for forsikringstageren til at sagsøge forsikringsselskabet der, hvor han selv er sagsøgt, indeholder art. 10 også regler om **skadelidtes ret til direkte søgsmål** imod forsikringsgiveren og til at inddrage forsikringstageren og den sikrede i denne sag. Skadelidte kan anlægge sag imod forsikringsgiveren ved alle værneting, der ifølge art. 7-9 står til rådighed for forsikringstageren for søgsmål imod forsikringsgiveren, altså bl. a. retten på forsikringstagerens bopæl. Derimod er retten på skadelidtes bopæl ikke kompetent som sådan. Skadelidte kan endvidere inddrage forsikringstageren og den

7. Afgørelsen i Saml. 1976.1735 (Bier) om sagsøgers valgret mellem handlingssted og virkningssted finder dog formentlig også anvendelse her, jfr. ovf. VIII.

8. International Formueret 77 note 105.

XIV b) Særlig om værnetingsaftaler

sikrede i sådanne søgsmål ved et hvilket som helst af disse værneting. Det er blot en forudsætning, at den lovgivning, der skal anvendes på retsforholdet ved den pågældende domstol, hvor søgsmål søges anlagt, tillader henholdsvis direkte søgsmål fra skadelidte imod forsikringsselskabet og mulighed for at inddrage forsikringstageren eller den sikrede i sagen. Det kan være *lex fori*, for dansk rets vedkommende henholdsvis reglerne om direkte søgsmål mod ansvarsforsikreren i færdselslovens § 108 og sølovens § 276 (ny § 200) og reglerne om *ad citationem* i rpl. § 250; eller det kan være en fremmed lovgivning, der skal anvendes i henhold til forums internationale privatretlige regler, her i landet formentlig den på selve skadessagen anvendelige lov, sædvanligvis *lex loci delicti*.

4. Hvis forsikringsgiveren vil anlægge sag imod forsikringstageren, den sikrede eller den begunstigede, kan han ifølge art. 11 kun gøre det i den medlemsstat, hvor den pågældende på sagsanlæggets tid er bosat. Undtagelse gælder alene, hvor der er tale om at *ad citare* forsikringstageren eller den sikrede under skadelidtes direkte sag imod forsikringsgiveren, jfr. ovf. Forsikringsgiveren kan dog rejse modkrav efter de almindelige regler herom. Da art. 5, nr. 5 om filialværneting er gjort anvendelig i forsikringssager, kan en forsikringstager, der har en filial, sagsøges der, hvor den er beliggende, i sager der angår forsikringer tegnet af filialen.

b) Særlig om værnetingsaftaler

5. Værnetingsaftaler er principielt ugyldige, hvad enten de er prorogatoriske eller derogatoriske. Kun sådanne værnetingsaftaler, som særlig er opregnet i art. 12, jfr. 12 a, er lovlige. Formålet er at forhindre en indskrænkning i den svagere part, forsikringstagerens, valgmuligheder, eller en udvidelse af forsikringsgiverens valgmuligheder. Reglen er en regel om den materielle gyldighed af værnetingsaftaler. Bortset fra reglerne i art. 12, nr. 3, jfr. rpl. § 245, stk. 2, og art. 12 a), nr. 2 a) kan retten til at indgå værnetingsaftaler ikke begrænses yderligere af national ret i medlemslandene.

I det omfang værnetingsaftaler herefter er gyldige, finder formkravene i art. 17 anvendelse på aftalen,⁹ ligesåvel som dennes øvrige betingelser. Ligesom ved værnetingsaftaler i almindelighed gælder, at konventionen kun finder anvendelse i internationale forhold, jfr. herom XIII.A.a) 9. Værnetingsaftaler kan alene have derogatorisk virkning på forholdet mellem forsikringsaftalens parter og kan derfor ikke begrænse retten til direkte sagsanlæg m.v. i art. 10, stk. 2 og 3.

9. Schlosser rapport 120, nr. 161.

2. del. Domskonventionen

De værnetingsaftaler, der er gyldige, er **for det første** aftaler, der er truffet, efter at den tvist er opstået, som aftalen angår. Her er parterne fuldstændig frit stillet.

For det andet kan parterne når som helst aftale, at den svagere part, forsikringstageren, eller den sikrede eller begunstigede,¹⁰ skal have yderligere valgmuligheder, idet han får adgang til at sagsøge forsikringsgiveren andre steder end de i konventionen foreskrevne. Aftalen har i så fald, i modsætning til hvad der er hovedreglen efter art. 17, kun prorogatorisk virkning. De konventionsbestemte værneting bliver ved at eksistere.

Den tredje gruppe værnetingsaftaler, der ifølge konventionen kan indgås, er kun gyldige, hvis de også er gyldige efter lovgivningen i den stat, der får tillagt kompetence. Det vil de være efter dansk ret, i det omfang rpl. § 245, stk. 2 om forbrugeraftaler ikke er til hinder derfor.¹¹

Bestemmelsen gælder tilfælde, hvor kontraktsparterne på tidspunktet for kontraktens indgåelse har bopæl eller sædvanligt opholdssted i samme medlemsland. I så fald kan de aftale, at dette lands domstole skal være kompetente, uanset at skadestilføjelsen måtte have fundet sted i udlandet.

Bestemmelsen forudsætter som nævnt, at parterne begge har enten bopæl eller sædvanligt opholdssted i samme medlemsland. For forsikringsgivers vedkommende må selskabets hjemsted eller filial sidestilles hermed, jfr. art. 53. Det sædvanlige opholdssted er ikke anvendt som kriterium andetsteds i domskonventionen bortset fra den tilsvarende bestemmelse i art. 15, og dets anvendelse forudsætter formentlig, at den pågældende ikke har en tilknytning, der kan karakteriseres som bopæl.

Bestemmelsen ville være klar nok uden den særlige formålsangivelse: at retterne i denne stat (den fælles bopælsstat ved aftalens indgåelse) skal være kompetente også i tilfælde af, at skadestilføjelsen er foregået i udlandet. Indholdet ville være, at de almindelige kompetenceregler i forsikringssager kunne derogeres til fordel for en eksklusiv kompetence for den fælles bopæl på tidspunktet for forsikringsaftalens indgåelse, helt svarende til reglen i art. 15, nr. 3 om værnetingsaftaler i forbrugersager.

Den citerede formålsangivelse skaber uklarhed. Det gælder også de noget anderledes formuleringer i de øvrige sproglige udgaver af bestemmelsen. Ser man bort fra kriteriet, det sædvanlige opholdssted, og den særlige domicilsskiftesituation, at en af parterne har skiftet domicil efter forsikringsaftalens indgåelse, er bestemmelsen nemlig ganske overflødig. Der er (også) kompetence

10. Jfr. Saml. 1983.2503 (Gerling).

11. Svénné Schmidt antager i Komm. Rpl. 443, at det i forbrugersager vil være lovligt at vedtage forsikringstagerens bopæl ved aftalens indgåelse som værneting.

XIV b) Særlig om værnetingsaftaler

i det land, hvor en af parterne er bosat, uanset om skadestilføjjelsen er foregået i udlandet og der derfor i henhold til art. 9 er kompetence for domstolene der, hvor skaden er sket.

For at få mening må bestemmelsen læses som en regel, der tillader parterne at derogere de øvrige kompetencegrundlag, således at der – på linie med art. 15, nr. 3 – alene er kompetence for domstolene på parternes fælles bopæl.

Svenné Schmidt læser imidlertid formålsangivelsen således, at den begrænser den mulige derogationsvirkning til de i art. 9 og 10, stk. 1 anførte værneting.¹² Jeg mener ikke, en sådan begrænsning er mulig. Der er intet hverken i indledningsordene i art. 12 eller i ordlyden af nr. 3, der siger noget i den retning.

Der er imidlertid næppe den store forskel mellem de to læsemåder. Tilbage står så vidt ses alene de tilfælde, hvor en af parterne er flyttet efter aftalens indgåelse, og hvor der efter min mening ikke kan sagsøges på den nye bopæl, men alene på bopælen på tidspunktet for aftalens indgåelse, mens dette formentlig ikke bliver konsekvensen efter Svenné Schmidts læsning. Hvor det er forsikringsgiveren, der er flyttet, er der intet beskyttelseshensyn. Det er altså kun, hvor det er forsikringstageren, der er flyttet, at der kunne være et problem, fordi han kun må sagsøge og kan sagsøges på den tidligere bopæl. I art. 15, nr. 3 har man ikke set det som et problem. Det er svært at se, at det på grund af en uklar formulering, der ligeledes er uklart begrundet i forarbejderne, skulle være et problem.

For det fjerde kan der gyldigt indgås en værnetingsaftale, hvis forsikringstageren ikke er bosat i en medlemsstat, medmindre forsikringen er lovpligtig, hvorved må være underforstået ifølge den relevante medlemsstats ret, eller den vedrører en fast ejendom beliggende i en medlemsstat.

Endelig kan der **for det femte** gyldigt indgås værnetingsaftaler vedrørende en række nærmere i art. 12 a opregnede forsikringsrisici. Det drejer sig alene om forsikring af sø- og luftfartsrisici, såkaldt store risici, hvor der ikke gælder noget beskyttelseshensyn til forsikringstageren.

Det drejer sig om kaskoforsikring af skibe, off-shore anlæg på soklen eller på det åbne hav og luftfartøjer i forbindelse med deres anvendelse til kommercielle formål. Skibe omfatter både luftpudebåde og hydrofoilbåde, bugserbåde, lægtere og flydende materiel, der ikke kan bevæge sig ved egen drivkraft. Skibe omfatter også skibe under bygning, som er søsat. Anlæg omfatter både bevægelige og faste eller fastforankrede anlæg.

Det drejer sig endvidere om transportforsikring af gods bortset fra passagerbagage, når forsendelsen helt eller delvis sker på skib eller luftfartøj, og hvad

12. Komm, Rpl. 443.

2. del. Domskonventionen

enten den er intern eller international. Kombinerede transport er altså omfattet af reglen.

Der kan også indgås værnetingsaftaler om ansvarsforsikring vedrørende brugen af skibe, anlæg eller luftfartøjer. For luftfartøjers vedkommende gælder det dog kun, hvis sådanne aftaler ikke er forbudt ifølge lovgivningen i den medlemsstat, hvor luftfartøjet er registreret.

Endvidere kan der indgås værnetingsaftaler vedrørende forsikring af ansvaret for skade forårsaget af gods under transport.

I de to sidstnævnte tilfælde kan værnetingsaftalen ikke omfatte forsikring af ansvaret for fysisk skade på passagerer eller deres bagage.

Yderligere kan der indgås værnetingsaftaler vedrørende forsikring af ethvert økonomisk tab i forbindelse med brugen eller driften af skibe, anlæg eller luftfartøjer, herunder tab af fragt.

Endelig kan der indgås værnetingsaftale vedrørende forsikring af enhver risiko i forbindelse med alle de forannævnte risici, såkaldte accessoriske risici.

B. Sager om forbrugerkontrakter

1. Mens reglerne om forsikringskontrakter omfatter alle forsikringssager, uanset hvem der har tegnet forsikringen, angår reglerne om forbrugerkontrakter kun sager, hvor den ene part i relation til denne kontrakt er forbruger. Det må antages at den anden part skal være erhvervsdrivende. På linie med Romkonventionens art. 5 forstås ved forbrugerkontrakter kontrakter indgået af en person med henblik på en brug, der må anses for at ligge uden for hans erhvervsmæssige virksomhed.

Der kan med hensyn til forståelsen af forbrugerbegrebet henvises til, hvad der ndf. XXII.B.b) siges om lovvalgskonventionens art. 5.¹³ Det bemærkes, at forsikringskontrakter falder uden for afsnittet om forbrugerkontrakter, idet de som ovf. nævnt i deres helhed er omfattet af afsnittet om forsikringssager. Ligeledes falder transportkontrakter uden for afsnittet om forbrugerkontrakter, uden at der som i lovvalgskonventionens art. 5, stk. 5 gøres nogen undtagelse derfra.

Afsnittet om forbrugerkontrakter blev med forbillede i udkast til Romkonventionen udvidet og området præciseret ved tiltrædelseskonventionen 1978. I denne forbindelse blev reglernes afgrænsning bragt i overensstemmelse med Europa-domstolens praksis, der ved en formålsfortolkning af reglerne havde fastslået, at de alene var anvendelige på private endelige forbrugere, og kun når aftalen ikke stod i forbindelse med disses erhvervsmæssige virksom-

13. Jfr. Schlosser rapport 117 f nr. 153 og 155.

XIV B. Sager om forbrugerkontrakter

hed.¹⁴ Domstolen har i denne og i en senere sag¹⁵ understreget, at autonom fortolkning er nødvendig i sager som de her omhandlede, hvor der ikke findes en ensartet forståelse af begreberne i medlemslandene, således forbruger- og afbetalingskontrakter.

2. Afsnittet om forbrugerkontrakter finder **anvendelse** i følgende tilfælde:

a) Når sagen vedrører køb af løsøregenstande, hvor købesummen skal betales i rater, altså afbetalingskøb. Det er i den netop nævnte dom fastslået, at konventionens begreb vedrørende afbetalingskøb skal fortolkes autonomt uden hensyn til begrebsbestemmelsen i de enkelte medlemslande. Begrebet omfatter derfor såvel det rene afbetalingskøb som f.eks. en lejeaftale, hvor lejeren har ret til at erhverve tingen efter en vis lejeperiode (engelske hire-purchase kontrakter).

b) Når sagen vedrører lån, der skal tilbagebetales i rater eller andre kreditdispositioner, som er bestemt til finansiering af køb af løsøregenstande. Herefter falder lån, der skal benyttes til køb af løsøregenstande på kontant basis, ind under bestemmelserne, hvad enten lånet skal tilbagebetales i rater eller ej.

c) Når sagen vedrører andre kontrakter end de under a og b omtalte, hvis formål er levering af tjenesteydelser eller løsøregenstande, når to yderligere betingelser er opfyldt: 1) Den erhvervsdrivende skal forud for kontraktens indgåelse have fremsat særligt tilbud eller reklameret i den stat, hvor forbrugeren har bopæl, og 2) forbrugeren skal i denne stat have foretaget de dispositioner, der er nødvendige til kontraktens indgåelse. Det drejer sig typisk om postordreforretninger og lignende.

Det antages i Schlosser rapporten, uvist af hvilken grund, at kreditdispositioner ikke er tjenesteydelser i den forstand, begrebet bruges her.¹⁶ Rigtigheden heraf må anses for tvivlsom. De to betingelser svarer nøje til det første tilfælde, der omtales i lovvalgskonventionens art. 5, stk. 2. Der kan derfor herom henvises til omtalen af denne.¹⁷

14. Saml. 1978.1431 (Société Bertrand), jfr. Schlosser rapport 117 nr. 153.

15. Sag cit. i note 1. I denne sag blev det i øvrigt fastslået, at det alene er forbrugeren selv og ikke en professionel, til hvem han har overdraget sine rettigheder, der er omfattet af begrebet forbruger.

16. Schlosser rapport 118 nr. 157.

17. Ndf. XXII B.c).

2. del. Domskonventionen

Reglerne om forbrugerkontrakter i konventionen har således et snævrere område end værnetingsreglerne i rpl. § 244, der omfatter alle forbruger aftaler, således som disse sædvanligvis er defineret i dansk ret, herunder også forsikringsaftaler, med undtagelse af aftaler, der er indgået ved forbrugers personlige henvendelse til den erhvervsdrivende.

3. I de tilfælde, der herefter er omfattet af afsnittet om forbrugerkontrakter, **kan forbrugeren anlægge sag** enten på medkontrahentens bopæl eller på sin egen bopæl, men ikke andre steder. Hvor medkontrahenten har bopæl (hjemting) i et medlemsland, følger det af art. 13, jfr. art. 5, nr. 5, at sag også kan anlægges der, hvor medkontrahenten har en filial, når aftalen er indgået med denne. Har medkontrahenten ikke bopæl i et medlemsland, men har han en filial eller lignende i et medlemsland, følger det af art. 13, stk. 2, der svarer til art. 8, stk. 2 for forsikringsselskaber, at sag kan anlægges der, hvis kontrakten er indgået med filialen. Reglen i art. 13, stk. 2 har i øvrigt til følge, at filialer i en medlemsstat af selskaber med hjemsted uden for medlemsstaterne, i modsætning til, hvad der i øvrigt gælder for sådanne filialer i konventionen, jfr. ovf. V.2, i det hele behandles som selskaber med bopæl i en medlemsstat, jfr. om forsikringssager ovf. A.a)2.¹⁸

Sagsanlæg ved forbrugers bopæl synes efter bestemmelsens ordlyd at måtte ske der, hvor forbrugeren har bopæl på tidspunktet for sagsanlægget. Schlosser rapporten er uklar på dette punkt.¹⁹ Dels synes den at give forbrugeren valget mellem den nye og den gamle bopæl. Dels synes den for de tilfælde, der er omtalt i art. 13, nr. 3 (postordre- og lignende aftaler) at opstille den betingelse, at sagsanlæg kun kan ske på den bopæl, hvor forbrugeren har foretaget de dispositioner, som er nødvendige til indgåelse af kontrakten.

En ordning, hvorefter sagsanlæg imod medkontrahenten på forbrugers bopæl skulle ske på bopælen på tidspunktet for aftalens indgåelse, synes at være i overensstemmelse med formålet med bestemmelsen. Den er imidlertid vanskeligt forenelig med bestemmelsens ordlyd og med reglen i art. 15 nr. 3 om muligheden for at indgå en værnetingsaftale for at beskytte sig imod forbrugers flytning til et andet land.

4. Ønsker medkontrahenten at anlægge **sag imod forbrugeren**, kan det kun ske der, hvor forbrugeren er bosat. Også her synes bopælen på sagsanlæggets tidspunkt at måtte være afgørende.

18. Jfr. Schlosser rapport 119 nr. 159.

19. Jfr. Schlosser rapport 119 nr. 161.

XIV B. Sager om forbrugerkontrakter

5. Art. 15 indeholder regler om, i hvilke tilfælde bestemmelserne om forbrugerkontrakter kan **fraviges ved aftale**. Reglerne svarer til reglerne i art. 12 om de første tre grupper af tilfælde, hvor det er muligt at fravige reglerne om forsikringssager ved indgåelse af en værnetingsaftale. Der kan derfor henvises til omtalen af værnetingsaftaler i forsikringssager ovf. A.b).

Domskonventionen viger ifølge art. 57, stk. 3 for regler om domstolskompetence i andre EU-retsakter. Bestemmelserne i EU-direktiv 93/13 af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbruger aftaler må formentlig, selvom de ikke direkte angår domstolskompetence, være omfattet heraf. Bestemmelsen i direktivets art. 3, jfr. bilaget nr. 1 q om kontraktvilkår, hvis formål eller virkning er at ophæve eller indskrænke forbrugerens adgang til at rejse søgsmål, må derfor anvendes på værnetingsaftaler med forbrugere, hvad enten disse aftaler er omfattet af de særlige værnetingsregler om forbrugere, jfr. art. 13, eller ikke.

6. Værnetingsreglerne om forbruger aftaler i konventionen har en videregående virkning end reglen i rpl. § 244. § 244 skaber et supplerende undtagelsesværneting for forbrugerens sager imod den erhvervsdrivende. Konventionen derimod begrænser forbrugerens ret til at anlægge sag imod den erhvervsdrivende til hans eget og den erhvervsdrivendes hjemting, og den erhvervsdrivendes ret til at anlægge sag mod forbrugeren til forbrugerens hjemting. Alle andre værneting udelukkes.

XV. Forskellige processuelle regler

1. Prøvelse af kompetencen og udeblivelse

Ligesom rpl. § 248 bygger domskonventionen i art. 19 og 20 på det princip, at retten, når sagsøgte har bopæl i en medlemsstat, men sagsøges i en anden medlemsstat, ex officio skal prøve sin egen kompetence.¹ Sagsøgeren må i udeblivelsestilfælde forsyne retten med det fornødne bevis for dens kompetence.² Som tidligere nævnt i forbindelse med art. 18 gælder det dog ligesom i rpl. § 248 ikke, hvis sagsøgte giver møde og ikke bestrider rettens kompetence, medmindre det drejer sig om en sag, der ifølge art. 16 i det væsentligste er undergivet reglerne om enekompetence for en bestemt domstol, altså hvor et sådant spørgsmål er hovedspørgsmål i sagen.

Er en national domstol kompetent ifølge domskonventionen – d.v.s. enten ifølge dens forskellige kompetenceregler eller ifølge kompetenceregler andetsteds, som finder anvendelse i medfør af art. 57 – kan den afsige udeblivelsesdom over den sagsøgte, der ikke giver møde. De nærmere regler om udeblivelsesdomme beror på national procesret. Forinden der afsiges udeblivelsesdom, er domstolen dog ifølge art. 20, stk. 2 forpligtet til at sikre sig, at den sagsøgte, der er bosat i en anden medlemsstat, har haft mulighed for at modtage stævningen i så god tid, at han har kunnet varetage sine interesser under sagen, eller at alle hertil fornødne foranstaltninger har været truffet, altså at stævningen er kommet frem til ham eller hans bopæl, eller at omhyggelig efterforskning for at finde frem til ham er foretaget.³ Viser dette sig ikke at være tilfældet, kan anerkendelse og fuldbyrdelse af dommen nægtes, jfr. art. 27, nr. 2 og art. 34, stk. 2, og ndf. XVII.A.2, der også gælder domfældte, som ikke har bopæl i en medlemsstat, samt tilfælde, hvor domfældte er blevet sagsøgt i sin bopælsstat.

1. Det gælder også i ankeinstansen uanset ankens omfang, jfr. Saml. 1983.3663 (Duijnstee).

2. Jfr. Jenard rapport 39.

3. Jenard rapport 40. Smlg. også Saml. 1981.1593 (Peter Klomps) og 1982.2723 (Pendy Plastic Products).

XV 1. Prøvelse af kompetencen og udeblivelse

Art. 20, stk. 2 bygger i store træk på Haagerkonventionen om forkyndelse i udlandet af 15. november 1965, som er ratificeret af Danmark.⁴ I det omfang denne konvention gælder mellem forumstaten og den stat, hvor forkyndelse skal ske, træder den i stedet for art. 20, stk. 2. Haager-konventionen er ratificeret af alle EU-lande og Luganolande undtagen Irland, Østrig og Schweiz.

Disse bestemmelser suppleres af protokollens art. IV, der dels tager forbehold for anvendelse af andre konventioner mellem deltagerstaterne, herunder Haagercivilproceskonventionen af 1. marts 1954, jfr. bekg. nr. 33 af 7. juni 1960 (LTC), der er ratificeret af alle EU- og Luganolande undtagen Grækenland og Storbritannien, dels muliggør en direkte fremsendelse mellem de involverede myndigheder i de to stater, uden at det er nødvendigt at følge den sædvanlige vej over landenes udenrigsministerier.

Et særligt spørgsmål i forbindelse med den nationale domstols kompetence opstår, hvis den er nødt til at tage stilling til et præjudicielt spørgsmål, hvis afgørelse som sagens hovedspørgsmål ville ligge uden for dens kompetence, enten fordi en anden domstol er enekompetent, eller fordi den af andre årsager ikke er kompetent. Ifølge art. 27, nr. 4, jfr. art. 34, stk. 2 kan anerkendelse og fuldbyrdelse af en dom afslås, hvis dommen afgør et præjudicielt spørgsmål om et person-, familie- eller arveretligt spørgsmål i henhold til en anden lovgivning end den, der ville blive lagt til grund ifølge lovvalgsreglerne i den stat, hvor anerkendelse eller fuldbyrdelse søges, jfr. ndf. XVII.A.4. Det gælder dog ikke, hvis resultatet af dommen er blevet det samme, som det ville være blevet, hvis fuldbyrdelsesstatens lovvalgsregler var blevet anvendt. Årsagen til denne regel er, at spørgsmålet om kompetencen i sådanne sager falder uden for domskonventionens område.

Problemet har imidlertid videre rækkevidde. Det kan således også forekomme i tilfælde, der falder inden for konventionens rammer, f.eks. hvor det præjudicielle spørgsmål, hvis det var sagens hovedspørgsmål, ville være underkastet en anden domstols enekompetence, f.eks. en rettighed over en fast ejendom, eller en patentret. Her gælder art. 27, nr. 4 ikke, og domstolen kan afgøre det præjudicielle spørgsmål under forudsætning af, at det ikke er det væsentligste i sagen, jfr. art. 19. Anerkendelse eller fuldbyrdelse kan kun nægtes, hvis reglen i art. 16 om enekompetence eller reglerne om forsikrings-sager eller om forbrugerkontrakter er tilsidesat, jfr. art. 28, altså at det ikke drejede sig om et præjudicielt spørgsmål.

Det synspunkt har været gjort gældende, at sagen bør udsættes i afventen på afgørelse af det præjudicielle spørgsmål ved en kompetent ret, mens det fra

4. Bekg. nr. 15 af 13. februar 1970 (LTC), jfr. bekg. nr. 21 af 28. januar 1970, jfr. Dinesen i Jur. 1986.121 og Tullberg i UfR 1991 B 62 og 205.

2. del. Domskonventionen

anden side er sagt, at dette blot medfører en forsinkelse af sagen, og at domstolen selv bør afgøre det præjudicielle spørgsmål. Der bør nok ikke opstilles en fast regel, men det må overlades til domstolene i hvert enkelt tilfælde at afgøre, om det er rigtigst at udsætte sagen i afventen på den kompetente domstols afgørelse eller ej. Herved bør det tages i betragtning, om der allerede verserer sag om det præjudicielle spørgsmål for den kompetente domstol, smlgn. art. 22 og ovf. XII.1.

2. Litis pendens og indbyrdes sammenhængende krav⁵

Når man anerkender og fuldbyrder et fremmed lands retsafgørelser, er det naturligt også at tillægge eksistensen i det pågældende land af en verserende retssag, hvis udfald skal anerkendes og fuldbyrdes, en vis *litis pendens* virkning. Derved undgår man også modstridende domme, hvilket domstolen i flere domme har fastslået er et formål med konventionen.⁶

Litis pendens spørgsmålet er i konventionen reguleret i afsnittet om domstolskompetencen, jfr. art. 21. Som en udløber af *litis pendens* problemet behandles i art. 22 betydningen af sager i forskellige lande om konnekte krav.

De her omtalte regler gælder imidlertid i alle sager, hvor domstole i flere medlemslande er involveret, uanset om domstolskompetencen er baseret på domskonventionen eller på national ret og uanset parternes domicil.⁷ De har således samme anvendelsesområde som reglerne om anerkendelse og fuldbyrdelse af domme, jfr. herom ndf. XVII.

1989-versionen og Luganokonventionen er ændret i forhold til 1968 og 1978 udgaverne af domskonventionen. Ændringen har dog ringe praktisk betydning.

a. *Litis pendens*

Art. 21 omhandler det tilfælde, at der mellem samme parter verserer en retssag i to forskellige medlemslande om samme sagsgenstand og baseret på samme retlige grundlag. I så fald skal den domstol, ved hvilken der sidst er anlagt sag, *ex officio* udsætte sagen, indtil det er fastslået, at den domstol, hvor sag først er anlagt, er kompetent, og derefter afvise sagen. I de tidligere versioner skulle sagen straks afvises, medmindre der forelå tvivl om den første domstols kompetence. Smlgn. også art. 17, stk. 2 (1 sidste pkt.). Afgørelsen om den

5. Jfr. J. Lau Hansen i UfR 1994 B 139 og S. Isenburg Epple, Die Berücksichtigung ausländischer Rechtshängigkeit nach dem EGVÜ, 1992, jfr. H. Linke i Rabels Z 1994.129. En række nye spørgsmål er forelagt Europa-domstolen i sag 406/92.

6. Jfr. Saml. 1987.4861 (Gubisch), 1990 I 49 (Dumez) og 1991 I 3317 (Overseas Union Insurance).

7. Jfr. Jenard rapport 20 f samt Saml. 1991 I 3317 (Overseas Union Insurance).

første domstols kompetence kan kun træffes af denne domstol selv, i hvert fald hvor der ikke er tale om, at den anden domstol er enekompetent.^{8 9}

Er den domstol, hvor sagen sidst er blevet anlagt, enekompetent ifølge art. 16, må det antages, at art. 21 uanset ordlyden ikke finder anvendelse.¹⁰ Der kan i hvert fald højst være tale om, at den sidste domstol udsætter sagen ifølge en analogi af art. 21, stk. 2, ikke at den afviser den. Den første domstols dom skal jo nemlig ifølge art. 28, jfr. art. 34, ikke anerkendes eller fuldbyrdes. Lignende tilfælde kan forekomme i relation til reglerne om forsikrings- og forbrugersager. Derimod gælder art. 21 ifølge art. 23 også i tilfælde, hvor flere domstole er enekompetente, hvad der sjældent vil forekomme, men jfr. om fast ejendom ovf. XII.2.¹¹

Er der i et land allerede afsagt dom, som skal anerkendes og fuldbyrdes i henhold til konventionen, kan en ny sag om samme genstand og baseret på samme retlige grundlag heller ikke anlægges i et andet medlemsland.¹²

Hvornår sag er anlagt, beror på lovgivningen i de pågældende lande.¹³ Der er ikke et ensartet begreb for sagsanlæg eller for *litis pendens* i det hele taget i konventionen. Her i landet er stævningens indlevering til retten afgørende, jfr. rpl. § 348.

Begge sager skal versere mellem de samme parter, for at art. 21 skal finde anvendelse. De behøver imidlertid ikke at have samme stilling som sagsøger og sagsøgt i begge sager.¹⁴

De to sager skal endvidere have samme genstand og hvile på samme grundlag. Ved genstand må forstås det eller de krav, der gøres gældende, og ved grundlag det retlige grundlag, på hvilket kravene baseres.

I den i note 14 nævnte sag havde den ene part anlagt sag i Tyskland med krav om, at den anden part skulle erlægge betaling for en købt maskine. Derefter anlagde den anden part sag i Italien med påstand om, at kontrakten

8. Saml. 1991.3317 (Overseas Union Insurance).

9. Jfr. også Østre Landsrets kendelse af 20. januar 1992 i sag 9. afd. nr. 152/1990, hvorefter art. 21 også finder anvendelse på *ad citation*.

10. Cfr. Geimer-Schütze 291, men jfr. Droz 192 f.

11. Om konkurrerende hjemsted for selskaber jfr. ovf. IV.2. Om værnetingsaftaler med alternative værneting jfr. ovf. XIII.A.b) 5. Jfr. også J. Lau Hansen i UfR 1994 B 143.

12. Saml. 1976.1759 (Jozef de Wolf).

13. Saml. 1984.2397 (Siegfried Zelger). UfR 1992.403 H antager, jfr. også J. Lau Hansen i UfR 1994 B 141, at art. 21 ikke finder anvendelse, hvis sag i de to lande er anlagt samme dag. Den danske sag blev imidlertid udsat ifølge art. 22. Sagen burde have været forelagt Europa-domstolen, da modstridende afgørelser også kan opstå, når sag anlægges samtidig, og spørgsmålet om art. 21's anvendelse i disse tilfælde er uafklaret.

14. Saml. 1987.4861 (Gubisch).

2. del. Domskonventionen

var uvirksom, ugyldig eller misligholdt. Spørgsmålet var, om disse sager mellem de samme parter havde samme genstand og grundlag.

Europa-domstolen udtalte, at købekontrakten var grundlaget for begge sager, at kontraktens bindende karakter var kernen i begge sager, og at påstandene i den sidste sag i realiteten blot var indsigelser imod påstanden i den første sag. De to sager havde derfor også samme genstand. Den pegede på sammenhængen med art. 27, nr. 3, som, hvis der ikke blev antaget at foreligge *litis pendens*, ville have som konsekvens, at en tysk dom i sælgers favør ikke ville blive anerkendt eller fuldbyrdet i Italien i tilfælde af en italiensk dom i købers favør.

For at de to sager skal have samme genstand, må enten påstanden være den samme i begge sager eller – som i Gubisch sagen – angå forskellige retlige sider af det samme krav, være baseret på omstændigheder som fra en sagsøgers side kan gøres gældende som anbringender, fra en sagsøgts som indsigelser.

Såfremt der er tvivl om, hvorvidt genstanden er den samme, vil der dog sædvanligvis foreligge en så nær sammenhæng mellem kravene i de to sager, at det vil være naturligt at anvende art. 22 og udsætte sagen ved den anden domstol.

Også spørgsmålet, om kravene hviler på samme grundlag, kan give anledning til tvivl. Kvalifikationen af den sag, der er anlagt først, kan i den stat, hvor sag nr. to anlægges, være anderledes end denne stats kvalifikation af den sag, der anlægges der. Dette kan være tilfældet, uanset hvorledes sagen kvalificeres i den stat, hvor sag først er blevet anlagt. Man kan f.eks. tænke sig, at den ene sag bliver karakteriseret som et kontraktskrav, den anden som et deliktuel krav. Man kan forestille sig problemet løst ved en med henblik på *litis pendens* reglen foretaget autonom kvalifikation. Det vil dog næppe være hensigtsmæssig, da der her i modsætning til autonome fortolkninger af konventionens begreber ikke kan tænkes skabt en fast praksis, men kvalifikationsspørgsmålet vil opstå i ny skikkelse hver gang, det foreligger. Hvis derfor den stat, hvor retssag nr. 2 anlægges, ikke betragter retsgrundlaget i denne sag som identisk med retsgrundlaget i den sag, der først er blevet anlagt, må den kunne undlade at henføre sagen til *litis pendens* reglen. Også her findes jo muligheden for at anvende art. 22 om indbyrdes sammenhængende krav.

En til art. 21 svarende regel findes i lov om anerkendelse og fuldbyrdelse af nordiske afgørelser af 1977 § 11.

b. Konneksitet

Art. 22 handler om tilfælde, hvor der ikke er identitet mellem flere sager, der

indbringes for forskellige landes domstole, men hvor der dog er så stort slægtskab mellem sagerne, at det er uheldigt, hvis de bedømmes forskelligt.

Domskonventionen taler om, at de rejste krav er indbyrdes sammenhængende og definerer i stk. 3 dette som den omstændighed, at kravene er så snævert forbundne, at det er ønskeligt at behandle og påkende dem samtidig for at undgå modstridende afgørelser. Der stilles intet krav om, at parterne skal være de samme.

Hvis konnektse krav samtidig er indbragt for domstole i flere medlemsstater, kan den domstol, ved hvilken der sidst er anlagt sag, ifølge art. 22 under alle omstændigheder udsætte sagen i afventen af udfaldet af den først anlagte sag. Endvidere kan den på visse nærmere betingelser vælge at afvise sagen. Formålet hermed er at opnå, at der finder en kumulation af kravene sted ved den domstol, hvor der først er anlagt sag. Derimod kan der ikke på art. 22 støttes en kompetence for en domstol, som ikke i forvejen har kompetence efter de anvendelige regler i domskonventionen eller national ret.¹⁵

Bestemmelsen omfatter både objektiv og subjektiv kumulation. Den finder kun anvendelse, så længe begge sager verserer for retter i første instans. Formålet hermed har været at undgå, at en part skal miste muligheden for første instans behandlingen. Betingelsen er ikke rimelig, når det drejer sig om blot at udsætte, ikke at afvise den sidst anlagte sag. Retten kan i disse tilfælde opnå samme resultat ved anvendelse af rpl. § 345, og dette kan næppe være udelukket ved reglen i art. 22, i hvert fald ikke hvis der (tillige) kan anføres andre grunde for udsættelse.¹⁶

Afvisning kan i modsætning til udsættelse kun finde sted på betingelse af, at en af parterne begærer det, og kun hvis retsreglerne i den stat, hvor sag nr. 2 er blevet anlagt, tillader kumulation, og domstolen i det land, hvor sag først blev anlagt, er kompetent til at behandle sagen. Herved tænkes formentlig både på den internationale og den interne kompetence.

Rpl. § 254 tillader kumulation ved rettens foranstaltning, men kun af sager, der verserer ved samme ret. Ordlyden af art. 22, stk. 2 stiller ikke krav herudover, og det skulle således være muligt for danske domstole at benytte sig af afvisningsmuligheden. Ifølge Jenard rapporten skal bestemmelsen imidlertid læses således, at det er en betingelse for anvendelsen af art. 22, stk. 2, at kumulation kan ske også, hvor sagen verserer for forskellige retter.¹⁷ Hvis denne læsemåde er korrekt, er det ikke muligt for danske domstole uden en

15. Jfr. Saml. 1981.1671 (Elefanten Schuh).

16. Jfr. J. Lau Hansen i UfR 1994 B 143.

17. Jenard rapport 41, jfr. også Geimer-Schütze 294.

2. del. Domskonventionen

lovændring at anvende art. 22, stk. 2. Bestemmelsen er oprindelig indført af hensyn til tysk ret, der i denne henseende svarer til dansk ret. Det må derfor antages, at reglen ikke kan anvendes her i landet, men spørgsmålets afklaring må bero på en forelæggelse for Europa-domstolen.¹⁸

En domstol skal, før den foretager afvisning, sikre sig, at den ret, ved hvilken sag først er anlagt, er kompetent til at påkende den afviste sag, enten efter konventionen eller efter sine nationale procesregler. Herudover bør domstolen også sikre sig, at den første ret faktisk er villig til at pådømme sagen. Nægtelse heraf kan, hvor den første domstols kompetence ikke er baseret på konventionens kompetenceregler, komme på tale i Storbritannien på grundlag af forum non conveniens reglen.¹⁹

18. Lau Hansen UfR 1994 B 143 antager, at man kan se bort fra Jenard rapporten, og at reglen derfor kan anvendes af danske domstole.

19. Om forum non conveniens jfr. ovf. V 3.

XVI. Foreløbige retsmidler¹

Ifølge art. 24 kan foreløbige, herunder sikrende retsmidler anvendes i et medlemsland, selvom domstolene i et andet medlemsland er kompetente til at pådømme sagens realitet. Bestemmelsen handler alene om kompetencen til at træffe afgørelse om foreløbige retsmidler. En arrest baseret på art. 24 skaber ikke i sig selv kompetencegrundlag for at pådømme sagens realitet. Det gør den kun, hvis arresten er baseret på arrestkonventionen, jfr. ovf. XI.5.

Bestemmelsen omfatter her i landet i første række arrest og forbud, hvorimod den ikke omfatter udlæg.

Muligheden for at anvende foreløbige retsmidler gælder, hvad enten domstolene i det pågældende land, herunder altså danske domstole, slet ikke ville være kompetente til at pådømme realiteten i den pågældende sag, eller den manglende kompetence skyldes, at der foreligger *litis pendens* på grund af en verserende sag i et andet land. Den gælder også i tilfælde, hvor der verserer en sag i det pågældende land, men denne er udsat i afventen på en afgørelse fra domstolene i et andet land.

Art. 24 finder naturligvis udelukkende anvendelse på sager, der er omfattet af konventionens saglige område.² Dens indhold stemmer imidlertid i store træk med dansk ret uden for konventionens område, f.eks. i tilfælde af værnetings- eller voldgiftsaftaler.

Afgørelser om anvendelse af foreløbige retsmidler er afgørelser i den forstand, hvori dette begreb anvendes i art. 25. Det vil sige, at de skal anerkendes og fuldbyrdes i de øvrige medlemsstater med samme virkninger som i oprindelsesstaten,³ hvis de opfylder de øvrige betingelser derfor, hvad enten kompetencegrundlaget findes i konventionen eller i national ret. Også *litis pendens* reglen gælder for dem, hvilket dog formentlig har mindre betydning ved arrest end ved forbud.

1. Jfr. hertil Lau Hansen i UfR 1992 B 1.

2. Saml. 1979.1055 (Cavel), 1980.731 (Cavel II), 1982.1189 (C.H.W.). Jfr. også Saml. 1992 I 2149 (Reichert II) hvor det tillige fastslås, at *Actio Pauliana* ikke er et foreløbigt retsmiddel, jfr. herom ovf. VIII note 3.

3. Saml. 1988.645 (Hoffmann).

2. del. Domskonventionen

Art. 24 indeholder ikke særlige betingelser for anvendelsen af foreløbige retsmidler. I så henseende henholder domskonventionen sig tilsyneladende helt til den nationale lovgivning i det land, hvor et foreløbigt retsmiddel søges anvendt. Dog skal national ret naturligvis være i overensstemmelse med EU-traktaten. Det er således antaget at være i strid med forbudet imod diskrimination på grundlag af nationalitet i traktatens art. 6, at tysk ret automatisk tillader arrest, hvis dommen skal fuldbyrdes i udlandet.⁴ Dommen må formodentlig også kunne anvendes i relation til Luganokonventionen inden for EØS-området, jfr. EØS-traktaten art. 4.

Den eneste begrænsning i pligten til at anerkende og fuldbyrde fagedafgørelser, der fremgår af EU-retspraksis, har nær sammenhæng med konventionens almindelige betingelser for anerkendelse og fuldbyrdelse, idet afgørelsen om det foreløbige retsmiddel kun skal anerkendes og fuldbyrdes, hvis den part, overfor hvem det er anvendt, har haft lejlighed til at varetage sine interesser forud for afgørelsen, jfr. art. 27, nr. 2, jfr. 34, eller analogien heraf. Afgørelsen må ikke være afsagt »ex parte«.⁵ Dette forhindrer dog ikke, at der træffes ex parte afgørelser om foreløbige retsmidler i medfør af art. 24. De skal blot ikke anerkendes eller fuldbyrdes i de øvrige medlemslande.

Henvisningen til national ret synes specielt også at gælde grundlaget for domstolens (fogedrettens) internationale kompetence til at anvende foreløbige retsmidler, selvom dette efter ordlyden ikke er fuldstændigt sikkert.

I dansk ret antages det som hovedregel, at fogedretten kun har international kompetence, når rekvisitus har bopæl i processuel forstand i Danmark eller har gods i Danmark.⁶ Svénné Schmidt⁷ gør sig til talsmand for, at dette krav ikke skal gælde i tilfælde, der er omfattet af domskonventionen, da konventionens regler om anerkendelse og fuldbyrdelse har fjernet begrundelsen herfor, nemlig den manglende mulighed for at få bistand i udlandet til gennemførelse af arresten eller forbuddet.

Der kan rejses tvivl om, hvorvidt en afgørelse om anvendelse af et foreløbigt retsmiddel fra et medlemslands domstole skal anerkendes og fuldbyrdes i de

4. Saml. 1994 I 467 (Mund & Fester), smlgn. dom af 1. juli 1993 i sag C-20/92 (Hubbard) om sikkerhed for sagsomkostninger.

5. Saml. 1980.1533 (Denilauer) og ndf. XVII 2.

6. Det er dog antaget, at arrest i skib i henhold til rpl. uden forbud imod skibets afsejling kan finde sted, selvom skibet befinder sig i udlandet, jfr. UfR 1994.326 Ø, men cfr. utrykt Østre Landsrets kendelse af 31. august 1992 i sag 11. afd. nr. 225/1992.

7. International Formueret 100, Komm. Rpl. 462.

XVI. Foreløbige retsmidler

øvrige lande, selvom hverken rekvisitus havde bopæl der, eller godset fandtes der. Om begrundelsen for art. 24 hedder det i Denilauer-sagens præmis 16:⁸

»Det er givet den stedligt kompetente ret eller i hvert fald retterne i den kontraherende stat, hvor de tilgodehavender befinder sig, der skal være genstanden for de begærede foranstaltninger, som er bedst i stand til at bedømme de omstændigheder, der skal være afgørende for godkendelse eller afvisning af de begærede foranstaltninger, eller som kan foreskrive nærmere vilkår og betingelser, som rekvirenten skal respektere for at garantere de begærede foranstaltningers foreløbige og sikrende karakter.«

Det citerede viser, at Europa-domstolen har haft en forudsætning om, at der i hvert fald skal eksistere en eller anden forbindelse mellem rekvisitus eller genstanden for det rekvirerede foreløbige retsmiddel og den stat, hvor der fremsættes begæring om et foreløbigt retsmiddel. Ellers bliver der også tale om den rene forum shopping. Men om denne forbindelse skal søges i domskonventionen som en indfortolket forudsætning, eller om man må henholde sig til, at de nationale domstole næppe vil medvirke, uden at der foreligger en vis rimelig tilknytning til det pågældende land, må henstå, indtil der foreligger en afgørelse fra Europa-domstolen herom. I Denilauer sagen og Cavel sagerne var der tale om fransk arrest i tyske værdier, men der forelå anden nær tilknytning til Frankrig i sagerne.

Det må antages, at de danske domstole, selvom de måske ikke vil stille ligeså strenge krav som hidtil, kun vil træffe afgørelse om et foreløbigt retsmiddel, såfremt der foreligger et rimeligt grundlag herfor med hensyn til tilknytningen til Danmark, jfr. i øvrigt rpl. § 487.

Hvis der er foretaget arrest eller nedlagt forbud her i landet i forhold til en af domskonventionen omfattet sag, men danske domstole ikke er kompetente i sagen, må hovedsagen anlægges ved en domstol i udlandet, der er kompetent ifølge domskonventionen. Det skal ske inden to uger, jfr. rpl. § 634, stk. 4, jfr. § 648. Samtidig skal der anlægges sag her i landet til stadfæstelse af arresten. Hvis der allerede verserer sag i udlandet, og dommen skal anerkendes her, skal der ifølge § 634, stk. 5 anlægges hovedsag og arrestsag her i landet inden for 1 ugers fristen i § 634, stk. 1. Hovedsagen udsættes, indtil den fremmede afgørelse foreligger, mens arrestsagen kan afgøres, hvis forholdene tillader det. Sagen må anlægges på et sted, hvor der ifølge danske nationale værnetings-

8. Cit. ovf. note 5. Jfr. til det følgende L. Collins i Law Quarterly Review 1989.262, især 288 ff.

2. del. Domskonventionen

regler bortset fra domskonventionen er værneting. Dette kan dog ikke gælde, hvis man er inden for doms- eller Luganokonventionens område, jfr. art. 21. Da kan alene arrestsagen anlægges her, hvis hovedsagen har samme genstand og grundlag som den i udlandet verserende sag.

Et særligt spørgsmål opstår med hensyn til erstatning for ulovlig arrest eller forbud ifølge rpl. § 639. Ifølge stk. 4 kan kravet rejses enten under arrest- (forbuds-) eller hovedsagen eller under et selvstændigt søgsmål. Dette gælder næppe inden for doms- eller Luganokonventionernes område, hvis danske domstole ikke er kompetente i en retssag imod rekvirenten, og i hvert fald ikke, hvis det drejer sig om et selvstændigt søgsmål. Sagen må da rejses i udlandet efter de der gældende regler, og betydningen af tidsfristen beror på forums lovgivning.

XVII. Anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser

Domskonventionens regler om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser pålægger medlemsstaterne en generel forpligtelse til at anerkende og fuldbyrde hinandens retsafgørelser, såfremt de ifølge art. 1 falder inden for konventionens område. De foreskriver endvidere regler for fuldbyrdelsesproceduren. Reglerne gælder uanset værnetingsgrundlaget, altså uanset om kompetencen for den domstol, der har afsagt dommen, har været grundet på konventionens kompetenceregler eller på de enkelte medlemslandes egne regler i overensstemmelse med konventionens art. 4. Det er altså uden betydning, om sagsøgte under den sag, der førte til den retsafgørelse, der skal anerkendes eller fuldbyrdes, er bosat i et medlemsland eller ej.

De afgørelser, der skal anerkendes og fuldbyrdes, er ifølge art. 25 enhver afgørelse truffet af en domstol i et medlemsland, uanset dens betegnelse som dom, kendelse m.v. Dette omfatter afgørelser om omkostninger, også selvom de, som i Tyskland, træffes af justitssekretæren. Med hensyn til omkostninger erstatter domskonventionen Haagercivilproceskonventionen i forholdet mellem medlemslandene.¹ Også danske administrative afgørelser om underhaltsbidrag er omfattet af konventionen ifølge protokollens art. V a, og tilsvarende i Luganokonventionens protokol norske og islandske administrative afgørelser.

For retsforlig og såkaldt officielt bekræftede dokumenter gælder særlige regler i art. 50 og 51, der i alt væsentligt gør reglerne om fuldbyrdelse af retsafgørelser anvendelige på dem.

Reglerne om anerkendelse findes i art. 26-30 suppleret af lov om EF-domskonventionen m.v. nr. 325 af 4. juni 1986, § 3. Reglerne om fuldbyrdelse findes i art. 31-45 suppleret af lovens §§ 4-14, jfr. art. 33, stk. 1. Endelig findes der visse fælles bestemmelser i art. 46 til 49. Alle de væsentlige processuelle regler i konventionen findes gentaget i den danske gennemførelseslov. Derimod henviser loven med hensyn til de egentlige regler om anerkendelse og fuldbyrdelse til konventionen, § 3, stk. 1, jfr. § 4, stk. 1. I det følgende henvises til konventionen ved artikelnumre og til loven ved paragrafnumre.

1. Om honorar til egen advokat jfr. dom af Landesgericht Karlsruhe i IPRax 1992.92 jfr. 73.

2. del. Domskonventionen

A. Betingelserne for anerkendelse og fuldbyrdelse

Principielt skal alle retsafgørelser truffet af domstole i medlemsstaterne anerkendes og fuldbyrdes. Det er naturligvis en forudsætning, at den sag, som er afgjort, er omfattet af konventionens saglige område. Herom henvises til III ovf. Derimod er det uden betydning, om sagen falder inden for anvendelsesområdet af værnetingsreglerne i konventionen. Anvendelsesområdet for reglerne om anerkendelse og fuldbyrdelse er alle retsafgørelser truffet af medlemsstaternes retter i en sag, der er omfattet af konventionens saglige område, uanset hvem der er sagens parter, uanset værnetingsgrundlaget, uanset om afgørelsen er truffet som udeblivelsesdom, og uanset om den kan appelleres. Det gælder også, uanset om afgørelsen er truffet af en almindelig domstol eller en specialdomstol, f.eks. Arbejdsretten, Sø- og Handelsretten eller en forvaltningsdomstol, som er en egentlig domstol, d.v.s. er uafhængig og fungerer efter de for domstole karakteristiske principper. Det gælder også domme i rent interne danske sager.

Også afgørelser om spørgsmål, der er accessoriske til sagens hovedspørgsmål, samt om foreløbige retsmidler, jfr. art. 24, er principielt omfatter af pligten til at anerkende og fuldbyrde², men det er en forudsætning herfor, at de ikke træffes, uden at den part, mod hvem de er rettet, er blevet tilvarslet, og at de ikke skal fuldbyrdes uden forudgående forkyndelse.³ Det kan ikke antages, at fuldbyrdelsespåtegning i henhold til art. 31 eller exequaturbeslutninger i øvrigt truffet uden materiel prøvelse af den fremmede dom er omfattet af art. 25. Domme fra et ikke-medlemsland kan således ikke kræves anerkendt eller fuldbyrdet i et medlemsland, fordi de har modtaget exequatur i et andet medlemsland.⁴

Alle sådanne retsafgørelser skal uden videre, og uanset om de kan ankes, jfr. art. 30, anerkendes, jfr. art. 26 og § 3, stk. 1. De skal endvidere, hvis de kan fuldbyrdes i det land, hvor de er afsagt, fuldbyrdes efter at være forsynet med fuldbyrdelsespåtegning i den stat, hvor fuldbyrdelse ønskes, jfr. art. 31, art. 34, stk. 2 og § 4, stk. 1. Herved forstås, at de principielt skal tillægges samme virkning, som de har i deres oprindelsesstat.⁵

Der kan aldrig som betingelse for anerkendelse eller fuldbyrdelse ske prøvelse af sagens realitet, altså af den materielle rigtighed af den fremmede retsaf-

2. Saml. 1980.731 (Cavel II).

3. Saml. 1980.1553 (Denilauer).

4. Jfr. f.eks. Droz 270 og Geimer Schütze 985 og smlgn. Saml. 1994 I 117 (Owens Bank).

5. Saml. 1988.645 (Hoffmann).

XVII 2. Processuelle garantier, art. 27, nr. 2

gørelse, som ønskes anerkendt eller fuldbyrdet, jfr. art. 29 og art. 34, stk. 3.⁶ Dette omfatter også spørgsmålet om det lovvalg, der er lagt til grund ved afgørelsen. En vis begrænset undtagelse herfra gælder for retsafgørelser, der præjudicielt har taget stilling til et person-, familie- eller arveretligt spørgsmål, jfr. ndf. 4. En dom, der er afsagt til trods for eksistensen af en voldgiftsaftale, skal formentlig anerkendes, skønt der her foreligger konflikt med New York-konventionen om anerkendelse og fuldbyrdelse af voldgiftskendelser art. II., jfr. ovf. III.2.

Endvidere kan den fremmede domstols kompetence kun undtagelsesvis efterprøves. Derimod må det antages, at det kan prøves, om dommen er omfattet af konventionens saglige område,⁷ også hvis dommen selv har taget stilling hertil.

De tilfælde, hvor anerkendelse kan nægtes, er opregnet i art. 27 og art. 28, jfr. protokollens art. II, og der henvises til disse bestemmelser i art. 34, stk 2, jfr. også §§ 3, stk. 1 og 4, stk. 1, når det drejer sig om fuldbyrdelse. Det drejer sig om følgende:

1. Ordre public-reglen, art. 27, nr. 1

Anerkendelse og fuldbyrdelse skal nægtes, hvis det ville stride mod grundlæggende retsprincipper at anerkende eller fuldbyrde. Ordre public-reglen kan aldrig påberåbes over for de regler, herunder nationale regler, som er lagt til grund for den dømmende rets kompetence, jfr. art. 28, stk. 3. Det forudsættes, at reglen kun anvendes i helt exceptionelle tilfælde.⁸ Svénné Schmidts synspunkter på rækkevidden af ordre public-reglen i øvrigt har efter min opfattelse en lidt for generel karakter.⁹ Det følger af Hoffmann-sagen, at nr. 1 ikke kan benyttes i forbindelse med uforenelige domme, jfr. nr. 3 ndf.

2. Processuelle garantier, art. 27, nr. 2

Anerkendelse og fuldbyrdelse skal endvidere nægtes af en udeblivelsesdom, hvis stævning i sagen eller et tilsvarende dokument ikke er blevet forskrifts-

6. Der kan derfor heller ikke anlægges en ny sag i et medlemsland mellem de samme parter om samme krav, når først der i et andet medlemsland er afsagt dom i sagen, der skal anerkendes, jfr. Saml. 1976.1759 (Joseph de Wolf), jfr. om litis pendens art. 21 og ovf. XV.2.

7. Jfr. Svénné Schmidt, *International Formueret* 57.

8. Jenard rapport 44 og Saml. 1988.645 (Hoffmann). Den franske højesteret har fastslået, at en dom uden begrundelse i dommen eller et dokument i tilknytning hertil strider imod fransk ordre public, jfr. *Revue critique* 1992.516. Ordre public-synspunktet blev rejst i UfR 1992.403 H, men ikke pådømt.

9. Svénné Schmidt, *International Formueret* 128.

2. del. Domskonventionen

mæssigt forkyndt, eller hvis den ikke er blevet meddelt den udeblevne sagsøgte i så god tid, at han har kunnet varetage sine interesser under sagen.¹⁰ Begge disse betingelser skal være opfyldt, således at meddelelse i god tid ikke er tilstrækkelig, hvis forkyndelsen ikke er forskriftsmæssig.¹¹ Omvendt er det næppe tilstrækkeligt, at forkyndelsen er forskriftsmæssig, hvis den ikke giver sagsøgte tilstrækkeligt tid til at varetage sine interesser, f.eks. hvis der er tale om en fiktiv forkyndelse, f.eks. offentliggørelse i Statstidende. Det kan ikke kræves af en udebleven domfældt, for hvem stævning ikke er forskriftsmæssigt forkyndt, at han skal anke udeblivelsesdommen, selvom den bliver ham bekendt i tide hertil.¹² Selvom han kunne have gjort det, skal der ikke ske anerkendelse eller fuldbyrdelse.

Reglen er modstykket til art. 20, stk. 2 om forkyndelse før afsigelse af dom i udeblivelsessager, jfr. ovf. XV.1. Art. 20, stk. 2 gælder imidlertid kun sagsøgte, der er bosat i en medlemsstat, og som bliver sagsøgt ved retten i en anden medlemsstat. Art. 27, nr. 2 gælder alle domfældte udeblevne, hvad enten de er bosat i domsstaten, et andet medlemsland eller et ikke-medlemsland.

Om forkyndelsen er forskriftsmæssig, beror i første række på domsstatens regler herom,¹³ herunder internationale konventioner, især Haagerkonventionerne, som imidlertid i anden række kan føre til anvendelse af forkyndelsesstatens ret, jfr. Haagerkonventionen af 15. november 1965 om forkyndelse art. 5 a.¹⁴ Domstolen i anerkendelsesstaten er berettiget til at prøve dette,¹⁵ og ligeledes til at prøve, om der er givet domfældte tid til at varetage sine interesser under sagen. Dette gælder også, selvom domstolen, der har truffet afgørelsen, udtrykkelig har taget stilling til spørgsmålet.¹⁶

En særlig regel findes i protokollens art. II vedrørende udeblivelse i adhæsiionsprocessen, jfr. art. 5, nr. 4. En person, der er bosat i en medlemsstat og tiltalt for uagtsom lovovertrædelse i en anden stat, hvor han ikke er statsborger, har ifølge art. II ret til at vælge en forsvarer, selvom han ikke selv giver møde. Domstolen kan dog bestemme, at han skal møde personlig, og gør

10. Med stævning sidestilles et betalingspålæg efter tysk ret, jfr. Saml. 1981.1593 (Peter Klomps).

11. Saml. 1990.2725 (Lancray): oversættelse af stævning manglede.

12. Dom af 12. november 1992 i sag C-123/91 (Minalmet).

13. Jfr. Saml. 1981.1593 (Peter Klomps) og 1990.2725 (Lancray), jfr. også protokollen art. IV.

14. Om grænseoverskridende forkyndelse, jfr. Dinesen i Jur. 1986.121 og Tullberg i UfR 1991 B 62 og 205.

15. Jfr. UfR 1993.600 Ø.

16. Saml. 1982.2723 (Pendency Plastic) og note 10, jfr. også Saml. 1985.1779 (Debaecker).

XVII 3. Uforenelige afgørelser, art. 27, nr. 3 og 5

han det da ikke, skal afgørelsen i den civile sag, der er behandlet sammen med straffesagen, ikke anerkendes eller fuldbyrdes i de andre stater.¹⁷

Har den tiltalte givet møde ved forsvarer i straffesagen, og har det civilretlige krav været genstand for behandling under domsforhandlingen, betragtes den tiltalte som mødt under sagen med den virkning, at art. 27, nr. 2 ikke kan finde anvendelse, selvom forsvareren ikke har taget stilling til det civilretlige krav.¹⁸ Den tiltalte kan dog forud udtrykkelig meddele, at han ikke giver møde vedrørende det civilretlige krav. I så fald betragtes han som udebleven og art. 27, nr. 2 finder anvendelse.

3. Uforenelige afgørelser, art. 27, nr. 3 og 5

Ifølge art. 27, nr. 3 kan nægtelse af anerkendelse og fuldbyrdelse ske, hvis afgørelsen er uforenelig med en afgørelse mellem de samme parter truffet i den stat, hvor anerkendelse eller fuldbyrdelse ønskes. Ifølge nr. 5 kan nægtelse endvidere ske, hvis afgørelsen er uforenelig med en tidligere afgørelse, der er truffet i en ikke-medlemsstat, og som skal anerkendes eller fuldbyrdes i den stat, hvor anerkendelse eller fuldbyrdelse ønskes. Her kræves det imidlertid, at afgørelsen ikke blot skal være mellem de to samme parter, men også have vedrørt en sag med samme genstand og samme retlige grundlag som den, hvis afgørelse der er tale om at nægte anerkendelse og fuldbyrdelse, altså de samme betingelser som dem, der opstilles i art. 21, for at der skal indtræde litis pendens virkning.

Der er således en videre mulighed for at nægte anerkendelse og fuldbyrdelse, når det drejer sig om uforenelighed med afgørelser truffet i den stat, hvor anerkendelse eller fuldbyrdelse ønskes, end når det drejer sig om uforenelighed med afgørelser fra ikke-medlemsstater. Der kan meget vel forekomme tilfælde af uforenelighed mellem to afgørelser i sager mellem de samme parter, uden at sagerne har samme genstand og hviler på samme grundlag. Som eksempel nævner Jenard rapporten,¹⁹ at der foreligger en afgørelse om en kontrakts ugyldighed, og at der derefter til anerkendelse og fuldbyrdelse præsenteres en

17. Dommen Saml. 1981.1391 (Rinkau) fastslår, at en uagtsom lovovertrædelse er en lovovertrædelse, som ifølge loven hverken udtrykkelig eller efter sin art forudsætter forsæt. Dertil må formentlig føjes, at det heller ikke i det konkrete tilfælde gøres gældende, at der foreligger forsæt. Dommen fastslår endvidere, at reglen i art. II om retten til at lade sig forsvare uden personlig at give møde kun gælder i sådanne sager om uagtsom lovovertrædelse, hvor den pågældende også civilretligt bliver draget eller senere kan tænkes at blive draget til ansvar.

18. Dom af 21. april 1993 i sag C-172/91 (Sonntag).

19. Jenard rapport 45. Svénné Schmidt gør i Komm. Rpl. 467 opmærksom på, at dette eksempel ifølge sagen Saml. 1987.4861 (Gubisch) netop er et eksempel på en art. 21 sag.

2. del. Domskonventionen

udenlandsk afgørelse, der idømmer den ene kontraktspart erstatning på grundlag af kontrakten. I Hoffmann sagen²⁰ antoges det, at en udenlandsk afgørelse om underholdsbidrag til ægtefællen var uforenelig med en indenlandsk afgørelse om, at ægteskabet var opløst, selvom denne afgørelse ikke blev anerkendt i underholdsbidragsafgørelsens oprindelsesland. Den indenlandske afgørelse, der kan hindre anerkendelse af den udenlandske, kan ikke være et eksigibelt forlig.²¹

Konventionen siger intet om, hvad der gælder i tilfælde, hvor afgørelsen er uforenelig med en afgørelse truffet i et andet medlemsland. Reglerne om litis pendens og om indbyrdes sammenhængende sager skulle medføre, at disse tilfælde bliver forholdsvis sjældne. Uden for litis pendens reglens område kan de imidlertid fortsat forekomme. Svenné Schmidt antager, formentlig med rette, at den første afgørelse skal have fortrinsret.²²

Reglen i art. 27, nr. 5 har her i landet betydning for nordiske afgørelser, der skal anerkendes eller fuldbyrdes efter loven af 1977. Den vil ligeledes få betydning i tilfælde af uforenelighed mellem en dom fra et andet domskonventionsland og et andet Luganoland. Det er i øvrigt ikke en betingelse for anvendelsen af nr. 5, at anerkendelsen af afgørelsen hviler på konvention. Det er tilstrækkelig, at det følger af retsreglerne i det pågældende medlemsland.²³

4. Lovvalget, art. 27, nr. 4

Som nævnt kan sagens realitet aldrig efterprøves i forbindelse med anerkendelses- eller fuldbyrdesproceduren. Det gælder også det lovvalg, som eventuelt ligger til grund for sagens afgørelse. Dommen skal lægges til grund, uanset om man i den stat, hvor anerkendelse eller fuldbyrdelse ønskes, ville have truffet et andet lovvalg, og uanset at sagens udfald ville være blevet et andet i denne stat, ja, selv om det er klart, at denne stats egne materielle regler er blevet forkert anvendt.

Det kan imidlertid forekomme, at den domstol, der har afsagt dommen, for at afgøre en sag, der er omfattet af konventionen, har måttet tage præjudiciel stilling til et spørgsmål, der ikke er omfattet af konventionen, jfr. ovf. XV.1.

20. Saml. 1988.645.

21. Jfr. dom af 2. juni 1994 i sag C-414/92 (Solo Kleinmotoren).

22. T. Svenné Schmidt, Komm. Rpl. 467, jfr. Lau Hansen i UfR 1994 B 144 og Droz 328 og smlgn. Jenard rapport 45. Hvor der er uoverensstemmelse mellem en dom og en voldgiftsavgørelse, må tilsvarende regler anvendes. Der er tale om en konflikt mellem to konventioner.

23. En fransk domstol admitterede et anerkendelsesspørgsmål om, at en italiensk dom ikke skulle anerkendes, da den var uforenelig med tidligere amerikanske domme, der skulle anerkendes, Revue critique 1993.664.

XVII 5. Den fremmede domstols kompetence

Hvis det præjudicielle spørgsmål, der er taget stilling til, er et person-, familie- eller arveretligt spørgsmål, kan anerkendelse af dommen ifølge art. 27, nr. 4 nægtes, hvis lovvalget ved afgørelsen af det præjudicielle spørgsmål er afgjort i strid med de internationale privatretlige regler, der gælder herom i den stat, hvor anerkendelse eller fuldbyrdelse ønskes. Det kan f.eks. tænkes, at denne stat er tilhænger af nationalitetsprincippet og ville afgøre det præjudicielle spørgsmål efter partens nationale lov, mens domsstaten er tilhænger af domicilprincippet og har afgjort spørgsmålet efter domicilloven. Eller det kan tænkes, at præjudicielle spørgsmål i det ene land afgøres efter den lov, der finder anvendelse på hovedspørgsmålet, mens de i det andet land er genstand for separat lovvalg.

Dog kan anerkendelse eller fuldbyrdelse ikke nægtes, hvis resultatet til trods for det forskellige lovvalg er blevet det samme, som det ville være blevet i den stat, hvor anerkendelse eller fuldbyrdelse ønskes. Det kan det være blevet, enten fordi de to forskellige lovvalgsregler fører frem til samme lovgivning, i eksemplet fordi den pågældende part er bosat i det land, hvis nationalitet han har; eller fordi de materielle retsregler i de lande, hvis lovgivning skal anvendes ifølge henholdsvis den ene eller den anden lovvalgsregel, er ensartede. Her bliver der altså behov for en prøvelse af visse sider af sagens realitet, men prøvelsen må begrænses til de spørgsmål, som art. 27, nr. 4 omhandler.

Reglen i art. 27, nr. 4 gælder udelukkende præjudicielle spørgsmål vedrørende en fysisk persons retlige status, rets- eller handleevene, formueforholdet mellem ægtefæller og arveretlige problemer. Alle andre præjudicielle spørgsmål falder uden for reglen, og anerkendelse og fuldbyrdelse skal ske uden begrænsning.

5. Den fremmede domstols kompetence, art. 28, art. 59 og TTK art. 34

Som nævnt kan der som hovedregel ikke ske prøvelse af kompetencen hos den domstol i en medlemsstat, der har afsagt den retsafgørelse, der ønskes anerkendt eller fuldbyrdet, jfr. art. 28, stk. 3.²⁴ Det må inden for anvendelsesområdet af konventionens værnetingsregler, uanset om disse skulle være overtrådt, lægges til grund, at den fremmede domstol i overensstemmelse med art. 20 selv har påset sin kompetence og ellers er kompetent i kraft af art. 18, hvis ikke andre regler kan begrunde dens kompetence.²⁵ Særlig kan som ovf. 1 omtalt ordre public-reglen ikke anvendes i kompetencespørgsmålet, jfr. art. 28, stk. 3. Det gælder også, hvor de ifølge art. 3 forbudte exorbitante værneting

24. Jfr. UfR 1990.479 V.

25. Det gælder formentlig også i tilfælde af overtrædelse af *litis pendens* reglen, jfr. Lau Hansen i UfR 1994 B 144.

2. del. Domskonventionen

er anvendt. Så meget mere gælder det sagte naturligvis uden for de konventionsbestemte værnetingsreglers område, altså hvor det pågældende lands nationale kompetenceregler er anvendt i medfør af art. 4.

Der gælder dog enkelte **undtagelser** herfra.

For det første kan anerkendelse og fuldbyrdelse nægtes, hvis reglerne om kompetence i afsnittene om forsikrings- eller forbrugersager eller om visse domstoles enekompetence i medfør af art. 16 er tilsidesat. I disse arter af sager er der altså fuld prøvelsesret over for kompetencespørgsmålet.

Det samme gælder **for det andet**, hvis der foreligger tilfælde, der er omfattet af art. 59. Det er de tilfælde, hvor der foreligger en konvention mellem den stat, hvor anerkendelse eller fuldbyrdelse ønskes, og en ikke-medlemsstat om ikke at anerkende afgørelser truffet ved et af de i art. 3 nævnte exorbitante værneting.

Det er en forudsætning for, at anerkendelse kan nægtes i disse tilfælde, at der foreligger en generel konvention om anerkendelse og fuldbyrdelse af domme med den uden forstående stat. Endvidere skal sagsøgte i den sag, af hvis afgørelse anerkendelse eller fuldbyrdelse søges, have sin bopæl eller sit sædvanlige opholdssted i den pågældende tredjestat. Det skal formentlig være tilfældet både på tidspunktet for dommens afsigelse og på det tidspunkt, hvor der rejses spørgsmål om dens anerkendelse. Endelig kan der kun være tale om at afslå anerkendelse, når kompetencegrundlaget for afgørelsen er og kun kunne være et af de i art. 3, stk. 2 opregnede exorbitante værneting.

Der opstilles dog i art. 59, stk. 2 en begrænsning af de tilfælde, hvor reglen kan påberåbes. Anerkendelse og fuldbyrdelse kan ikke nægtes, hvis kompetencen nok har været baseret på tilstedeværelsen af sagsøgtes gods i den pågældende stat eller sagsøgers arrest eller udlæg i sagsøgtes derværende gods, men begæringen om anerkendelse eller fuldbyrdelse vedrører ejendomsretten til eller besiddelsen af dette gods eller går ud på at opnå tilladelse til at råde over godset eller vedrører andre tvister om godset, eller hvis godset er stillet som sikkerhed for den fordring, der ønskes fuldbyrdet. Reglen er efter sine motiver²⁶ ikke ganske klar, men synes at måtte forstås således, at den undtager alle sådanne tilfælde af afgørelser baseret på gods- og arrestværneting fra reglen i art. 59, hvor retsafgørelsen angår et krav, der vedrører godset, eller for hvilket godset er stillet som sikkerhed.

Bestemmelsen i art. 59 er aktuel for Danmarks vedkommende i kraft af **den nordiske domskonventions** art. 2,²⁷ i det omfang denne ikke afløses af Luganokonventionen. Retsafgørelser fra medlemslande i EU-domskonventionen

26. Schlosser rapport 142, nr. 250.

27. Bekg. nr. 39 af 7. juni 1978 (LTC).

XVII 5. Den fremmede domstols kompetence

skal ifølge denne regel ikke anerkendes eller fuldbyrdes her i landet, hvis kompetencegrundlaget alene kan være nærmere opregnede kriterier, så som, foruden godsværneting, sagsøgerens nationalitet eller domicil, sagsøgtes erhvervsvirksomhed i landet uden forbindelse til sagen, den blotte forkyndelse af stævning uden midlertidigt ophold og en af sagsøgeren ensidigt gennemført værnetingsklausul. Det er en forudsætning for anvendelsen af art. 2, at domfældte har sin bopæl eller sit sædvanlige opholdssted i et af de nordiske lande. Undtaget fra denne regel om nægtelse af anerkendelse og fuldbyrdelse er afgørelser truffet i sager, hvor påstanden vedrører ejendomsretten til eller besiddelsen af godset eller anden tvist om dette og afgørelser i sager vedrørende en fordring, for hvilket godset er stillet som sikkerhed.

Efter baggrunden for reglen i art. 2 må det antages, at den, såfremt der opstår tvivl om dens rækkevidde, må fortolkes sådan, at der ikke opstår modstrid med EU-konventionen, nemlig med hensyn til spørgsmålet, om opregningen af tilfælde, hvor den finder anvendelse, falder inden for de i art. 3, stk. 2 angivne rammer, som der henvises til i art. 59. En sådan tvivl kunne f.eks. tænkes i relation til reglen vedrørende en værnetingsklausul.

Ved anvendelsen af de to ovf. nævnte undtagelser i art. 28 fra forbudet imod prøvelse af den fremmede domstols kompetence er prøvelsesretten ikke ubegrænset. Den går ifølge stk. 2 alene på, om retsreglerne om kompetencen er rigtig anvendt på de faktiske omstændigheder, der er lagt til grund af den domstol, der afsagde dommen. Derimod kan der ikke foretages en fornyet bevisbedømmelse eller prøvelse af, om disse faktiske omstændigheder foreligger.

Endelig gælder der **for det tredje** en ubegrænset prøvelsesret af retsafgørelsens kompetencegrundlag i overgangsbestemmelsen til tiltrædelseskonventionen 1978 art. 34 og tilsvarende regler i 1982 og 1989 konventionerne art. 12 henholdsvis 29, alle optrykt ved 1989-versionen art. 54, jfr. ovf. III 5. Ifølge denne bestemmelse finder konventionen anvendelse på retssager, der er anlagt efter dens ikrafttræden. Herved tænkes på ikrafttrædelsen såvel i det land, hvor retsafgørelsen er afsagt, som i det land, hvor den ønskes anerkendt og fuldbyrdet, jfr. art. 34, stk. 1 (TTK). Dog finder den i følge art. 34, stk. 3 (TTK) også anvendelse på retsafgørelser truffet efter konventionens ikrafttræden i retssager anlagt før dette tidspunkt, hvis kompetencen faktisk var støttet på regler, der er i overensstemmelse med konventionen som ændret ved tiltrædelseskonventionen. I disse i stk. 3 omhandlede tilfælde er der fuld prøvelsesret overfor spørgsmålet om domstolskompetencen.

Luganokonventionen indeholder et par yderligere tilfælde, hvor anerkendelse og fuldbyrdelse skal nægtes. Det gælder for det første ifølge art. 54 b, stk. 3 i tilfælde, hvor domfældte er bosat i et EFTA-land, og den kompetenceregulering,

2. del. Domskonventionen

der er anvendt i forhold til ham, ikke har hjemmel i Luganokonventionen. Det kan være det ikke særlig praktiske tilfælde, hvor man ved en fejltagelse har anvendt en bestemmelse i domskonventionen som afviger fra Luganokonventionen, eller hvor man, ligeledes ved en fejl, har anvendt national ret. Lau Hansen nævner også overtrædelse af *litis pendens* reglen som et muligt tilfælde.²⁸

Det andet tilfælde vedrører bestemmelsen i art. 57, om at Luganokonventionen ligesom domskonventionen viger for andre konventioner. Som nævnt ovf. II.2 finder denne bestemmelse anvendelse på den måde, at et land, der er medlem af en sådan anden konvention, kan anvende den som kompetencegrundlag også i forhold til personer bosat i et andet medlemsland, der ikke er medlem af den pågældende konvention. Ifølge domskonventionen skal dommen anerkendes og fuldbyrdes i de andre lande, også i det land, hvor han er bosat.

Her indeholder art. 57, stk. 4 i Luganokonventionen en anden regel end domskonventionen. Hvor Luganokonventionen finder anvendelse, kan anerkendelse og fuldbyrdelse nægtes, hvis kompetencegrundlaget for dommen er en konvention, som domfældtes bopælsland ikke er part i.

Endelig erindres om den særlige midlertidige regel i Luganokonventionsprotokollen art. I a vedrørende Schweiz' ret til at nægte anerkendelse af afgørelser baseret på art. 5, nr. 1.

B. Anerkendelse – begreb og fremgangsmåde

Ifølge domskonventionens art. 26 skal retsafgørelser truffet i en medlemsstat anerkendes i de øvrige medlemslande. Konventionen indeholder ingen nærmere bestemmelse af, hvad der forstås ved anerkendelse. I almindelighed forstås ved anerkendelse af en retsafgørelse, at den tillægges en retsafgørelses sædvanlige retsvirkninger, materiel retskraft, omfattende **negativ** retskraft eller afvisningsvirkning, sag kan ikke på ny anlægges om samme spørgsmål mellem de samme parter, og **positiv** retskraft eller præjudicerende virkning, retsafgørelsen lægges uprøvet til grund i nye sager mellem de samme parter, hvor samme spørgsmål er af betydning. Det fremgår indirekte af konventionens bestemmelser, at dette stemmer med dens anerkendelsesbegreb, jfr. art. 21 om *litis pendens*, der fører til afvisning af nye sager, og art. 29, hvorefter sagens

28. UfR 1994 B 144.

XVII B. Anerkendelse – begreb og fremgangsmåde

realitet ikke kan efterprøves.²⁹ Det stemmer også med konventionens formål, at sikre dommenes frie bevægelighed.

Indholdet af den materielle retskraft varierer i enkeltheder fra land til land. Almindeligvis antages reglerne i det land, hvor anerkendelse ønskes, at gælde herom. Ifølge Jenard rapport 43 skal afgørelsen imidlertid tillægges de virkninger, som tilkommer den i den stat, hvor den er truffet. Schlosser rapporten³⁰ mener ikke at kunne tage stilling til betydningen af sådanne forskelle. Europa-domstolen har bekræftet Jenard rapportens standpunkt under henvisning til konventionens formål, i så vid udstrækning som muligt at etablere fri bevægelighed for domme.³¹

Det er ikke en forudsætning for anerkendelse, at afgørelsen har opnået formel retskraft i domslandet, at der altså ikke længere kan ske anke eller kære af retsafgørelsen. Hvis appel eller genoptagelse har fundet sted, kan dette ifølge art. 30 give anledning til udsættelse af den særlige sag om anerkendelse, jfr. herom ndf. C.

Anerkendelse skal ske uden videre, jfr. art. 26, stk. 1: »uden at der stilles krav om en særlig fremgangsmåde«. Der må dog, medmindre retten fritager derfor, altid ske fremlæggelse af en bekræftet genpart af selve retsafgørelsen samt, hvis det er en udeblivelsesdom, af det dokument, der godtgør forkyndelsen af stævningen, jfr. art. 46. Retten kan fastsætte en frist for fremlæggelsen og forlange en autoriseret oversættelse af disse dokumenter, jfr. art. 48, men legalisering kan ikke kræves, jfr. art. 49.

Gøres anerkendelse gældende under en verserende retssag, afgør retten, hvis anerkendelsen bestrides af den anden part, spørgsmålet, om betingelserne for anerkendelse er til stede, jfr. art. 26, stk. 3 og § 3, stk. 2. Den ifølge dommen berettigede kan imidlertid, hvis hans ret til anerkendelse bestrides, indlede en særlig exequaturprocedure for at få fastslået, at retsafgørelsen skal anerkendes, jfr. art. 26, stk. 2 og § 3, stk. 3. Denne procedure er identisk med den, der skal følges, når den fremmede retsafgørelse skal fuldbyrdes, jfr. ndf. C.

Hvad enten anerkendelsesspørgsmålet afgøres af retten under en verserende sag eller under en særlig exequatursag, har retten mulighed for at udsætte sagen, hvis afgørelsen er anket i sit oprindelsesland, jfr. også herom ndf. C.

Hvis den dømte ønsker at få fastslået, at dommen ikke skal anerkendes, har han, hvis den berettigede forholder sig passiv, kun den mulighed at rejse

29. Jfr. også Saml. 1976.1759 (Josef de Wolf) om, at ny sag ikke kunne anlægges om samme sag mellem samme parter, selvom det var billigere end at få fuldbyrdet den fremmede afgørelse.

30. Schlosser rapport 127 nr. 191.

31. Saml. 1988.645 (Hoffmann).

2. del. Domskonventionen

sædvanligt anerkendelsesspørgsmål imod den berettigede ved de almindelige domstole.³²

C. Fuldbyrkelse – fremgangsmåde

Retsafgørelser truffet i en medlemsstat kan fuldbyrdes i en anden medlemsstat efter den i konventionen beskrevne fremgangsmåde. Det er dog en forudsætning, at de er exigible i oprindelsesstaten. Derimod behøver de, ligesom tilfældet er ved anerkendelse, ikke at have opnået formel retskraft, altså være upåankelige, men i så fald er der mulighed for udsættelse af fuldbyrdelsesproceduren, jfr. herom ndf.

Fuldbyrdelsesproceduren går ud på at opnå, hvad domskonventionen omtaler som fuldbyrdelsespåtegning på retsafgørelser (i 1989-versionen tales om, at den erklæres exigibel), mens loven taler om tilladelse til fuldbyrdelse. Den derfor foreskrevne procedure anvendes også, hvis anmodningen går ud på at få en beslutning om anerkendelse ifølge art. 26, stk. 2, jfr. ovf. B.

Tilladelse til fuldbyrdelse kan begæres af enhver, der kan forlange fuldbyrdelse af dommen i dens oprindelsesland.

Når fuldbyrdelsestilladelse er opnået, er den fremmede afgørelse i enhver henseende sidestillet med en dansk retsafgørelse og kan forlanges tvangsfuldbyrdet i overensstemmelse med reglerne om tvangsfuldbyrdelse af danske domme, jfr. lovens § 14.

Tilladelsen kan efter omstændighederne gå ud på tilladelse til fuldbyrdelse for en dels vedkommende og afslag i øvrigt, jfr. art. 42. Går den fremmede afgørelse ud på betaling af tvangsbøder, kan den kun fuldbyrdes, hvis bødens størrelse er endeligt fastsat i afgørelsen, jfr. art. 43 og § 12, stk. 1. Ifølge § 12, stk. 2 kan der ikke her i landet fastsættes eller fuldbyrdes forvandlingsstraf for en udenlandsk tvangsbøde eller afsoning af underholdsbidrag pålagt i udlandet.

Anmodning om tilladelse til fuldbyrdelse indgives til retten på domfældtes bopæl, her i landet til fogedretten, jfr. art. 32 og § 5. Har domfældte ikke bopæl her i landet, indgives anmodningen til den fogedret, som kan foretage tvangsfuldbyrdelsen ifølge de almindelige regler i retsplejeloven. Drejer sagen sig alene om anerkendelse, og har domfældte ikke bopæl her i landet, må den særlige værnetingsregel i lovens § 2, stk. 2 anvendes, og anmodning indleveres ved domhaverens hjemting eller i mangel heraf ved Københavns Byret eller Østre Landsret.

Anmodningen skal ledsages af 1) udskrift af retsafgørelsen bekræftet af den ret, der har truffet den, 2) bevis for at den kan fuldbyrdes i domsstaten, og for at den er forkyndt for den anden part, og 3), hvis det drejer sig om en ude-

32. Jfr. Jenard rapport 43.

XVII C. Fuldbyrkelse – fremgangsmåde

blivelsesdom, bevis for at stævning er forkyndt for den sagsøgte, jfr. § 5 og art. 33, jfr. art. 46 og 47. Har domhaveren haft fri proces eller været fritaget for gebyrer og omkostninger i domsstaten, gælder dette også under fuldbyrdelsessagen,³³ jfr. § 13 og art. 44, men da skal anmodningen yderligere ledsages af 4) bevis herfor.³⁴ Har domhaveren bopæl i udlandet, skal han yderligere 5) angive en person her i landet, til hvem meddelelser vedrørende sagen kan sendes, jfr. art. 33, stk. 2, § 5, stk. 5³⁵ og rpl. § 160. Fogedretten kan kræve en bekræftet oversættelse af dokumenterne, jfr. § 5, stk. 3 og art. 48, men ikke kræve legalisering, jfr. art. 49. Den kan fastsætte en frist for tilvejebringelse af dokumenterne eller fritage for deres fremlæggelse, jfr. § 5, stk. 4 og art. 48. Der kan ikke kræves sikkerhed efter rpl. § 323 eller højesteretsinstruksen af 1771 § 31, jfr. art. 45, som for fuldbyrdelsessagers vedkommende erstatter Haagercivilproceskonventionen 1954 art. 17, 1980 art. 14.

Beslutning om fuldbyrdelse træffes ved kendelse, uden at domfældte får lejlighed til at udtale sig, jfr. art. 34 og § 6. Det samme gælder beslutning om anerkendelse, hvis det er det, anmodningen går ud på.

Ifølge § 7 skal fogedretten underrette **domhaveren** eller hans repræsentant om resultatet. Ved hans repræsentant forstås den person, der i henhold til § 5, stk. 5 i tilfælde, hvor domhaveren har bopæl i udlandet, er udpeget til at modtage meddelelser om sagen på hans vegne. Det stemmer dog ikke ret godt med reglen i § 9, 2. pkt. om kærefristen. Den regnes fra forkyndelsen, specielt i tilfælde hvor domhaveren har bopæl i udlandet, for den pågældende person eller på hans bopæl, og synes således at forudsætte en egentlig forkyndelse for domhaveren selv, for at kærefristen skal begynde at løbe. Spørgsmålet er ikke reguleret i domskonventionen, der ikke i art. 40 sætter frist for domhaverens appel af afgørelsen. Resultatet synes at være, at fogedretten, når tilladelse gives, kan nøjes med underretning ifølge § 7, mens den, når tilladelse nægtes, for at kærefristen kan begynde at løbe, bør foretage en egentlig forkyndelse.

Hvis fuldbyrdelse tillades, forkyndes afgørelsen for den **domfældte** ved fogedrettens foranstaltning, jfr. § 7, 2. pkt.

Fogedrettens afgørelse kan – henholdsvis af domhaveren, hvis tilladelse nægtes, og af domfældte, hvis tilladelse gives – **kæres** til landsretten efter reglerne i rpl. kap. 37 suppleret af lovens §§ 9-11, jfr. art. 36 og 40 og § 8.

33. Derimod ikke under en eventuel kæresag eller i forbindelse med selve tvangsfuldbyrdelsen.

34. Art. 44, stk. 2 indeholder en særregel om fri proces i udlandet i tilfælde, hvor der begæres fuldbyrdelse der af en dansk administrativt fastsat afgørelse om underholdspligt.

35. Saml. 1986.2437 (Carron) fastslår, at de nærmere regler herom beror på lovgivningen i det land, hvor afgørelsen begæres fuldbyrdet, jfr. Jayme – Abend i IPRax 1987.209.

2. del. Domskonventionen

Domfældte kan have grund til kære, hvis han mener, at en af de i art. 27-28 angivne indsigelser foreligger, eller at han har opfyldt dommen. Andre spørgsmål kan ikke rejses under kæresagen. Appellinstansen er begrænset i sin prøvelsesret på samme måde som 1. instans. Jfr. i øvrigt ovf. XII 5.

Det er kun den domfældte, ikke tredjemand, der kan have interesse deri, der kan benytte sig af at kære, såvel efter art. 36 som art. 37, stk. 2.³⁶ Dette udelukker dog ikke tredjemand fra at anvende de retsmidler imod selve fuldbyrdelsen, som er hjemlet i fuldbyrdsstatens lovgivning, når først tilladelse til fuldbyrdelse foreligger, jfr. om kompetencen i sådanne sager ovf. XII.5.

Kærefristen er i § 9 fastsat til 1 måned regnet fra den dag, afgørelsen blev forkyndt. Hvis den pågældende har bopæl uden for Danmark, er kærefristen dog 2 måneder regnet fra den dag, da forkyndelsen af afgørelsen blev foretaget for den pågældende personlig eller på hans bopæl.

Kærefristen er i loven fastsat ensartet for domhaveren og domfældte og gælder for den forlængede frists vedkommende, uanset om de er bosat i eller uden for medlemslandene. Herved afviger loven fra konventionen på flere punkter.

Som nævnt fastsætter konventionen ingen frist for **domhaverens** kære, jfr. art. 40. Det er dog i Jenard rapporten p. 53 forudsat, at en kærefrist kan fastsættes i national procesret.

Med hensyn til **domfældtes** kære, fastsætter art. 36 fristen til en måned og den forlængede frist til to måneder i tilfælde, hvor domfældte er bosat i et andet **medlemsland**. Den fastslår samtidig, at denne frist ikke kan forlænges på grund af afstanden. Derimod indeholder konventionen intet om en længere frist end 1 måned for domfældte med bopæl i et ikke-medlemsland. Det er dog i Jenard rapporten p. 51 forudsat, at en sådan længere frist kan fastsættes i national ret, således som det er sket i dansk ret. Konsekvensen af konventionens regler må være, at oprejsningsbevilling kan meddeles på grund af afstanden i alle tilfælde, undtagen hvor domfældte er bosat i et andet medlemsland, mens der ikke i øvrigt gælder begrænsninger med hensyn til meddelelse af oprejsningsbevilling.³⁷

Under kæresagen har begge parter, uanset hvem der har indbragt kæremålet, og uanset hvad årsagen til kæremålet er,³⁸ adgang til at møde, jfr. § 11 og art. 37 og art. 40, stk. 2. Reglerne om udeblivelse i konventionens art. 20, stk. 2 og 3, jfr. ovf. XVII.1, finder anvendelse, hvis domfældte ikke møder i kæremål

36. Saml.1985.1981 (Deutsche Genossenschaftsbank) og Saml. 1993 I 1963 (Sonntag).

37. Jfr. bet. 1052/1985.99.

38. Saml. 1984.3033 (Firma P).

XVII C. Fuldbyrkelse – fremgangsmåde

indbragt af domhaveren, og domfældte har bopæl i et andet land, jfr. lovens § 11 og art. 40. Det gælder, uanset om han har bopæl i et medlemsland eller et ikke-medlemsland.

Om kæremålet skal behandles mundtligt eller skriftligt, beror på de almindelige regler herom i rpl., jfr. bemærkningerne til lovforslagets § 11, hvoraf det fremgår, at justitsministeriet i modsætning til retsplejerådet er af den opfattelse, at konventionen ikke stiller krav om mundtlig procedure i art. 37 eller 40.

Da anerkendelse og fuldbyrkelse skal ske, uanset om den fremmede retsafgørelse har opnået formel retskraft, kan det tænkes, at afgørelsen er appelleret, eller at fristen for appel endnu ikke er udløbet. Art. 30 vedrørende anerkendelse og art. 38 vedrørende fuldbyrkelse indeholder derfor regler, der med enkelte indbyrdes forskelle muliggør udsættelse af anerkendelses- eller fuldbyrdelsessagen, indtil ankesagen er afgjort, jfr. lovens § 10.³⁹ Art. 38 må anvendes ikke blot i fuldbyrdelsessager, men også i sådanne anerkendelsessager, som ifølge art. 26, stk. 2 afgøres efter reglerne om fuldbyrkelse. Art. 30 finder således kun anvendelse i sager efter art. 26, stk. 3.

Såvel efter art. 30 som art. 38 beror spørgsmålet om udsættelse på rettens skønsmæssige afgørelse. I sager om anerkendelse kan retten foretage udsættelse af egen drift, mens den i sager om fuldbyrkelse kun kan udsætte på den kærendes begæring. Retten kan ikke gøre udsættelsen betinget af, at der stilles sikkerhed.⁴⁰ I sager om anerkendelse kan udsættelse kun ske, hvis dommen er anket, hvorimod udsættelse i sager om fuldbyrkelse kan ske, når blot ankefristen ikke er udløbet. I dette tilfælde kan retten dog fastsætte en frist, inden for hvilken anke skal iværksættes.

Disse detailforskelle kommer ikke alle til udtryk i lovens § 10, som udelukkende synes formuleret på grundlag af art. 38, men dog ikke gør det klart, at begæring om udsættelse skal komme fra kærende, hvad den dog normalt vil gøre. Da konventionsteksten ifølge § 1 gælder som dansk ret, må reglerne i art. 30 og 38 dog uden videre lægges til grund.

Udsættelse kan ifølge konventionen og loven ske, hvis den fremmede retsafgørelse er »anfægtet ved ordinær appel eller genoptagelse«. Forståelsen heraf har givet anledning til en del diskussion, fordi de enkelte landes regler herom er stærkt afvigende.

Dette problem er løst af domstolen, som har fastslået, at bestemmelsen skal fortolkes selvstændigt uden hensyntagen til national ret.⁴¹ Ved ordinær appel eller genoptagelse skal forstås »ethvert retligt skridt, som vil kunne medføre

39. Jfr. UfR 1989.877 Ø.

40. Smlgn. Saml. 1984.3971 (Skofabrikken Brennero).

41. Saml. 1977.2175 (Industrial Diamond Supplies).

2. del. Domskonventionen

ophævelse eller ændring af den retsafgørelse, som er genstand for anerkendelses- og fuldbyrdelsesproceduren i henhold til konventionen, og hvis iværksættelse i domsstaten (oprindelsesstaten) skal ske inden for en frist, der er fastsat ved lov, og som følger selve den nævnte retsafgørelse».⁴²

Ordinær appel er ifølge dommens præmisser ethvert retsmiddel, som er et normalt led i en retssags forløb, som er bundet til bestemte frister, og er påregnelig for parterne. Det omfatter ikke retsmidler, som afhænger af bevisenheder, som ikke kan forudses på tidspunktet for den oprindelige afgørelse eller af søgsmål fra tredjemand, der ikke er bundet af tidsfrister.

Genoptagelse ifølge rpl. § 367, 1. pkt. og måske også 2. pkt. må således kunne give anledning til udsættelse, hvorimod dette ikke er tilfældet med hensyn til genoptagelse ifølge rpl. § 399.

Bestemmelsen i art. 38 skal ikke blot fortolkes selvstændigt, men også snævert.⁴³ Specielt må der ikke ved anvendelsen af art. 38 ske et brud på reglen i art. 29 og 34, stk. 3 om, at den udenlandske afgørelse ikke må efterprøves med hensyn til sagens realitet. Der må altså ikke lægges vægt på, om der er grund til at tro, at appellen af den fremmede dom vil få medhold eller ej. Derfor er det i Van Dalfsen sagen fastslået, at appelretten ikke ved sin stillingtagen til, om der skal gives udsættelse, må tage hensyn til anbringender, som enten har været fremført for den dømmende ret, eller som kunne have været fremført, men ikke blev det, men alene til anbringender, som parten, der begærer udsættelse, ikke kunne have gjort gældende.

I stedet for at udsætte fuldbyrdelsen i henhold til art. 38, stk. 1 kan retten i henhold til art. 38, stk. 3, jfr. § 10 sidste pkt. bestemme, at fuldbyrdelse kan ske, men kun imod at der stilles en af retten fastsat sikkerhed. Kravet om sikkerhed kan først stilles i forbindelse med selve fuldbyrdelsestilladelsen.⁴⁴

Landsrettens afgørelse af en kæresag kan kun indbringes for højesteret med justitsministerens tilladelse, jfr. art. 37, art. 41 og rpl. § 590. Ifølge Schlosser rapporten 133 nr. 217 har Danmark givet tilsagn om at ville meddele tredjeinstansbevilling, når landsretten ikke har gjort brug af beføjelsen til at indbringe sagen for Europa-domstolen, eller når fuldbyrdelse er afslået af retlige grunde. Procesledende afgørelser fra landsretten under kæresagen kan ikke kæres til højesteret.⁴⁵ Det samme gælder beslutninger om udsættelse og sikkerhedsstillelse i henhold til art. 38.

42. Svénné Schmidt har i Komm. Rpl. 469 foreslået det sidste led i dommen omskrevet således af hensyn til forståelsen: »og som begynder at løbe fra den nævnte retsafgørelse«.

43. Saml. 1991 I 4743 (Van Dalfsen).

44. Saml. 1984.3971 (Skofabrikken Brennero).

45. Saml. 1991 I 4743 (Van Dalfsen).

XVII D. Officielt bekræftede dokumenter og retsforlig

Når fuldbyrdelsestilladelse er givet af fogedretten eller – mod eller uden sikkerhedsstillelse – af landsretten, kan der på grundlag heraf foretages udlæg eller andre fuldbyrdelsesskridt af sikrende karakter, jfr. art. 39 og § 8, stk 2.⁴⁶ Derimod kan der ikke foretages tvangsauktion eller andre skridt, der går videre end til at sikre tilstedeværelsen af gods, hvori fuldbyrdelse kan ske, før kærefristen er udløbet, eller der er truffet afgørelse i kæresagen. Er der foretaget udlæg eller lignende, og beslutter landsretten at udsætte fuldbyrdelsen, kan tvangsfuldbyrdelse naturligvis heller ikke foretages, men udlægget må formodes at blive stående indtil udløbet af udsættelsen, selvom udsættelsen ikke kan betinges af sikkerhedsstillelse.⁴⁷

Fuldbyrdelsen foretages i overensstemmelse med dansk rets regler herom.⁴⁸

D. Officielt bekræftede dokumenter og retsforlig

Foruden retsafgørelser omfatter konventionen, jfr. lovens § 3, stk. 2, også forlig, der er indgået for retten i en medlemsstat under en retssag, jfr. art. 51, og såkaldt officielt bekræftede dokumenter (*actes authentiques*), der er udstedt i en medlemsstat, jfr. art. 50. Det er i begge tilfælde en forudsætning, at de er exigible i oprindelsesstaten. De må naturligvis vedrøre et forhold, der er omfattet af domskonventionen. De øvrige i rpl. § 478 omhandlede dokumenter, herunder udenretlige forlig, er ikke omfattet af konventionen, medmindre de opfylder kravene til et officielt bekræftet dokument. Svénné Schmidt antager,⁴⁹ at hvis et udenretligt forlig oprettes eller godkendes for notaren, må det opnå status som officielt bekræftet dokument. Dette synes rimeligt og må også gælde de øvrige i § 478 omhandlede dokumenter.

Fuldbyrdelsestilladelse fås i overensstemmelse med den ovf. C beskrevne procedure. Ægtheden af officielt bekræftede dokumenter skal afgøres efter oprindelsesstatens lovgivning. Gøres det gældende, at dokumentet af andre grunde ikke er gyldigt, kan der formentlig ikke tages hensyn dertil, bortset fra at der måske kan gives udsættelse ifølge art. 38, hvis der verserer en sag herom for en kompetent domstol. I øvrigt kan anmodning om tilladelse kun afslås, hvis fuldbyrdelse ville stride imod fuldbyrdelsesstatens ordre public, jfr. art. 27, nr. 1, ikke af de øvrige i art. 27 eller 28 anførte årsager. Et retsforlig vedtaget for en domstol, hvis afgørelse ifølge art. 28 ikke skulle fuldbyrdes, skal således fuldbyrdes, hvis det ikke strider imod ordre public.

46. Saml. 1985.3147 (Capelloni).

47. Jfr. UfR 1990.83 V.

48. Saml. 1985.1981 (Deutsche Genossenschaftsbank), jfr. også UfR 1990.83 V.

49. Komm. Rpl. 482.

3. del

ROMKONVENTIONEN

XVIII. Indledning

Som nævnt ovf. I.2 blev domskonventionen fulgt op med udarbejdelsen af en konvention om, hvilken lov der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser. Konventionen blev indgået den 19. juni 1980. Den blev, forud for sin ikrafttræden som konvention, gennemført i Danmark ved lov nr. 188 af 9. maj 1984, jfr. lov nr. 305 af 16. maj 1990, og trådte i kraft som dansk lov den 1. juli 1984. På Grønland¹ og Færøerne² trådte den i kraft henholdsvis den 1. oktober 1985 og 1. september 1986.

Selve konventionen, herunder tiltrædelseskonventionen med Grækenland, trådte i kraft den 1. april 1991 og gælder nu for samtlige EU-lande med undtagelse af Portugal.³ Tiltrædelseskonventionen med Spanien og Portugal er endnu ikke trådt i kraft for Danmark.

Gennemførelsesloven og konventionen indeholder særlige regler om dens forhold til anden lovgivning, herunder også EU-lovgivning og andre konventioner. Herom henvises til XIX.C samt til omtalen ndf. XXII.B og D.2 af forsikrings- og forbrugerreglerne.

Konventionen finder også anvendelse på aftaler indgået før dens ikrafttræden i Danmark, jfr. gennemførelseslovens § 4, og de i note 1 og 2 nævnte anordninger, men cfr. konventionens art. 17, som ikke er gjort til dansk ret. Det gælder dog ikke art. 5 og art. 6, stk. 1, og heller ikke forbrugerkøb omfattet af art. 3 og 4. Her gælder konventionen kun på aftaler indgået efter dens ikrafttræden som dansk ret, altså 1. juli 1984. På forbrugerkøb indgået tidligere finder løsøre købsloven af 1964 anvendelse, mens lovvalgsklausuler i tidligere indgåede arbejdsaftaler er underkastet den tidligere gældende ret om lovvalget i kontraktretten.⁴

Til Romkonventionen er der knyttet en protokol vedrørende opretholdelse af lovvalgsreglerne i sølovens § 169 (ny §§ 252 og 321, stk. 3), jfr. ndf. XXI.B.c, og to protokoller om Europa-domstolens kompetence til at fortolke konventionen af samme art som den, der er knyttet til domskonventionen, jfr. ndf. XXVI. Fortolkningsprotokollen er endnu ikke trådt i kraft.

1. Jfr. kgl. anordn. nr. 413 af 13. september 1985.

2. Jfr. kgl. anordn. nr. 361 af 30. maj 1986.

3. Jfr. bekg. nr. 69 af 27. juni 1991 og nr. 74 af 6. august 1992, LTC.

4. Jfr. herom Philip DIPP 343.

XIX. Romkonventionens anvendelsesområde

A. Kontraktlige forpligtelser

Romkonventionen beskæftiger sig med det område af den internationale privatret, som traditionelt kaldes kontraktstatuttet.¹

I videste forstand drejer det sig om alle de lovvalgsproblemer, der opstår i forbindelse med kontrakter. Det vil i første række sige valget af den eller de love, som skal anvendes på kontraktens centrale spørgsmål: indhold, opfyldelse og misligholdelse, altså kontraktstatuttet i snæver forstand, the proper law of the contract, jfr. også opregningen i art. 10 og nedenfor XXIII.B. Endvidere omhandler konventionen en række spørgsmål, som vedrører kontrakten uden nødvendigvis at være underkastet samme lov som kontraktens centrale problemer, de spørgsmål som traditionelt drøftes under betegnelsen kontraktstatuttets grænser, f.eks. spørgsmål vedrørende kontraktens formelle og materielle gyldighed, parternes habilitet etc., jfr. ndf. XXIII.C.

Art. 1, stk. 1 fastslår, at konventionens bestemmelser finder anvendelse på kontraktlige forpligtelser. Konventionen indeholder – i øvrigt i overensstemmelse med en række andre lovvalgskonventioner – ikke en præcis definition af sit anvendelsesområde. Den nøjagtige afgrænsning heraf er indtil videre overladt til de enkelte lande.

Der findes utvivlsomt en fælles kerne af retsregler, der i alle medlemslandene vil blive kvalificeret som regler, der regulerer kontraktlige forpligtelser, men i grænseområderne kan kvalifikationen være forskellig. Tvivlsspørgsmål kan især foreligge i grænseområderne til erstatningsretten uden for kontraktforhold, til reglerne om kvasikontrakt, til tingsretten og til familie- og arveretten.

I forholdet til erstatningsretten vil Europa-domstolens praksis vedrørende domskonventionens art. 5, nr. 1 og nr. 3 kunne give en vis vejledning. Så længe protokollen om Europa-domstolens fortolkningsret ikke er trådt i kraft, er udgangspunktet imidlertid forskelligt. Protokollen blev til på et meget senere tidspunkt end konventionen, og selvom det følger af art. 18, at der skal søges nået en ensartet fortolkning og anvendelse af konventionens regler i

1. Jfr. herom Philip, DIPP 292, Lando, Kontraktstatuttet, 3. udg. 1981 og Svénné Schmidt, International Formueret 147 ff.

XIX B. Tilknytning til flere retssystemer

medlemslandene,² stod det ved tilblivelsen klart, at der ved afgrænsningen af dens anvendelsesområde ville være visse forskelle landene i mellem og en vis grad af fleksibilitet med hensyn til anvendelsesområdet. Specielt er der ingen begrænsning i, hvor vidt et område konventionen kan gives, derimod nok hvor snævert den kan forstås.

Hvis fortolkningsprotokollen træder i kraft, kan det tænkes, at det ligesom ved domskonventionen vil blive lagt til grund, at der skal finde en autonom fortolkning sted af kontraktsbegrebet. Det kan imidlertid meget vel diskuteres, om det i relation til lovvalget vil være hensigtsmæssigt med en alt for håndfast afgrænsning af konventionen i dens grænseområder til andre kollisionsnormer. Der er ikke det samme behov herfor som i relation til domstolskompetencen, og der findes ikke på erstatningsrettens område fælles lovvalgsregler, som har krav på et vist anvendelsesområde. Det kan i lovvalgssammenhæng være naturligt at anvende kontraktens lov på spørgsmål, der i den materielle ret ikke uden videre kan karakteriseres som kontraktlige i tilfælde, hvor de opstår i en i øvrigt kontraktretlig sammenhæng. Det forudsætter naturligvis, at der ikke findes en lovvalgsregel på området, som ikke er til at komme udenom. Det må altså anbefales, at der også efter fortolkningsprotokollens ikrafttræden ved fortolkningen af begrebet kontraktlige forpligtelser vises tilbageholdenhed med at give det et alt for præcist indhold.³

B. Tilknytning til flere retssystemer

a) Internationale konflikter

Den internationale privatrets regler finder almindeligvis kun anvendelse i tilfælde, hvor der foreligger tilknytning til flere retssystemer, altså sædvanligvis en aftale af international karakter. Graden af den tilknytning, der skal til for at karakterisere en kontrakt som international, kan være tvivlsom.

Loven om internationale løsøre køb finder således ifølge sin § 1 alene anvendelse på køb af international karakter. Den gør altså en afgrænsning af disse køb nødvendig.⁴ Det har bl.a. den konsekvens, at tilfælde, hvor sagen vel i alle relevante henseender kun har tilknytning til et enkelt land, men kommer til behandling ved domstolene i et andet land, falder uden for loven. Sådanne tilfælde kan f.eks. opstå som følge af en gyldig værnetingsaftale mellem parterne, eller fordi den sagsøgte part, uden at dette i øvrigt er relevant for kontrakten, er flyttet til et andet land efter kontraktens indgåelse.

2. Jfr. hertil Junker i Rabels Z 1991.674.

3. Jfr. hertil Morse i ICLQ 1992.12

4. Jfr. herom Philip DIPP 324, Svénné Schmidt, International Formueret 201.

3. del. Romkonventionen

Behovet for en begrænsning af lovvalgsreglernes anvendelse til tilfælde af international karakter består i virkeligheden kun i relation til reglerne om parternes frie lovvalg, som man i rent nationale kontrakter ikke ønsker skal kunne få virkning i relation til præceptive regler i den ret, der naturligt er anvendelig på forholdet. Omvendt er der et behov for at anvende lovvalgsreglerne også i tilfælde som de nævnte, hvor alle relevante tilknytninger peger på et land, men sagen kommer for domstolene i et andet land.

Dette er baggrunden for reglen i Romkonventionens art. 1, stk. 1, hvorefter konventionens bestemmelser finder anvendelse i alle situationer, hvor der skal foretages et valg mellem lovene i forskellige lande. Konventionen er altså ikke som loven om international løsøre køb begrænset til internationale kontrakter, men finder anvendelse på alle kontrakter med relevans for den internationale privatret. Den fornødne begrænsning af parternes frie lovvalg findes i art. 3, stk. 3, jfr. nærmere ndf. XX.B.d.

Da loven om internationale løsøre køb, der bygger på Haagerkonventionen af 1955, i kraft af Romkonventionens art. 21 går forud for denne, vil lovens regler fortsat gælde. Tilfælde af løsøre køb, som ikke er internationale, men hvor et lovvalg ikke desto mindre er nødvendigt, vil i fremtiden være omfattet af Romkonventionens lovvalgsregler. Om forbruger køb jfr. ndf. XXII.B.

b) Interprovinsielle konflikter

Romkonventionens regler gælder principielt også for interprovinsielle konflikter, jfr. art. 19. Tilsvarende regler findes i 2. skadesforsikringsdirektiv art. 7, stk. 1 i) og 2. livsforsikringsdirektiv art. 4, stk. 3.

Dette problem har to sider. Det er dels af betydning for den stat, inden for hvis område der findes flere territoriale enheder, hver med sit retssystem, dels for andre stater i tilfælde, hvor konventionens lovvalgsregler henviser til den pågældende stat.

Romkonventionens regler bestemmer anvendeligheden af loven i en bestemt stat eller et bestemt land. Art. 19 bestemmer, at hvor en stat omfatter flere territoriale enheder hver med sit retssystem, skal hver af disse enheder i relation til konventionens bestemmelser anses for et land. Det gælder således f.eks. staterne i U.S.A. og, inden for EU, England og Skotland. I et vist omfang kan det også få betydning for Danmark, Færøerne og Grønland.⁵

Hvor der således f.eks. i art. 5 tales om en persons bopæl eller et selskabs hovedsæde i et land, må det undersøges, om bopælen eller hovedsædet er beliggende f.eks. i England eller Skotland eller i hvilken stat i U.S.A., det er beliggende.

5. Jfr. UfR 1984.658 Ø.

XIX C. Romkonventionen som uniform lov

Skal lovvalget foretages i en medlemsstat, der selv har flere retssystemer, og kan der kun blive tale om et valg mellem et af disse, fordi der ikke er (relevante) tilknytninger til noget andet land, er der ingen forpligtelse for denne stat til at anvende konventionens regler ved afgørelsen, men særlige interprovinsielretlige lovvalsregler i denne stat kan anvendes. Andre medlemsstater skal derimod også i disse tilfælde anvende konventionens regler. Kan konventionens regler derimod føre til anvendelse af et fremmed retssystem, kan staten selv heller ikke undlade at anvende konventionens regler.

Romkonventionens regler gælder også i forholdet mellem Danmark, Færøerne og Grønland, jfr. gennemførelsesloven § 2. Der er altså ikke mulighed for at anvende særlige interprovinsielretlige regler, f.eks. den før konventionens tid gældende internationale privatret. Konventionen gælder som national ret på Færøerne og Grønland, men kun Grønland er medlem af konventionen.⁶

C. Romkonventionen som uniform lov. Forholdet til andre regelsæt

Romkonventionens anvendelse er ikke betinget af gensidighed og ikke begrænset til forholdet mellem medlemsstaterne. Den finder – i øvrigt i overensstemmelse med nyere praksis vedrørende konventioner af denne art – anvendelse som uniform lov i medlemsstaterne i alle tilfælde, hvor en sag ligger inden for dens saglige område, uanset om den tilknytning, der foreligger i sagen vedrører et land, der ligger inden for eller uden for medlemsstaternes område, jfr. art. 2. Den er altså ikke som f.eks. de nordiske konventioner begrænset til medlemsstaternes område, men erstatter på samme måde som loven om internationale løsøre køb fuldstændig og i relation til alle lande de gældende lovvalsregler.

Dette gælder ubetinget for eksisterende lovvalsregler, der alene er baseret på national ret, dog med undtagelse af reglen i sølovens § 169 (ny §§ 252 og 321, stk. 3), som Danmark ved en særlig protokol har fået lov til at opretholde på grund af dens nordiske karakter.

Derimod viger konventionen for lovvalsregler af speciel karakter i EU's retsakter, jfr. art. 20,⁷ herunder naturligvis de nationale gennemførelsesbestemmelser vedrørende sådanne retsakter, f.eks. om gennemførelsen af direktiver, samt for eksisterende eller kommende konventioner, som et medlemsland eller EU som sådan deltager i, jfr. art. 21, hvad enten de eksisterer på tidspunktet for konventionens ikrafttræden eller først kommer til siden. Man har ikke ved konventionen villet hindre en videreudvikling af den internationale

6. Jfr. Kgl. anordning nr. 361 af 30. maj 1986 og nr. 413 af 13. september 1985.

7. Om forsikringsdirektiverne, jfr. art. 1 stk. 3 og ndf. XXII.D.2. Jfr. også EØS-lovens § 2, stk. 3, der ifølge bemærkningerne til lovforslaget bl. a. har henblik på disse direktiver.

3. del. Romkonventionen

kontraktret på specielle områder eller tilsidesætte de resultater, der allerede er opnået.

Sådanne vigebestemmelser er ikke usædvanlige i nyere konventioner om ensartet materiel ret, idet de gør en revision lettere. I tilfælde af sammenstød mellem flere sådanne konventioner må afgørelsen af, hvilken der går forud, træffes efter almindelige fortolkningsprincipper, især princippet om *lex specialis*. Spørgsmålet bør imidlertid afklares i forbindelse med den nationale gennemførelse af konventionerne.⁸

For Danmarks vedkommende har denne bestemmelse for tiden især interesse i relation til Haagerkonventionen om internationale løsøre køb, jfr. ovf. B.a, og de forskellige transportretskonventioner. En ratifikation af Haager-mellemmandskonventionen vil som følge af denne bestemmelse medføre, at også mellemmandskonventionen vil gå forud for Romkonventionen.

I denne forbindelse skal det nævnes, at tiltrædelse af andre multilaterale konventioner, som ikke allerede er tiltrådt af andre medlemsstater, kun kan ske efter gennemførelse af en konsultationsprocedure, hvis de pågældende konventioners hovedformål er at gennemføre IP-regler, der er omfattet af Romkonventionen. Konsultationsproceduren kræves ikke, hvis det drejer sig om en EU-konvention eller om revision af en bestående konvention. Det sidste vil f.eks. have betydning i tilfælde af ratifikation af Haagerkonventionen af 1986 om internationale løsøre køb til afløsning af 1955 konventionen, der er gennemført ved loven af 1964 om internationale løsøre køb.

Hvor lovvalgsreglerne alene er en biting ved en konvention, kan den gennemføres uden videre, selvom den medfører fravigelse af Romkonventionen. Det samme gælder for bilaterale konventioner.

Også nationale lovvalgsregler, der fraviger konventionen, kan gennemføres, hvis de ikke har generel karakter, men vedrører en særlig art aftaler, jfr. art. 23. Det kan dog ligeledes først ske efter en konsultationsprocedure.⁹

Endelig bør reglen i art. 7 nævnes som en bestemmelse, der kan føre til fravigelse af konventionens regler, jfr. nærmere ndf. XXIV.

D. Afgrænsningen i øvrigt. Art. 1, stk. 2-4

Selvom konventionen ikke indeholder en klar og entydig definition af, hvad der forstås ved kontraktlige forpligtelser, indeholder den dog visse bidrag til afgrænsningen af sit anvendelsesområde. Dette gælder både i positiv og i negativ henseende.

8. Jfr. P. Blok i NTIR 1978.171.

9. Om art. 23, jfr. M. Pelichet i *Grensoverschrijdend Privaatrecht*, Festschrift van Rijn van Alkemade 175.

XIX D. Afgrænsningen i øvrigt. Art. 1, stk. 2-4

I **positiv** henseende kan der især peges på art. 10, der, uden at være udtømmende, opregner de væsentligste af de spørgsmål, som skal afgøres efter den lov, der i almindelighed finder anvendelse på en kontrakt. Herudover indeholder art. 8-9 og 11-14 regler om emner, der er omfattet af konventionen. Spørgsmålet om kontraktstatutets område og grænser vil blive nærmere behandlet ndf. XXIII.

Helt generelt kan det siges, at konventionen omhandler alle kontraktlige spørgsmål og kontrakttyper, som ikke særlig er undtaget fra dens anvendelse i selve konventionen eller i kraft af det under C omtalte. Til gengæld angår konventionen kun kontraktlige spørgsmål, d.v.s. spørgsmål om forholdet mellem kontraktens parter indbyrdes og såkaldte trediemandsaftaler. Spørgsmål af tingsretlig karakter, hvor det drejer sig om trediemands retsbeskyttelse eller om en parts beskyttelse over for tredjemand, falder uden for konventionen, jfr. UfR 1990.540 V og smlgn. international løsøre købslov § 2.

I øvrigt indeholder art. 1, stk. 2-4 en række regler om konventionens **negative** afgrænsning.

For det første undtages alle kontraktretlige spørgsmål, der har relation til **familie- og arveretten** samt til fysiske personers rets- og handleevne. Herfra gælder kun en enkelt undtagelse med hensyn til personers handleevne, idet art. 11 indeholder en særlig regel herom, jfr. ndf. XXIII.C.c). Konventionen angår altså alene aftaler og kontraktlige forpligtelser på formuerettens område, herunder også ensidige forpligtelser, f.eks. som følge af gave, og underholdsforpligtelser, som ikke er baseret på en familieretlig, men alene på en kontraktlig relation.

For det andet undtages **forpligtelser ifølge negotiable papirer** fra konventionens område. Forpligtelser ifølge vekslers, checks og ordregældsbreve er helt undtaget fra konventionen. Her gælder for de fleste af medlemslandene Genève-konventionerne af 1930, der er inkorporeret i de danske veksel- og checklove.¹⁰ Med hensyn til andre omsætningspapirer undtages de forpligtelser, der udspringer af deres negotiable karakter, hvorimod det underliggende retsforhold og en aftale om overdragelse af et sådant omsætningspapir er omfattet af konventionen. Hvad der forstås ved negotiabilitet, og hvornår et dokument er negotiabelt, er det, i hvert fald indtil fortolkningsprotokollen træder i kraft, overladt til lex fori at afgøre.¹¹

Selvom således f.eks. et konnossement ifølge dansk, måske i modsætning til engelsk ret, er negotiabelt, er det, for så vidt det også virker som transport-

10. Jfr. herom Philip DIPP 339, Svénné Schmidt, International Formueret 211.

11. En aftale om remburs er omfattet af konventionen, jfr. Rechnagel, Køb og salg mod remburs, 1986.175.

3. del. Romkonventionen

kontrakt, principielt omfattet af konventionen, jfr. nærmere ndf. XXI.B.c). De særlige regler om konnossementet, som gælder i tilfælde af dets omsætning, falder derimod udenfor konventionens område, hvorimod aftalen om dets overdragelse er omfattet af denne.

Voldgifts- og værnetingsaftaler er ikke omfattet af konventionen. Undtagelsen gælder, hvad enten de udgør en særlig aftale eller findes i en mere omfattende aftale. Voldgiftsaftaler er reguleret af New York-konventionen af 1958 om anerkendelse og fuldbyrdelse af fremmede voldgiftskendelser, som alle EU-lande har tilsluttet sig, og af andre voldgiftskonventioner. Om undtagelsens rækkevidde kan evt. hentes vejledning i praksis vedrørende den tilsvarende undtagelse i domskonventionen ovf. III 2. Værnetingsaftaler er omfattet af domskonventionen, især art. 17, jfr. ovf. XIII og uden for dennes område af national ret. I øvrigt gælder almindelige international privatretlige regler. For Danmarks vedkommende vil det stort set være naturligt at anvende konventionens regler analogt, så snart man kommer uden for området for de regler, der findes i andre konventioner eller i lovgivningen.

Endvidere er **selskabsretten**, foreningsretten og reglerne om andre juridiske enheder, såsom stiftelser og fonde, undtaget fra konventionens område. Art. I e indeholder en opregning af visse selskabsretlige spørgsmål, der falder uden for konventionen, men den er alene tænkt som en exemplifikation. Der omtales stiftelse, intern organisation, opløsning og ledelsens og deltagernes personlige ansvar. Ikke desto mindre kan der opstå tvivlsspørgsmål om afgrænsningen. Det må antages, at aktionæroverenskomster og overenskomster om samarbejde, som bl.a. regulerer parternes fremtidige deltagelse i et selskab, falder uden for undtagelsen og altså omfattes af konventionen, og det samme gælder formentlig aftaler mellem flere selskaber om et vist samarbejde. I det øjeblik et sådant samarbejde imidlertid selv får en selskabsretlig karakter, f.eks. som »firma-gruppe« (EØFG) eller interessentskab, falder det sikkert inden for undtagelsen og altså uden for konventionen.

Det er naturligvis heller ikke her noget i vejen for at anvende konventionens regler analogt i tilfælde, hvor det findes naturligt og muligt. Det vil i højere grad være tilfældet ved selskabsformer, hvor det kontraktlige element i samarbejdet spiller en vigtig rolle end ved selskabsformer, hvor organisations- eller institutionskarakteren har overtaget.

En kontrakt om overdragelse af selskabsandele er omfattet af konventionen, idet dog særlige regler om overdragelsen af selskabsretlig karakter, f.eks. begrænsninger i overdragelsesretten, regler om notering hos selskabet og lignende må være undergivet selskabsstatuttet.¹²

12. Jfr. ovf. I note 13.

XIX D. Afgrænsningen i øvrigt. Art. 1, stk. 2-4

Spørgsmål om **mellemmands** og selskabsorganers mulighed for at binde opdragsgiveren eller selskabet overfor trediemand falder uden for konventionen. Her findes den særlige mellemmandskonvention af 1978 fra Haag, som forventes ratificeret af Danmark, jfr. lov om handelsagenter § 36.¹³ Alle andre kontraktlige spørgsmål vedrørende mellemmand, især forholdet mellem mellemmand og opdragsgiver, er omfattet af konventionen. De er imidlertid også omfattet af Haagerkonventionen, som, hvis den ratificeres, vil få fortrin frem for EU-konventionen, jfr. art. 21.

Det engelske **trust**institut falder i sin helhed uden for konventionen.¹⁴

Principielt falder også **bevisspørgsmål og processuelle spørgsmål** uden for konventionen. De reguleres normalt af domstolslandets lov. En undtagelse herfra findes dog i art. 14, der fastslår, at lovvalget i henhold til konventionen også omfatter lovformodninger og bevisbyrde regler af kontraktretlig karakter. Der tænkes her på regler, der ikke hører til den almindelige procesret, men er særlig knyttet til bestemte kontraktretlige regler og i realiteten er en del af den kontraktretlige regulering, som f.eks. en regel om omvendt bevisbyrde, jfr. i øvrigt ndf. XXIII.F.

Art. 1, stk. 3 og 4 regulerer konventionens anvendelse på **forsikringsaftaler**. Det følger heraf, at konventionen i alle tilfælde finder anvendelse på genforsikringsaftaler. Med hensyn til andre forsikringsaftaler sondres der mellem tilfælde, hvor risikoen er beliggende i eller uden for EU's medlemsstater, idet den alene finder anvendelse, hvor risikoen er beliggende uden for disse. Dette udelukker ikke, at et EU-lands ret kan komme til anvendelse i kraft af konventionens lovvalgsregler, f.eks. som følge af parternes lovvalg.

Når konventionen ikke finder anvendelse i tilfælde, hvor risikoen er beliggende inden for EU, hænger det sammen med, at disse områder er dækket af de særlige lovvalgsregler i forsikringsdirektiverne. Jfr. i øvrigt om forsikring ndf. XXII.D.2.

Spørgsmål, som ikke er omhandlet i konventionen, er fortsat underkastet dansk rets almindelige internationale privatretlige principper. Det gælder således f.eks. spørgsmålet om fremmed rets anvendelse ex officio eller efter påstand.¹⁵ Eksistensen af en konvention medfører ikke en højere grad af forpligtelse til at anvende fremmed ret end den, der gælder i relation til ulovbestemte lovvalgsregler.

13. Jfr. om denne konvention nærmere Peter Blok i NTIR 1978.146 og bet. 1151/1988.166.

14. Jfr. herom Haagerkonvention af 1985.

15. Jfr. herom Philip DIPP 53.

XX. Parternes frie lovvalg

A. Indledning

Hovedreglerne om lovvalget findes i art. 3 og 4. Art. 3 omhandler lovvalget ved aftale mellem parterne. Art. 4 omhandler lovvalget i mangel af en aftale herom mellem parterne. Konventionens **udgangspunkt** er således **partsautonomien**.¹ Herved stemmer konventionen overens med udviklingen i de fleste lande såvel som med konventionen og loven om internationale løsørekrøb og mellemmandskonventionen.

Parterne kan ifølge art. 3, stk. 1 ved deres aftale bestemme, hvilket lands lov deres kontrakt skal være underkastet. De kan træffe aftale herom for hele kontraktens vedkommende eller for en del af den (opdeling, depeçage). Og de kan ifølge art. 3, stk. 2 træffe aftalen når som helst, før, ved eller efter kontraktens indgåelse. De er ikke begrænset i deres frihed til at aftale den lov, de ønsker. De behøver således ikke at vælge en lov, til hvilken der foreligger en tilknytning i forvejen, men kan ligesom i henhold til lov om internationale løsørekrøb helt lade sig bestemme af deres egne ønsker, f.eks. lovens materielle velegnethed for deres formål eller dens neutralitet i forhold til deres nationale tilhør.

Formuleringen af art. 3, stk. 1 kunne tyde på, at parterne kun kan vælge et bestemt lands ret og ikke bestemme, at f.eks. retsprincipper, der er anerkendt i de fleste lande eller såkaldt international *lex mercatoria*, skal anvendes. Dette kan dog næppe antages at være udelukket f.eks. i kontrakter mellem en virksomhed og en stat eller statslig organisation, men findes i øvrigt sædvanligvis kun i kontrakter, der samtidig bestemmer, at tvister mellem parterne skal afgøres ved voldgift.²

Denne fuldstændige frihed er dog underkastet visse **undtagelser**. Den gælder ikke i tilfælde, hvor alle foreliggende tilknytninger, bortset fra parternes aftale om lovvalg og værneting, peger på et enkelt land, art. 3, stk. 3, jfr. også 2. skadesforsikringsdirektiv art. 7, stk. 1 g). Den gælder heller ikke i visse forbruger aftaler, art. 5, eller i arbejdskontrakter art. 6. I disse tilfælde får lovval-

1. Jfr. herom Philip DIPP 310, Lando, Kontraktstatuttet 3. udg. 74, Svénné Schmidt, International Formueret 160.

2. Jfr. herom Lando i UfR 1985 B 1.

XX a) Materielle gyldighedsregler

get vel virkning, men den valgte lov må i det i art. 3, stk. 3 og i skadesforsikringsdirektivet omtalte tilfælde ikke medføre tilsidesættelse af præceptive regler i den lov, til hvilken alle tilknytninger viser hen, og i de i art. 5 og 6 omtalte tilfælde må den valgte lov ikke fratage henholdsvis forbrugeren og arbejdstageren den beskyttelse, som bliver givet dem af præceptive regler i den lov, som i mangel af lovvalgsaftale mellem parterne ville finde anvendelse. Uanset dette må parternes aftale betragtes som en egentlig kollisionsretlig partshenvisning med de deraf følgende virkninger. Den valgte lovs præceptive regler er således præceptive for parterne. Der er ikke grundlag for at antage, at den lov, som konventionen i disse tilfælde giver et vist fortrin frem for den af parterne valgte, træder helt i stedet for denne. Konventionen anerkender netop parternes lovvalgsaftale, men begrænser dens virkning med hensyn til at tilsidesætte visse regler i den ellers anvendelige lov.

En yderligere undtagelse fra det fuldstændig frie lovvalg findes i art. 7. Den skal nærmere omtales ndf. XXIV. Den fastslår dels en prioritet for regler af såkaldt internationalt præceptiv karakter i domstolslandets lov, f.eks. sølovens §§ 200 og 243 a (ny §§ 430 og 182) og handelsagentloven § 1, stk. 2, dels en mulighed for på kontraktforholdet at anvende internationalt præceptive retsregler i et lands lov, der ikke i øvrigt finder anvendelse på kontraktforholdet ifølge konventionens almindelige lovvalgsregler. Det kan f. eks. være regler fra det lands lov, som ville finde anvendelse på kontraktforholdet, hvis parterne ikke havde truffet nogen lovvalgsaftale, men i øvrigt fra et hvilket som helst land med en i bestemmelsen nærmere angivet tilknytning til sagen.

B. Lovvalgets gyldighed

Et medlemsland kan ikke generelt nægte at anerkende parternes aftale om lovvalget. En sådan er med de foran omtalte begrænsninger principielt gyldig. Dels opstiller konventionen imidlertid selv visse materielle gyldighedsregler. Dels må aftalen være kommet til eksistens og være gyldig i henhold til den lov, der finder anvendelse på gyldighedsspørgsmålet.

a) Materielle gyldighedsregler

Ifølge art. 3, stk. 1 skal parternes aftale om lovvalget være **udtrykkelig eller fremgå med rimelig sikkerhed** af kontraktens indhold eller af omstændighederne i øvrigt. Der er tale om en vis afsvækkelse af kravet i forhold til § 3 i loven om internationale løsøre køb, der forlanger, at aftalen utvetydigt skal fremgå af kontraktens bestemmelser.³ Der er dog ikke tale om, at konventionen anerkender princippet om den hypotetiske partsvilje, altså domstolenes

3. Jfr. herom Philip DIPP 332.

3. del. Romkonventionen

skøn over hvilket lands lov parterne ville have valgt, hvis de havde tænkt på spørgsmålet. Der må foreligge klare holdepunkter i objektivt tilgængelige omstændigheder for af kontraktforholdet at udlede, at parterne har truffet en lovvalgsaftale, som ikke foreligger udtrykkeligt. Det kan f.eks. fremgå af henvisninger i kontrakten til lovregler i et bestemt land eller af korrespondance mellem parterne, kontraktens udformning eller sprog eller lignende. Det kan også tænkes, at kontrakten er et led i en kæde af kontrakter, hvor den grundlæggende kontrakt eller en tidligere kontrakt i kæden indeholder en lovvalgs-klausul. 2. skadesforsikringsdirektiv art. 7, stk. 1 h) taler om, at valget skal »være udtrykkeligt eller klart kunne udledes af aftalens bestemmelser eller sagens omstændigheder«.

Et **værnetingsvalg** i kontrakten er i sig selv ikke tilstrækkelig til, at det kan antages, at der foreligger et lovvalg. Andre omstændigheder må bestyrke, at parterne har ønsket også at vælge forums materielle ret. Sådanne omstændigheder kan f.eks. være valget af et værneting, til hvis ret der ofte henvises i tilsvarende kontrakter, eller hvis ret har fundet anvendelse mellem parterne i henhold til tidligere aftaler. F.eks. vil valget af London som værneting i sager vedrørende søtransport ofte kunne udlægges som en lovvalgsaftale om brug af engelsk ret.

Lovvalget kan være **fuldstændigt eller delvist** (opdeling eller *depeçage*). I sidste fald må det udfyldes med et lovvalg efter konventionens regler i art. 4 for de dele af kontrakten, hvor parterne ikke har truffet noget lovvalg. Det trufne lovvalg for en del af aftalen kan være en omstændighed ved bedømmelsen i henhold til art. 4 af aftalens nærmeste tilknytning, men er ikke i sig selv afgørende. Ellers ville det ingen mening have at tillade opdeling af lovvalget.

Når parterne kan træffe et lovvalg for en del af aftalen og lade lovvalget for resten bero på konventionens lovvalgsregler, må de også kunne træffe flere lovvalgsaftaler gældende for forskellige dele af deres kontrakt.

Efter sin ordlyd og sammenholdt med art. 4, stk. 1 er der ved et lovvalg for en del af aftalen tænkt på aftaler, som i realiteten er sammensat af flere aftaler, derimod ikke på forskellige juridiske spørgsmål i forbindelse med den samme aftale. Der synes dog ikke at være noget i vejen for at parterne ved deres aftale skiller et specielt juridisk problem, som er omfattet af konventionen, ud til behandling efter en anden ret end aftalen i øvrigt.⁴ Derimod kan det ikke antages, at parterne kan aftale opspaltning, således at den ene parts forpligtelser bedømmes efter én lov, den anden parts efter en anden.

4. Jfr. Giuliano-Lagarde s. 17 og ndf. XX.D.

XX c) Tidspunktet for lovvalget

b) Lovvalget med hensyn til lovvalgsaftalens gyldighed i øvrigt

Med hensyn til selve lovvalgsaftalens formelle og materielle gyldighed i øvrigt indeholder konventionen ikke særlige regler, men henviser til lovvalgsreglerne i art. 8, 9 og 11, jfr. herom ndf. XXIII.C. Heri ligger især, at der tillægges den af parterne valgte lov væsentlig – og for den materielle gyldigheds vedkommende næsten udelukkende – betydning for gyldighedsspørgsmålet. Dette kan logisk forekomme mærkeligt, men er praktisk, dels fordi det letter domstolenes arbejde væsentligt kun at skulle anvende én lov, dels fordi lovvalgsaftalen ofte vil være indeholdt i selve kontrakten, således at en regel om et selvstændigt lovvalg med hensyn til gyldigheden af lovvalgsaftalen kunne føre til anvendelse af to forskellige love på samme aftale. Reglen stemmer i øvrigt med den tilsvarende regel i loven om internationale løsørekøb § 3.⁵

Det er klart, at *lex causae* for gyldighedsspørgsmålet ikke finder anvendelse på selve spørgsmålet, om parternes lovvalg skal anerkendes, jfr. også art. 15, der udelukker renvoi, og heller ikke på spørgsmålet om, hvorledes lovvalget skal foreligge – udtrykkeligt eller på anden måde – eller om *depeçage* kan finde sted. Heller ikke andre gyldighedsbetingelser i denne lov, som er særlige for lovvalgsaftaler, kan finde anvendelse. I så henseende må art. 3 betragtes som udtømmende. Derimod må alle andre generelle gyldighedsbetingelser i *lex causae* for gyldighedsspørgsmålet anvendes, herunder også krav, der tilsigter at sikre, at parterne er klar over, at de har indgået en aftale, når blot de ikke kommer i modstrid med konventionens regler om, hvorledes en lovvalgsaftale kan foreligge.

c) Tidspunktet for lovvalget⁶

Lovvalgsaftalen kan træffes når som helst: før, i forbindelse med eller efter at den kontrakt, som lovvalgsaftalen angår, er indgået. Det sædvanlige er naturligvis, at den træffes i forbindelse med kontraktens indgåelse. Det er imidlertid ikke usædvanligt, at parter, der ikke har truffet en lovvalgsaftale, træffer den i forbindelse med en retssag, enten udtrykkeligt, eller ved at den ene part ikke protesterer imod den lov, især *lex fori*, der lægges til grund af den anden part i dennes processkrifter eller procedure.⁷ Det har kunnet diskuteres, om der heri ligger en materielretlig eller processuel disposition, ligesom den stilling, man tager til, om domstolene skal anvende fremmed ret *ex officio* eller ej, har kunnet spille en rolle. Det er imidlertid ifølge art. 3, stk. 2 utvivlsomt, at parterne kan træffe et lovvalg helt frem til sagens afgørelse, og at et lovvalg

5. Jfr. herom og om problemstillingen i det hele Philip DIPP 300, 317, og 332.

6. Jfr. herom P.M. North i *Festschrift Lipstein*, 1980.205.

7. Jfr. Philip DIPP 57.

3. del. Romkonventionen

ikke behøver at foreligge udtrykkeligt, men også må kunne udledes af parternes optræden under sagens forberedelse.

Et i forhold til parternes kontrakt efterfølgende lovvalg kan enten ændre en tidligere mellem dem truffet aftale eller, hvis de ikke har truffet nogen aftale tidligere, ændre det lovvalg, der ellers ville følge af de lovvalgsregler, der finder anvendelse i mangel af aftale mellem parterne ifølge art. 4, det objektive lovvalg.

En sådan ændring af lovvalget medfører de ændringer af retsforholdet mellem parterne, som følger af forskellen mellem den nye lov og den tidligere anvendelige lov. Det gælder også med hensyn til kontraktens og lovvalgsaftalens gyldighed, som jo nu i kraft af art. 8, 9 og 11 i et vist omfang bliver underkastet en ny lov. Hvis kontrakten var gyldig i henseende til formen ifølge art. 9 efter den tidligere anvendelige lov, men ikke hverken efter den nu valgte lov eller efter loven i det land, hvor den blev indgået, mister den dog ikke sin gyldighed i formel henseende ved lovskiftet. Om omvendt en formelt ugyldig aftale kan blive gyldig ved lovvalgsændringen er ikke afgjort i konventionen, men må vist nok antages.⁸ På samme måde kan lovskiftet ikke gribe ind i rettigheder, som trediemand har erhvervet forinden.

d) Partsautonomien i ikke-internationale aftaler

Art. 3, stk. 3 omhandler de tilfælde, hvor parterne, uanset at alle omstændigheder i sagen har tilknytning til et enkelt land, har truffet aftale om anvendelse af loven i et fremmed land. Dette kan forekomme, dels hvor sagen behandles for domstolene i det land, som alle omstændigheder peger på, dels hvor sagen i kraft af gældende værnetingsregler, f.eks. en værnetingsaftale eller en parts flytning til et andet land, bliver behandlet ved domstolene i et andet land. I det første tilfælde foreligger der ikke en situation, der henhører under den internationale privatret eller, som det hedder i art. 1, stk. 1, en situation hvor der skal foretages et valg mellem lovene i forskellige lande, selvom parterne ved deres lovvalgsaftale påtvinger domstolene et lovvalg. Om dette tilfælde overhovedet er omfattet af konventionen er tvivlsomt. På grund af art. 3, stk. 3 er der intet betænkeligt ved at lade begge situationer være omfattet. Der er i realiteten blot tale om en materialretlig partshenvisning, og resultatet bør, i hvert fald i dansk ret, blive det samme, hvadenten konventionen anvendes eller ej, jfr. ndf. Det vil også være mest hensigtsmæssigt at anvende konventionen, da sagen ikke ved at blive behandlet af en fremmed domstol, hvad enten dette sker som et resultat af parternes anstrengelser eller ved en tilfældighed, bør få et andet udfald, end hvis den behandles i deres hjemland.

8. Jfr. Gaudemet-Tallon i *Revue trimestrielle de droit européen* 1981.279.

XX d) Partsautonomien i ikke-internationale aftaler

Ved at medtage de tilfælde i konventionen, hvor alle omstændigheder peger på et enkelt land, fraviger konventionen som omtalt ovf. XIX.B.a, den løsning, som findes i loven om internationale løsørekøb, som netop kun finder anvendelse, hvor der er tilknytninger til flere lande i sagen, jfr. dens § 1. Konventionen undgår derved at skabe et hul i de internationalt private retlige regler, mens man i loven om internationale løsørekøb ikke har nogen løsning på lovvalget i det andet ovenfor omtalte tilfælde, hvor alle tilknytninger er til ét land, men sagen kommer for domstolene i et andet land.

Hvornår der foreligger tilfælde, hvor der kun er tilknytning til et enkelt land, kan i et vist omfang give anledning til tvivl og give domstolene en vis mulighed for skøn. Det har i dansk teori været gjort gældende, at fremmed ret kunne vedtages, når blot parterne havde en vis retlig interesse deri, f.eks. at den fremmede ret inden for et vist område var særlig veludviklet. Det kan ikke antages, at dette er tilstrækkeligt til at komme uden om anvendelsen af begrænsningen i art. 3, stk. 3.

Det har også været gjort gældende, at parterne i en i øvrigt intern kontrakt kunne vedtage fremmed ret, hvis den ene parts mulighed for at opfylde afhang af en international kontrakt mellem ham og en trediepart, og han ønskede samme ret anvendt på den interne og den internationale kontrakt. I et sådant tilfælde synes det fuldt forsvarligt i mange tilfælde at antage, at der foreligger en sådan international tilknytning, at art. 3, stk. 3 ikke sætter grænser for partsautonomien.

I tilfælde, hvor et kontraktforhold i alle henseender er knyttet til et land, vil der oftest ikke være brug for, at parterne foretager et lovvalg i egentlig forstand. Parterne kan i kraft af kontraktfrihedens grundsætning selv bestemme, hvilke retsregler der skal anvendes på deres retsforhold inden for de rammer, som den præceptive lovgivning sætter, og kan derfor også – i stedet for at skabe deres egne retsregler – bestemme anvendelsen af et fremmed lands retsregler, såkaldt materielretlig partshenvisning.⁹ Der er i sådanne tilfælde i realiteten ikke tale om anvendelse af fremmed ret i egentlig forstand, nemlig i kraft af lovvalgsregler, men om parternes udnyttelse af en af den egne ret givet mulighed for selv at udforme deres retsregler.

Må det imidlertid ved en fortolkning af kontrakten antages, at det, parterne i en kontrakt uden nogen fremmed tilknytning har gjort, er at foretage en egentlig kollisionsretlig partshenvisning, et egentligt lovvalg, må dette i overensstemmelse med art. 3, stk. 1 i princippet anerkendes med de virkninger, det indebærer. Det vil sige, at hele den fremmede kontraktret inkorporeres i kontrakten, præceptive og deklaratoriske regler, med alle deres særlige karak-

9. Jfr. herom Philip DIPP 312.

3. del. Romkonventionen

teristika, altså også med de præceptive reglers karakter af at være præceptive. Som sagt bør dette sikkert gælde, uanset om sagen kommer for hjemlandets domstole eller for en fremmed ret.

Det er imidlertid klart, at parterne ikke i en sådan kontrakt blot ved at vedtage fremmed ret bør kunne komme uden om de præceptive regler i deres hjemlands ret. Det er jo sædvanligvis virkningen af et lovvalg, hvad enten det er foretaget af parterne selv eller følger af en objektiv lovvalgsregel. Art. 3, stk. 3 fastslår derfor, at parternes aftale om anvendelse af fremmed ret i sådanne tilfælde ikke kan medføre tilsidesættelse af præceptive regler¹⁰ i det land, til hvilket alle omstændigheder i sagen har tilknytning. Dette gælder også, selvom parterne foruden lovvalgsaftalen også har truffet en værnetingsaftale.¹¹

Domstolen skal altså i princippet anvende den valgte lov på aftalen, men uden at tilsidesætte præceptive regler i den lov, hvad enten det er lex fori eller en fremmed ret, til hvilken aftalen alene har tilknytning. Der foreligger i virkeligheden en art kumulativ lovvalgsregel. Lignende regler findes i art. 5 og 6, men da de varierer noget fra art. 3, stk. 3, må de behandles hver for sig. Reglerne i art. 5 og 6 fastholder kun de præceptive regler i et bestemt land, for så vidt de er til beskyttelse af en bestemt part. Art. 3, stk. 3 fastholder deres anvendelse, uanset hvem de er til fordel for.

Hvor kumulation af den valgte lov og den lov, som aftalen egentlig bør være underkastet, kan ske uden vanskelighed, skal det ske. Hvor de begge tilsigter at yde samme part en vis beskyttelse, men hvor den ene er strengere end den anden, f.eks. indeholder en længere tids varsel, må den regel, der giver den stærkeste beskyttelse, anvendes. De er begge præceptive, hjemlandets lov er ikke tilsidesat, hvis den anden lov er strengere og derfor finder anvendelse. Beskytter de to love hver sin part på hver sin måde, der ikke lader sig forene, må det sæt regler, der findes i den lov, som alle tilknytninger peger på, have fortrin frem for den valgte lov, da disse regler ikke må tilsidesættes.

Kun hvor de to sæt regler beskytter samme part, men ikke lader sig forene, er der behov for en afvejning af, hvilket af de to sæt der giver den bedste beskyttelse. Hvis den valgte lov giver en bedre beskyttelse end den anden, kan dens anvendelse ikke betragtes som en tilsidesættelse af den anden.

10. Jfr. om dette begreb i konventionen ndf. XXIV.

11. Jfr. en lignende bestemmelse i Haager-konventionen af 1955 om lovvalget ved internationale løsørekrøb, art. 1, stk. 4, som ikke er medtaget i den på konventionen baserede lov af 1964. I 1955 konventionen tilsigter reglen en begrænsning i, hvad der forstås ved internationale kontrakter. Reelt er betydningen af art. 3, stk. 3 den samme, jfr. Blok i Juristen 1981.123.

XX d) Partsautonomien i ikke-internationale aftaler

Hvad der tænkes på med præceptive regler i hjemlandets lov kan, hvor sagen behandles for en fremmed domstol, i et enkelt tilfælde give anledning til tvivl. At privatrettens præceptive regler er omfattet er utvivlsomt. Spørgsmålet er, om domstolene ifølge art. 3, stk. 3 også skal anvende offentligretlige præceptive regler i parternes hjemland.

Som omtalt ndf. XXIII.G må det antages, at konventionen, i overensstemmelse med hvad der i almindelighed gælder for lovvalgskonventioner,¹² alene vedrører privatreten, jfr. dog om art. 7, stk. 1 ndf. XXIV.C. Det kan derfor ikke antages, at henvisningen til den lov, hvortil alle tilknytninger peger, hvis det er en anden lov end *lex fori*, omfatter andet end dennes privatretlige regler.¹³ Noget andet er, dels at grænsen mellem offentlig og privat ret i vore dage er flydende, dels at det pågældende lands offentligretlige regler kan tænkes anvendt i kraft af andre regler, jfr. nærmere omtalen i XXIII.G. Tilsvarende spørgsmål foreligger i forbindelse med art. 5 og 6, jfr. ndf. XXII.

12. Jfr. *Boll-sagen*, Dom af 28. november 1958, ICJ Reports 1958.55.

13. Jfr. hertil Philip i P.M. North (ed.) *Contract Conflicts* 1982.81.

XXI. Lovvalget i mangel af aftale

A. Den nærmeste tilknytning

Hvor parterne ikke har truffet bestemmelse om, hvilket lands lov der skal anvendes på deres aftale, er aftalen ifølge art. 4, stk. 1 underkastet loven i det land, som den har den nærmeste tilknytning til. Konventionen gennemfører således den oprindelig af Savigny opstillede regel, som i forskellige udformninger er gennemført i de fleste af EU's medlemslande, i Danmark som den såkaldte individualiserende metode.¹ Denne regel gælder ikke for forbrugeraftaler, art. 5, og kun med visse modifikationer for arbejdsaftaler, art. 6. I øvrigt er reglen kun den teoretiske hovedregel. Art. 4, stk. 2-4 opstiller nogle formodninger for, til hvilket land aftalen har sin nærmeste tilknytning, og det er kun, hvor disse formodninger af årsager, som nærmere er beskrevet i art. 4, stk. 5, ikke holder stik eller kan anvendes, at det har interesse at fastslå, til hvilket land aftalen har sin nærmeste tilknytning.²

B. Formodningsreglerne

a) Den karakteristiske ydelse

Art. 4, stk. 3 og 4 indeholder særlige formodningsregler med hensyn til den nærmeste tilknytning for aftaler, som angår fast ejendom og for aftaler om transport af gods. For alle andre aftaler, som er omfattet af konventionen, bortset fra de af art. 5 og 6 omfattede aftaler, gælder, at der er en formodning for, at den nærmeste tilknytning er til det land, hvor den part, som skal præstere den for aftalen karakteristiske ydelse, har sin bopæl. Det er altså dette lands lov, der skal finde anvendelse.

Begrebet »den for aftalen karakteristiske ydelse« stammer oprindelig fra schweizisk teori og retspraksis.³ Den karakteristiske ydelse er den forpligtelse, hvis opfyldelse er hovedformålet med kontraktens indgåelse. I en gensidigt bebyrdende kontrakt vil der oftest være tale om en bestemt ydelse fra den ene

1. Jfr. herom Philip DIPP 293, Lando Kontraktstatuttet, 3. udg. 196.

2. Jfr. Philip i UfR 1988 B 426 i anledning af dom i UfR 1988.626 Ø og samme i UfR 1993 B 185 vedrørende dom i UfR 1992.920 SH.

3. Jfr. Lando, Kontraktstatuttet 3. udg. 153 og 188 og Schultsz i P.M. North (ed.) Contract Conflicts 1982.185.

XXI a) Den karakteristiske ydelse

side, som den anden part betaler en sum penge for. Det er denne ydelse, der er karakteristisk for kontrakten. En pengeydelse vil kun undtagelsesvis kunne være den karakteristiske ydelse.

I en købekontrakt vil den karakteristiske ydelse normalt være sælgers ydelse, i en byggektrakt entreprenørens ydelse,⁴ i en servicekontrakt den pågældende tjenesteydelse,⁵ o.s.v. Hver enkelt kontrakt eller kontrakttype må altså underkastes en analyse for at afgøre, hvilken ydelse i henhold til kontrakten der er karakteristisk for kontrakten. Retspraksis vil efterhånden, som den udvikler sig, give retningslinier i så henseende. Hvor den ene part i en kontrakt er professionel, den anden ikke, vil det normalt være den professionelle part, der yder den karakteristiske ydelse, f.eks. en bank, et forsikringsselskab eller en udøver af liberalt erhverv, dog med forbehold af art. 5 om forbrugerkontrakter. I en forlagskontrakt vil formentlig forlaget være den part, der yder den karakteristiske ydelse.⁶ Lando antager dog, at det ikke er muligt at afgøre hvem, forfatteren eller forlaget, der yder den karakteristiske ydelse.

Det må antages, at en garanti eller kaution skal behandles som en selvstændig kontrakt med formodning for anvendelse af garantens eller kautionistens bopælslov og ikke den på hovedfordringen anvendelige lov, medmindre andet følger af vedtagelse eller af den nærmeste tilknytning.⁷

Det vil formentlig kun være i undtagelsestilfælde, at det vil volde vanskelighed at fastslå, hvilken ydelse der er den for kontrakten karakteristiske. Hvor dette ikke er muligt, f.eks. i tilfælde af en byttehandel, eller hvor det drejer sig om en sammensat kontrakt med ydelser af anden art end penge på begge sider,⁸ bortfalder formodningen, jfr. art. 4, stk. 5, og man må ad anden vej søge at fastslå, til hvilket land aftalen har sin nærmeste tilknytning.

I de tilfælde, hvor formodningen gælder, er det som nævnt loven i det land, hvor den person er bosat, som skal yde den karakteristiske ydelse, der skal anvendes. Er det et selskab eller en forening eller lign., der skal erlægge den karakteristiske ydelse, er det hovedsædet for selskabet eller foreningen, der er afgørende. Er den, der skal erlægge ydelsen, en erhvervsvirksomhed, er hoved-

4. Jfr. nærmere Blok i Juristen 1981.119 med henvisninger. Flere eksempler findes hos Giuliano-Lagarde 20 og i den schweiziske lov om international privatret art. 117. Om remburs jfr. Rechnagel, Køb og salg mod remburs 176.

5. Om advokatydelse jfr. Advokaten 1989.466 og 1990.85. Om en mæglerydelse, jfr. UfR 1992.253 HKK. Om en arkitektydelse se UfR 1984.658 Ø. Dommen blev afsagt før konventionens ikrafttræden. Om yderligere hollandsk og fransk praksis jfr. Plender 111.

6. Lando, Kontraktstatuttet, 3. udg. 191.

7. Jfr. Lagarde i note til dom i Revue critique 1991.745.

8. Jfr. Plender 112 med henvisning til en dom af O.L.G. Dortmund af 8. april 1988 og yderligere eksempler hos Svénné Schmidt 164 samt Philip i ERA Kollokvium, Trier 1993.

3. del. Romkonventionen

forretningsstedet afgørende, medmindre ydelsen skal erlægges fra et andet forretningssted, f.eks. af en filial i et andet land. I så fald er det dette andet forretningssteds beliggenhed, der er afgørende. Er der sket en flytning efter aftalens indgåelse, er bopælen/beliggenheden på tidspunktet for aftalens indgåelse afgørende.

b) Fast ejendom

Hvor aftalen angår en ret over en fast ejendom, f.eks. køb eller leje, har man fundet, at formodningen vedrørende den nærmeste tilknytning ikke længere burde være knyttet til den ene parts tilhørsforhold, men til ejendommens beliggenhed. jfr. stk. 3. Det gælder dog kun, hvor aftalen angår en ret over en fast ejendom, herunder en brugsret, ikke hvor den i øvrigt vedrører en fast ejendom, f.eks. er en aftale om bebyggelse på eller reparation af en fast ejendom. Praksis vedrørende domskonventionens art. 16, nr. 1, hvis ordlyd har stor lighed med art. 4, stk. 3, kan have en vis vejledende betydning for afgrænsningen af reglen.⁹ Hvor der ikke er tale om en ret over en fast ejendom, gælder hovedformodningen stadig, men princippet om den nærmeste tilknytning vil i øvrigt ofte føre til samme resultat som stk. 3.

c) Godstransport¹⁰

Den almindelige formodningsregel tilsidesættes ligeledes ved aftaler om transport af gods og erstattes af en anden formodningsregel. Dette gælder, uanset hvilken form for transport der er tale om: til søs, ad luftvejen, pr. jernbane eller ad landevej. Derimod gælder den almindelige formodningsregel, hvor det drejer sig om transport af passagerer, og på disse finder normalt art. 5 om forbrugerkontrakter ikke anvendelse, jfr. art. 5, stk. 4 a.

Den almindelige formodningsregel ville ved transport af gods normalt føre til anvendelse af transportørens hjemlands lov. Transport af gods er imidlertid en international erhvervsvirksomhed, hvor den enkelte transportaftale ofte ikke har nogen som helst tilknytning til transportørens hjemland. Man har derfor end ikke ment at kunne opstille en formodning for, at den nærmeste tilknytning er til dette land, selvom der kun er tale om en formodning, der kan tilsidesættes, hvor den ikke passer.

I stedet opstilles der en formodning for, at den nærmeste tilknytning vel er til det land, hvor transportøren har sit hovedforretningssted, men kun under forudsætning af, at visse andre tilknytninger også peger på dette land. Det kræves, for at formodningen skal gælde, at dette land også er det, hvor lastning

9. Jfr. Plender 113.

10. Jfr. nærmere Jan Schultz i P.M. North (ed.) *Contract Conflicts* 1982.187, Plender 116.

XXI c) Godstransport

eller losning skal finde sted, eller at også afladerens hovedforretningssted er beliggende der. Afladeren vil ofte være sælgeren af de varer, der skal transporteres, hvad enten han er befragter eller ikke. Kun hvor der foreligger en sådan kumulation af tilknytninger, gælder formodningsreglen. Ellers må man ad anden vej søge at finde frem til, hvilket land der er den nærmeste tilknytning til.

Afgrænsningen af denne regels anvendelsesområde kan give anledning til tvivl. Det er meningen, at den skal finde anvendelse, hvor hovedformålet med aftalen er transport af gods, men ikke hvor formålet blot er at disponere over et skib. Dette er udtrykt i bestemmelsen ved at fastslå, at certepartier for en enkelt rejse og andre aftaler, der har transport af gods som hovedformål, anses som aftaler om transport af gods.

Linjetrafik og stykgodstransport vil være bestemmelsens typiske område. Konnossementer vil være omfattet, for så vidt de indeholder transportkontrakten, men ikke i det omfang forpligtelserne ifølge konnossementet udspringer af dets negotiable karakter, jfr. art. 1 c, jfr. ovf. XIV.D. Aftaler om befragtning af hele skibet for en enkeltrejse vil normalt, men behøver ikke at være aftaler om transport af gods. Demise certepartier, tidscertepartier og bareboat certepartier vil normalt ikke være aftaler om transport af gods i bestemmelsens forstand, men kan undtagelsesvis være det. Afgørelsen må bero på en undersøgelse i det enkelte tilfælde.

Aftaler, der herefter ikke er aftaler om transport af gods, falder ind under hovedformodningen i stk. 2.

Der er vigtigt i forbindelse med denne regel om transportaftaler at erindre reglen i art. 21, hvorefter andre internationale konventioner anvendes ved siden af Romkonventionen. Der findes en række internationale konventioner, der dækker transportområdet, og deres lovvalgsregler eller evt. præceptive ensartede materielle regler går forud for Romkonventionens regler. Det gælder f.eks. Haag-reglernes art. 10, Visby-reglernes art. 5 og Hamburg-reglernes art. 2. Og det gælder ikke mindst transport af gods i luften, med jernbane og ad landevej, hvor der kun sjældent vil blive brug for lovvalgsregler. Endvidere er det i en særlig protokol til konventionen fastslået, at Danmark kan opretholde (og revidere) sølovens § 169, der indeholder en lovvalgsregel vedrørende søtransportaftaler om gods, som ikke er baseret på konvention, men som er resultatet af nordisk samarbejde. Bestemmelserne i § 169 og i den nye sølovs §§ 252 og 321, stk. 3, som endnu ikke er trådt i kraft, men som træder i stedet for § 169, har derfor fortrinsret for art. 4 inden for deres område.

3. del. Romkonventionen

C. Formodningernes bortfald

De nu beskrevne regler er som omtalt formodningsregler om, til hvilket land en aftale har sin nærmeste tilknytning. Disse formodningsregler kan tilsidesættes, hvis det i en konkret foreliggende sag af omstændighederne som helhed fremgår, at aftalen har en nærmere tilknytning til et andet land, jfr. art. 4, stk. 5. Hovedreglen er jo, at loven i det land, hvortil der er den nærmeste tilknytning, skal anvendes. Formodningsreglerne har kun til formål at lette rets anvendelsen og give domstolene og parterne et fingerpeg om, hvad det er for omstændigheder, der skal lægges vægt på ved afgørelsen. Det er klart, at det ikke er meningen, at formodningsreglen skal fraviges, blot fordi der også er en tilknytning til et andet land. Der må noget mere til. På den anden side er især hovedformodningsreglen – om den karakteristiske ydelse – af så generel karakter, at der er et behov for at kunne fravige den i tilfælde, hvor flere vigtige tilknytninger peger på et andet land end det, som den henviser til. Det samme gælder imidlertid de øvrige formodningsregler. En lejeaftale mellem to danske om et sommerhus i Spanien kan tænkes at have sin nærmeste tilknytning til Danmark, selvom formodningen er for spansk rets anvendelse. Det kan ikke udelukkes, at der i praksis vil kunne udvikle sig supplerende formodningsregler, hvorefter en bestemt gruppering af tilknytninger i et bestemt andet land end det, hvor den, der skal yde den karakteristiske ydelse, er bosat, vil føre til en formodning for anvendelse af dette lands lov.

Det vil ses, at reglen i art. 4 stemmer godt med loven om internationale løsøre køb. Loven fastslår primært anvendelse af loven i sælgerens hjemland, som oftest vil være identisk med loven i det land, hvor den, der skal yde den karakteristiske ydelse, bor. Den gør undtagelse herfra i nogle tilfælde, hvor der er en nærmere tilknytning til et andet land, køberens land, eller det land, hvor en børs eller auktion holdes. Blot er der her ikke tale om formodningsregler, men faste lovvalgsregler, fordi det på det snævrere og præcise retsområde køb har været muligt at analysere situationerne og opstille præcise regler, mens regler gældende for hele kontraktretten må være mere vage og fleksible.

D. Opdeling

Som hovedregel finder kun et lands lov anvendelse på aftalen. Der sker altså ikke opdeling, *depeçage*. Hvis der imidlertid foreligger en aftale, hvor det er muligt at udskille en del af aftalen, som har en nærmere tilknytning til et andet land end resten af aftalen, så kan der undtagelsesvis finde opdeling sted, således at det ene lands ret finder anvendelse på den udskilte del, og det andet på resten. Det må først afgøres, til hvilket land hovedtilknytningen er, eventuelt ved hjælp af formodningsreglerne. Derefter kan det fastslås, om en del af aftalen er stærkere knyttet til et andet land. Den omstændighed, at opdeling

XXI D. Opdeling

kun undtagelsesvis kan ske, må betyde, at der skal være tale om en særlig stærk tilknytning for hver del af aftalen til hver sit land, for at det kan ske. Som reglen er formuleret, kan opdeling kun ske med hensyn til en særlig del af aftalen, ikke med hensyn til et specielt retligt problem.¹¹ Om det er muligt at udskille en del af aftalen er et faktisk spørgsmål og beror altså ikke på indholdet af et bestemt retssystem.¹²

En tilsvarende regel findes i 2. skadesforsikringsdirektiv art. 7, stk. 1 h).

For så vidt en aftale omfatter flere spørgsmål, der er underkastet forskellige formodningsregler, vil dette naturligvis føre til *depeçage*, medmindre nogle af formodningerne tilsidesættes til fordel for en af dem eller de alle til fordel for en anden lov, til hvilken der foreligger en nærmere tilknytning.

11. Jfr. UfR 1988.626 Ø og Philip i UfR 1988 B 426. Plender 107 antager, at betalingsforpligtelsen kan være underkastet møntstatuttet, men det er ikke tilfældet.

12. Anderledes Plender 107.

XXII. Undtagelser fra art. 3 og art. 4

A. Indledning

Som tidligere omtalt indeholder art. 5 og art. 6 særregler henholdsvis om visse forbrugeraftaler og om individuelle arbejdsaftaler. De to artikler fraviger i forskellige henseender hovedreglerne i art. 3 og art. 4. Andre undtagelser uden for Romkonventionen skal ligeledes omtales.

Indledningsvis skal omtales visse ligheder og forskelle mellem art. 5 og art. 6.

Art. 5, stk. 2 og art. 6, stk. 1 **begrænser** begge, som nævnt ovf. XX.A, **parternes ret** i henhold til art. 3 **til frit at vælge den lov**, der skal anvendes på deres aftale. Begrænsningen sker ved et forbud imod, at parternes lovvalg, som fortsat er hovedreglen også her, berører den svagere part, forbrugeren eller arbejdstageren, den beskyttelse, der tilkommer ham i medfør af præceptive regler i den lov, der ville finde anvendelse i mangel af lovvalgsaftale mellem parterne. Denne lov, beskyttelsesloven, er den lov, som de objektive lovvalgsregler i henhold til art. 5, stk. 3 og art. 6, stk. 2 ville føre til anvendelse af. Der er ligesom i art. 3, stk. 3 tale om de præceptive regler i en hvilken som helst lov, der ville finde anvendelse i mangel af lovvalgsaftale, altså ikke blot i lex fori. Der er endvidere tale om alle præceptive regler, ikke blot internationalt præceptive regler.

Når bortses fra denne begrænsning, opretholdes parternes frie lovvalg i henhold til art. 3. Art. 3 gælder altså i alle henseender for de af art. 5 og art. 6 omhandlede aftaler, alene med de i art. 5 og art. 6 indeholdte begrænsninger. D.v.s. at den valgte lovs præceptive regler også er præceptive, og at konflikten mellem præceptive regler i den valgte lov og beskyttelsesloven må løses på samme måde som i art. 3, stk. 3-situationer, jfr. ovf. XX.B.d).

Art. 5, stk. 3 og art. 6, stk. 2 omhandler de tilfælde, **hvor parterne ikke har truffet nogen lovvalgsaftale**. Der er væsentlig forskel på systemet i disse to bestemmelser.

Art. 5, stk. 3 erstatter fuldstændig art. 4 med hensyn til de af art. 5 omfattede forbrugeraftaler og opstiller en særlig lovvalgsregel for disse tilfælde. Den fastlægger et bestemt tilknytningsmoment, som gælder ubetinget og uden forbehold for en bedømmelse i det konkrete tilfælde af, om der foreligger en nærmere tilknytning til et andet retssystem. Der er altså ikke tale om en for-

modningsregel som i art. 4, men om en fast lovvalgsregel som i den internationale løsøre købslov.

Principielt erstatter også **art. 6, stk. 2** fuldstændig art. 4. Den opretholder imidlertid systemet og ideen i art. 4. Ligesom art. 5, stk. 3 angiver art. 6, stk. 2 visse tilknytningsmomenter, som skal anvendes ved lovvalget med hensyn til individuelle arbejdsaftaler. De gælder imidlertid kun, hvis ikke omstændighederne viser, at der er nærmere tilknytning til et andet land. I realiteten er der altså tale om, at art. 6, stk. 2 ligesom art. 4, stk. 3 og stk. 4 opstiller en særlig formodningsregel til erstatning for hovedformodningen i art. 4, stk. 2.

B. Art. 5 Forbrugeraftaler¹

a) Indledning

Den almindelige tendens i retning af større beskyttelse af forbrugere har også smittet af på den internationale privatret. Domskonventionen indeholder særlige regler om værneting i sager om forbrugerkontrakter i art. 13-15. Haagerkonferencen har i 1980 udarbejdet udkast til en særlig konvention om lovvalget i visse forbruger køb.² Forbruger køb er undtaget fra den internationale købelov (CISG) og fra Haagerkonventionen om køb af 1986. Rådets direktiv 93/13 af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler indeholder i art. 6, stk. 2 en regel om lovvalget i forbrugeraftaler, der i kraft af Romkonventionens art. 20 går forud for denne, jfr. ndf. f).

Lovvalget i internationale forbruger køb var formentlig implicit omfattet af lov om lovvalget i internationale løsøre køb nr. 122 af 15. april 1964 og den til grund herfor liggende Haagerkonvention af 1955, som blev revideret ved den ovennævnte konvention af 1986. For at gøre det muligt at gennemføre særlige lovvalgsregler om forbruger køb i Romkonventionen blev der på Haagerkonferencens 14. session i 1980 vedtaget en erklæring, hvorefter deltagerlandene i 1955-konventionen er frit stillet til at anvende særlige lovvalgsregler på dette område. Derved blev det muligt i loven om gennemførelse af Romkonventionen i Danmark § 3 at undtage forbruger køb fra 1964-loven, jfr. nu dennes § 1, stk. 2 d. Forbruger køb er således underkastet Romkonventionen, d.v.s. art. 5, for så vidt den finder anvendelse, og ellers art. 3 og 4. Jfr. i øvrigt ovf. XVIII.

1. Jfr. T.C. Hartley i P.M. North (ed.) *Contract Conflicts* 1982.111, Fallon i *Journal Clunet* 1984.765, Morse i *ICLQ* 1992.1 og Yeun i *IPRax* 1994.257.

2. *Actes et documents de la quatorzième session II*, 1982.

3. del. Romkonventionen

b) Definition af forbrugeraftaler

Forbrugeraftaler defineres i art. 5, stk. 1 til brug for afgrænsningen af anvendelsesområdet for art. 5 som aftaler om levering til en person af løsøregenstande eller tjenesteydelser med henblik på en anvendelse, der må anses for at ligge uden for hans erhvervsmæssige virksomhed, og aftaler om ydelse af kredit til et sådant formål. Definitionen svarer til den i domskonventionen art. 13 indeholdte, jfr. ovf. XIV.B. Salg af værdipapirer er ikke omfattet.

Selvom det ikke siges udtrykkeligt i bestemmelsen, må det antages, at den alene finder anvendelse på aftaler, hvor den anden part, som leverer løsøret, tjenesteydelsen eller kreditten (leverandøren), er erhvervsdrivende. Ligeledes må det antages, at man er uden for området af art. 5, hvis leverandøren i god tro antager, at den anden part er erhvervsdrivende.³ Definitionen stemmer således med købelovens § 4 a, kreditaftaleloven § 1, Haagerudkastet 1980 art. 1-3 og CISG, art. 2.⁴ Hvis modtageren af ydelsen skal anvende denne delvis i og delvis uden for sin erhvervsvirksomhed, må det afgørende være, hvor den væsentlige anvendelse ligger.

En transportaftale, der er omfattet af definitionen på forbrugeraftaler, falder normalt alligevel uden for de særlige lovvalgsregler i art. 5, jfr. stk. 4 a). Det gælder således en almindelig togbillet, skipsbillet eller flybillet. Det gælder dog ifølge stk. 5 ikke, hvis aftalen ikke er en ren transportaftale, men angår en kombination af rejse og ophold, som ydes for en samlet pris (inclusive tours, package tours), således som tilfældet er for de fleste charterrejser. Disse er altså omfattet af art. 5.⁵

Uden for de særlige regler i art. 5 falder ifølge stk. 4 b) ligeledes aftaler om levering af tjenesteydelser, som udelukkende skal leveres i et andet land end det, hvor forbrugeren har sin bopæl, f.eks. på en ferieadresse i udlandet.

Art. 5 omhandler alle arter af forbrugeraftaler og ikke som Haagerudkastet af 1980 kun forbruger køb, cfr. dog ndf. c) om situation nr. 3. I det omfang f.eks. forsikringer er omfattet af konventionen, kan de således være forbrugeraftaler.

Art. 5 omfatter også kreditter,⁶ der ydes til erhvervelse af løsøregenstande eller tjenesteydelser i henhold til en forbrugeraftale. Det kan være en bankkredit, når der er en klar sammenhæng med forbrugeraftalen, eller en særlig finansieringsaftale med leverandøren eller med trediemand.

3. Jfr. i begge henseender Giuliano-Lagarde 23.

4. Jfr. Palle Bo Madsen/Brunn Nielsen, Dansk Forbrugerret, 1986,64.

5. Om kombinerede aftaler jfr. også Gjørtler i Lov og Ret, Juni 1993,34.

6. Om kreditaftaler jfr. L. Lynge Andersen, Lov om kreditaftaler, 1990,49.

XXII c) Hvilke forbrugeraftaler er omfattet af art. 5?

c) Hvilke forbrugeraftaler er omfattet af art. 5?

Det er ikke alle de aftaler, der i henhold til definitionen er forbrugeraftaler, som omfattes af de særlige lovvalgsregler i art. 5. Stk. 2 opregner de tre særlige situationer, som skal foreligge, for at en forbrugeraftale skal være omfattet af art. 5. De tre situationer er sådanne, hvor man har ment, at ubegrænset partsautonomi ikke var acceptabel, og at formodningsreglerne i art. 4 ikke var egnede som grundlag for lovvalget.

1. Det drejer sig for det første om tilfælde, hvor leverandøren forud for aftalens indgåelse har fremsat et tilbud til forbrugeren i det land, hvor forbrugeren er bosat, eller hvor leverandøren har reklameret i forbrugers hjemland, og forbrugeren har foretaget de for aftalens indgåelse nødvendige handlinger i dette land. Situationen omfatter f.eks. postordresalg⁷ baseret på avisannoncer i forbrugers hjemland eller kataloger tilsendt forbrugeren eller henvendelser til denne af individuel karakter. Hvor det drejer sig om generelle reklameaktiviteter, må de for at være omfattet af bestemmelsen, som det hedder i Haagerudkastet, være foretaget i eller rettet imod det land, hvor forbrugeren er bosat. Hvis han har set annoncen i et udenlandsk blad eller tidsskrift, der ikke kan forventes læst i det pågældende land, er man ikke inden for bestemmelsens område. Er der derimod tale om et blad, som må forventes læst også dér, f.eks. den europæiske udgave af Time i Danmark, finder bestemmelsen anvendelse.

Med handlinger, der er nødvendige for aftalens indgåelse, tænkes f.eks. på afgivelse af købstilbud eller accept af et tilbud fra leverandøren.

2. Den anden situation, der omfattes af art. 5, er den, hvor leverandøren eller hans repræsentant har modtaget forbrugers bestilling i det land, hvor forbrugeren bor. Denne situation er i øvrigt for andet end forbrugerkøb reguleret i lov om internationale løsørekøb § 4, stk. 2, og med samme resultat som i art. 5.

3. Den tredje situation omfatter i modsætning til de to andre kun køb af løsøre. Den vedrører tilfælde, hvor sælgeren arrangerer forbrugers rejse fra sit hjemland til et andet land med det formål at få forbrugeren til at afslutte et køb, og forbrugeren afgiver sin bestilling eller foretager købet i det fremmede land. Det er ikke afgørende, om rejsen er gratis, men arrangementet skal være sælgers, f.eks. ved at han har truffet aftale med et busselskab. Indkøbsture over en grænse, som sælgeren hverken direkte eller indirekte har haft med at gøre, er derimod ikke omfattet.

7. Jfr. Palle Bo Madsen/Bruun Nielsen, Dansk forbrugerret 1986.265 og 440.

3. del. Romkonventionen

Haagerudkastet 1980 omtaler en fjerde situation, nemlig hvor salgsforhandlingerne hovedsagelig blev ført i forbrugerens hjemland, og han foretog de nødvendige skridt til aftalens indgåelse der. Den afviger dog ikke væsentligt fra den ovf. nævnte første situation og vil ofte være dækket af den.

Selvom en af de her nævnte tre situationer foreligger, finder art. 5 dog ifølge stk. 4 b) som nævnt ovf. b) ikke anvendelse, hvis aftalen angår en tjenesteydelse, der udelukkende skal præsteres i et andet land end forbrugerens hjemland. Hvis f.eks. et fransk badehotel har annonceret i en dansk avis, og forbrugeren har skrevet og bestilt plads og selv sørger for sin rejse, således at situation nr. 1 foreligger, er man alligevel uden for art. 5, da hele hotellets ydelse skal leveres i Frankrig.

Er man uden for de nævnte tre situationer, finder de almindelige lovvalgsregler i art. 3 og 4 anvendelse, selvom det drejer sig om en aftale, der falder under definitionen af forbrugeraftaler. Det er ikke, som i et vist omfang sket i tysk retspraksis,⁸ muligt at anvende art. 5 analogt i tilfælde, hvor tyske turister i Spanien har købt tysk fabrikerede varer til levering i Tyskland og truffet aftale om spansk rets anvendelse. I sådanne tilfælde, hvor sælgeren intet har haft med rejsearrangementet at gøre, kan man ikke anvende tyske præceptive regler, men må fuldt ud anvende spansk ret.

d) Partsautonomien i art. 5

Foreligger en af de situationer, der falder inden for området af art. 5, gælder ifølge stk. 2, at parterne stadig kan foretage et lovvalg i overensstemmelse med reglerne i art. 3. Principielt skal den lov, der er gyldigt valgt ifølge art. 3, finde anvendelse. Lovvalget kan dog ikke medføre en tilsidesættelse af præceptive regler i loven i det land, hvor forbrugeren har sin bopæl, og som er givet til hans beskyttelse. Disse regler må altså uanset lovvalget finde anvendelse kumulativt med den valgte lov. Jfr. tysk dom i R&R 1994 nr. 6, 50.

Det gælder, uanset om sagen kommer for domstolene i forbrugerens hjemland, som det ofte vil være tilfældet i EU-lande som følge af domskonventionens art. 14, eller i et andet land.

Der kan forekomme tilfælde, hvor den kumulative anvendelse giver anledning til tvivl, fordi begge landes ret tilsigter at beskytte forbrugeren gennem præceptive bestemmelser, men gør det på forskellig måde, jfr. ovf. XX.B.d). Der er ikke grundlag for at antage, at der skal foretages et valg mellem de to love, den valgte lov og beskyttelsesloven, enten af forbrugeren eller af domstolen. Princippet er, at den valgte lov finder anvendelse, og at præceptive

8. Jfr. Jayme i IPRax 1990.220 og Mankowski i IPRax 1991.305. Smlgn. også Roth i Rabels Z 1991.658 og 661 med note 176.

XXII f) Anden EU-lovgivning om forbrugere

regler i den valgte lov finder anvendelse som præceptive alene med den begrænsning, at forbrugeren ikke kan berøves sin bopælslovs præceptive beskyttelse. Han må altså have fordel af dem begge. Kun hvor de direkte strider imod hinanden, kan der blive tale om at foretage et valg af den mest fordelagtige. Har han i henhold til sin bopælslov fortrydelsesret i en uge, men i henhold til den valgte lov i 14 dage, må sidstnævnte gælde. Han bliver da ikke berøvet bopælslovens beskyttelse. I det omvendte tilfælde må derimod bopælsloven anvendes. I konfliktsituationer gælder altså den valgte lov, med mindre bopælsloven giver en bedre retstilling.

e) Det objektive lovvalg i art. 5

Hvor parterne ikke har foretaget et lovvalg selv, har man ment, at formodningsreglen i art. 4 ikke er egnet. Den fører normalt til anvendelse af leverandørens hjemlandslov, da han er den, der leverer den karakteristiske ydelse. Der er ingen grund til at antage, at formodningen ville blive fraveget oftere ifølge reglen i art. 4, stk. 5 i forbrugeraftaler end i andre aftaler.

Formodningsreglen i art. 4 er derfor erstattet af en regel om anvendelse af forbrugers bopælslov. Mens dette i situation nr. 2 stemmer med den internationale løsøre købslov af 1964 § 4, stk. 2, gælder det ikke for situation nr. 1 og 3.

Om forbrugeraftalers form jfr. art. 9, stk. 5, ndf. XXIII.C.b) 4.

f) Anden EU-lovgivning om forbrugere

Rådets direktiv 93/13 af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår kan eventuelt få betydning ved lovvalget om forbrugeraftaler. Det skal være gennemført inden udgangen af 1994. Ganske vist undtager art. 1 fra direktivet kontraktvilkår, der afspejler bestemmelser eller principper i internationale konventioner, som medlemsstaterne eller EU er part i. Det må imidlertid både på grund af Romkonventionens art. 20 og indholdet af direktivets art. 6, stk. 2 antages, at direktivet går forud for konventionen. Art. 6, stk. 2 ville ellers være meningsløs.

Ifølge direktivets art. 6, stk. 1 jfr. art. 3 er et kontraktvilkår ugyldigt, hvis det er urimeligt i den forstand, at det bevirker en væsentlig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.

Ifølge præambelens betragtning 22 kan der være risiko for, at forbrugeren berøves den tilsigtede beskyttelse ved at kontrakten undergives et tredielands ret. Derfor foreskriver art. 6, stk. 2, at der ved gennemførelsen af direktivet skal træffes foranstaltning til, at dette ikke sker i tilfælde, hvor et tredielands – altså et ikke-EU-lands – lovgivning vælges som gældende for aftalen, hvis denne har nær tilknytning til EU's område. Det er overladt til medlemslandene

3. del. Romkonventionen

at afgøre, hvordan det skal ske, men det kan f.eks. gøres ved at give reglen i art. 6, stk. 1 status af international præceptiv regel, jfr. Romkonventionens art. 7, stk. 2, på lignende måde som f.eks. sket for visse regler om handelsagenter ved gennemførelsen af direktivet herom i handelsagentlovens § 1, stk. 2, jfr. ndf. D.1. Det skal dog formentlig efter ordlyden af art. 6, stk. 2 kun ske i tilfælde, hvor anvendelsen af et ikke-medlemslands lovgivning følger af parternes aftale, jfr. ordet »vælges«. Og efter indholdet af Romkonventionens art. 5, som har til konsekvens, at alle og ikke blot internationalt præceptive regler i bopælsloven finder anvendelse, har det kun reel betydning i tilfælde, hvor aftalen falder uden for området af art. 5.

En lignende regel findes i art. 9, stk. 2 i det ændrede forslag til direktiv om beskyttelse af time-share købere.⁹

En tilsvarende problemstilling kan opstå i relation til anden EU-forbrugerlovgivning. Hvor denne må antages at have karakter af internationalt præceptiv lovgivning, må Romkonventionens art. 7, stk. 2 finde anvendelse, jfr. i øvrigt note 8 og ndf. XXIV.D.

C. Art. 6 Individuelle arbejdsaftaler¹⁰

a) Indledning

Arbejdsaftaler med internationale tilknytninger er særdeles hyppige og samtidig et område, hvor der føles behov for at sikre arbejdstageren en vis beskyttelse. Problemer opstår især, hvor arbejdstageren, midlertidigt eller for længere tid, udsendes for at arbejde i et andet land, hvor arbejdstageren har et arbejde af international karakter, f.eks. sømand eller internationalt rejsende repræsentant, eller har ansættelse i en multinational virksomhed, eller hvor han arbejder i grænseområdet mellem to lande.

Man har i EU udarbejdet et forordningsudkast vedrørende arbejde med international tilknytning inden for EU's område. Der er ikke udsigt til, at forordningen bliver gennemført.¹¹ Endvidere findes der udkast til direktiv¹² vedrørende udsendelse af arbejdstagere for midlertidigt at udføre arbejde i en medlemsstat især inden for rammerne af EU's regler om grænseoverskridende

9. EFT nr. C 299 af 5. november 1993/17.

10. Jfr. Philip DIPP 343 ff samt i Festschrift Mann 257, Morse i P.M. North (ed.) Contract Conflicts 1982.143 og i ICLQ 1992.1, Ruth Nielsen, EF-arbejdsret 1989.132, Junker, Internationales Arbeitsrecht, 1992, F. Gamillscheg i Zeitschrift für Arbeitsrecht 1983.307.

11. Jfr. EFT no. C 49/26 af 18. maj 1972 med ændringer af 28. april 1976 og Philip DIPP 347 og i Festschrift Mann 261 ff med henvisninger. Forslaget blev trukket tilbage i 1981, EFT 1981 C-307/3.

12. EFT nr. C 187 af 9. juli 1993/5. Jfr. også Saml. 1990 I 1417 (Rush Portuguesa).

XXII b) Partsautonomien i art. 6

tjenesteydelser. Direktivudkastet pålægger medlemsstaterne at sikre overholdelsen af de regler, som gælder på stedet, hvor det midlertidige arbejde udføres, og som vedrører nærmere opregnede forhold. Dette gælder ifølge art. 3, uanset hvilken lov der i øvrigt i kraft af art. 6 finder anvendelse på arbejdsforholdet, og uanset om sag herom behandles i domstolene på det midlertidige arbejdssted eller i et andet land, f.eks. arbejdsgiverens hjemland.

Der findes en EU-forordning nr. 1408/71 af 14. juni 1971 om anvendelse af de sociale sikringsordninger.¹³ Den er baseret på lovvalgsteknik, idet den i art. 13 fastslår, at kun et lands lovgivning kan finde anvendelse, og derefter i denne og de følgende artikler opstiller kriterier for valget af denne lovgivning. Europa-domstolen har fastslået, at forordningens regler alene angår lovvalget mellem medlemslandenes sociallovgivninger, ikke forholdet mellem arbejdstager og arbejdsgiver.¹⁴

Bestemmelsen i Romkonventionens art. 6 angår, som det fremgår af overskriften, alene individuelle arbejdsaftaler, ikke kollektive overenskomster, som er omfattet af konventionens almindelige regler. Disse kan derimod alt efter deres retsgrundlag udgøre en del af den anvendelige lovgivning. Jfr. også ovf. XVIII.

b) Partsautonomien i art. 6

Ligesom ved forbrugeraftaler gælder det ved arbejdsaftaler, at parterne i disse har ret til i overensstemmelse med art. 3 at vælge den lov, der skal anvendes på deres aftale. Art. 6, stk. 1 medfører ligesom art. 5, stk. 2 alene en begrænsning i den valgte lovs virkning. Arbejdstageren kan ikke ved lovvalget berøves den beskyttelse, der tilkommer ham i henhold til præceptive regler i den lov, der ville finde anvendelse i mangel af aftale mellem parterne, jfr. ndf. c. Disse regler må altså finde anvendelse uanset lovvalget, kumulativt med den valgte lov.

Det gælder, uanset i hvilket land sagen kommer for domstolene, altså også hvor den kommer for domstolene i det land, hvis lov er valgt. De må anvende beskyttelseslovens præceptive regler sammen med deres egen lov.

Hvor begge landes ret tilsigter at beskytte arbejdstageren, men gør det på forskellig måde, må begge sæt retsregler finde anvendelse. Der er ikke grundlag for at antage, at der skal foretages et valg mellem de to love, således at den

13. Jfr. EU-Karnov 1993 275 jfr. 270. Jfr. også afgørelse nr. 148 af 25. juni 1992, EFT nr. L 22 af 30. januar 1993.124.

14. Saml. 1991 I 4815 (De Paep). Jfr. i øvrigt Saml. 1986.2365 (Luijten) og 1992 I 531 (Belgien) og vedrørende den tidligere forordning nr. 3/1958 Saml. 1975.1473 (Caisse de Pension). Jfr. herom R. Jambu-Merlin i Recueil 1983 II 241.

3. del. Romkonventionen

mest fordelagtige finder anvendelse. Formuleringen indebærer, at arbejdstageren må have fordel af dem begge.¹⁵ Kun hvor de er i direkte konflikt, må der foretages et valg. Har arbejdstageren ret til tre måneders opsigelse efter den ene lov og seks måneder efter den anden, kan begge ikke anvendes samtidig. Han må da have den længste af de to opsigelsesvarsler. Er det varslet i den valgte lov, må det anvendes som følge af lovvalget. Er det varslet i beskyttelsesloven, må det anvendes, fordi han ikke kan berøves denne lovs beskyttelse.

Giuliano-Lagarde antager i kommentaren til art. 6,¹⁶ at de præceptive regler, som finder anvendelse uanset parternes lovvalg, også omfatter bestemmelser af offentligretlig karakter, f.eks. bestemmelser vedrørende arbejdshygiejne og sikkerhed på arbejdspladsen. De skulle altså også anvendes af andre landes domstole end det, til hvis lovgivning de hører. Dette kan næppe antages at følge af art. 6, jfr. om anvendelsen af fremmed offentlig ret ndf. XXIII.G. Derimod vil de evt. kunne anvendes ifølge art. 7, stk. 1, jfr. herom ndf. XXIV.¹⁷

c) Det objektive lovvalg i art. 6

Beskyttelsesloven er den lov, som ville finde anvendelse i mangel af lovvalg. Bestemmelserne om, hvilken lov det er, findes i art. 6 stk. 2.

Selvom det ikke siges udtrykkeligt som i art. 4, bygger art. 6, stk. 2 på samme system, nemlig med en formodningsregel, men således, at den lov, formodningsreglen peger på, viger for loven i det land, hvortil den nærmeste tilknytning foreligger, hvis det er et andet land end det, som formodningsreglen peger på.

Formodningsreglen er todelt.

1. Hovedreglen er, at loven i det land, hvor arbejdstageren sædvanligvis udfører sit arbejde, skal anvendes. Det er altså det sædvanlige arbejdssted, ikke arbejdsgiverens eller arbejdstagerens hjemsted, der betragtes som den væsentligste tilknytning.¹⁸ Det sædvanlige arbejdssted for søfolk er skibet, som er underkastet flagets lov, jfr. note 17.

15. Anderledes Morse i ICLQ 1992.15-16.

16. s. 25.

17. Art. 6 finder også anvendelse på søfolk, jfr. Mankowski i Rabel Z 1989.487, som dog antager, at tysk rets særlige sømandslov finder anvendelse som præceptiv i kraft af art. 6, stk. 1 og som internationalt præceptiv ifølge art. 7, stk. 2. Jfr. også Magnus i IPRax 1990.141. Smlgn. Jakhell i Lov og Ret 1989.321.

18. Jfr. UfR 1987.297 H, som dog ikke er opmærksom på konventionsreglen og smlgn. UfR 1989.566 H.

XXII 1. Handelsagenter

Det sædvanlige arbejdssteds lov finder også anvendelse, selvom arbejdstageren rent midlertidigt udfører arbejde i et andet land end sit sædvanlige arbejdssted. Den, der udsendes for nogle få dage eller måneder til et andet land, bliver ikke derved underkastet en anden lovgivning. Er der derimod tale om en længere tids udsendelse, må det sædvanlige arbejdssted siges at have skiftet, og aftalen bliver underkastet den nye lov. Det kan være svært at drage grænsen mellem midlertidigt og permanent arbejde, men det må erindres, at man altid har princippet om den nærmeste tilknytning at falde tilbage på.

Det gælder naturligvis også i de tilfælde, hvor tilknytningen til det sædvanlige arbejdssted ikke er udtryk for den nærmeste tilknytning. Er arbejdsgiverens eller arbejdstagerens hjemsted eller deres fælles hjemsted snarere end arbejdsstedet udtryk for aftalens nærmeste tilknytning, er det dette lands lov, der skal finde anvendelse. Den bliver altså også beskyttelseslov i relation til stk. 1 om begrænsningerne i anvendelsen af den valgte lov. Herved står art. 6 i modsætning til art. 5, hvor tilknytningsmomentet, der finder anvendelse i tilfælde, hvor parterne ikke har foretaget noget lovvalg, altid er det samme.

Hvor arbejdstageren er udsendt til udenlandske datterselskaber af en koncern i hans hjemland, vil det ofte være hjemlandets lov, der vil finde anvendelse i mangel af lovvalgsaftale, ikke så meget fordi udsendelsen er midlertidig, da en længerevarende udsendelse næppe kan betegnes som sådan, men fordi den nærmeste tilknytning er til det fælles hjemland.

2. Imidlertid kan det forekomme, at arbejdstageren ikke sædvanligvis udfører sit arbejde i et bestemt land. I så fald egner første led af reglen sig ikke til anvendelse. Der gælder da en formodning for anvendelsen af loven i det land, hvor virksomheden, han arbejder i, er beliggende. Er det et forretningssted, filial eller lignende, der har ansat ham, er det dets beliggenhed, der er afgørende.

Denne regel finder f.eks. anvendelse på repræsentanter for en virksomhed, der rejser internationalt for at sælge dens varer, og på montører eller andre servicefolk, der rejser rundt i verden for at montere eller udføre service på dens maskiner eller lignende. Også denne regel viger for den nærmeste tilknytning, f.eks. til arbejdstagerens hjemsted.

D. Andre EU-regler der fraviger Romkonventionens art. 3 og 4

1. Handelsagenter

Lov om handelsagenter nr. 272 af 2. maj 1990 indeholder i § 1 en regel, der supplerer lovvalgsreglerne i Romkonventionens art. 3 og 4. Den er baseret på

3. del. Romkonventionen

et EU-direktiv,¹⁹ som imidlertid ikke fraviger konventionens regler, hvorfor art. 20 i Romkonventionen er uden betydning i denne sammenhæng.

Handelsagenter er ikke arbejdstagere, men selvstændige erhvervsdrivende. Konventionens art. 6 er således ikke aktuel i sammenhængen.

Bestemmelsen i lovens § 1 omhandler muligheden for ved aftale at fravige lovens bestemmelser. Det bestemmes heri, at den er fravigelig, medmindre andet er bestemt i loven. Det er det bl.a. med hensyn til regler om opsigelsesvarsel og godtgørelse til handelsagenter ved forholdets ophør. Bestemmelserne herom er ikke fravigelige på forhånd til skade for handelsagenten.

I almindelighed medfører en lovvalgsaftale, at den ellers anvendelige lov inklusive dens præceptive regler erstattes af den valgte lov inklusive dens præceptive regler.

Noget andet gælder med hensyn til sådanne præceptive regler i *lex fori*, som ifølge deres indhold finder anvendelse uden hensyn til valget af en anden lov. De er internationalt præceptive, jfr. art. 7, stk. 2 og ndf. XXIV.D.

Handelsagentlovens § 1, stk. 2 indeholder en sådan bestemmelse.²⁰ Den bestemmer, at hvis agentforholdet bortset fra en lovvalgsaftale ville være underkastet dansk lov, så gælder lovens regler om opsigelsesvarsel og godtgørelse for forholdet, selvom parterne har aftalt anvendelsen af en anden lov. Disse regler er altså internationalt præceptive og finder uanset lovvalgsaftale anvendelse i medfør af Romkonventionens art. 7, stk. 2.

Det er altså fortsat muligt i medfør af konventionens art. 3 at træffe aftale om anvendelse af fremmed ret på en handelsagentaftale i tilfælde, der ellers ville være underkastet dansk ret i medfør af art. 4, blot med den modifikation, at dansk rets regler om opsigelse og godtgørelse alligevel finder anvendelse. Uanset om man har aftalt fremmed ret, finder dansk rets regler anvendelse, for så vidt de på disse punkter indeholder en anden eller bedre beskyttelse end den fremmede ret, og agenten får altså i hvert fald den beskyttelse, som findes i dansk ret.

Reglen har lighed med art. 6, stk. 1, men går ikke så vidt som den. Art. 6 giver i alle tilfælde arbejdstageren – foruden den beskyttelse den valgte lov giver ham – den beskyttelse, som han ville få i medfør af den lov, som i mangel af aftale ville finde anvendelse, uanset om det drejer sig om dansk ret eller et hvilket som helst andet retssystem, og uanset om det drejer sig om internationalt præceptive regler eller blot almindelige præceptive regler. Den

19. EFT nr. L 382 af 31. december 1986 s. 17. Jfr. om direktivet Lando, Udenrigshandelens kontrakter I, 4 udg. 1991, 143.

20. Jfr. bet. 1151/1988 s. 35-39 om lovudkastets stk. 3, samt E. Bertelsen i UfR 1990 B 283.

går altså videre end både art. 7, stk. 1 og stk. 2. Handelsagentloven giver kun handelsagenten beskyttelsen i den valgte lov og i dansk rets internationalt præceptive regler, altså i overensstemmelse med art. 7, stk. 2.

Danske domstole kan naturligvis komme til at tage stilling til sager, hvor en fremmed lov er valgt, men hvor art. 4 ville have ført til en anden fremmed lov. Loven tager ikke stilling til sådanne tilfælde. De behandles alene efter konventionen. Domstolen vil evt. i medfør af art. 7, stk. 1 kunne anvende beskyttelsesregler i den ifølge art. 4 anvendelige lov i sådanne tilfælde, hvis det drejer sig om internationalt præceptive beskyttelsesregler, men det beror på et skøn, og den er ikke forpligtet dertil. Det kan efter omstændighederne være naturligt at gøre det i tilfælde, hvor den ellers anvendelige lov er et EU-lands lov, som er bygget på samme EU-direktiv som den danske lov.

Handelsagentlovens § 1 indeholder en yderligere regel af interesse, som imidlertid ikke er af lovvalgs karakter, idet den kun gælder tilfælde, hvor det af lovvalgsreglerne i Romkonventionen følger, at dansk ret finder anvendelse. Den giver lovens bestemmelser om fravigelighed et varierende indhold, alt efter hvor agentens hverv udføres.²¹

Spørgsmålet om, hvornår dansk ret, hvis der ikke forelår en lovvalgsaftale, skulle finde anvendelse, beror på fortolkningen af art. 4. Det antages almindeligvis, at det er handelsagenten, der yder den karakteristiske ydelse, og at der derfor er formodning for anvendelse af loven i det land, hvor han har sit forretningssted. Men der gælder naturligvis forbehold for en nærmere tilknytning til et andet land. Dette må afgøres, før der kan tages stilling til, om de danske regler om opsigelse og godtgørelse skal anvendes.

2. Forsikring²²

a) Indledning

Det er ovf. XIX.D omtalt, at Romkonventionen ifølge art. 1, stk. 3 og 4 finder anvendelse på genforsikring samt på anden forsikring, for så vidt risikoen er beliggende uden for EU's medlemsstater.

Ifølge den danske gennemførelseslov 1984 § 1, stk. 2 finder konventionen dog også anvendelse på risici beliggende i medlemsstaterne, medmindre justitsministeren har truffet anden bestemmelse i henhold til stk. 3. I henhold hertil er det bestemt, at lovvalgsreglerne i 2. og 3. skadesforsikringsdirektiv²³

21. Jfr. herom Bent Iversen, *Handelsagenten og Eneforhandleren*, 2. udg. 1991.237 og bet. 1151/1988.176-179.

22. Jfr. herom Philip i UfR 1993 B 73 med henvisninger, Ivan Sørensen, *Forsikringsret*, 1993.29, Lyngsø i NFT 1993.7 og Pålsson i Sv. J.T. 1993.43.

23. Nr. 88/357 EFT nr. L 172 af 4. juli 1988 s. 1 og nr. 92/49 EFT nr. L 228 af 11. august 1992 s. 1.

3. del. Romkonventionen

og 2. livsforsikringsdirektiv²⁴ træder i stedet for Romkonventionens regler i det omfang, de ifølge deres indhold finder anvendelse.²⁵ Mindre ændringer findes i 3. skades- og livdirektiv.

I Danmark er situationen herefter den, at for forsikringsrisici beliggende i et EU-land, der er omfattet af direktiverne, gælder direktivernes lovvalgsregler, medmindre disse selv henviser til national ret. Når direktiverne henviser til national ret, eller når man er uden for direktivernes anvendelsesområde, finder Romkonventionens lovvalgsregler anvendelse, hvad enten risikoen er beliggende i eller uden for EU. I andre EU-lande kan situationen være anderledes, idet Romkonventionen bortset fra genforsikring ikke kræver sig anvendt i tilfælde, hvor risikoen er beliggende i et EU-land, og altså heller ikke i de tilfælde, hvor direktiverne henviser til national ret.

I det omfang Romkonventionen finder anvendelse, gælder også dens særlige regler om forbrugeraftaler. Inden for direktivernes område er forbrugerbeskyttelsen indbygget i direktivernes lovvalgsregler.

b) Livsforsikring

Lovvalgsreglerne i 2. livsforsikringsdirektiv findes i art. 4, jfr. art. 2 e). De finder anvendelse inden for anvendelsesområdet for 1. livsforsikringsdirektiv, d.v.s. på livsforsikring, renteforsikring, kollektive pensionsforsikringer og enkelte andre forsikringsformer og tillige på ulykkes- og invaliditetsforsikring m.v., som er tegnet som accessorium til livsforsikring.

Hvis parterne **intet har aftalt om lovvalget**, anvendes loven i det land, hvor forpligtelsen består, d.v.s. hvor forsikringstageren har sin sædvanlige bopæl. Hvis forsikringstageren er en juridisk person, er det det land, hvor den del af dennes virksomhed er beliggende, som aftalen angår. I relation til direktivets anvendelsesområde, der som ovf. nævnt er defineret ved risikoens beliggenhed i et EU-land, må risikoens beliggenhed og stedet, hvor forpligtelsen består, anses som identiske.

Selve direktivet **tillader parterne at vælge** forsikringstagerens statsborgerlov i stedet for bopælsloven. Bestemmelsen er dog uden betydning i de tilfælde, hvor forsikringstageren er bosat i Danmark, fordi direktivet også tillader parterne at foretage et lovvalg i samme omfang, som det er tilladt i henhold til lovvalgsreglerne i det land, hvor forpligtelsen består. Direktivet foretager altså en renvoi til den internationale privatret i det land, hvor forpligtelsen består, altså ikke nødvendigvis til lovvalgsreglerne i lex fori. Hvis en sag om en livsforsikring tegnet af en tysk bosat forsikringstager kommer for dansk

24. Nr. 90/619 EFT nr. L 330 af 29. november 1990 s. 50.

25. Bekg. nr. 560 af 27. juni 1994. Reglerne gælder også for EØS-området.

XXII c) Skadesforsikring

domstol, må det således bero på tysk international privatret uden for livsforsikringsdirektivet, i hvilket omfang et lovvalg i policen er gyldigt foretaget. Hvis forsikringstageren er bosat her i landet, gælder Romkonventionens art. 3, der ikke sætter grænser for parternes lovvalg.

c) Skadesforsikring

Lovvalgsreglerne i 2. skadesforsikringsdirektiv findes i art. 7 og 8, jfr. art. 2 d) og 5 d), som ændret ved 3. direktivs art. 27 og 30. Det finder anvendelse på alle de af skadesforsikringsdirektiverne omfattede forsikringsklasser.

Som tidligere nævnt finder direktivet anvendelse, når **risikoen er beliggende** i EU. Direktivet taler selv om, hvor risikoen består, og definerer dette i art. 2 d). Stedet for risikoens beståen er af betydning i relation til lovvalget, men definitionen heraf er samtidig afgørende for grænsedragningen mellem direktivets og konventionens område.

Forsikringen består som hovedregel i det land, hvor forsikringstageren har sin bopæl. Hvis forsikringstageren er en juridisk person, er det i stedet det land, hvor den virksomhed, som står som forsikringstager, er beliggende.

Der gælder imidlertid nogle undtagelser herfra.

Hvis forsikringen dækker en fast ejendom, består risikoen i det land, hvor den er beliggende. Dækker forsikringen også indboet i den faste ejendom, er også risikoen vedrørende indboet beliggende i dette land. I andre tilfælde er indborisikoen beliggende på forsikringstagerens bopæl.

Hvis forsikringen vedrører et registreret transportmiddel, bil, fly, skib, etc., består risikoen i registreringslandet.

Endelig er der en særregel om forsikring af risici vedrørende rejser og ferier af varighed ikke over fire måneder. Her består forsikringen i det land, hvor aftalen er indgået.

Reglerne om **lovvalget i mangel af lovvalgsaftale** i policen findes i art. 7, litra a) og h). Litra a) indeholder en regel for de tilfælde, hvor der er sammenfald mellem forsikringstagerens bopæl/hovedsæde og risikoens beliggenhed. I disse tilfælde finder denne lovgivning anvendelse. Da risikoens beliggenhed, bortset fra de særligt anførte undtagelsestilfælde, defineres ved forsikringstagerens bopæl, vil dette sammenfald af tilknytninger foreligge i et meget stort antal tilfælde. Men hvor der foreligger et af undtagelsestilfældene, og hvor f.eks. den faste ejendom er beliggende eller transportmidlet er registreret i et andet land end det, hvor forsikringstageren er bosat/har sit hovedsæde, bliver der behov for en alternativ lovvalgsregel.

I disse tilfælde finder den lov anvendelse, som aftalen har sin nærmeste tilknytning til, forudsat at det er en lov, som parterne ifølge direktivet havde kunnet vælge som den anvendelige lov, jfr. ndf. Der er dog formodning for,

3. del. Romkonventionen

at den nærmeste tilknytning er til det land, hvor risikoen består, altså hvor ejendommen er beliggende, transportmidlet registreret eller aftalen indgået.

Direktivet åbner også mulighed for parterne for at **aftale, hvilken lov** der skal anvendes. Ligesom livsforsikringsdirektivet indeholder skadesdirektivets art. 7 dels direkte regler om parternes lovvalg, dels henvisninger til national ret med en videregående mulighed for parterne for at aftale lovvalget, hvis national ret tillader det.

Parterne har samme frihed som i Romkonventionens art. 3 til at aftale lovvalget, når det drejer sig om såkaldt **store risici**. De defineres i art. 5 d) dels ved forsikringens genstand og art, dels ved forsikringstagerens art og størrelse. Jfr. også bekg. nr. 399 af 20. maj 1944 § 2. De omfatter således kaskoforsikring af jernbanevogne, ansvars- og kaskoforsikring af luftfartøjer og skibe og forsikring af godstransport. Endvidere omfatter de kredit- og kautionforsikring for erhvervsvirksomheder. Og endelig dækker de de fleste andre forsikringer, der tegnes af virksomheder, der i mindst to henseender overstiger disse grænser: en balance på 6,2 mio. ECU, en nettoomsætning på 12,8 mio. ECU og et gennemsnitligt antal ansatte på 250. I koncernselskaber er det koncerntallene, der er afgørende.

I de tilfælde, hvor der er **sammenfald** mellem risikoens beliggenhed og forsikringstagerens bopæl/hovedsæde, beror muligheden for parternes frie lovvalg på dette lands internationale privatret. Hvor begge er beliggende i Danmark, er Romkonventionens art. 3 altså afgørende. Kommer en sag for dansk domstol, hvor begge er beliggende i et andet EU-land, må dettes internationale privatret lægges til grund ved afgørelsen af lovvalgsaftalens gyldighed.

Hvor der **ikke er sammenfald** mellem risikoens beliggenhed og forsikringstagerens bopæl/hovedsæde, giver art. 7 b) parterne ret til i policen at vælge loven i et af disse to lande. Endvidere har parterne ifølge art 7 c), når forsikringstageren driver erhvervsvirksomhed og risikoen vedrørende denne består i flere forskellige stater, også mulighed for at vælge loven i en af disse. Og i relation til begge disse tilfælde indrømmes der i art. 7 d) en videregående frihed i det omfang, de involverede landes internationale privatret begge (alle) tillader det.²⁶

Endelig indeholder art. 7 e) en regel for det tilfælde, at forsikringen kun dækker skade, der opstår i en anden medlemsstat end den, hvor risikoen består, f.eks. skade på et transportmiddel mens det befinder sig i et andet land end det, hvor det er registreret. I disse tilfælde kan parterne vælge loven i det land, hvor forsikringen dækker.

26. Jfr. nærmere Philip i UfR 1993 B 78.

d) Andre spørgsmål

Art. 8 i skadesdirektivet indeholder nogle særregler om lovpligtige forsikringer, som er en kombination af materielretlige og international privatretlige regler.

Der findes endvidere både i skades- og livdirektivet bestemmelser af almen karakter, hovedsagelig bygget over bestemmelser i Romkonventionen. Det gælder bestemmelserne i dennes art. 3, stk. 1 og 3, art. 4, stk. 1, 2. pkt., art. 7 og 19. Begge direktiver indeholder endvidere en generel henvisning til medlemsstaternes internationale privatret, her i landet altså Romkonventionen, med hensyn til supplerende regler. Med hensyn til disse regler henvises til de pågældende afsnit i bogen.

Lov om forsikringsvirksomhed bestemmer i § 256, jfr. 3. skadesdirektiv art. 31 og bekg. nr. 399 af 20. maj 1994 § 3, om indgåelse af skadesforsikringsaftaler, at selskabet forud for indgåelsen skal oplyse over for forsikringstageren, hvilket lands lovgivning, der vil komme til at gælde for aftalen ifølge lovvalgsreglerne. Hvis parterne har en valgmulighed, skal selskabet oplyse, hvilket lands lovgivning det foreslår at anvende på aftalen. Overtrædelse er strafbelagt. Tilsvarende bestemmelse må antages at følge af § 256 a med hensyn til livsforsikringer, jfr. 3. livdirektiv art. 31, jfr. bilag II.A.a.16. § 255 indeholder i øvrigt visse begrænsninger vedrørende livsforsikringer for personer, der er bosat i Danmark.

En særlig regel findes i art. 28 i 3. liv- og 3. skadesdirektiv. Det bestemmes her, at forsikringstageren ikke kan forhindres i at indgå en aftale med et forsikringsselskab, når aftalen ikke er i strid med gældende retsregler begrundet i almene hensyn i den medlemsstat, hvor risikoen består.

Bestemmelsen må formentlig forstås således, at en aftale kan tilsidesættes eller modificeres, hvis den er i strid med regler, der er begrundet i almene hensyn, og som gælder i den stat, hvor risikoen er beliggende. Almene hensyn er et EU-retligt begreb, der i et vist omfang og under kontrol af Europa-domstolen giver staterne mulighed for at begrænse den frie etableringsret og den frie udveksling af tjenesteydelser.²⁷ Bestemmelsen i art. 28 må forstås i overensstemmelse hermed. Den har næppe noget væsentligt selvstændigt område ved siden af 2. skadesforsikringsdirektiv art. 7, stk. 2, 1. afsnit.²⁸ Med forbehold af direktivernes lovvalgsregler skal der være fri udveksling også af forsikringstjenesteydelser.

27. Jfr. EU-Karnov 1993.316-17.

28. Jfr. i øvrigt Philip i UfR 1993 B 79.

XXIII. Kontraktstatuttet og dets grænser

A. Indledning

Den lov, der skal anvendes på en kontrakt, kaldes som omtalt ovenfor XIX A ofte for kontraktstatuttet. Det er denne lov, der fastlægges ved hjælp af reglerne i art. 3 til art. 6.

Det er almindeligt at tale om kontraktstatuttets grænser.¹ Herved forstår man grænsedragningen mellem de spørgsmål vedrørende kontrakten, som uden videre er underkastet kontraktstatuttet, og de spørgsmål om hvilke der eventuelt opstilles særlige lovvalgsregler, især spørgsmål om kontraktens formelle og materielle gyldighed og om parternes habilitet, jfr. også lov 1964 om internationale løsøre køb § 2. Der er naturligvis intet i vejen for, at den samme lov anvendes på disse særlige spørgsmål, som anvendes som kontraktstatut.

Dette system anvendes også i konventionen. Art. 10 foretager en opregning af en række spørgsmål, som reguleres af kontraktstatuttet, altså falder inden for dets grænser. Art. 8-9 og art. 11-14 behandler en række spørgsmål, hvoraf flere traditionelt falder uden for kontraktstatuttets grænser og opstiller lovvalgsregler vedrørende disse spørgsmål. I et ikke uvæsentligt omfang fører disse regler til anvendelse af kontraktstatuttet også på de spørgsmål, som de regulerer.

B. Området for den anvendelige lov. Kontraktstatuttets indhold

Art. 10 indeholder en opregning af, hvilke spørgsmål der skal afgøres efter den i henhold til art. 3-6 anvendelige lov.² Det fremgår af formuleringen af art. 10, at opregningen ikke er udtømmende. Hvad der i øvrigt skal henføres til kontraktstatuttet må altså bero på hvert enkelt lands opfattelse af, hvad der i det hele taget er kontraktretlige spørgsmål, jfr. også ovf. XIX A. Betydningen af opregningen er at fastslå, hvad der ifølge konventionen er mindste-indholdet af kontraktstatuttet, altså hvilke spørgsmål der i hvert fald falder inden for den anvendelige lovs område. Når Europa-domstolen får fortolkningsret, kan den

1. Jfr. Philip DIPP 299, Lando, Kontraktstatuttet 3. udg. 206 ff, Lagarde i P.M. North (ed). Contract Conflicts 1982.49.

2. Art. 10 henviser også til art. 12. Jeg opfatter snarere art. 12 som en særregel, der fastslår, at visse spørgsmål også omfattes af kontraktstatuttet. Jeg vil derfor behandle denne regel for sig.

XXIII B. Området for den anvendelige lov

eventuelt fastslå, at visse emner skal betragtes som kontraktretlige med den virkning, at lovvalget i relation hertil er omfattet af konventionen, men næppe fastslå, at visse emner ikke kan behandles efter konventionens lovvalgsregler.

a) Kontraktstatuttet regulerer ifølge art. 10 for det første spørgsmål vedrørende kontraktens **fortolkning**, altså f.eks. særlige fortolkningsregler eller almindelig fortolkningsstil.

b) Dernæst regulerer det spørgsmål, der vedrører kontraktens **opfyldelse**. Herved må forstås betingelserne for rigtig opfyldelse af kontrakten. Giuliano-Lagarde rapporten³ omtaler som eksempel herpå: spørgsmålet om den omhu, der skal udvises ved opfyldelsen, betingelser med hensyn til tid og sted for opfyldelsen, i hvilket omfang opfyldelsen skal ske ved en anden person end skyldneren og betingelser vedrørende opfyldelsen såvel i almindelighed som ved visse særlige typer forpligtelser (solidariske skyldforhold, alternative forpligtelser, forpligtelser, der kan deles eller ikke kan deles mellem flere, og pengeforpligtelser) og, hvor ydelsen består i betaling af en sum penge, betingelserne for frigørelse af den skyldner, der har foretaget betaling, reglerne om betalings afskrivning på flere mulige fordringer, kvittering m.v.

Rapporten antager, at reglerne om fremgangsmåden ved opfyldelsen ikke er omfattet, og henviser herved til art. 10, stk. 2. Dette er næppe rigtigt. Stk. 2 fastslår **alene**, at der med hensyn til fremgangsmåden ved opfyldelsen (og foranstaltninger i anledning af mangelfuld opfyldelse) **skal tages hensyn til** loven på det sted, hvor opfyldelsen sker. Herved forstås, at der i et vist omfang må ske en tilsidesættelse af den anvendelige lovs regler til fordel for opfyldelsesstedets lov, hvor det f.eks. af praktiske grunde er nødvendigt. Det gælder f.eks., hvor der i opfyldelseslandet ufravigeligt er foreskrevet en bestemt fremgangsmåde ved undersøgelsen af salgsgenstanden, og det gælder om opfyldelseslandets regler om, hvilke dage der er helligdage, og hvornår opfyldelse derfor ikke kan ske, og lign. For så vidt angår foranstaltninger i anledning af mangelfuld opfyldelse kan tænkes på foranstaltninger, der skal træffes ved køberens afvisning af salgsgenstanden. Hvor sådanne specielle regler ikke eksisterer i opfyldelsesstedets lov, eller det ikke af praktiske eller retlige grunde er nødvendigt at tage hensyn til dem, må imidlertid kontraktstatuttet også finde anvendelse på disse spørgsmål. I modsætning hertil står Haagerkonventionen af 1955 om internationale løsøre køb art. 4 (loven af 1964 § 5), hvorefter opfyldelseslandets lov skal finde anvendelse på de i eksemplerne nævnte spørgsmål, medmindre andet udtrykkeligt er bestemt af parterne.

3. p. 32.

3. del. Romkonventionen

Art. 10, stk. 2 foreskriver alene, at der skal tages hensyn til opfyldelsesstedets lov, men dette gælder formentlig til gengæld uanset parternes vedtagelse.

Formkravene til en viljeserklæring, der skal afgives som et led i aftalens opfyldelse, er ikke uden videre omfattet af den anvendelige lov, men afgøres efter lovvalsreglen i art. 9, stk. 4, som dog kan føre til samme resultat.

c) For det tredje regulerer kontraktstatuttet **virkningerne af aftalens misligholdelse**, misligholdelsesbeføjelserne. Der er dog gjort to begrænsninger heri, en af generel karakter og en, der særlig angår erstatningsudmålingen.

1. Den generelle begrænsning fastslår, at misligholdelsesvirkningerne kun bestemmes efter kontraktstatuttet med den begrænsning, at det ikke kan pålægges domstolen at anvende de fremmede regler, hvis dette gør det nødvendigt for den at gå ud over rammerne af de beføjelser, som tilkommer den efter dens processuelle regler. Det kan således ikke pålægges den at give dom til naturalopfyldelse i tilfælde, hvor dette ikke ville være muligt for den efter *lex fori*.

2. Den anden begrænsning fastslår, at erstatningsudmålingen kun er underkastet kontraktstatuttet i det omfang, den er underkastet retsregler. Nogle lande opfatter erstatningsudmålingen som en rent faktisk foreteelse, opgørelse af det lidte tab, og vil derfor ikke anvende fremmed ret derpå. Selv i disse lande findes der imidlertid retsregler, der influerer på erstatningsudmålingen, f.eks. regler om ansvarsbegrænsning, og her skal kontraktstatuttet anvendes. Fra et dansk synspunkt må spørgsmålet om erstatningsudmålingen i det hele taget siges at være underkastet retlig regulering og derfor være underkastet kontraktstatuttet.

d) For det fjerde regulerer kontraktstatuttet reglerne om **forpligtelsers ophør**, herunder også forældelse. Forældelse betragtes ligesom i dansk ret som et materielt kontraktsspørgsmål, som er underkastet kontraktstatuttet, og ikke som et processuelt spørgsmål, som afgøres efter *lex fori*.⁴

Også modregning er omfattet af kontraktstatuttet som en ophørsmåde for forpligtelsen. Efter hidtidig dansk international privatret antages det, at *lex causae* for hovedfordringen afgør, om og hvorledes den kan bringes til ophør ved modregning, mens *lex causae* for modfordringen afgør disse spørgsmål for

4. Også i engelsk international privatret behandles forældelse i dag som et materielt spørgsmål, jfr. Foreign Limitation Periods Act 1984.

XXIII a) Aftalens materielle gyldighed

modfordringens vedkommende.⁵ Det er min opfattelse, at konventionen ikke er til hinder for at videreføre denne regel. Der er tale om to forskellige forpligtelser, der er underkastet hver sit kontraktstatut, og konventionen fastslår blot, at forpligtelsens ophør er underkastet kontraktstatuttet.

e) Endelig omtaler art. 10 som et spørgsmål, der er underkastet kontraktstatuttet, **virkningerne af aftalens ugyldighed**. Her er f.eks. tale om krav på tilbagelevering og erstatning og berigelseskrav.

Fra engelsk side blev denne regel stærkt kritiseret ud fra det synspunkt, at virkningerne af aftalens ugyldighed ikke er af kontraktlig karakter. Art. 22 gør det derfor muligt at tage forbehold overfor anvendelsen af denne bestemmelse, og denne mulighed er benyttet af England. Et sådant forbehold er uden betydning ved bestemmelsens anvendelse i lande som Danmark, der ikke har taget forbehold.

C. Kontraktstatuttets grænser

a) Aftalens materielle gyldighed

Ifølge art. 8 skal det afgøres efter kontraktstatuttet, om der er kommet en aftale til eksistens, og om den indgåede aftale er gyldigt indgået.⁶ Som omtalt ovf. XIX.B.b) gælder det også gyldigheden af en bestemmelse i aftalen om selve lovvalget i henhold til art. 3. Gyldigheden af lovvalgsaftalen og af selve den materielle aftale må bedømmes hver for sig, selvom de findes i samme dokument.

Reglen i art. 8 stemmer for så vidt angår reglerne om tilblivelsen af aftalen med hidtidig ret, hvorimod det uden for den international købelovs område overvejende har været antaget, at lex fori måtte have en væsentlig betydning med hensyn til ugyldighedsgrundene.⁷

Med hensyn til aftalens indgåelse har det med udgangspunkt i den såkaldte Nittedalsag⁸ været drøftet, om hovedreglen burde modificeres i tilfælde, hvor det drejer sig om aftaler mellem personer, der ikke er vant til internationale handelsforhold.

5. Jfr. Lando, Kontraktstatuttet, 3. udg. 280 og i Festskrift til Knut Rodhe, 1976.311, også i International Encyclopedia of Comparative Law III.119, og Svénné Schmidt, International Formueret 189 note 128. Jfr. også Philip UfR 1993 B 184 og UfR 1992.920 SH.

6. Plender, The European Contracts Convention 162-63 omtaler nogle tyske domme om emnet.

7. Jfr. Philip DIPP 300, og UfR 1982.227 Ø, se i øvrigt Lando, Kontraktstatuttet 3. udg. 237.

8. Jfr. Philip DIPP 301.

3. del. Romkonventionen

Dette synspunkt har fundet tilslutning i reglen i art. 8, stk. 2. Den bestemmer, at en part under visse omstændigheder kan påberåbe sig loven i sit hjemland, uanset at den ikke er kontraktstatut for aftalen, for at godtgøre, at han ikke har givet sit samtykke til aftalen. Det gælder, hvis det af omstændighederne fremgår, at det ikke ville være rimeligt at bestemme virkningerne af hans adfærd efter kontraktstatuttet.

Anvendt på Nittedalsagen betyder reglen, at den amerikanske sælger af en fast ejendom i Norge ikke uden videre er bundet ved aftalen, fordi norsk ret som *lex situs* fører til det. Det må undersøges, om det efter omstændighederne vil være rimeligt at anvende amerikansk ret på dette spørgsmål, således som også den norske højesterets mindretal antog.⁹

b) Gyldighed med hensyn til form¹⁰

Art. 9, stk. 1-4 indeholder almindelige regler om aftalers og viljeserklæringers form. Stk. 5 indeholder en særlig regel om forbrugeraftaler og stk. 6 en regel om aftaler vedrørende fast ejendom. Samtlige regler i art. 9 gælder ligesom art. 8 ikke blot for selve den materielle aftale, men også for den i forbindelse hermed stående lovvalgsaftale, jfr. dog her også art. 3, stk. 2.

1. Aftaler *inter praesentes*

En aftale mellem personer, der begge (alle) befinder sig i samme land er gyldig i formel henseende, hvis den er gyldig enten efter formreglerne i kontraktstatuttet eller efter formreglerne i det land, hvor den indgås. Det er altså tilstrækkeligt, at aftalen er gyldig efter en af disse love, selvom den skulle være ugyldig efter den anden. Dette stemmer med hidtidig ret. Reglen *locus regit actum* har også hidtil været opfattet som et alternativ til anvendelsen af *lex causae*.

2. Aftaler *inter absentes*

Indgås aftalen mellem personer, der befinder sig i forskellige lande, er aftalen gyldig i formel henseende, hvis den er gyldig enten efter kontraktstatuttet eller efter formreglerne i et af de lande, hvor der befinder sig en part. Ved at acceptere at blot formreglerne i et af disse lande er opfyldt, er aftalen gyldig, har man undgået at måtte tage stilling til, i hvilket land en aftale mellem personer i forskellige lande må anses for at være indgået. Det synes også rimeligt at søge at sikre kontraktens gyldighed i videst muligt omfang gennem en liberal indstilling til den på formen anvendelige lov.

9. Jfr. UfR 1992.253 HKK.

10. Jfr. Philip DIPP 299, Lando, Kontraktstatuttet 3. udg. 217.

XXIII 5. Aftaler om fast ejendom

I begge de under 1 og 2 nævnte tilfælde kan det tænkes, at aftalen er indgået under brug af repræsentanter. Spørgsmålet om, hvor en part befinder sig, og om aftalen altså skal henføres til den under 1 eller 2 omtalte regel, beror på, hvor parternes repræsentant befinder sig. Selvom hovedmændene er i hvert sit land, behandles sagen således efter reglen om aftaler inter præsentes, hvis repræsentanten for den ene befinder sig i samme land som den anden hovedmand eller dennes repræsentant og indgår aftalen der.

3. Ensidige viljeserklæringer

Stk. 4 indeholder en regel om formkrav med hensyn til viljeserklæringer vedrørende en eksisterende eller påtænkt aftale. De sidstnævnte er især tilbud og accept. De første kan f.eks. være en opsigelse. Også her er det overholdelsen enten af kontraktstatutet eller af loven i det land, hvor erklæringen er afgivet, der er afgørende.

4. Forbrugeraftaler

Ingen af de her nævnte regler finder anvendelse på de forbrugeraftaler, som omfattes af reglerne i art. 5, jfr. ovf. XXII.B. I disse tilfælde gælder under alle omstændigheder formreglerne i loven i det land, hvor forbrugeren har sin bopæl. Forbrugersens hjemlandslov gælder altså her ikke blot som beskyttelsesregel i tilfælde, hvor parterne har foretaget et lovvalg, men i alle tilfælde. Parternes lovvalg er uden betydning med hensyn til formregler.

5. Aftaler om fast ejendom

Reglerne i art. 9, stk. 1-4, d.v.s. de ovf. under 1-3 omtalte, finder i princippet også anvendelse på aftaler om fast ejendom. Art. 9, stk. 6 sætter imidlertid visse begrænsninger herfor. Bestemmelsens anvendelsesområde er det samme som for bestemmelsen om den særlige formodningsregel ved det objektive lovvalg vedrørende sådanne aftaler i art. 4, stk. 3, jfr. ovf. XXI.B.b).

Hvis der i *lex situs* findes formkrav af en sådan art, at de er ufravigelige både uanset hvilket lands lov, der skal anvendes på aftalen, altså at de er internationalt præceptive, og uanset hvor aftalen er indgået, så skal disse formkrav anvendes på aftalen. De to betingelser er kumulative. Disse regler er til dels af samme karakter som beskyttelsesreglerne i art. 5 og 6. Der stilles imidlertid i art. 9, stk. 6 det yderligere krav, ud over hvad art. 5 og 6 kræver, at de pågældende regler skal anvendes også uanset indgåelsesstedet. Jfr. i øvrigt ndf. XXIV.

3. del. Romkonventionen

c) *Handleevne*¹¹

I mange lande, herunder de skandinaviske, hører handleevnen ikke under kontraktstatuttet, men under personalstatuttet, her i landet altså domicilloven. I USA og formentlig i England derimod hører handleevnen under kontraktstatuttet. Som nævnt ovf. XIX.D falder handleevnen iflg. art. 1, stk. 2 a principielt helt uden for konventionen. Her gælder altså hvert lands egen internationale privatret. Art. 11 indeholder imidlertid en regel om lovvalget med hensyn til handleevnen i en bestemt situation, som man uanset den principielle hovedregel har følt behov for at regulere i konventionen.

Det drejer sig om tilfælde, hvor en aftale er indgået mellem personer, der fysisk befinder sig i samme land, og hvor en af disse er umyndig ifølge den på hans handleevne anvendelige lov, mens han ifølge loven i det land, hvor aftalen er indgået, ville være myndig. I sådanne tilfælde bestemmer art. 11, at den pågældende kun kan påberåbe sig sin manglende handleevne, hvis den anden part ved aftalens indgåelse var i ond tro med hensyn til den manglende handleevne, altså kendte eller burde have kendt den.

Reglen tager typisk sigte på detailhandlen, selvom den ikke er begrænset dertil. Hvis en person fra et land med en højere myndighedsalder kommer til et med en lavere og foretager visse indkøb der, skal sælgeren normalt ikke være forpligtet til at foretage undersøgelser over myndighedsalderen i udlandet, men kan, hvis han er i god tro, henholde sig til sit eget lands regler. Hvilke krav der kan stilles til god tro vil bero på kontraktens art og betydning og omstændighederne i øvrigt. Bevisbyrden for, at der ikke foreligger god tro, ligger hos den, der påberåber sig sin manglende handleevne.

Det vil ses, at reglen ikke opstiller en selvstændig regel om handleevnen, men lader den, der gælder i henhold til almindelige lovvalgsregler i de enkelte lande, gælde fortsat, idet den blot foretager en begrænsning i dens virkninger. Reglens betydning afhænger altså af, hvad forums lovvalgsregel om handleevnen i øvrigt foreskriver. Hvis handleevnen ifølge forums lovvalgsregler i forvejen afgøres efter kontraktstatuttet, som ifølge art. 4 ofte vil være sælgers lov, vil reglen kun have ringe selvstændig betydning. Fører den almindelige lovvalgsregel derimod til anvendelse af domicilloven eller den nationale lov, vil reglen kunne få væsentlig betydning.

I dansk ret antages en tilsvarende regel allerede at gælde med hensyn til kontrakter, indgået her i landet af personer, bosat i udlandet, derimod ikke omvendt. Art. 11 gælder derimod begge veje. Sagsøges en umyndig, dansk domicileret person her i landet til opfyldelse af en kontrakt, indgået i udlandet,

11. Jfr. Philip DIPP 178 f og 299, Lando, Kontraktstatuttet 3. udg. 209 ff.

XXIII D. Overdragelse af fordringer

og er betingelserne i art. 11 for, at han skal være bundet, opfyldt, må der efter reglen ses bort fra hans umyndighed efter dansk ret.

Reglen gælder manglende handleevne, uanset om den skyldes mindreårighed eller umyndiggørelse.

I veksels- og checksager¹² viger art. 11, i det omfang konventionen overhovedet ifølge art. 1, stk. 2 c) finder anvendelse på disse sager, ifølge art. 21 for veksellovens § 79 og checklovens § 58, der er baseret på konventioner af 1930 og 31. Selvom princippet i disse love er det samme som i art. 11, afviger reglerne i visse henseender, især ved ikke at stille krav om god tro.

Art. 11 viger ligeledes for bestemmelsen i art. 17 i den nordiske ægteskabskonvention. Den finder anvendelse på statsborgere i de nordiske lande og indeholder ingen til art. 11 svarende regel.¹³

D. Overdragelse af fordringer¹⁴

Art. 12 handler dels om forholdet mellem overdrageren og erhververen af en fordring, dels om forholdet til skyldneren.

Art. 12, stk. 1 fastslår, hvad der også ville gælde uden denne bestemmelse, at det er konventionens almindelige lovvalgsregler, der regulerer, hvilket lands lov der skal finde anvendelse på en aftale om overdragelse af en fordring mellem overdrageren og erhververen af fordringen. Reglerne herom skal altså findes i art. 3 og 4. Denne lov behøver ikke at være den samme som den, der regulerer forholdet mellem overdrageren af fordringen og debitor i henhold til den overdragne fordring. Aftalen mellem overdrager og erhverver skal bedømmes uafhængigt af det oprindelige skyldforhold. Omvendt påvirker overdragelsen ikke lovvalget vedrørende den overdragne fordring. Det må erindres, at negotiabilitetsreglerne falder uden for konventionens område. jfr. art. 1, stk. 2 c og ovf. XIX.D.

Art. 12, stk. 2 regulerer lovvalget med hensyn til virkningerne af overdragelsen i forhold til skyldneren. Det drejer sig om sådanne spørgsmål som, om fordringen overhovedet er overdragelig, forholdet mellem erhververen og skyldneren, betingelserne for, at overdragelsen kan gøres gældende imod skyldneren, og for at skyldneren bliver frigjort.

Med hensyn til disse spørgsmål er reglen, at den lov, der finder anvendelse på den overdragne fordring i forholdet mellem overdrager og debitor, også finder anvendelse på disse spørgsmål. Synspunktet er, at skyldneren ikke skal udsættes for en ændring i sin retsstilling, fordi fordringen overdrages.

12. Jfr. Philip DIPP 339.

13. Jfr. herom Philip DIPP 189.

14. Jfr. von Bar i Rabels Z 1989.462.

3. del. Romkonventionen

Reglen må antages at finde anvendelse, uanset om den overdragne fordring hviler på aftale eller ikke. Ganske vist finder konventionen kun anvendelse på kontraktlige forpligtelser. Det afgørende i denne henseende synes dog at måtte være, at der foreligger en overdragelse ved aftale af en fordring. De konsekvenser, dette har, er reguleret af art. 12, stk. 2 uanset det underliggende forholds karakter.

E. Subrogation¹⁵

Bestemmelsen i art. 13 handler om lovvalget med hensyn til retten for tredjemand, der har indfriet en anden persons forpligtelse, til at indtræde i kreditors rettigheder overfor debitor, altså dels i selve kravet og dels i eventuelle sikkerheder for kravet. Tredjemand kan have indfriet kravet, f.eks. som følge af en kaution, forsikring, garanti eller lignende eller i egenskab af solidarisk skyldner sammen med debitor.

Bestemmelsen finder kun anvendelse, hvor hovedkravet, der er blevet indfriet af tredjemand, hviler på aftale. Er hovedkravet et erstatningskrav uden for kontrakt, som f.eks. er blevet betalt af kreditors, skadelidtes, forsikrings-selskab eller af en solidarisk medansvarlig person, falder tilfældet uden for bestemmelsens område. Det kan dog ikke udelukkes, at den kan anvendes analogt i et vist omfang.

Bestemmelsen finder endvidere udtrykkelig kun anvendelse, hvis tredjemand er forpligtet til at indfri, enten kontraktligt eller ifølge loven, ikke hvor han gør det frivilligt. Frivillig betaling må nærmest sidestilles med overdragelse af fordringen og derfor behandles efter art. 12.¹⁶

Den indtrædende tredjemand kan naturligvis ikke få en bedre ret end den oprindelige kreditor. Selve skyldforholdet, herunder sikkerhedsrettighederne, er derfor fortsat underkastet den lov, som fandt anvendelse på aftalen mellem hovedkravets oprindelige kreditor og debitor, respektive på sikkerhedsstillelsen.

Ifølge art. 12 blev den lov, som var gældende for den overdragne fordring, også anset for den rigtige til at afgøre spørgsmålet om fordringens overdragelighed. Dette spørgsmål er nært beslægtet med spørgsmålet om og i hvilket omfang, den indfriende tredjemand indtræder i kreditors rettigheder. Ikke desto mindre har man fundet det rigtigst at lade dette spørgsmål afgøre efter en

15. Jfr. von Bar i Rabels Z 1989.462.

16. Anderledes Giuliano-Lagarde s. 24, der antager, at art. 13 også finder anvendelse i dette tilfælde. Da tilfældet hverken er omfattet af art. 12 eller 13, må hvert land kunne anvende analogien af den bestemmelse, det foretrækker. Smlgn. også Gaudemet-Tallon i Revue trimestrielle de droit européen 1981.276.

anden lov end den, som finder anvendelse på hovedkravet. Ifølge art. 13 afgøres retten til subrogation efter den lov, som finder anvendelse på tredjemands forpligtelse til at betale kreditor hans krav ifølge hovedkravet. Dette er naturligt, netop fordi det drejer sig om en forpligtelse til at indfri. Drejer det sig om en kaution, er det altså den lov, der finder anvendelse på kautionsforpligtelsen, som afgør subrogationens tilladelighed og omfang, jfr. ovf. XXI.B-a).

Ofte vil det være den samme lov, som skal anvendes på hovedkravet og subrogationen. Hvis en solidarisk skyldner indfrier hovedkravet, vil således hans forpligtelse til at indfri, når det som her drejer sig om kontraktlige forpligtelser, normalt hvile på samme aftale som hovedkravet.

Der er naturligvis ikke noget i vejen for, at der – foruden aftalen om hovedkravet og aftalen om tredjemands forpligtelse over for hovedkravets kreditor til at indfri hovedkravet – også kan foreligge en aftale mellem tredjemand og hovedkravets debitor om reguleringen af deres mellemværende. En sådan aftale vil naturligvis være underkastet sin egen lov valgt i overensstemmelse med reglerne i art. 3 og 4. Hvis der mellem denne lov og den på subrogationen anvendelige lov findes forskelle, må disse løses efter sædvanlige fortolkningsregler på samme måde som forskelle mellem den på subrogationen anvendelige lov og selve aftalen mellem debitor og tredjemand. Sådanne problemer vil lige så vel kunne opstå, selvom retsforholdene mellem alle 3 parter i deres helhed er underkastet samme lov.

F. Visse bevisspørgsmål

a. Bevisbyrde

I almindelighed finder lex fori anvendelse på procesretlige spørgsmål. Det gælder også spørgsmål vedrørende bevisførelse og almindelige regler om bevisbedømmelse og bevisbyrde. Sådanne spørgsmål falder i det hele uden for konventionen, jfr. art. 1, stk. 2 h).

Det er imidlertid ikke usædvanligt at opstille særlige bevisbyrderegler som led i reguleringen af et bestemt retsområde. Man kan som eksempel nævne særlige regler om omvendt bevisbyrde som led i regler, der tilsigter at yde en bestemt persongruppe en bedre retsbeskyttelse. Sådanne regler er i virkeligheden ikke af processuel, men af materialretlig karakter. De vedrører ikke domstolenes almindelige virksomhed, men den materielle regulering af en bestemt type retsforhold.

Dette synspunkt finder udtryk i art. 14, hvorefter lovsformodnings- og bevisbyrderegler i det lands lov, der ifølge konventionens lovvalgsregler skal anvendes på en kontrakt, er omfattet af lovvalget og altså skal anvendes ved bedømmelsen af en sag mellem kontraktens parter.

3. del. Romkonventionen

b. Bevismidler

Uanset at bevisspørgsmål i almindelighed er holdt uden for konventionen, har man endvidere ønsket at regulere et enkelt bevisproblem, nemlig hvilke bevismidler der kan anvendes for at føre bevis for en aftale eller viljeserklæring. Princippet er, at ethvert bevismiddel kan anvendes, som anerkendes i *lex fori* eller i en af de love, der ifølge art. 9 kan anvendes på kontraktens form. Det er i sidstnævnte henseende en forudsætning, at aftalen er gyldig med hensyn til formen ifølge den pågældende lov. Hvis det ikke er tilfældet, kan bevismidler, der kun kendes i denne lov, men ikke i en af de andre i art. 9 nævnte love, altså ikke anvendes.

Med bevismidler tænker man f.eks. på parts- og vidneforklaring, edsafklæggelse, eksperterklæringer, etc. Hvis *lex fori* tillader bevis for en aftale ført ved vidneforklaring, mens en eller flere af de i art. 9 omtalte love kræver skriftlighed, kan bevis altså føres ved vidneforklaring. Dette ændrer dog naturligvis ikke ved, at de formkrav, f.eks. skriftlighed, der stilles efter den ifølge art. 9 anvendelige lov, skal være opfyldt, for at der skal foreligge en i formen gyldig aftale.

For at et bevismiddel kan anvendes, er det dog en forudsætning, at det efter den pågældende domstols retsplejeregler er muligt at gennemføre anvendelsen af dette bevismiddel. Et udtrykkeligt forbud i en lov herimod eller praktiske forhold, der gør anvendelsen af bevismidlet umulig, kan altså føre til dets afvisning, derimod næppe blot den omstændighed, at det er ukendt i det pågældende land. Selvom edsafklæggelse ikke længere anvendes i Danmark, må det formentlig alligevel kunne anvendes, hvis det er kendt i den ifølge art. 14 anvendelige lov. Betydningen deraf må imidlertid bedømmes efter danske procesretlige regler, altså især princippet om bevisbedømmelsens frihed.

G. Offentligretlige regler¹⁷

I ældre tid antoges det uden videre, at regler af offentligretlig karakter faldt uden for den internationale privatrets område. Lovvalgsreglerne var således uden betydning for anvendelsen af offentligretlige regler. Offentligretlige regler i *lex fori* fandt uden videre anvendelse, uanset om fremmed ret skulle anvendes. Og fremmede offentligretlige regler kunne uanset lovvalget ikke finde anvendelse.

I de senere år er disse synspunkter blevet modificeret. Det er stadig således, at offentligretlige regler i *lex fori* anvendes uanset lovvalgsreglerne, når de

17. Jfr. Philip DIPP 72, og i P.M. North (ed) *Contract Conflicts* 1982.81, D.C. Jackson sm.st. 59 og Löwenfeld i *Recueil des Cours* 1979 vol. 163.311.

XXIII G. Offentligretlige regler

ifølge deres eget indhold skal anvendes. Derimod er man ikke længere så afvisende over for anvendelsen af fremmed offentlig ret.

I Skandinavien er opfattelsen vel den, at spørgsmålet om anvendelsen af fremmede offentligretlige regler må bero på en bedømmelse i det enkelte tilfælde eller i visse typetilfælde, og at der ikke kan gives carte blanche for anvendelsen af fremmede offentligretlige regler. I visse andre lande synes opfattelsen i højere grad at være på gлед.

I England er således flere forfattere af den opfattelse, at valutarestriktioner i den på kontrakten anvendelige fremmede lovgivning også finder anvendelse ved de engelske domstole, altså er omfattet af kontraktstatuttet. Dette kan ikke antages at være tilfældet i Danmark, medmindre i det konkrete tilfælde art. VIII 2 b i traktaten om den internationale valutafond, der dog ikke er gennemført som intern dansk ret, skulle føre dertil. En valutarestriktion i fremmed ret, der f.eks. forhindrer en betaling i henhold til kontrakten, kan, bortset fra hvad art. VIII 2 b fører til, højst tages i betragtning som en omstændighed af samme art som andre betalingshindringer, hvis betydning må bedømmes efter de privatretlige regler i *lex causae*.

Selvom en accept af at anvende fremmede offentligretlige retsregler i *lex causae*, der indvirker på privatretlige retsforhold, altid vil være under forbehold af ordre public-reglen, er det dog et spørgsmål, om det ikke er en fordel at bevare en mere restriktiv holdning til anvendelsen af fremmed offentlig ret. Dels vil ordre public-reglens anvendelse i nogle tilfælde kunne give anledning til politiske betænkeligheder, dels kan der være fuldt acceptable offentligretlige regler, som egner sig dårligt til anvendelse ved fremmede domstole. Dette udelukker naturligvis ikke en større åbenhed end hidtil over for anvendelse af fremmede offentligretlige regler i *lex causae*, f.eks. valutaregler.

I denne forbindelse er den schweiziske lov om international privatret af 1987 af interesse. Det hedder her i art. 13, stk. 3, at »en fremmed retsregels offentligretlige karakter forhindrer ikke i sig selv dens anvendelse«. Det synes herved overladt til domstolene at afgøre, i hvilket omfang fremmede offentligretlige regler skal bringes i anvendelse.

Det principielle standpunkt må være, at konventionens lovvalgsregler alene bestemmer, hvilket lands privatretlige regler der skal finde anvendelse på en aftale. Spørgsmålet om anvendelse af fremmed offentlig ret falder således principielt helt uden for konventionen og dermed også uden for kontraktstatuttet. Som vi imidlertid skal se ndf. XXIV i forbindelse med art. 7, gælder dette ikke uden visse modifikationer.

XXIV. Præceptive regler¹

A. Begreb

Konventionen anvender begrebet »ufravigelige regler« flere steder. Det er tilfældet i art. 3, stk. 3, art. 5, 6 og 7 og art. 9, stk. 6. Art. 3, stk. 3 definerer begrebet på den måde, som det er sædvanligt at bruge det på i dansk ret, nemlig regler, der ikke kan fraviges ved aftale.

Skønt konventionen ikke anvender begrebet andre steder end de nævnte, betyder det ikke, at begrebet er uden betydning i konventionen i øvrigt. Bortset fra art. 7 omtales præceptive regler i de nævnte artikler med det formål at begrænse den sædvanlige virkning af visse af konventionens lovvalgsregler. Som hovedregel har lovvalget virkning også i relation til præceptive regler i den eller de lovgivninger, der tilsidesættes ved lovvalget. Trods deres præceptivitet erstattes de af den fremmede valgte lov. De nævnte bestemmelser gør på forskellig måde undtagelser herfra. Modsætningsvis må det antages, at hovedreglen gælder uden for disse bestemmelses anvendelsesområde.

De enkelte artikler, der indeholder særbestemmelser om ufravigelige regler, er bortset fra art. 7 omtalt i forbindelse med gennemgangen af det emne, som de vedrører. Her skal gøres nogle almindelige bemærkninger om dem alle som indledning til omtalen af art. 7.

Formålet med reglerne er forskelligt. I art. 3, stk. 3 og art. 5 og 6 har reglerne om de ufravigelige regler til formål at begrænse parternes frie lovvalg i visse tilfælde. Parterne kan i det i disse bestemmelser anførte omfang ikke ved deres lovvalg opnå noget, de ikke kunne opnå inden for rammerne af den lovgivning, som tilsidesættes ved lovvalget. Parternes lovvalg får alene materialretlig karakter. I art. 9, stk. 6 har reglen til formål i et vist omfang at erstatte den ellers anvendelige lov med de ufravigelige regler i *lex situs*, uanset om den ellers anvendelige lov er valgt af parterne eller er resultatet af et objektivt lovvalg. Art. 7 har til formål at tillade anvendelse i visse tilfælde af en anden lov end *lex causae* ifølge konventionens regler, nemlig enten *lex fori* (stk. 2) eller et tredjelands lov (stk. 1).

1. Jfr. Philip i Festskrift Kurt Lipstein 241 og i P.M. North (ed) *Contract Conflicts* 1982.81, D.C. Jackson sm.st. 59, Hartley i *European Law Review* 1979.236, Lando, *Kontraktstatuttet* 3. udg. 56, K. Schurig i *Rabels Z* 1990.217.

Ikke blot er reglernes formål forskelligt. Det fremgår også klart af deres formulering, at de bruger begrebet »ufravigelige regler« i forskellige forbindelser og henviser til forskellige typer af præceptive regler. Art. 3, stk. 3 og art. 5 og 6 taler om ufravigelige regler i almindelighed, hvorimod art. 7 og art. 9, stk. 6 på forskellig måde kvalificerer de præceptive regler, som de omtaler.

Art. 7 taler kun om sådanne ufravigelige regler, som ifølge det lands ret, som de tilhører, skal anvendes, uanset hvilket lands lov der i øvrigt skal anvendes på aftalen. Det er således en mere begrænset gruppe af ufravigelige regler, der omtales i art. 7 end i art. 3, stk. 3 og art. 5 og 6. Man kan kalde de regler, der omtales i art. 7, for internationalt præceptive eller præceptive af 2. grad, idet de aldrig viger for et lovvalg, i modsætning til de ufravigelige regler, der omtales i de tre førnævnte regler, der normalt viger for lovvalgsreglerne, blot ikke i de i de tre regler omtalte tilfælde. De kaldes ofte også for umiddelbart anvendelige regler.

Endelig er der de i art. 9, stk. 6 omtalte præceptive regler, som er en endnu mere begrænset gruppe, idet det kun drejer sig om regler, som ifølge den lovgivning, som de tilhører, finder anvendelse uanset lovvalgsreglerne, og uanset hvor kontrakten er indgået. Man kunne tale om præceptivitet af tredje grad.

Det følger af reglernes forskellige formål og anvendelsesområde, at reglerne ikke udelukker hinanden. Man kan især forestille sig art. 7 anvendt samtidig med en af de øvrige regler.

Kvalifikationen af regler som præceptive og som henhørende til den ene eller den anden af de tre grupper af præceptive regler, beror på loven i det land, til hvis ret reglerne hører. Om en regel er præceptiv eller internationalt præceptiv beror på de regler om dens anvendelsesområde, der udtrykkeligt eller forudsætningsvist er knyttet til den, og ikke på lovvalgsreglerne.

Selve definitionen af begrebet »ufravigelig« beror derimod på en fortolkning af konventionen. Som nævnt indeholder art. 3, stk. 3 en definition gående ud på, at en ufravigelig regel er en regel, som parterne ikke kan fravige ved deres aftale.

Dette er vel en nødvendig, men ved art. 7 og art. 9, stk. 6 ikke en tilstrækkelig betingelse. Her er det afgørende, om reglen endvidere ifølge den lovgivning, som den er en del af, skal anvendes, uanset om den samme lovgivning eller for den sags skyld noget andet lands lovvalgsregler fører til anvendelse af et andet lands lovgivning på det pågældende retsforhold. Dette gælder, uanset om dette lovvalg er foretaget af parterne selv eller i mangel af aftale mellem parterne følger af objektive lovvalgsregler.

Virkningen af, at parterne gennem deres lovvalg har søgt at tilsidesætte en præceptiv regel, er den også i dansk ret sædvanlige, at reglen alligevel finder

3. del. Romkonventionen

anvendelse, men ikke at aftalen i øvrigt bliver ugyldig, jfr. også UNCITRAL Arbitration Rules art. 1, stk. 2: »..... where any of these Rules is in conflict with a provision of the law applicable to the arbitration from which the parties cannot derogate, that provision shall prevail«.

Det er i forbindelse med omtalen af bestemmelserne i art. 3, stk. 3, art. 5 og 6 ovf. XX.B.d) og XXII.B og C beskrevet, at parternes lovvalg i henhold til disse regler under alle omstændigheder har virkning, men at den ufravigelige regel finder anvendelse sammen med den i øvrigt valgte lov. Det er ligeledes dér beskrevet, hvorledes der forholdes i tilfælde, hvor den valgte lov og den ufravigelige lov er uforenelige.

I art. 7 er det overladt til dommeren at løse konfliktsituationer, og i art. 9, stk. 6 går den ufravigelige regel uden videre forud for den ellers anvendelige lov.

B. Særlig om art. 7²

Art. 7 gør det på forskellig måde muligt at undgå anvendelse af konventionens regler til fordel for andre retssystemer end det, hvis anvendelse ville følge af konventionen. Det gælder såvel til fordel for lex fori som for tredjelandes ret. Konventionens regler er i forvejen fleksible, baseret som de er på partsautonomien og princippet om den nærmeste tilknytning. Art. 7 føjer en yderligere brik til dette billede af fleksibilitet, men forøger naturligvis derved også den retssikkerhed, som fleksibiliteten indebærer. Dette er muligvis et nødvendigt resultat af at opstille så generelle regler som dem, der findes i konventionen, men understreger på samme tid de ulemper, der kan være ved at give sådanne generelle regler snarere end at lovgive for enkelte kontraktsarter.

Art. 7 gør det ikke blot muligt at fravige konventionens regler om, hvilken objektiv tilknytning der er afgørende for lovvalget, men også at tilsidesætte et af parterne foretaget lovvalg. Den gør det også muligt at foretage en videregående opdeling, depeçage, end der følger af art. 3, stk. 1 og art 4, stk. 1, og også i øvrigt at fravige konventionens bestemmelser.

Art. 7 angår som nævnt under A anvendelsen af internationalt præceptive regler, altså regler, der ikke kan fraviges af parterne gennem deres aftale, og som ifølge deres eget indhold skal anvendes uden hensyn til, hvilket lands ret der i øvrigt skal anvendes på aftalen.

Dansk lovgivning indeholder eksempler på sådanne regler i sølovens §§ 200 og 243 a (ny §§ 430 og 182) og i handelsagentlovens § 1, stk. 2, jfr. ovf. XXII.D.1. Se også ovf. XXII.B.f) om EU-direktivet om urimelige kontraktvilkår art. 6, stk. 2.

2. Jfr. B. von Hoffmann i IPRax 1989.261, J.C. Schultz i Rabels Z 1983.267.

Sølovens § 200 (ny § 430) bestemmer, at visse af dens regler om passagerbefordring i nærmere angivne tilfælde ikke kan fraviges til skade for passageren og tilføjer: »Dette gælder, uanset om befordringen i øvrigt er undergivet fremmed ret.« § 243 a (ny § 182) fastslår, at reglerne i søloven om rederansvarets begrænsning finder anvendelse i alle tilfælde, altså at anvendelse af fremmed ret er udelukket.

Ved afgørelsen af, om en regel i dansk ret, der ikke selv udtrykkelig angiver sig som internationalt præceptiv, er internationalt præceptiv, må der foretages en fortolkning af de til reglen knyttede betingelser vedrørende dens anvendelse. Selvom reglen indeholder bestemmelser om sit anvendelsesområde, kan disse meget vel og vil oftest være underordnet lovvalgsreglerne, således at reglen kun finder anvendelse, når for det første det retssystem, til hvilket den henhører, finder anvendelse, og for det andet betingelserne for dens anvendelse er til stede.

Som eksempel kan nævnes den internationale købelov (CISG). Ifølge dens art. 1 finder den anvendelse, hvis parterne har deres forretningssteder i forskellige lande. Det er imidlertid en yderligere forudsætning for dens anvendelse, at disse lande begge er deltagere i konventionen, eller at forums lovvalgsregler fører til anvendelse af loven i en kontraherende stat. I sidstnævnte tilfælde er lovvalgsreglerne altså overordnede i forhold til reglerne om konventionens anvendelsesområde. Den er i øvrigt kun undtagelsesvis præceptiv.

Art. 7 finder kun anvendelse, hvor og i det omfang reglerne om lovens anvendelsesområde er overordnede i forhold til lovvalgsreglerne og tilsidesætter disse.

Sølovens § 200 (ny § 430) indeholder således visse geografiske kriterier for sit anvendelsesområde. Hvor disse ikke er opfyldt, er der fortsat plads for et lovvalg. For så vidt kunne man tale om en ufuldstændig ensidet kollisionsnorm. Den åbner plads for anvendelse i andre tilfælde end de i reglen omtalte dels af dansk ret og dels af fremmed ret. Art. 7 finder kun anvendelse på § 200 (ny § 430) i det omfang, denne ubetinget kræver dansk ret anvendt. I modsætning hertil står § 243 a (ny § 182), der kræver dansk rets anvendelse i alle tilfælde.

Ved anvendelsen af art. 7 forudsættes det, at der har fundet et lovvalg sted i overensstemmelse med konventionens øvrige regler. Art. 7 gør det da muligt at anvende internationalt præceptive regler fra en anden lovgivning end *lex causae*. Det kan være ufravigelige regler i et tredjelandets ret (stk. 1) eller i *lex fori* (stk. 2). Principielt omfatter stk. 1 også *lex fori*, men det er uden betydning, da betingelserne for at anvende en anden lovgivning i stk. 1 er strengere end betingelserne for at anvende *lex fori* i stk. 2.

3. del. Romkonventionen

En til art. 7 svarende bestemmelse findes i 2. skadesforsikringsdirektiv art. 7, stk. 2.

C. Anvendelse af tredjelandets ret (stk. 1)

Betingelsen for ved siden af *lex causae* at anvende et tredjelandets ret er, foruden at de retsregler, der anvendes ifølge det pågældende lands ret, skal være internationalt præceptive, at forholdet har en nær tilknytning til dette land. Heri ligger andet og mere end, at der blot er en tilknytning eller endog en væsentlig tilknytning. Udviklingen under udarbejdelsen af bestemmelsen gik fra »any connection« over »significant« til »close«, »nær«.

I tilfælde, hvor parterne selv har valgt den anvendelige lov, og da har valgt en anden end den, som konventionens objektive lovvalgsregler ville føre til, vil denne sidste lov, som jo ifølge art. 4 er den, forholdet har sin nærmeste tilknytning til, utvivlsomt opfylde betingelserne for at finde anvendelse i kraft af art. 7 ved siden af den af parterne valgte. Det kan imidlertid ikke forlanges, at der skal være den nærmeste tilknytning til den pågældende lov, for at art. 7 skal finde anvendelse. Også hvor den lov, til hvilken forholdet har sin nærmeste tilknytning, finder anvendelse, er der mulighed for at anvende en anden lov i kraft af art. 7. Et praktisk tilfælde er den situation, hvor den ene parts lov finder anvendelse, fordi han skal yde den for kontrakten karakteristiske ydelse, men der i den anden parts lov findes internationalt præceptive regler.

Et eksempel på anvendelsen af art. 7 er det tilfælde, hvor parterne i et mellemmandsforhold har valgt loven på principalens forretningssted, mens loven på mellemmandens forretningssted f.eks. indeholder internationalt præceptive regler om erstatning til mellemmanden for tab af kundekreds ved opsigelse. Her vil domstolene på mellemmandens forretningssted i kraft af art. 7, stk. 2 kunne anvende disse regler, som tilhører *lex fori*. Domstolene på principalens forretningssted eller i et tredjeland vil kunne anvende dem i kraft af art. 7, stk. 1, jfr. også Haager-mellemmandskonventionen art. 16.

Umiddelbart synes art. 7, stk. 1 at kunne kritiseres for at kunne føre til brud på den retsenhed, som konventionen tilsigter at føre til. Eksemplet viser imidlertid, at art. 7, stk. 1 er velegnet til at genoprette retsenhed i tilfælde, hvor stk. 2 ville føre til et brud på den.³

Reglen er inspireret af en hollandsk højesteretsdom i den såkaldte *Alnatisag*.⁴ Parterne havde i et konnossement aftalt anvendelse af hollandsk ret. En

3. Jfr. W-H. Roth i *Rabels Z* 1991.664 om bestemmelsens betydning i det indre marked.

4. Jfr. *Revue critique* 1967.522, jfr. endvidere *Journal Clunet* 1969.1010, van Rooij i *Revue critique* 1980.68 og Schultsz i *Journal Clunet* 1978.340 og *Rabels Z* 1983.267.

XXIV C. Anvendelse af tredjelandets ret

af parterne påberåbte sig anvendelse af den belgiske udgave af Haag-regelkonventionen. Den hollandske domstol anvendte hollandsk ret, som parterne havde aftalt, men udtalte som et obiter dictum, at der kunne forekomme tilfælde, hvor en fremmed stat tillagde regler i sin ret så stor betydning, at de burde anvendes uanset lovvalgsreglernes indhold.

Af nogle er dommen blevet fortolket mere restriktivt, end hvad der svarer til art. 7, stk. 1, nemlig alene som en begrænsning af partsautonomien, jfr. også Benelux-konventionen 1969, art. 13, stk. 2.

Art. 7, stk. 1 er fakultativ. Den giver dommeren en skønsmæssig beføjelse til at anvende et tredjelandets ret under visse betingelser, men forpligter ham ikke dertil. Det er naturligt, da der er tale om en regel med det formål at introducere en vis fleksibilitet i konventionen. Den ville i øvrigt følge allerede af vagheden af betingelserne for at anvende tredjelandets ret.

De kriterier, som dommeren skal lægge vægt på, er, foruden den nære tilknytning til tredjeland, de pågældende reglers art og formål og følgerne af deres anvendelse eller ikke-anvendelse.

I eksemplet med mellemmanden er det allerede påvist, hvorledes det sidst nævnte kriterium kan anvendes. Følgen af ikke-anvendelse af mellemmandens lov i principalens hjemland var den, at sagen ville blive anderledes pådømt, end hvis den var kommet for domstolene i mellemmandens hjemland.

En anden situation, hvor disse kriterier spiller en rolle, er, hvor der er nær tilknytning til flere tredjelande med internationalt præceptive regler. Hvis disse regler er modstridende, må dommeren foretage et valg eller evt. undlade at anvende nogen af dem.

Den diskretionære karakter af reglen og kriterierne for dens anvendelse gør det også muligt at undlade at anvende et tredjelandets regler, hvor disse vel ikke strider imod ordre public, men dog er af en sådan art eller har et sådant formål, at man nødtigt vil anvende dem.

Mens konventionen som omtalt ovf. XXIII.G i øvrigt kun har med valget af privatretlige regler i lex fori og i fremmed ret at gøre, fremgår det af art. 7's tilblivelseshistorie, at det har været hensigten også at give dommeren beføjelse til at anvende offentligretlige regler i et tredjeland. I så henseende betegner den en udvidelse i forhold til hidtil gældende ret i Danmark og de fleste andre lande.

Der kan siges at være noget ulogisk i, at konventionen ikke indeholder hjemmel til at anvende offentligretlige regler i lex causae, når den tillader anvendelse af tredjelandets offentligretlige regler. Dette må da også betragtes som en lapsus. Det må antages, at offentligretlige regler i lex causae kan anvendes under samme betingelser, som anvendelse af tredjelandets regler i det hele taget sker i henhold til art. 7, stk. 1. Derimod kan det ikke føre til at

3. del. Romkonventionen

antage, at offentligretlige regler i *lex causae* generelt finder anvendelse, altså obligatorisk og uden nogen diskretion for dommeren, jfr. ovf. XXIII.G.⁵

Som eksempler på situationer, hvor offentligretlige regler i et tredjelandets ret kan anvendes i henhold til art. 7, stk. 1, kan nævnes to engelske domme.

I *Ralli Bros v. Compania Naviera Sota y Aznar* [1920] 2 K B 287 (CA) var en søtransportkontrakt vedrørende transport af jute fra Calcutta til Barcelona ifølge aftale underkastet engelsk ret. Ifølge spansk ret gjaldt der en maksimum-fragt på 10 £. Den omtalte fragt var 50 £. Befragteren fik medhold ved de engelske domstole i, at spansk rets prislov måtte anvendes, skønt engelsk ret fandt anvendelse på kontrakten.

I *Reggazoni v. Sethia* [1958] A C 301 var en kontrakt om salg af jute mellem en indisk sælger og en schweizisk køber underkastet engelsk ret. Sælgeren annullerede kontrakten, fordi køber havde til hensigt at videresælge juten til Sydafrika. Indisk ret forbød eksport til Sydafrika. Køberen krævede erstatning i henhold til engelsk ret ved engelsk domstol, men House of Lords frifandt sælgeren, fordi engelsk ret forbød salget.

Det er blevet gjort gældende, at det i forholdet mellem EU's medlemslande kan være en pligt at anvende eller tage hensyn til et andet lands internationalt præceptive regler i et vist omfang som følge af princippet om hjemlandskontrol.⁶

Ifølge art. 22 kan der tages forbehold over for anvendelsen af art. 7, stk. 1. Den tilsvarende bestemmelse i 2. skadesforsikringsdirektiv art. 7, stk. 2, andet afsnit er udformet på linje hermed. Et sådant forbehold er uden betydning for andre landes anvendelse af bestemmelsen. Danmark har ikke taget et sådant forbehold. Det har derimod Storbritannien, Irland, Tyskland og Luxemburg. Som dommene viser, kommer man dog ofte til lignende resultater i engelsk ret ad anden vej.⁷

D. Anvendelse af *lex fori* (stk. 2)

Bestemmelsen i art. 7, stk. 2 fastslår, at konventionen ikke begrænser anvendelsen af *lex fori* i tilfælde, hvor *lex fori* indeholder regler, der er internationalt præceptive. De regler, der er tale om i stk. 2, er regler, der foreskriver anvendelsen af *lex fori* i alle tilfælde under nærmere angivne vilkår. Sådanne regler kaldes ofte for rules of immediate application. Konventionens lovvalgsregler viger altså for forums internationalt præceptive regler. At dette også gælder forums offentligretlige regler følger allerede af, at konventionen – med

5. Jfr. hertil i det hele Philip i P.M. North (ed) *Contract Conflicts* 1982.81.

6. Roth i *Rabels Z* 1991.662.

7. Jfr. Plender, *The European Contracts Convention* 153.

XXIV D. Anvendelse af *lex fori*

den netop nævnte undtagelse i art. 7, stk. 1 – ikke omfatter den offentlige ret, jfr. ovf. XXIII.G, men kan altså også støttes på stk. 2. Stk. 2 gælder først og fremmest forums internationalt præceptive privatretlige regler, for Danmarks vedkommende altså f.eks. de tidligere nævnte regler i sølovens §§ 200 og 243 a (ny §§ 430 og 182) og handelsagentloven § 1, stk. 2. § 243 a (ny § 182), der er baseret på international konvention, ville af denne grund også uanset art. 7, stk. 2 finde anvendelse, jfr. art. 21. Som ulovbestemte eksempler kan måske peges på visse regler i lejelovgivningen, forsikringsaftaleloven og funktionær- og ferielovene⁸ samt betalingskortloven.⁹

Betydningen af stk. 2 er tofold. I forhold til stk. 1 understreger den, at de der angivne betingelser for at anvende tredjelandets internationalt præceptive regler ikke skal være opfyldt, for at forums internationalt præceptive regler skal kunne anvendes. I forhold til konventionens øvrige regler betyder den, at lande, der har ratificeret konventionen, ikke desto mindre kan fravige den, når de finder det rigtigt, under forudsætning af at de gør det ved regler, der foreskriver eksklusiv anvendelse af deres egen ret. Der bør vises varsomhed med at gøre det i for vidt et omfang.

Et land kan derimod ikke i medfør af art. 7 opstille egentlige lovvalgsregler, der fraviger konventionens lovvalgsregler, hvis de er udformet således, at de kan føre til anvendelse af en anden lovgivning end *lex fori*. Dette følger både af art. 7, stk. 2 og modsætningsvis af art. 23, som foreskriver en særlig konsultationsprocedure i tilfælde, hvor en stat ønsker at gennemføre nye lovvalgsregler for en særlig type kontrakter, der er omfattet af konventionen, jfr. ovf. XIX.C.¹⁰

Der må heller ikke anvendes internationalt præceptive regler, hvis deres anvendelse kommer i strid med bestemmelserne om fri bevægelighed i EU-traktaten.¹¹

En til art. 7 svarende regel findes i Haager mellemmandskonventionen art. 16, som dog afviger fra art. 7 i enkelte detaljer. Også den schweiziske lov om international privatret indeholder tilsvarende bestemmelser i art. 18 og 19.

8. Jfr. Blok i Juristen 1981.128.

9. Jfr. Svénné Schmidt, *International Formueret* 172 note 77.

10. Se hertil Svénné Schmidt, *International Formueret* 179.

11. Jfr. Roth i *Rabels Z* 1991.660 og ovf. I.3.

XXV. Forskellige regler

A. Renvoi

Konventionens lovvalgsregler gælder uden anvendelse af renvoi-princippet. Dette fastslås udtrykkeligt i art. 15, ifølge hvilken henvisningen til loven i et land skal forstås som en henvisning til dets retsregler med undtagelse af den internationale privatret.

I forholdet mellem konventionens deltagere er reglen principielt uden indhold, idet deres lovvalgsregler vil være ensartede, nemlig konventionens regler. Bestemmelsen har betydning i forhold til tredjeland, idet konventionen er universel og finder anvendelse, uanset hvilket lands ret dens lovvalgsregler fører til anvendelse af, jfr. art. 2. Der kan således ikke tages nogen gensidighedsforbehold, jfr. ovf. XIX.C.

I Haagerkonventionerne er renvoi sædvanligvis også udelukket. De udtrykker det sædvanligvis indirekte ved at henvise til den interne lov i et land i modsætning til dets internationale privatret.

Hvor et lands retsregler indeholder regler om deres anvendelsesområde, der ikke kan karakteriseres som lovvalgsregler, forhindrer forbudet imod renvoi ikke deres anvendelse. Sådanne regler kan dels forekomme i den form, at et sæt regler kun anvendes, hvor visse kriterier er opfyldt, mens et andet sæt regler i det samme retssystem anvendes, hvor dette ikke er tilfældet. Som eksempel kan nævnes funktionærlovens regler. Dels kan de forekomme i den form, at et sæt regler kun anvendes på visse betingelser, mens der, hvis de ikke er opfyldt, ikke forekommer nogen retlig regulering. Det sidstnævnte er især tilfældet på den offentlige rets område og kan altså være aktuelt i forbindelse med art. 7, stk. 1.

B. Ordre public

Konventionen indeholder i art. 16 det sædvanlige ordre public-forbehold i den formulering, som kendes fra de fleste Haagerkonventioner, der er indgået i nyere tid. Reglen vedrører alene det såkaldte negative ordre public-forbehold, d.v.s. tilsidesættelse af den ellers anvendelige lov. En anvendelse af en positiv ordre public-regel er i øvrigt overflødig på grund af reglen i art. 7, stk. 2.

Som reglen er formuleret, er det, i overensstemmelse med hvad der almindeligt antages her i landet, ikke den fremmede lov som sådan, der tilsidesættes,

XXV B. Ordre public

men dens anvendelse i det enkelte tilfælde, hvor denne anvendelse ville være åbenbart uforenelig med grundlæggende retsprincipper i domstolslandet.

Europa-domstolen har antaget, at anvendelse af ordre public-reglen i en sag i Tyskland om gennemførelse af terminskontrakter indgået i Frankrig i henhold til fransk ret ikke ville være i strid med EU-traktatens art. 59 og 60, når der ikke finder forskelsbehandling sted i forhold til, hvad der ville være tilfældet, hvis gælden var opstået i Tyskland.¹

1. Saml. 1978.1971 (Koestler) og Roth i *Rabels Z* 1991.661.

4. DEL

XXVI. Europa-domstolens fortolkningsret¹

De lovvalgsregler, som findes i direktiver eller forordninger, f.eks. forsikringsdirektiverne, er naturligvis på sædvanlig måde genstand for fortolkning af Europa-domstolen i henhold til EU traktatens art. 177.

Ved særlige protokoller, der er knyttet til domskonventionen og Romkonventionen, er der tillagt Europa-domstolen ret til at træffe afgørelser om fortolkningen af konventionerne, de til disse hørende protokoller samt tiltrædelseskonventionerne. Protokollerne vedrørende Romkonventionen er endnu ikke trådt i kraft. Fortolkningsretten omfatter derimod ikke Luganokonventionen, men ensartet fortolkning af den søges opnået på anden måde i henhold til en særlig protokol herom. Fortolkningen af domskonventionen og Romkonventionen sker ved en procedure svarende til den, der anvendes ved Europa-domstolens afgørelse af præjudicielle spørgsmål i henhold til EU-traktatens art. 177, og i store træk i overensstemmelse med de samme regler, jfr. protokollernes art. 5 henholdsvis art. 4. Protokollerne har samme anvendelsesområde som konventionerne.

Der gælder dog visse for fortolkningen af konventionerne særlige regler. Kun domstole, der i den pågældende sag træffer afgørelse som appelinstans, er berettiget til at forelægge fortolkningsspørgsmål for Europa-domstolen, jfr. art. 2.² Det gælder altid for højesteret. Det vil endvidere i sager inden for domskonventionens område, der går efter reglerne om fuldbyrdelse, altid gælde for landsretterne.³ Underretterne kan aldrig rette henvendelse til Europa-Domstolen inden for konventionens område. I sager om værneting eller om anerkendelse efter domskonventionens art. 26 stk. 3 vil landsretterne kun kunne anmode om en fortolkning, hvis sagen verserer for landsretten i anden instans, ikke hvis sagen er anlagt ved landsretten som første instans. Sø- og Handelsretten og Arbejdsretten kan ikke indbringe sager om fortolkning af konventio-

1. Jfr. hertil Hjalte Rasmussen: NTIR 1977.123 ff, også i *Common Market Law Review* 1978.249.

2. Saml. 1983.3639 (Kabourdin International) og 1984.1769 (Christoph von Gallera).

3. Bestemmelsen i art. 2, nr. 3 i protokollen vedrørende domskonventionen er overflødig for Danmarks vedkommende, da dens område allerede er dækket af nr. 2.

4. del

nerne for Europa-Domstolen. Da der ikke er appel fra Arbejdsretten, burde den formentlig have haft mulighed for at indbringe sager på linie med højesteret.

Ifølge art. 3 i domskonventionsprotokollen er højesteret forpligtet til at forelægge en sag for Europa-domstolen, hvis det skønnes, at en afgørelse af spørgsmålet er nødvendig, for at der kan afsiges dom, altså hvis dom ikke kan afsiges uden stillingtagen til fortolkningsspørgsmålet. En tilsvarende regel findes ikke i Romkonventionsprotokollen, hvor forelæggelse altid er fakultativ. Selvom der er nuanceforskelle mellem domskonventionens art. 3 og EU-Traktatens art. 177, må reglerne, således som retspraksis vedrørende art. 177 har udviklet sig,⁴ i store træk forstås på samme måde. Landsretten kan, men er ikke forpligtet til at forelægge sagen.

Art. 4 i domskonventionsprotokollen og art. 3 i Romkonventionsprotokollen indeholder en bestemmelse om, at en af en medlemsstat udpeget myndighed kan indbringe fortolkningsspørgsmål for Europa-domstolen i særlige tilfælde, uden at det får virkning for konkrete sager, med henblik på at få en retningslinje for fremtiden, altså en art responsumvirksomhed. Der skal dog foreligge afgørelser i den pågældende stat om spørgsmålet, der enten er indbyrdes modstridende eller strider imod afgørelser truffet i et andet medlemsland.

Afgørelser truffet af Europa-domstolen vedrørende fortolkningen af en konventionsbestemmelse er verbindende for den forelæggende ret i selve den forelagte sag og for retter i andre sager, når de pågældende retter ikke har nogen selvstændig forelæggelsesret. Ønsker en domstol, der har forelæggelsesret, at fravige en fortolkning, som domstolen har anlagt, må den forelægge sagen for Europa-domstolen.

4. Jfr. herom Gulmann og Hagel-Sørensen EF-ret, 2. udg. 1993.273 ff.

BILAG

Bilag 1

KONVENTION

om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager

1989-udgaven (San Sebastian)

AFSNIT I

ANVENDELSESOMRÅDE

Artikel 1

Denne konvention finder anvendelse på borgerlige sager, herunder handelssager, uanset domsmyndigheds art. Den omfatter i særdeleshed ikke sager om skat, told eller administrative anliggender ⁽¹⁾.

Den finder ikke anvendelse på:

- 1) fysiske personers retlige status samt deres rets- og handleevne, formueforholdet mellem ægtefæller samt arv efter loven eller testamente;
- 2) konkurs, akkord og andre lignende ordninger;
- 3) social sikring;
- 4) voldgift.

AFSNIT II

KOMPETENCE

Afdeling 1

Almindelige bestemmelser

Artikel 2

Med forbehold af bestemmelserne i denne konvention skal personer, der har bopæl på en kontraherende stats område, uanset deres nationalitet, sagsøges ved retterne i denne stat.

Personer, som ikke er statsborgere i den stat, hvor de har bopæl, er undergivet de kompetenceregler, der gælder for landets egne statsborgere.

Artikel 3

Personer, der har bopæl på en kontraherende stats område, kan kun sagsøges ved retterne i en anden kontraherende stat i medfør af de regler, der er fastsat i afdeling 2 til 6 i dette afsnit.

I særdeleshed kan følgende bestemmelser ikke gøres gældende imod dem:

- i Belgien: artikel 15 i Borgerlig Lovbog (Code civil — Burgerlijk Wetboek) og artikel 638 i retsplejelovent (Code judiciaire — Gerechtelijk Wetboek);
- i Danmark: paragraf 246, stk. 2 og 3, i lov om retspleje ⁽²⁾;
- i Forbundsrepublikken Tyskland: artikel 23 i civilprocesloven (Zivilprozeßordnung);
- i Grækenland: artikel 40 i civilprocesloven (Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας);
- i Frankrig: artikel 14 og 15 i Borgerlig Lovbog (Code civil);
- i Irland: bestemmelserne om kompetence i medfør af en stævning forkyndt for eller meddelt den sagsøgte, der midlertidigt opholder sig i Irland;
- i Italien: artikel 2 og artikel 4, nr. 1 og 2, i civilprocesloven (Codice di procedura civile);
- i Luxembourg: artikel 14 og 15 i Borgerlig Lovbog (Code civil);
- i Nederlandene: artikel 126, stk. 3 og artikel 127 i civilprocesloven (Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering);
- i Portugal: artikel 65, stk. 1, litra c), artikel 65, stk. 2, og artikel 65 A, litra c), i civilprocesloven (Código de Processo Civil) og artikel 11 i procesloven om arbejdsforhold (Código de Processo de Trabalho);
- i Det Forenede Kongerige: bestemmelserne om kompetence i medfør af:
 - a) en stævning forkyndt for eller meddelt den sagsøgte, der midlertidigt opholder sig i Det Forenede Kongerige;

⁽¹⁾ Andet punktum indsat ved artikel 3 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

⁽²⁾ Ændring som følge af en meddelelse af 8. februar 1988 i henhold til artikel VI i den vedlagte protokol og bekræftet ved tiltrædelseskonventionen af 1989, bilag I, litra a), nr. 1.

Bilag 1

- b) sagsøgte besiddelse af gods i Det Forenede Kongerige; eller
- c) sagsøgte udlæg eller arrest i gods, der befinder sig i Det Forenede Kongerige ⁽¹⁾.

Artikel 4

Såfremt sagsøgte ikke har bopæl på en kontraherende stats område, afgøres retternes kompetence i hver enkelt kontraherende stat efter statens egen lovgivning, dog med forbehold af bestemmelserne i artikel 16.

Over for en sagsøgt, der ikke har bopæl på en kontraherende stats område, kan enhver, der har bopæl på en kontraherende stats område, uanset sin nationalitet, i lighed med landets egne statsborgere påberåbe sig de kompetenceregler, som gælder der, herunder navnlig de regler, der er nævnt i artikel 3, stk. 2.

Afdeling 2

Specielle kompetenceregler

Artikel 5

En person, der har bopæl på en kontraherende stats område, kan sagsøges i en anden kontraherende stat:

- 1) i sager om kontraktforhold, ved retten på det sted, hvor den pågældende forpligtelse er opfyldt eller skal opfyldes; i sager vedrørende individuelle arbejdskontrakter, er dette sted der, hvor arbejdstageren sædvanligvis udfører sit arbejde; hvis arbejdstageren ikke sædvanligvis udfører sit arbejde i et bestemt land, kan arbejdsgiveren ligeledes sagsøges ved retten på det sted, hvor den virksomhed, som har antaget arbejdstageren, er eller var beliggende ⁽²⁾;
- 2) i sager om underholdspligt, ved retten på det sted, hvor den berettigede har sin bopæl eller sit sædvanlige opholdssted eller, ved krav i forbindelse med sager om personers retlige status, ved den ret, der efter dennes egen lovgivning er kompetent i

sagen, medmindre denne kompetence alene støttes på en af parternes nationalitet ⁽³⁾;

- 3) i sager om erstatning uden for kontrakt, ved retten på det sted, hvor skadetilfølgelsen er foregået;
- 4) i sager, i hvilke der påstås erstatning eller genoprettelse af en tidligere tilstand i anledning af en strafbar handling, ved den ret, hvor straffesagen er anlagt, såfremt denne ret i henhold til den nationale lovgivning kan påkende borgerlige krav;
- 5) i sager vedrørende driften af en filial, et agentur eller en lignende virksomhed, ved retten på det sted, hvor virksomheden er beliggende;
- 6) i sin egenskab af stifter af en *trust*, *trustee* eller begunstiget ved en *trust* oprettet enten i henhold til loven eller skriftligt eller ved en mundtlig aftale, der er bekræftet skriftligt, ved retterne i den kontraherende stat, på hvis område *trusten* har hjemsted ⁽⁴⁾;
- 7) i sager om indsigelse mod betaling af den bjærgeløn, der forlanges for bjærgning, som er kommet en skibsladning eller fragt til gode, ved den ret, inden for hvis område der i den nævnte ladning eller i den dertil knyttede fragt:

- a) er gjort arrest for at sikre sådan betaling, eller
- b) kunne have været gjort arrest, men hvor der er ydet kaution eller stillet anden sikkerhed;

denne bestemmelse finder kun anvendelse, såfremt det gøres gældende, at sagsøgte har rettigheder i den nævnte skibsladning eller fragt, eller at han på bjærgningstidspunktet havde sådanne rettigheder ⁽⁵⁾.

Artikel 6

En person, der har bopæl på en kontraherende stats område, kan endvidere sagsøges:

- 1) såfremt der er flere sagsøgte, ved retten i den retskreds, hvor en af de sagsøgte har bopæl;
- 2) som tredjemand i sager om opfyldelse af en forpligtelse eller som tredjemand i andre tilfælde, ved

⁽¹⁾ Stk. 2 som ændret ved artikel 4 i tiltrædelseskonventionen af 1978, ved artikel 3 i tiltrædelseskonventionen af 1982 og ved artikel 3 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

⁽²⁾ Nr. 1 som ændret ved artikel 4 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

⁽³⁾ Nr. 2 som ændret ved artikel 5, stk. 3, i tiltrædelseskonventionen af 1978.

⁽⁴⁾ Nr. 6 indsat ved artikel 5, stk. 4, i tiltrædelseskonventionen af 1978.

⁽⁵⁾ Nr. 7 indsat ved artikel 5, stk. 4, i tiltrædelseskonventionen af 1978.

Bilag 1

den ret, hvor den oprindelige sag er anlagt, medmindre denne kun er anlagt for at unddrage sagsøgte hans almindelige værneting;

- 3) i sager om modfordringer, der udspringer af den samme kontrakt eller det samme forhold, som hovedfordringen støttes på, ved den ret, hvor sagen om hovedfordringen er indbragt;
- 4) i sager om kontraktforhold, såfremt sagen kan forenes med en sag om rettigheder over fast ejendom mod samme sagsøgte, ved retten i den kontraherende stat, hvor ejendommen er beliggende ⁽¹⁾.

Artikel 6a ⁽²⁾

Retten i en kontraherende stat, der i henhold til denne konvention har kompetence til at afgøre sager om ansvar i forbindelse med brugen eller driften af et skib, eller enhver anden ret, som i henhold til lovgivningen i den pågældende stat træder i stedet for førstnævnte ret, afgør også krav om begrænsning af dette ansvar.

Afdeling 3

Kompetence i forsikringssager

Artikel 7

I forsikringssager afgøres kompetencen efter bestemmelserne i denne afdeling, dog med forbehold af artikel 4 og artikel 5, nr. 5.

Artikel 8 ⁽³⁾

En forsikringsgiver, der har bopæl på en kontraherende stats område, kan sagsøges:

- 1) ved retterne i den stat, hvor han har bopæl, eller
- 2) i en anden kontraherende stat, ved retten på det sted, hvor forsikringstageren har bopæl, eller
- 3) såfremt det drejer sig om en coassurandør, ved den ret i en kontraherende stat, ved hvilken der er anlagt sag mod den ledende assurandør.

Har forsikringsgiveren ikke bopæl på en kontraherende stats område, men er indehaver af en filial, et agentur

eller en lignende virksomhed i en kontraherende stat, anses han i sager vedrørende driften af en sådan virksomhed som havende bopæl på denne stats område.

Artikel 9

I sager om ansvarsforsikring eller forsikring af fast ejendom kan forsikringsgiveren endvidere sagsøges ved retten på det sted, hvor skadetilføjelsen er foregået. Det samme gælder, når fast ejendom og løsøre er omfattet af samme forsikringsaftale og genstand for samme skadetilfælde.

Artikel 10

I sager om ansvarsforsikring kan forsikringsgiveren endvidere sagsøges ved den ret, hvor skadelidte har anlagt sag mod den sikrede, såfremt den lovgivning, der gælder for denne ret, indeholder hjemmel dertil.

Bestemmelserne i artikel 7, 8 og 9 finder anvendelse i tilfælde, hvor skadelidte anlægger sag direkte mod forsikringsgiveren, såfremt der er hjemmel for et direkte sagsanlæg.

Såfremt lovgivningen om et sådant direkte sagsanlæg indeholder hjemmel til at inddrage forsikringstageren eller den sikrede i sagen, er den samme ret også kompetent i forhold til disse personer.

Artikel 11

Med forbehold af bestemmelserne i artikel 10, stk. 3, kan forsikringsgiveren kun anlægge sag ved retterne i den kontraherende stat, på hvis område sagsøgte har bopæl, hvad enten sagsøgte er forsikringstager, sikret eller begunstiget.

Bestemmelserne i denne afdeling berører ikke retten til at fremsætte modfordringer ved den ret, der behandler det oprindelige krav i overensstemmelse med bestemmelserne i denne afdeling.

Artikel 12 ⁽⁴⁾

Bestemmelserne i denne afdeling kan kun fraviges ved aftale:

- 1) såfremt denne er indgået, efter at tvisten er opstået, eller

⁽¹⁾ Nr. 4 indsat ved artikel 5 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

⁽²⁾ Artiklen indsat ved artikel 6 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

⁽³⁾ Som ændret ved artikel 7 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

⁽⁴⁾ Som ændret ved artikel 8 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

Bilag 1

- 2) såfremt aftalen giver forsikringstageren, den sikrede eller den begunstigede ret til at anlægge sag ved andre retter end dem, der er nævnt i denne afdeling, eller
- 3) såfremt aftalen er indgået mellem en forsikringstager og en forsikringsgiver, som på tidspunktet for kontraktens indgåelse havde deres bopæl eller sædvanlige opholdssted i samme kontraherende stat, med det formål, at retterne i denne stat skal være kompetente også i tilfælde af, at skadetilføjelsen er foregået i udlandet, medmindre en sådan aftale ikke er tilladt efter lovgivningen i den pågældende stat, eller
- 4) såfremt aftalen er indgået af en forsikringstager, der ikke har bopæl i en kontraherende stat, medmindre det drejer sig om en lovpligtig forsikring eller en forsikring vedrørende en fast ejendom, som er beliggende i en kontraherende stat, eller
- 5) såfremt aftalen vedrører en forsikringskontrakt, som dækker en eller flere af de i artikel 12a nævnte risici.

Artikel 12a ⁽¹⁾

De i artikel 12, nr. 5, omhandlede risici er følgende:

- 1) enhver skade
 - a) på søgående skibe, på offshore-anlæg og anlæg i rum sø eller på luftfartøjer, der skyldes begivenheder, som indtræffer i forbindelse med anvendelse til kommercielle formål af disse skibe, anlæg og luftfartøjer
 - b) på gods bortset fra passagerers bagage, når forsendelsen sker helt eller delvis som transport med nævnte skibe eller luftfartøjer;
- 2) ethvert ansvar, bortset fra ansvar for fysisk skade på passagerer eller for skade på disses bagage,
 - a) hidrørende fra brugen eller driften af skibe, anlæg eller luftfartøjer i henhold til nr. 1, litra a), for så vidt lovgivningen i den kontraherende stat, i hvilken luftfartøjet er registreret, ikke forbyder aftaler om retternes kompetence ved forsikring af sådanne risici
 - b) for skade forårsaget af gods under transport som anført i nr. 1, litra b);
- 3) ethvert økonomisk tab i forbindelse med brugen eller driften af skibe, anlæg eller luftfartøjer i hen-

hold til nr. 1, litra a), navnlig tab af fragt eller befragtningsindtægter;

- 4) enhver risiko i forbindelse med en af de i nr. 1 til 3 nævnte risici.

Afdeling 4 ⁽²⁾

Kompetence i sager om forbrugerkontrakter

Artikel 13

I sager om kontrakter indgået af en person med henblik på brug, der må anses at ligge uden for hans erhvervmæssige virksomhed, i det følgende benævnt »forbrugeren«, afgøres kompetencen efter bestemmelserne i denne afdeling, dog med forbehold af artikel 4 og artikel 5, nr. 5:

- 1) når sagen vedrører køb af løsørestande, hvor købesummen skal betales i rater;
- 2) når sagen vedrører lån, der skal tilbagebetales i rater, eller andre kreditdispositioner, som er bestemt til finansiering af køb af sådanne genstande;
- 3) når sagen vedrører andre kontrakter, hvis formål er levering af tjenesteydelser eller løsørestande, og såfremt
 - a) fremsættelse af særligt tilbud eller reklamering i den stat, hvor forbrugeren har bopæl, er gået forud for kontraktens indgåelse, og
 - b) forbrugeren i denne stat har foretaget de dispositioner, der er nødvendige til indgåelse af kontrakten.

Har forbrugeren medkontrahent ikke bopæl på en kontraherende stats område, men er indehaver af en filial, et agentur eller en lignende virksomhed i en kontraherende stat, anses han i sager vedrørende driften af en sådan virksomhed som havende bopæl på denne stats område.

Denne afdeling finder ikke anvendelse på transportkontrakter.

Artikel 14

Sager, som en forbruger agter at rejse mod den anden part i kontrakten, kan anlægges enten ved retterne i den kontraherende stat, på hvis område denne part har

⁽¹⁾ Artiklen indsat ved artikel 9 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

⁽²⁾ Som ændret ved artikel 10 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

Bilag 1

bopæl, eller ved retterne i den kontraherende stat, på hvis område forbrugeren har bopæl.

Sager, som agtes rejst mod forbrugeren af en anden part i kontrakten, kan kun anlægges ved retterne i den kontraherende stat, på hvis område forbrugeren har bopæl.

Disse bestemmelser berører ikke retten til at fremsætte modfordringer ved den ret, der behandler det oprindelige krav i overensstemmelse med bestemmelserne i denne afdeling.

Artikel 15

Bestemmelserne i denne afdeling kan kun fraviges ved aftale:

- 1) såfremt denne er indgået, efter at tvisten er opstået, i eller
- 2) såfremt aftalen giver forbrugeren ret til at anlægge sag ved andre retter end dem, der er nævnt i denne afdeling, eller
- 3) såfremt aftalen er indgået mellem en forbruger og hans medkontrahent, som på tidspunktet for kontraktens indgåelse havde deres bopæl eller sædvanlige opholdssted i samme kontraherende stat, og aftalen tillægger retterne i denne stat kompetence, medmindre en sådan aftale ikke er tilladt efter lovgivningen i den pågældende stat.

Afdeling 5

Enekompetence

Artikel 16

Enekompetente, uden hensyn til bopæl, er:

- 1) a) i sager om rettigheder over fast ejendom samt om leje eller forpagtning af fast ejendom, retterne i den kontraherende stat, hvor ejendommen er beliggende;
- b) i sager om leje- og forpagtningskontrakter vedrørende fast ejendom, der er indgået til midlertidig privat brug for et tidsrum af højst seks på hinanden følgende måneder, er dog også retterne i den kontraherende stat, hvor sagsøgte har bopæl, kompetente, under forudsætning af, at ejer og lejer eller forpagter er fysiske personer, og at de har bopæl i samme kontraherende stat ⁽¹⁾.

- 2) i sager om gyldighed, ugyldighed eller opløsning af selskaber eller juridiske personer, der har deres hjemsted på en kontraherende stats område, eller om beslutninger truffet af disses organer, retterne i den pågældende stat;
- 3) i sager om gyldigheden af indførelse i offentlige registre, retterne i den kontraherende stat, på hvis område registrene føres;
- 4) i sager om registrering eller gyldighed af patenter, varemærker, mønstre og modeller samt andre lignende rettigheder, der medfører deponering eller registrering, retterne i den kontraherende stat, på hvis område der er ansøgt om deponering eller registrering, eller hvor deponering eller registrering er foretaget eller ifølge bestemmelserne i en international konvention anses for at være foretaget;
- 5) i sager om fuldbyrdelse af retsafgørelser, retterne i den kontraherende stat, hvor fuldbyrdelsesstedet er beliggende.

Afdeling 6

Aftaler om kompetence

Artikel 17⁽²⁾

Såfremt parterne i tilfælde, hvor mindst én af dem har bopæl på en kontraherende stats område, har vedtaget, at en ret eller retterne i en kontraherende stat skal være kompetente til at påkende allerede opståede tvister eller fremtidige tvister i anledning af et bestemt retsforhold, er alene denne ret eller retterne i den pågældende stat kompetente. En sådan aftale om retternes kompetence skal være indgået enten:

- a) skriftligt eller mundtligt med skriftlig bekræftelse, eller
- b) i en form, der er i overensstemmelse med den skik og brug, som parterne følger i deres indbyrdes forhold, eller
- c) inden for international handel, i den form, der er i overensstemmelse med en sædvane, som parterne har eller burde have kendskab til, og som inden for sådan handel er almindeligt kendt og regelmæssigt fulgt af parter i kontrakter af samme type inden for den pågældende handelsbranche.

⁽¹⁾ Nr. 1 som ændret ved artikel 6 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

⁽²⁾ Som ændret ved artikel 11 i tiltrædelseskonventionen af 1978 og ved artikel 7 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

Bilag 1

Såfremt en sådan aftale er indgået af parter, hvoraf ingen har bopæl på en kontraherende stats område, kan retterne i de øvrige kontraherende stater ikke påkende tvisten, så længe den eller de udpegede retter ikke har givet afkald på deres kompetence.

Den eller de retter i en kontraherende stat, som har fået tillagt kompetence i henhold til et dokument om oprettelse af en *trust*, har enekompetence i sager mod en stifter af en *trust*, en *trustee* eller en ved en *trust* begunstiget person, såfremt det drejer sig om forholdet mellem disse personer eller om deres rettigheder og pligter inden for *trustens* rammer.

Aftaler om retternes kompetence samt tilsvarende bestemmelser i et dokument om oprettelse af en *trust* er ugyldige, såfremt de strider mod bestemmelserne i artikel 12 og 15, eller såfremt de udelukker kompetencen for de retter, som i medfør af artikel 16 er enekompetente.

Såfremt en aftale om retternes kompetence kun er indgået til fordel for én af parterne, bevarer denne retten til at anlægge sag ved enhver anden ret, der er kompetent efter denne konvention.

I sager om individuelle arbejdskontrakter er en aftale om retternes kompetence kun gyldig, såfremt den er indgået, efter at tvisten er opstået, eller arbejdstageren påberåber sig den med henblik på at anlægge sag ved en anden ret end retterne på det sted, hvor sagsøgte har bopæl, eller de i artikel 5, nr. 1, nævnte retter.

Artikel 18

For så vidt retten i en kontraherende stat ikke allerede er kompetent i medfør af andre bestemmelser i denne konvention, bliver den kompetent, når sagsøgte giver møde for den. Denne regel finder ikke anvendelse, såfremt sagsøgte kun giver møde for at bestride rettens kompetence, eller såfremt en anden ret i medfør af artikel 16 er enekompetent.

Afdeling 7

Prøvelse af kompetencen og af sagens antagelse til påkendelse

Artikel 19

En ret i en kontraherende stat, for hvilken der som det væsentligste indbringes en retsvist, der i medfør af artikel 16 henhører under en i en anden kontraherende stat beliggende rets enekompetence, skal på embeds vegne erklære sig inkompetent.

Artikel 20

Såfremt en sagsøgt, der har bopæl på en kontraherende stats område, er sagsøgt ved en ret i en anden kontraherende stat, men ikke giver møde, skal den pågældende ret på embeds vegne erklære sig inkompetent, såfremt den ikke er kompetent efter reglerne i denne konvention.

Retten skal udsætte påkendelsen, indtil det er fastslået, at sagsøgte har haft mulighed for at modtage det indledende processkrift i sagen eller en tilsvarende retsakt i så god tid, at han har kunnet varetage sine interesser under sagen, eller at alle hertil fornødne foranstaltninger har været truffet ⁽¹⁾.

Bestemmelserne i artikel 15 i Haager-konventionen af 15. november 1965 om forkyndelse i udlandet af retslige og udenretslige dokumenter i sager om civile eller kommercielle spørgsmål træder i stedet for bestemmelserne i foregående stykke, såfremt det indledende processkrift i sagen skal fremsendes i medfør af nævnte konvention.

Afdeling 8

Litispens og indbyrdes sammenhængende krav

Artikel 21 ⁽²⁾

Såfremt krav, der har samme genstand og hviler på samme grundlag, fremsættes mellem de samme parter for retter i forskellige kontraherende stater, udsætter enhver anden ret end den, ved hvilken sagen først er anlagt, på embeds vegne sin afgørelse, indtil denne rets kompetence er fastslået.

Når der er fastslået, at den ret, ved hvilken sagen først er anlagt, er kompetent, erklærer enhver anden ret sig inkompetent til fordel for den første.

Artikel 22

Såfremt krav, som er indbyrdes sammenhængende, fremsættes for retter i forskellige kontraherende stater, og sagerne verserer for disse retter i første instans, kan enhver anden ret end den, ved hvilken sagen først er anlagt, udsætte afgørelsen.

⁽¹⁾ Stk. 2 som ændret ved artikel 12 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

⁽²⁾ Som ændret ved artikel 8 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

Bilag 1

Denne ret kan ligeledes på begæring af en af parterne erklære sig inkompetent, forudsat at dens lovgivning tillader forening af indbyrdes sammenhængende krav, og at den ret, ved hvilken sagen først er anlagt, er kompetent til at påkende begge krav.

Ved indbyrdes sammenhængende krav forstås i denne artikel krav, der er så snævert forbundne, at det er ønskeligt at behandle og påkende dem samtidigt for at undgå uforenelige afgørelser i tilfælde af, at kravene blev påkendt hver for sig.

Artikel 23

Såfremt kravene henhører under flere retters enekompetence, skal enhver anden ret, end den ved hvilken sagen først er anlagt, erklære sig inkompetent til fordel for denne ret.

Afdeling 9

Foreløbige, herunder sikrende retsmidler

Artikel 24

De foreløbige, herunder sikrende retsmidler, der er fastsat i en kontraherende stats lovgivning, kan kræves anvendt af den pågældende stats retslige myndigheder, selv om en ret i en anden kontraherende stat i medfør af denne konvention er kompetent til at påkende sagens realitet.

AFSNIT III

ANERKENDELSE OG FULDBYRDELSE

Artikel 25

I denne konvention forstås ved »retsafgørelse« enhver afgørelse truffet af en ret i en kontraherende stat, uanset hvorledes den betegnes, såsom dom, kendelse eller fuldbyrdsordre, herunder justitssekretærens fastsættelse af sagsomkostninger.

Afdeling 1

Anerkendelse

Artikel 26

Retsafgørelser, der er truffet i en kontraherende stat, skal anerkendes i de øvrige kontraherende stater, uden at der stilles krav om anvendelse af en særlig fremgangsmåde.

Bestrides et krav, kan en berettiget part, der som det væsentligste påberåber sig anerkendelsen, efter fremgangsmåden i afdeling 2 og 3 i dette afsnit få fastslået, at retsafgørelsen skal anerkendes.

Gøres anerkendelsen gældende under en verserende sag ved en ret i en kontraherende stat, og har anerkendelsen betydning for afgørelsen, er denne ret kompetent til at afgøre spørgsmålet om anerkendelse.

Artikel 27

En retsafgørelse kan ikke anerkendes:

- 1) såfremt en anerkendelse vil stride mod grundlæggende retsprincipper i den stat, som begæringen rettes til;
- 2) såfremt det indledende processkrift i sagen eller en tilsvarende retsakt ikke forskriftsmæssigt er blevet forkyndt eller meddelt den udeblevne sagsøgte i så god tid, at han har kunnet varetage sine interesser under sagen ⁽¹⁾;
- 3) såfremt afgørelsen er uforenelig med en afgørelse mellem de samme parter truffet i den stat, som begæringen rettes til;
- 4) såfremt retten i domsstaten ved sin afgørelse har afgjort et præjudicielt spørgsmål om fysiske personers retlige status eller deres rets- og handleevne, om formueforholdet mellem ægtefæller eller om arv efter loven eller testamente i modstrid med en bestemmelse i den internationale privatret i den stat, som begæringen rettes til, medmindre afgørelsen fører til samme resultat som i det tilfælde, hvor bestemmelserne i sidstnævnte stats internationale privatret havde været anvendt;
- 5) såfremt afgørelsen er uforenelig med en afgørelse, der tidligere er truffet i en ikke-kontraherende stat mellem samme parter i en tvist, der har samme genstand og hviler på samme grundlag, og denne sidstnævnte afgørelse opfylder de nødvendige betingelser for at blive anerkendt i den stat, som begæringen rettes til ⁽²⁾.

⁽¹⁾ Nr. 2 som ændret ved artikel 13, stk. 1, i tiltrædelseskongressionen af 1978

⁽²⁾ Nr. 5 indsat ved artikel 13, stk. 2, i tiltrædelseskongressionen af 1978.

Bilag 1

Artikel 28

En retsafgørelse kan endvidere ikke anerkendes, såfremt bestemmelserne i afsnit II, afdeling 3, 4 og 5, er tilsidesat, eller der foreligger tilfælde, som omfattes af artikel 59.

Ved prøvelsen af de i foranstående stykke nævnte kompetenceregler er den myndighed, som begæringen rettes til, bundet af de faktiske omstændigheder, på hvilke retten i domsstaten har støttet sin kompetence.

Med forbehold af bestemmelserne i stk. 1 kan kompetencen for retterne i domsstaten ikke efterprøves; kompetencereglerne er ikke omfattet af de i artikel 27, nr. 1, omhandlede grundlæggende retsprincipper.

Artikel 29

Den udenlandske retsafgørelse kan i intet tilfælde efterprøves med hensyn til sagens realitet.

Artikel 30

Gøres anerkendelse af en afgørelse, der er truffet i en kontraherende stat, gældende ved en ret i en anden kontraherende stat, kan denne udsætte sagen, såfremt afgørelsen er blevet anfægtet ved ordinær appel eller genoptagelse.

Gøres anerkendelse af en afgørelse, der er truffet i Irland eller Det Forenede Kongerige, gældende ved en ret i en kontraherende stat, kan denne udsætte sagen, såfremt fuldbyrdelsen er udsat i den stat, hvor afgørelsen er truffet, ved iværksættelse af appel eller genoptagelse ⁽¹⁾.

Afdeling 2

Fuldbyrdelse

Artikel 31

De i en kontraherende stat trufne retsafgørelser, som er eksigible i den pågældende stat, kan fuldbyrdes i en anden kontraherende stat, når de på begæring af en berettiget part er blevet erklæret for eksigible i sidstnævnte stat ⁽²⁾.

land, når afgørelserne på begæring af en berettiget part med henblik på fuldbyrdelse er blevet registreret i den pågældende del af Det Forenede Kongerige ⁽³⁾.

Artikel 32

1) Begæringen skal fremsættes:

- i Belgien, over for »tribunal de première instance« eller »rechtbank van eerste aanleg«;
- i Danmark, over for byretten ⁽⁴⁾;
- i Forbundsrepublikken Tyskland, over for formanden for et »Kammer des Landgerichts«;
- i Grækenland, over for »μονομελές πρωτοδικείο«;
- i Spanien, over for »Juzgado de Primera Instancia«;
- i Frankrig, over for præsidenten for »tribunal de grande instance«;
- i Irland, over for »High Court«;
- i Italien, over for »corte d'appello«;
- i Luxembourg, over for præsidenten for »tribunal d'arrondissement«;
- i Nederlandene, over for præsidenten for »arrondissementsrechtbank«;
- i Portugal, over for »Tribunal Judicial de Circulo«;
- i Det Forenede Kongerige:
 - a) i England og Wales, over for »High Court of Justice« eller, i tilfælde af en retsafgørelse om underholdspligt, over for »Magistrates' Court« ved fremsendelse gennem »Secretary of State«;
 - b) i Skotland, over for »Court of Session« eller, i tilfælde af en retsafgørelse om underholdspligt, over for »Sheriff Court« ved fremsendelse gennem »Secretary of State«;
 - c) i Nordirland, over for »High Court of Justice« eller, i tilfælde af en retsafgørelse om underholdspligt, over for »Magistrates' Court« ved fremsendelse gennem »Secretary of State« ⁽⁵⁾.

I Det Forenede Kongerige kan sådanne afgørelser dog fuldbyrdes i England og Wales, Skotland eller Nordir-

⁽¹⁾ Stk. 2 indsat ved artikel 14 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

⁽²⁾ Som ændret ved artikel 9 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

⁽³⁾ Stk. 2 indsat ved artikel 15 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

⁽⁴⁾ Ændring som følge af en meddelelse af 8. februar 1988 i henhold til artikel VI i den vedlagte protokol og bekræftet ved tiltrædelseskonventionen af 1989, bilag I, litra a), nr. 8.

⁽⁵⁾ Stk. 1 som ændret ved artikel 16 i tiltrædelseskonventionen af 1978, ved artikel 4 i tiltrædelseskonventionen af 1982 og ved artikel 10 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

Bilag 1

2. Rettens stedlige kompetence afgøres efter den parts bopæl, mod hvem fuldbyrdelsen begæres. Såfremt denne part ikke har bopæl på den stats område, som begæringen rettes til, er stedet for fuldbyrdelsen afgørende for kompetencen.

Artikel 33

Fremgangsmåden ved fremsættelse af begæringen afgøres efter lovgivningen i den stat, som begæringen rettes til.

Den, som fremsætter begæringen, skal vælge en procesuel bopæl i retskredsen for den ret, som begæringen er indgivet til. Såfremt lovgivningen i den stat, som begæringen rettes til, ikke har regler om et sådant valg af bopæl, skal den, som fremsætter begæringen, udpege en procesfuldmægtig.

De dokumenter, som er nævnt i artikel 46 og 47, skal vedlægges begæringen.

Artikel 34

Den ret, som behandler begæringen, skal træffe sin afgørelse snarest muligt, uden at den part, mod hvem fuldbyrdelsen begæres, på dette tidspunkt af sagens behandling kan fremsætte bemærkninger over for retten.

Begæringen kan kun afslås af en af de i artikel 27 og 28 anførte grunde.

Den udenlandske afgørelse kan i intet tilfælde efterprøves med hensyn til sagens realitet.

Artikel 35

Justitssekretæren drager omsorg for, at den, der har fremsat begæringen, straks og på den måde, der er foreskrevet i lovgivningen i den stat, begæringen er rettet til, får underretning om den afgørelse, der er truffet vedrørende begæringen.

Artikel 36

Såfremt fuldbyrdelse tillades, kan den part, mod hvem fuldbyrdelsen begæres, anfægte afgørelsen ved appel eller genoptagelse inden en måned efter, at afgørelsen er forkyndt.

Såfremt den pågældende part har bopæl i en anden kontraherende stat end den, hvor afgørelsen, der tillader fuldbyrdelse, er truffet, er fristen for appel eller genoptagelse to måneder og løber fra den dag, hvor afgørelsen er blevet forkyndt for ham personligt eller

på hans bopæl. Denne frist kan ikke forlænges på grund af afstanden.

Artikel 37⁽¹⁾

1. Appel skal ske, og begæring om genoptagelse skal indgives i overensstemmelse med reglerne om kontradiktorisk procedure:

— i Belgien, til »tribunal de première instance« eller »rechtbank van eerste aanleg«;

— i Danmark, til landsretten;

— i Forbundsrepublikken Tyskland, til »Oberlandesgericht«;

— i Grækenland, til »'φετετο«;

— i Spanien, til »Audiencia Provincial«;

— i Frankrig, til »cour d'appel«;

— i Irland, til »High Court«;

— i Italien, til »corte d'appello«;

— i Luxembourg, til »Cour supérieure de Justice«, som appelinstans i borgerlige sager;

— i Nederlandene, til »arrondissementsrechtbank«;

— i Portugal, til »Tribunal de Relação«;

— i Det Forenede Kongerige:

a) i England og Wales, til »High Court of Justice« eller, i tilfælde af en retsafgørelse om underholdspligt, til »Magistrates' Court«;

b) i Skotland, til »Court of Session« eller, i tilfælde af en retsafgørelse om underholdspligt, til »Sheriff Court«;

c) i Nordirland, til »High Court of Justice« eller, i tilfælde af en retsafgørelse om underholdspligt, til »Magistrates' Court«.

2. Den afgørelse, der træffes i appel- eller genoptagelsessagen, kan kun anfægtes:

— i Belgien, Grækenland, Spanien, Frankrig, Italien, Luxembourg og Nederlandene, ved en kassationsappel;

— i Danmark, ved appel til højesteret med tilladelse fra justitsministeren;

— i Forbundsrepublikken Tyskland, ved en »Rechtsbeschwerde«;

— i Irland, ved appel vedrørende et retligt spørgsmål til »Supreme Court«;

⁽¹⁾ Som ændret ved artikel 17 i tiltrædelseskonventionen af 1978, ved artikel 5 i tiltrædelseskonventionen af 1982 og ved artikel 11 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

Bilag 1

- i Portugal, ved appel vedrørende et retligt spørgsmål;
- i Det Forenede Kongerige, ved en enkelt appel vedrørende et retligt spørgsmål.

Artikel 38

Den ret, der behandler appel- eller genoptagelsessagen, kan efter begæring fra den part, som har indbragt sagen, udsætte sin afgørelse, såfremt den udenlandske afgørelse i domsstaten er anfægtet ved ordinær appel eller genoptagelse, eller såfremt fristen herfor endnu ikke er udløbet; i sidstnævnte tilfælde kan retten fastsætte en frist for iværksættelse af appel eller indgivelse af begæring om genoptagelse.

Såfremt afgørelse er truffet i Irland eller Det Forenede Kongerige, skal enhver form for appel eller genoptagelse i den pågældende domsstat anses som et ordinært restmiddel ved anvendelsen af stk. 1 ⁽¹⁾.

Den pågældende ret kan endvidere gøre fuldbyrdelsen betinget af, at der stilles en sikkerhed, som fastsættes af retten.

Artikel 39

Så længe den i artikel 36 fastsatte frist for appel eller genoptagelse ikke er udløbet, og så længe der ikke er truffet afgørelse i appel- eller genoptagelsessagen, kan der kun anvendes sikrende retsmidler vedrørende den parts formuegoder, mod hvem fuldbyrdelsen begæres.

Den afgørelse, der tillader fuldbyrdelse, giver også hjemmel til at anvende sådanne retsmidler.

Artikel 40

1. Såfremt begæringen afslås, kan ansøgeren appellere eller indgive begæring om genoptagelse:

- i Belgien, til »cour d'appel« eller »hof van beroep«;
- i Danmark, til landsretten;
- i Forbundsrepublikken Tyskland, til »Oberlandesgericht«;
- i Grækenland, til »'φοτετο«;
- i Spanien, til »Audiencia Provincial«;
- i Frankrig, til »cour d'appel«;

- i Irland, til »High Court«;
- i Italien, til »corte d'appello«;
- i Luxembourg, til »Cour supérieure de Justice« som appelinstans i borgerlige sager,
- i Nederlandene, til »gerechtshof«;
- i Portugal, til »Tribunal da Relação«;
- i Det Forenede Kongerige:
 - a) i England og Wales, til »High Court of Justice« eller, i tilfælde af en retsafgørelse om underholdspligt, til »Magistrates' Court«;
 - b) i Skotland, til »Court of Session« eller, i tilfælde af en retsafgørelse om underholdspligt, til »Sheriff Court«;
 - c) i Nordirland, til »High Court of Justice« eller, i tilfælde af en retsafgørelse om underholdspligt, til »Magistrates' Court« ⁽²⁾.

2. Den part, mod hvem fuldbyrdelsen begæres, skal tilsiges til at give møde ved den ret, for hvilken appel eller genoptagelsessagen er indbragt. Såfremt han ikke giver møde, finder bestemmelserne i artikel 20, stk. 2 og 3, anvendelse, selv om den pågældende part ikke har bopæl på en kontraherende stats område.

Artikel 41 ⁽³⁾

Den afgørelse, der træffes i den i artikel 40 nævnte appel- eller genoptagelsessag, kan kun anfægtes:

- i Belgien, Grækenland, Spanien, Frankrig, Italien, Luxembourg og Nederlandene, ved en kassationsappel;
- i Danmark, ved appel til højesteret med tilladelse fra justitsministeren;
- i Forbundsrepublikken Tyskland, ved en »Rechtsbeschwerde«;
- i Irland, ved appel vedrørende et retligt spørgsmål til »Supreme Court«;
- i Portugal, ved appel vedrørende et retligt spørgsmål;
- i Det Forenede Kongerige, ved én enkelt appel vedrørende et retligt spørgsmål.

⁽¹⁾ Stk. 2 indsat ved artikel 18 i tiltrædelseskonskonventionen af 1978.

⁽²⁾ Stk. 1 som ændret ved artikel 19 i tiltrædelseskonskonventionen af 1978, ved artikel 6 i tiltrædelseskonskonventionen af 1982 og ved artikel 12 i tiltrædelseskonskonventionen af 1989.

⁽³⁾ Som ændret ved artikel 20 i tiltrædelseskonskonventionen af 1978, ved artikel 7 i tiltrædelseskonskonventionen af 1982 og ved artikel 13 i tiltrædelseskonskonventionen af 1989.

Artikel 42

Såfremt der ved den udenlandske afgørelse er taget stilling til flere krav, og fuldbyrdelse ikke kan tillades for så vidt angår dem alle, skal retten tillade fuldbyrdelse af et eller flere af dem.

Den, som fremsætter begæringen, kan begære delvis fuldbyrdelse.

Artikel 43

Udenlandske retsafgørelser, hvorved der fastsættes en tvangsbøde, er kun eksigible i den stat, som begæringen rettes til, såfremt bødens størrelse er endeligt fastsat af retterne i domsstaten.

Artikel 44 ⁽¹⁾

Den, som fremsætter begæringen, og som i den stat, hvor afgørelsen er truffet, helt eller delvis har haft fri proces eller har været fritaget for gebyrer og omkostninger, skal, i forbindelse med den i artikel 32 til 35 fastlagte fremgangsmåde, have meddelt fri proces eller fritagelse for gebyrer og sagsomkostninger i videst muligt omfang efter lovgivningen i den stat, som begæringen rettes til.

Den, som fremsætter begæring om fuldbyrdelse af en afgørelse om underholdspligt, der er truffet af en administrativ myndighed i Danmark, kan i den stat, som begæringen rettes til, påberåbe sig de i stk. 1 nævnte fordele, såfremt han fremlægger en erklæring fra det danske justitsministerium med bekræftelse af, at han opfylder de økonomiske betingelser for helt eller delvis at få meddelt fri proces eller blive fritaget for gebyrer og omkostninger.

Artikel 45

Det kan ikke pålægges den part, som i en kontraherende stat begærer fuldbyrdelse af en retsafgørelse, der er truffet i en anden kontraherende stat, at stille sikkerhed eller depositum af nogen art med den begrundelse, at han er udlænding eller ikke har bopæl eller ophold i det pågældende land.

Afdeling 3

Fælles bestemmelser

Artikel 46

Den part, der søger anerkendelse af en retsafgørelse eller begærer fuldbyrdelse af en sådan, skal fremlægge:

- 1) en genpart af afgørelsen, der opfylder de nødvendige betingelser med hensyn til godtgørelse af dens ægthed;
- 2) hvor det drejer sig om en udeblivelsesdom, det originale dokument eller en bekræftet genpart, hvoraf det fremgår, at det indledende processkrift i sagen eller en tilsvarende retsakt er blevet forkyndt for eller meddelt den udeblevne part ⁽²⁾.

Artikel 47

Den part, der begærer fuldbyrdelse, skal endvidere fremlægge:

- 1) et dokument, hvoraf det fremgår, at retsafgørelsen efter domsstatens lovgivning er eksigibel og er forkyndt;
- 2) i givet fald et dokument, der godtgør, at der er meddelt ansøgeren fri proces i domsstaten.

Artikel 48

Såfremt de i artikel 46, nr. 2, og artikel 47, nr. 2, nævnte dokumenter ikke fremlægges, kan retten fastsætte en frist for deres tilvejebringelse eller anerkende tilsvarende dokumenter eller, såfremt den anser sagen for tilstrækkeligt oplyst, fritage for kravet om en sådan fremlæggelse.

Såfremt retten kræver det, skal der foretages en oversættelse af dokumenterne; oversættelsen skal bekræftes af en person, der er bemyndiget hertil i en af de kontraherende stater.

Artikel 49

Der kræves ingen legalisering eller opfyldelse af tilsvarende formalitet med hensyn til de i artikel 46, 47 og artikel 48, stk. 2, nævnte dokumenter eller eventuelle procesfuldmagter.

⁽¹⁾ Som ændret ved artikel 21 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

⁽²⁾ Nr. 2 som ændret ved artikel 22 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

Bilag 1

AFSNIT IV

OFFICIelt BEKRÆFTEDE DOKUMENTER OG RETSFORLIG

Artikel 50

Officielt bekræftede dokumenter, der er udstedt og eksigible i en kontraherende stat, skal efter begæring erklæres for eksigible i en anden kontraherende stat i overensstemmelse med den i artikel 31 og følgende fastsatte fremgangsmåde. Begæringen kan kun afslås, såfremt en fuldbyrdelse af det officielt bekræftede dokument vil stride mod grundlæggende retsprincipper i den stat, som begæringen rettes til ⁽¹⁾.

Det fremlagte dokument skal med hensyn til godtgørelse af dets ægthed opfylde de betingelser, der stilles i den stat, hvor dokumentet er udstedt.

Bestemmelserne i afsnit III, afdeling 3, finder anvendelse i givet fald.

Artikel 51

Forlig, der er indgået for retten under en retssag, og som er eksigible i den stat, hvor de er indgået, kan fuldbyrdes i den stat, som begæringen rettes til, på samme betingelser som officielt bekræftede dokumenter.

AFSNIT V

ALMINDELIGE BESTEMMELSER

Artikel 52

Ved afgørelsen af, om en part har en bopæl i den kontraherende stat, for hvis domstole sagen er indbragt, skal retten anvende denne stats interne lovgivning.

Har en part ikke bopæl i den stat, ved hvis retter sagen er anlagt, skal retten ved afgørelsen af, om parten har bopæl i en anden kontraherende stat, anvende sidstnævnte stats lovgivning ⁽²⁾.

Artikel 53

Selskabers og juridiske personers hjemsted skal ved anvendelsen af denne konvention ligestilles med fysiske personers bopæl. Ved afgørelsen af, hvor dette hjemsted er beliggende, skal retten dog anvende de internationale privatretlige regler, som gælder for den.

Ved sin afgørelse af, om en *trust* har hjemsted i den kontraherende stat, hvor sagen er anlagt, skal retten

anvende de internationale privatretlige regler, som gælder for den ⁽³⁾.

AFSNIT VI

OVERGANGSBESTEMMELSER

Artikel 54 ⁽⁴⁾

Bestemmelserne i denne konvention finder kun anvendelse på retssager, der er anlagt, og på officielt bekræftede dokumenter, der er udstedt, efter at konventionen er trådt i kraft i domsstaten, og, såfremt anerkendelse eller fuldbyrdelse af en retsafgørelse eller af et officielt bekræftet dokument påberåbes, i den stat, begæringen er rettet til.

Retsafgørelser, som efter datoen for denne konventions ikrafttræden i forholdet mellem domsstaten og den stat, begæringen er rettet til, er truffet i sager, der er anlagt før dette tidspunkt, skal dog anerkendes og fuldbyrdes efter bestemmelserne i afsnit III, såfremt de anvendte kompetenceregler er i overensstemmelse med de regler, der er fastsat i afsnit II eller i en konvention, der, da sagen blev anlagt, var gældende mellem domsstaten og den stat, som begæringen er rettet til ⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ Stk. 2 indsat ved artikel 23 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

⁽²⁾ Som ændret ved artikel 16 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

⁽³⁾ Tiltrædelseskonventionen af 1978 indeholder i afsnit V følgende overgangsbestemmelser:

» Artikel 34

1. Konventionen af 1968 og protokollen af 1971 som ændret ved nærværende konvention finder kun anvendelse på retssager, der er anlagt, og på officielt bekræftede dokumenter, der er udstedt, efter at nærværende konvention er trådt i kraft i domsstaten, og, såfremt anerkendelse eller fuldbyrdelse af en retsafgørelse eller af et officielt bekræftet dokument påberåbes, i den stat, begæringen er rettet til.

2. I forholdet mellem de seks stater, der er parter i konventionen af 1968, skal retsafgørelser, som er truffet efter ikrafttrædelsesdatoen for nærværende konvention i sager, der er anlagt før dette tidspunkt, dog anerkendes og fuldbyrdes efter bestemmelserne i afsnit III i konventionen af 1968 som ændret.

3. I forholdet mellem de seks stater, der er parter i konventionen af 1968, og de tre stater, der er nævnt i artikel 1 i nærværende konvention samt i forholdet mellem disse tre stater indbyrdes skal retsafgørelser, som er truffet efter den ikrafttrædelsesdato for nærværende konvention, der gælder i forholdet mellem domsstaten og den stat, begæringen er rettet til, i sager, der er anlagt før dette tidspunkt, endvidere anerkendes og fuldbyrdes efter bestemmelserne i afsnit III i konventionen af 1968 som ændret, såfremt kompetencen har været støttet på regler, der var i overensstemmelse med bestemmelserne i afsnit II som

⁽¹⁾ Stk. 1 som ændret ved artikel 14 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

⁽²⁾ Stk. 3 ophævet ved artikel 15 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

Bilag 1

Såfremt parterne skriftligt før den 1. juni 1988 for Irlands vedkommende og før den 1. januar 1987 for Det Forenede Kongeriges vedkommende i en tvist vedrørende en kontrakt har aftalt, at irske retsregler eller retsreglerne i en del af Det Forenede Kongerige skal finde anvendelse på den pågældende kontrakt, bevarer retterne i Irland eller i vedkommende del af Det Forenede Kongerige adgangen til at træffe afgørelse i den pågældende tvist ⁽¹⁾.

Artikel 54 a ⁽²⁾

I tre år fra den 1. november 1986 for Danmarks vedkommende og fra den 1. juni 1988 for Irlands vedkommende fastsættes kompetencen i søretssager i hver af disse stater ikke blot i henhold til bestemmelserne i afsnit II, men også i henhold til de nedenfor under nr. 1 til 6 anførte bestemmelser. Anvendelsen af disse bestemmelser ophører dog i hver af disse stater, når den internationale konvention om tilvejebringelse af ensartede regler for arrest i søgående skibe, som blev undertegnet i Bruxelles den 10. maj 1952, træder i kraft for den pågældende stats vedkommende.

- 1) Personer med bopæl i en kontraherende stat kan i følgende tilfælde for et søretligt krav sagsøges ved retterne i en af de ovennævnte stater, såfremt der ved en ret i en af disse stater til sikring af kravet er gjort eller — hvis der er ydet kaution eller stillet anden sikkerhed — kunne have været gjort arrest i det skib, kravet er rettet imod, eller i ethvert andet skib tilhørende den pågældende person, og:

- a) sagsøgeren har bopæl på denne stats område
 - b) det søretlige krav er opstået i denne stat
 - c) det søretlige krav er opstået på en rejse, under hvilken arrest er blevet eller kunne have været gjort
 - d) kravet hidrører fra et sammenstød eller fra en skade forvoldt af et skib på et andet skib eller på ting eller personer ombord, ved udførelse eller undladelse af en manøvre eller ved ikke-overholdelse af gældende regler.
 - e) kravet er opstået ved bjærgning, eller
 - f) kravet er sikret ved en panteret i det skib, hvori der er gjort arrest.
- 2) Arrest kan gøres i det skib, som det søretlige krav vedrører, eller i ethvert andet skib, som tilhører den person, der på tidspunktet for det søretlige kravs opståen var ejer af det skib, som det pågældende

(Fortsat)

ændret eller med bestemmelser fastsat ved en konvention, som var i kraft mellem domsstaten og den stat, begæringen er rettet til, da sagen blev anlagt.
Tiltrædelseskonventionen af 1982 indeholder i afsnit V følgende overgangsbestemmelser:

• Artikel 12

1. Konventionen af 1968 og protokollen af 1971, som ændret ved konventionen af 1978 og ved nærværende konvention, finder kun anvendelse på retssager, der er anlagt, og på officielt bekræftede dokumenter, der er udstedt, efter at nærværende konvention er trådt i kraft i domsstaten, og såfremt anerkendelse eller fuldbyrdelse af en retsafgørelse eller af et officielt bekræftet dokument påberåbes, i den stat, begæringen er rettet til.

2. I forholdet mellem domsstaten og den stat, begæringen er rettet til, skal retsafgørelser, som er truffet efter ikrafttrædelsesdatoen for nærværende konvention, i sager, der er anlagt før dette tidspunkt, dog anerkendes og fuldbyrdes efter bestemmelserne i afsnit III i konventionen af 1968, som ændret ved konventionen af 1978 og nærværende konvention, såfremt kompetencen har været støttet på regler, der var i overensstemmelse med bestemmelserne i det ændrede afsnit II i konventionen af 1968 eller med bestemmelserne i en konvention, som var gældende mellem domsstaten og den stat, begæringen er rettet til, da sagen blev anlagt.
Tiltrædelseskonventionen af 1989 indeholder i afsnit VI følgende overgangsbestemmelser:

• Artikel 29

1. Konventionen af 1968 og protokollen af 1971, som ændret ved konventionen af 1978, ved konventionen af 1982 og ved nærværende konvention, finder kun anvendelse på retssager, der er anlagt, og på officielt bekræftede dokumenter, der er udstedt, efter at nærværende konvention er trådt i kraft i domsstaten, og såfremt anerkendelse eller fuldbyrdelse af en retsafgørelse eller af et officielt bekræftet dokument påberåbes, i den stat, begæringen er rettet til.

2. Retsafgørelser, som efter datoen for nærværende konventions ikrafttræden i forholdet mellem domsstaten og den stat, begæringen er rettet til, er truffet i sager, der er anlagt før dette tidspunkt, skal dog anerkendes og fuldbyrdes efter bestemmelserne i afsnit III i konventionen af 1968, som ændret ved konventionen af 1978, konventionen af 1982 og nærværende konvention, såfremt de anvendte kompetenceregler er i overensstemmelse med bestemmelserne i det ændrede afsnit II i konventionen af 1968 eller med bestemmelserne i en konvention, som var gældende mellem domsstaten og den stat, begæringen er rettet til, da sagen blev anlagt.
⁽¹⁾ Dette stk. erstatter artikel 35 i afsnit V i tiltrædelseskonventionen af 1978, der var blevet udstrakt til at gælde for Den Helleniske Republik ved artikel 1, stk. 2, i tiltrædelseskonventionen af 1982. Ved artikel 28 i tiltrædelseskonventionen af 1989 er ovennævnte to bestemmelser ophævet.

⁽²⁾ Indsat ved artikel 17 i tiltrædelseskonventionen af 1989. Den svarer til artikel 36 i afsnit V i tiltrædelseskonventionen af 1978, som er blevet udstrakt til at gælde for Den Helleniske Republik ved artikel 1, stk. 2, i tiltrædelseskonventionen af 1982. De to sidstnævnte bestemmelser er ophævet ved artikel 28 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

Bilag 1

krav vedrører. For de i nr. 5, litra o), p) og q), omhandlede krav kan arrest dog kun gøres i det skib, som kravet vedrører.

- 3) Skibe anses at have samme ejer, når samtlige ejendomsanparter tilhører den eller de samme personer.
- 4) Når befragteren ved »bare boat«-befragtning af et skib hæfter alene for et søretligt krav, der vedrører skibet, kan arrest gøres i dette eller i ethvert andet skib, som tilhører befragteren, hvorimod arrest for dette søretlige krav ikke kan gøres i noget andet skib tilhørende ejeren. På samme måde forholder det sig i alle tilfælde, hvor en anden person end ejeren hæfter for et søretligt krav.
- 5) Ved et »søretligt krav« forstås en påstand om en rettighed eller et krav støttet på en eller flere af følgende grunde:
 - a) skade forvoldt af et skib ved sammenstød eller på anden måde
 - b) tab af menneskeliv eller personskader forvoldt af et skib eller i forbindelse med driften af et skib
 - c) bjærgning
 - d) aftale om brug eller leje af skib på grundlag af et certeparti eller andet
 - e) aftale om transport af gods med et skib på grundlag af et certeparti, et konnossement eller andet
 - f) tab af eller skade på gods og bagage under transport med et skib
 - g) groshaveri
 - h) bodmeri
 - i) bugsering
 - j) lodsning
 - k) leverancer til et skib, uanset leveringsstedet, af varer eller materiel bestemt til skibets drift eller vedligeholdelse
 - l) bygning af, reparationer på og udstyr til et skib, eller udgifter til dok
 - m) kaptajns-, officers- eller mandskabshyre
 - n) kaptajnens udlæg og udlæg foretaget af afladere, befragtere eller agenter for skibets eller dets ejers regning
 - o) tvist om ejendomsretten til et skib
 - p) tvist mellem samejere om ejendomsretten til et skib, om besiddelsen eller driften af et skib eller om retten til indtægterne fra et skib
 - q) panteret i et skib.
- 6) I Danmark dækker udtrykket »arrest« også »forbud«, for så vidt angår de ovenfor under nr. 5,

litra o) og p), omhandlede søretlige krav, og for så vidt denne fremgangsmåde i det foreliggende tilfælde er den eneste, der kan finde anvendelse efter paragraf 646 til 653 i lov om rettens pleje.

AFSNIT VII

FORHOLDET TIL ANDRE KONVENTIONER

Artikel 55

Med forbehold af bestemmelserne i artikel 54, stk. 2, og artikel 56 træder denne konvention, for så vidt angår de stater, der er parter i den, i stedet for følgende konventioner, der er indgået mellem to eller flere af disse stater:

- konventionen mellem Belgien og Frankrig om retternes kompetence samt om gyldighed og fuldbyrdelse af retsafgørelser, voldgiftskendelser og officielt bekræftede dokumenter, undertegnet i Paris den 8. juli 1899;
- konventionen mellem Belgien og Nederlandene om retternes stedlige kompetence, om konkurs samt om gyldighed og fuldbyrdelse af retsafgørelser, voldgiftskendelser og officielt bekræftede dokumenter, undertegnet i Bruxelles den 28. marts 1925;
- konventionen mellem Frankrig og Italien om fuldbyrdelse af domme i civile og kommercielle sager, undertegnet i Rom den 3. juni 1930;
- konventionen mellem Det Forenede Kongerige og Frankrig om gensidig fuldbyrdelse af domme i civile og kommercielle sager, med dertil hørende protokol, undertegnet i Paris den 18. januar 1934⁽¹⁾;
- konventionen mellem Det Forenede Kongerige og Belgien om gensidig fuldbyrdelse af domme i civile og kommercielle sager, med dertil hørende protokol, undertegnet i Bruxelles den 2. maj 1934⁽¹⁾;
- konventionen mellem Tyskland og Italien om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i civile og kommercielle sager, undertegnet i Rom den 9. marts 1936;
- konventionen mellem Forbundsrepublikken Tyskland og Kongeriget Belgien om gensidig anerkendelse og fuldbyrdelse i civile og kommercielle sager af retsafgørelser, voldgiftskendelser og officielt bekræftede dokumenter, undertegnet i Bonn den 30. juni 1958;

⁽¹⁾ Fjerde og femte led indsat ved artikel 24 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

Bilag 1

- konventionen mellem Kongeriget Nederlandene og Den Italienske Republik om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i civile og kommercielle sager, undertegnet i Rom den 17. april 1959;
- konventionen mellem Det Forenede Kongerige og Forbundsrepublikken Tyskland om gensidig anerkendelse og fuldbyrdelse af domme i civile og kommercielle sager, undertegnet i Bonn den 14. juli 1960 ⁽¹⁾;
- konventionen mellem Den Helleniske Republik og Forbundsrepublikken Tyskland om gensidig anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser, retsforlig og officielt bekræftede dokumenter i borgerlige sager, herunder handelssager, undertegnet i Athen den 4. november 1961 ⁽²⁾;
- konventionen mellem Kongeriget Belgien og Den Italienske Republik om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser og andre eksigible dokumenter i civile og kommercielle sager, undertegnet i Rom den 6. april 1962;
- konventionen mellem Kongeriget Nederlandene og Forbundsrepublikken Tyskland om gensidig anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser og andre eksigible dokumenter i civile og kommercielle sager, undertegnet i Haag den 30. august 1962;
- konventionen mellem Det Forenede Kongerige og Den Italienske Republik om gensidig anerkendelse og fuldbyrdelse af domme i civile og kommercielle sager, undertegnet i Rom den 7. februar 1964, med ændringsprotokol, undertegnet i Rom den 14. juli 1970 ⁽³⁾;
- konventionen mellem Det Forenede Kongerige og Kongeriget Nederlandene om gensidig anerkendelse og fuldbyrdelse af domme i civile sager, undertegnet i Haag den 17. november 1967 ⁽³⁾;
- konventionen mellem Spanien og Frankrig om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser og voldgiftskendelser samt officielt bekræftede dokumenter i civile og kommercielle sager, undertegnet i Paris den 28. maj 1969 ⁽⁴⁾;
- konventionen mellem Spanien og Italien om retshjælp og anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i civile og kommercielle sager, undertegnet i Madrid den 22. maj 1973 ⁽⁴⁾;
- konventionen mellem Spanien og Forbundsrepublikken Tyskland om anerkendelse og fuldbyrdelse

af retsafgørelser, retsforlig og eksigible, officielt bekræftede dokumenter i civile og kommercielle sager, undertegnet i Bonn den 14. november 1983 ⁽⁴⁾;

og for så vidt den er i kraft:

- traktaten mellem Belgien, Nederlandene og Luxembourg om retternes kompetence, om konkurs samt om gyldighed og fuldbyrdelse af retsafgørelser, voldgiftskendelser og officielt bekræftede dokumenter, undertegnet i Bruxelles den 24. november 1961.

Artikel 56

Den traktat og de konventioner, der er nævnt i artikel 55, bevarer deres gyldighed på de sagsområder, hvor denne konvention ikke finder anvendelse.

De bevarer ligeledes deres gyldighed, for så vidt angår retsafgørelser, der er truffet, og officielt bekræftede dokumenter, der er udstedt før denne konventions ikrafttræden.

Artikel 57

1. Denne konvention berører ikke konventioner, som de kontraherende stater har tiltrådt eller vil tiltræde, og som på særlige områder fastsætter regler for retternes kompetence samt for anerkendelse eller fuldbyrdelse af retsafgørelser ⁽²⁾

2. Med henblik på at sikre en ensartet fortolkning skal stk. 1 anvendes på følgende måde:

- a) Denne konvention er ikke til hinder for, at en ret i en kontraherende stat, der er part i en konvention vedrørende et særligt område, kan anse sig for kompetent i medfør af denne sidstnævnte konvention, også selv om sagsøgte har bopæl i en kontraherende stat, der ikke er part i den pågældende konvention. Den ret, ved hvilken sagen er anlagt, skal under alle omstændigheder anvende artikel 20 i nærværende konvention.
- b) Afgørelser, der i en kontraherende stat træffes af en ret, som har anset sig for kompetent i medfør af en konvention vedrørende et særligt område, skal anerkendes og fuldbyrdes i de øvrige kontraherende stater i overensstemmelse med nærværende konvention.

Såfremt både domsstaten og den stat, som begæringen rettes til, er parter i en konvention vedrørende et særligt område, som fastsætter betingelser for anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser, anvendes disse betingelser. Under alle omstændigheder kan de bestemmelser i nærværende konvention, der vedrører fremgangsmåden ved anerken-

⁽¹⁾ Niende led indsat ved artikel 24 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

⁽²⁾ Tiende led indsat ved artikel 8 i tiltrædelseskonventionen af 1982.

⁽³⁾ Tretende og fjortende led indsat ved artikel 24 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

⁽⁴⁾ Femtende, sekstende og syttende led indsat ved artikel 18 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

⁽⁵⁾ Som ændret ved artikel 25, stk. 1, i tiltrædelseskonventionen af 1978 og ved artikel 19 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

Bilag 1

delse og fuldbyrdelse af retsafgørelser, finde anvendelse ⁽¹⁾.

3. Denne konvention udelukker ikke anvendelsen af bestemmelser, som på særlige områder fastsætter regler for retternes kompetence samt for anerkendelse eller fuldbyrdelse af retsafgørelser, og som er eller vil være indeholdt i retsakter fra De Europæiske Fællesskabers institutioner eller i de harmoniserede, nationale lovgivninger til gennemførelse af disse retsakter ⁽²⁾.

Artikel 58 ⁽³⁾

Indtil konventionen om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, undertegnet i Lugano den 16. september 1988, får gyldighed for Frankrig og Schweiz, berører bestemmelserne i nærværende konvention ikke de rettigheder, der er indrømmet schweiziske statsborgere ved konventionen mellem Frankrig og Schweiz om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af domme i borgerlige sager, undertegnet den 15. juni 1869 i Paris.

Artikel 59

Denne konvention er ikke til hinder for, at en kontraherende stat inden for rammerne af en konvention om anerkendelse og fuldbyrdelse af domme over for en tredjestat forpligter sig til ikke at anerkende en retsafgørelse, som i en anden kontraherende stat er truffet mod en sagsøgt, der har sin bopæl eller sit sædvanlige opholdssted på denne tredjestats område, såfremt afgørelsen i et af de i artikel 4 nævnte tilfælde kun har kunnet støttes på en af de kompetenceregler, som er nævnt i artikel 3, stk. 2.

Ingen kontraherende stat kan dog over for en tredjestat forpligte sig til ikke at anerkende en retsafgørelse truffet i en anden kontraherende stat af en ret, der har kompetence som følge af, at der i denne stat findes gods tilhørende sagsøgte eller af, at sagsøger har gjort udlæg eller arrest i derværende gods,

⁽¹⁾ Stk. 2 indsat ved artikel 19 i tiltrædelseskonventionen af 1989. Dette stk. svarer til artikel 25, stk. 2, i tiltrædelseskonventionen af 1978, som er blevet udstrakt til at gælde for Den Helleniske Republik ved artikel 1, stk. 2, i tiltrædelseskonventionen af 1982. Sidstnævnte to bestemmelser er ophævet ved artikel 28 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

⁽²⁾ Stk. 3 indsat ved artikel 25, stk. 1, i tiltrædelseskonventionen af 1978.

⁽³⁾ Som ændret ved artikel 20 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

1) såfremt begæringen vedrører ejendomsretten til eller besiddelsen af det nævnte gods, går ud på at opnå tilladelse til at råde over dette eller vedrører andre tvister om godset, eller

2) såfremt dette gods er stillet som sikkerhed for en fordring, der er genstand for begæringen ⁽⁴⁾.

AFSNIT VIII

AFSLUTTENDE BESTEMMELSER

Artikel 60

... ⁽⁵⁾

Artikel 61 ⁽⁶⁾

Denne konvention skal ratificeres af signatarstaterne. Ratifikationsdokumenterne skal deponeres hos generalsekretæren for Rådet for De Europæiske Fællesskaber.

Artikel 62 ⁽⁷⁾

Denne konvention træder i kraft den første dag i den tredje måned, der følger efter deponeringen af det sidste ratifikationsdokument.

Artikel 63

De kontraherende stater anerkender at enhver stat, som bliver medlem af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab,

⁽⁴⁾ Stk. 2 indsat ved artikel 26 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

⁽⁵⁾ Artikel 60 som ændret ved artikel 27 i tiltrædelseskonventionen af 1978 er ophævet ved artikel 21 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

⁽⁶⁾ Ratificeringen af tiltrædelseskonventionerne af 1978 og 1982 var fastlagt i artikel 38 og 14 i nævnte konventioner. Ratificeringen af tiltrædelseskonventionen af 1989 er fastlagt i nævnte konventions artikel 31, der har følgende ordlyd:

»Artikel 31

Denne konvention ratificeres af signatarstaterne. Ratifikationsdokumenterne deponeres hos generalsekretæren for Rådet for De Europæiske Fællesskaber.»

⁽⁷⁾ Ikrafttrædelsen af tiltrædelseskonventionerne af 1978 og 1982 var fastlagt i artikel 39 og 15 i nævnte konventioner. Ikrafttrædelsen af tiltrædelseskonventionen af 1989 er fastlagt i nævnte konventions artikel 32, der har følgende ordlyd:

»Artikel 32

1. Denne konvention træder i kraft på den første dag i den tredje måned efter den dato, på hvilken to signatarstater, hvoraf den ene er Kongeriget Spanien eller Den Portugisiske Republik, har deponeret deres ratifikationsdokumenter.

2. For enhver anden signatarstat får konventionen virkning fra den første dag i den tredje måned efter deponeringen af denne stats ratifikationsdokument.»

Bilag 1

skab, skal erklære sig indforstået med, at denne konvention anvendes som grundlag for de forhandlinger, der er nødvendige for, mellem de kontraherende stater og den pågældende stat, at sikre gennemførelsen af artikel 220, sidste stykke i Traktaten om oprettelse af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab.

De nødvendige tilpasninger kan fastsættes i en særlig konvention mellem de kontraherende stater på den ene side og den pågældende stat på den anden side.

Artikel 64⁽¹⁾

Generalsekretæren for Rådet for De Europæiske Fællesskaber giver signatarstaterne meddelelse om:

- a) deponeringen af ethvert ratifikationsdokument;
- b) datoen for denne konventions ikrafttræden;
- c) ...⁽²⁾
- d) erklæringer modtaget i henhold til artikel IV i protokollen;
- e) meddelelser i henhold til artikel VI i protokollen.

Artikel 65

Den protokol, der efter fælles aftale mellem de kontraherende stater er knyttet som bilag til denne konvention, udgør en integrerende del af konventionen.

Artikel 66

Denne konvention er indgået for ubegrænset tid.

Artikel 67

Enhver kontraherende stat kan fremsætte anmodning om ændring af denne konvention. I så fald indkalder formanden for Rådet for De Europæiske Fællesskaber til en konference med henblik på ændring af konventionen.

⁽¹⁾ Notifikationer vedrørende tiltrædelseskonventionerne af 1978 og 1982 er fastlagt i artikel 40 og 16 i nævnte konventioner.

Notifikationer vedrørende tiltrædelseskonventionen af 1989 er fastlagt i nævnte konventions artikel 33, der har følgende ordlyd:

»Artikel 33

Generalsekretæren for Rådet for De Europæiske Fællesskaber giver signatarstaterne meddelelse om:

a) deponeringen af ethvert ratifikationsdokument

b) datoerne for denne konventions ikrafttræden for de kontraherende stater.»

⁽²⁾ Litra c) som ændret ved artikel 28 i tiltrædelseskonventionen af 1978 er ophævet ved artikel 22 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

Artikel 68⁽³⁾

Denne konvention, udfærdiget i ét eksemplar på fransk, italiensk, nederlandsk og tysk, hvilke fire tekster har samme gyldighed, deponeres i arkiverne i sekretariatet for Rådet for De Europæiske Fællesskaber. Generalsekretæren fremsender en bekræftet genpart til hver af signatarstaternes regeringer⁽⁴⁾.

⁽³⁾ Angivelsen af de tekster til tiltrædelseskonventionerne, som har retsgyldighed, er indeholdt i følgende bestemmelser:

— for så vidt angår tiltrædelseskonventionen af 1978, dennes artikel 41, der har følgende ordlyd:

»Artikel 41

Denne konvention, udfærdiget i ét eksemplar på dansk, engelsk, fransk, irsk, italiensk, nederlandsk og tysk, hvilke syv tekster har samme gyldighed, deponeres i arkiverne i sekretariatet for Rådet for De Europæiske Fællesskaber. Generalsekretæren fremsender en bekræftet genpart til hver af signatarstaternes regeringer.»

— for så vidt angår tiltrædelseskonventionen af 1982, dennes artikel 17, der har følgende ordlyd:

»Artikel 17

Denne konvention, udfærdiget i ét eksemplar på dansk, engelsk, fransk, græsk, irsk, italiensk, nederlandsk og tysk, hvilke otte tekster har samme gyldighed, deponeres i arkiverne i sekretariatet for Rådet for De Europæiske Fællesskaber. Generalsekretæren fremsender en bekræftet genpart til hver af signatarstaternes regeringer.»

— for så vidt angår tiltrædelseskonventionen af 1989, dennes artikel 34, der har følgende ordlyd:

»Artikel 34

Denne konvention, udfærdiget i ét eksemplar på dansk, engelsk, fransk, græsk, irsk, italiensk, nederlandsk, portugisisk, spansk og tysk, hvilke ti tekster har samme gyldighed, deponeres i arkiverne i Sekretariatet for Rådet for De Europæiske Fællesskaber. Generalsekretæren fremsender en bekræftet genpart til hver af signatarstaternes regeringer.»

⁽⁴⁾ Udfærdigelsen på de tiltrædende medlemsstaters officielle sprog af de tekster til konventionen af 1968, som har retsgyldighed, er:

— for så vidt angår tiltrædelseskonventionen af 1978 omhandlet i pågældende konventions artikel 37, der har følgende ordlyd:

»Artikel 37

Generalsekretæren for Rådet for De Europæiske Fællesskaber fremsender til regeringerne for Kongeriget Danmark, Irland og Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirland, en bekræftet genpart på fransk, italiensk, nederlandsk og tysk af konventionen af 1968 og af protokollen af 1971.

Teksterne til konventionen af 1968 og til protokollen af 1971, udfærdiget på dansk, engelsk og irsk er knyttet som bilag til nærværende konvention. Teksterne udfærdiget på dansk, engelsk og irsk har gyldighed på samme vilkår som de oprindelige tekster til konventionen af 1968 og protokollen af 1971.»

— for så vidt angår tiltrædelseskonventionen af 1982 omhandlet i pågældende konventions artikel 13, der har følgende ordlyd:

»Artikel 13

Generalsekretæren for Rådet for De Europæiske Fællesskaber fremsender til regeringen for Den Helleniske Republik en bekræftet genpart på dansk, engelsk, fransk, irsk, italiensk, nederlandsk og tysk af konventionen af 1968, af protokollen af 1971 og af konventionen af 1978.

Bilag 1

(Fortsat)

- Teksterne til konventionen af 1968, til protokollen af 1971 og til konventionen af 1978, udfærdiget på græsk er knyttet som bilag til nærværende konvention. Teksterne udfærdiget på græsk har gyldighed på samme vilkår som de øvrige tekster til konventionen af 1968, protokollen af 1971 og konventionen af 1978.»
- for så vidt angår tiltrædelseskonventionen af 1989 omhandlet i pågældende konventions artikel 30, der har følgende ordlyd:
- »Artikel 30
1. Generalsekretæren for Rådet for De Europæiske Fællesskaber fremsender til regeringerne for Kongeri-

get Spanien og Den Portugisiske Republik en bekræftet genpart på dansk, engelsk, fransk, græsk, irsk, italiensk, nederlandsk og tysk af konventionen af 1968, af protokollen af 1971, af konventionen af 1978 og af konventionen af 1982.

2. Teksterne til konventionen af 1968, til protokollen af 1971, til konventionen af 1978 og til konventionen af 1982, udfærdiget på spansk og portugisisk, foreligger i bilag II, III, IV og V til nærværende konvention. Teksterne udfærdiget på spansk og portugisisk har gyldighed på samme vilkår som de øvrige tekster til konventionen af 1968, protokollen af 1971, konventionen af 1978 og konventionen af 1982.»

PROTOKOL ⁽¹⁾

De høje kontraherende parter er blevet enige om følgende bestemmelser, der knyttes som bilag til konventionen:

Artikel I

Enhver person, der har bopæl i Luxembourg, og som i henhold til artikel 5, nr. 1, søges ved en ret i en anden kontraherende stat, kan gøre indsigelse mod den pågældende rets kompetence. Såfremt sagsøgte ikke giver møde, skal denne ret på embeds vegne erklære sig for inkompetent.

Enhver aftale om kompetence som nævnt i artikel 17 får kun gyldighed for en person, der har bopæl i Luxembourg, såfremt den pågældende udtrykkeligt og specielt har accepteret aftalen.

Artikel II

Med forbehold af mere gunstige nationale bestemmelser kan personer, der har bopæl i en kontraherende stat, og mod hvem der indledes retsforfølgning for en uagtet lovovertrædelse ved retter kompetente i sraffesager i en anden kontraherende stat, hvor de pågældende ikke er statsborgere, selv når de ikke personligt giver møde, til deres forsvar vælge personer, der er bemyndiget hertil.

Den ret, der behandler sagen, kan dog bestemme, at den pågældende skal give møde personligt; såfremt dette ikke sker, skal den afgørelse, der er truffet med hensyn til et borgerligt krav, uden at den pågældende har haft mulighed for at varetage sine interesser under sagen, ikke anerkendes eller fuldbyrdes i de øvrige kontraherende stater.

Artikel III

Ingen form for skat, afgift eller gebyr, som beregnes i forhold til sagens værdi, må i forbindelse med behandlingen af en begæring om fuldbyrdespåtegning opkræves i den stat, som begæringen rettes til.

Artikel IV

De inden- og udenretslige dokumenter, der udfærdiges inden for en kontraherende stats område, og som skal meddeles eller forkyndes for personer, der befinder sig inden for en anden kontraherende stats område, skal fremsendes i overensstemmelse med de fremgangsmåder, der er fastsat ved konventioner eller aftaler ingået mellem de kontraherende stater.

Medmindre modtagerstaten ved en erklæring rettet til generalsekretæren for Rådet for De Europæiske Fællesskaber modsætter sig dette, kan de pågældende dokumenter ligeledes fremsendes direkte af vedkommende offentligt godkendte personer i den stat, hvor dokumenterne er udfærdiget, til vedkommende offentligt godkendte personer i den stat, på hvis område dokumentets adressat befinder sig. I dette tilfælde fremsender vedkommende offentligt godkendte person i domsstaten en genpart af dokumentet til vedkommende offentligt godkendte person i den stat, begæringen rettes til, når den pågældende er kompetent til at aflevere det til adressaten. Denne aflevering sker efter de regler, der er foreskrevet i lovgivningen i den stat, som begæringen rettes til. Afleveringen bekræftes ved en attestation, som sendes direkte til vedkommende offentligt godkendte person i den stat, hvor dokumentet er udfærdiget.

Artikel V

Den i artikel 6, nr. 2, og artikel 10 fastsatte kompetence i sager om opfyldelse af en forpligtelse eller i andre tilfælde kan ikke gøres gældende i Forbundsrepublikken Tyskland. I denne stat kan enhver, der har bopæl inden for en anden kontraherende stats område, søges ved dens domstole i henhold til civilproceslovens artikel 68, 72, 73 og 74 vedrørende procesunderretning.

De retsafgørelser, der træffes i de øvrige kontraherende stater i medfør af artikel 6, nr. 2, og artikel 10, skal anerkendes og fuldbyrdes i Forbundsrepublikken Tyskland i overensstemmelse med afsnit III. De retsvirkninger, som domme, afsagt i Forbundsrepublikken Tyskland, har over for tredjemand i henhold til artikel 68, 72, 73 og 74 i civilprocesloven, skal ligeledes anerkendes i de andre kontraherende stater.

Artikel Va ⁽²⁾

I sager om underholdspligt omfatter udtrykkene »dommer«, »ret« og »domsmyndighed« også de danske administrative myndigheder.

Artikel Vb ⁽¹⁾

I tvister mellem en skibsfører og et besætningsmedlem på et søgående skib, der er indregistreret i Danmark,

⁽¹⁾ Tekst som ændret ved tiltrædelseskonventionen af 1978, tiltrædelseskonventionen af 1982 og tiltrædelseskonventionen af 1989.

⁽²⁾ Artiklen indsat ved artikel 29 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

⁽¹⁾ Artiklen indsat ved artikel 29 i tiltrædelseskonventionen af 1978 og ændret ved artikel 9 i tiltrædelseskonventionen af 1982 og ved artikel 23 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

Bilag 1

Grækenland, Irland eller Portugal, om hyre eller andre forhyringsvilkår, skal retterne i en kontraherende stat undersøge, om den diplomatiske repræsentant eller konsularagent, som skibet henhører under, er blevet underrettet om tvisten. De skal udsætte sagen, så længe denne repræsentant eller agent ikke er blevet underrettet. De skal på embeds vegne erklære sig inkompetente, såfremt denne repræsentant eller agent, behørigt underrettet, har udøvet de beføjelser, som er ham tillagt i sagen ved en konsularaftale, eller, i mangel af en sådan aftale, har gjort indsigelse vedrørende kompetencen inden for den indrømmede frist.

Artikel V c⁽¹⁾

Når artikel 52 og 53 i denne konvention i medfør af artikel 69, stk. 5, i konventionen om det europæiske patent for fællesmarkedet, undertegnet i Luxembourg den 15. december 1975, anvendes på bestemmelser vedrørende »residence« i den engelske tekst til sidstnævnte konvention, skal udtrykket »residence« i den pågældende tekst forstås som »domicile« i ovennævnte artikel 52 og 53.

⁽¹⁾ Artiklen indsat ved artikel 29 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

Artikel V d⁽²⁾

Med forbehold af den kompetence, der i henhold til konventionen om meddelelse af europæiske patenter, undertegnet i München den 5. oktober 1973, er tillagt Den Europæiske Patentmyndighed, har retterne i hver kontraherende stat, uanset bopæl, enekompetence for så vidt angår registreringen og gyldigheden af et europæisk patent, der er meddelt for denne stat, og som ikke er et fællesskabspatent i henhold til artikel 86 i konventionen om det europæiske patent for fællesmarkedet, undertegnet i Luxembourg den 15. december 1975.

Artikel VI

De kontraherende stater skal meddele generalsekretæren for Rådet for De Europæiske Fællesskaber teksterne til lovbestemmelser, som medfører ændringer enten med hensyn til de bestemmelser i deres lovgivning, der er nævnt i konventionen, eller med hensyn til de retter, der er anført i afsnit III, afdeling 2, i konventionen.

⁽²⁾ Artiklen indsat ved artikel 29 i tiltrædelseskonventionen af 1978.

PROTOKOL

vedrørende Domstolens fortolkning af konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager

Artikel 1

De Europæiske Fællesskabers Domstol har kompetence til at træffe afgørelse med hensyn til fortolkningen af konventionen om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, og af den til denne konvention som bilag knyttede protokol, undertegnet i Bruxelles den 27. september 1968, samt af nærværende protokol.

De Europæiske Fællesskabers Domstol har endvidere kompetence til at træffe afgørelse med hensyn til fortolkningen af konventionen om Kongeriget Danmarks, Irlands og Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirlands tiltrædelse af konventionen af 27. september 1968 samt af nærværende protokol ⁽¹⁾

De Europæiske Fællesskabers Domstol har endvidere kompetence til at træffe afgørelse med hensyn til fortolkningen af konventionen om Den Helleniske Republiks tiltrædelse af konventionen af 27. september 1968 samt af nærværende protokol, som tilpasset ved konventionen af 1978 ⁽²⁾

De Europæiske Fællesskabers Domstol har endvidere kompetence til at træffe afgørelse med hensyn til fortolkningen af konventionen om Kongeriget Spaniens og Den Portugisiske Republiks tiltrædelse af konventionen af 27. september 1968 samt af nærværende protokol, som tilpasset ved konventionen af 1978 og konventionen af 1982 ⁽³⁾

Artikel 2

Følgende retter kan anmode Domstolen om at træffe præjudiciel afgørelse vedrørende et fortolkningsspørgsmål:

- 1) — i Belgien: la Cour de Cassation — het Hof van Cassatie og le Conseil d'État — de Raad van State
 - i Danmark: højesteret
 - i Forbundsrepublikken Tyskland: die obersten Gerichtshöfe des Bundes
 - i Grækenland: τα άνωτάτα δικαστήρια
 - i Spanien: el Tribunal Supremo
 - i Frankrig: la Cour de Cassation og le Conseil d'État

⁽¹⁾ Stk. 2 indsat ved artikel 30 i tiltrædelseskongventionen af 1978.

⁽²⁾ Stk. 3 indsat ved artikel 10 i tiltrædelseskongventionen af 1982.

⁽³⁾ Stk. 4 indsat ved artikel 24 i tiltrædelseskongventionen af 1989.

- i Irland: the Supreme Court
- i Italien: la Corte Suprema di Cassazione
- i Luxembourg: la Cour supérieure de Justice i dens egenskab af kassationsret
- i Nederlandene: de Hoge Raad
- i Portugal: o Supremo Tribunal de justiça og o Supremo Tribunal Administrativo
- i Det Forenede Kongerige: the House of Lords og de retsinstanter, for hvilke en sag indbringes i henhold til artikel 37, stk. 2, eller artikel 41 i konventionen ⁽⁴⁾;

- 2) — retterne i de kontraherende stater, såfremt de træffer afgørelse som appelinstans;

- 3) — i de i konventionens artikel 37 anførte tilfælde, de i samme artikel nævnte retter.

Artikel 3

1. Såfremt et spørgsmål vedrørende fortolkningen af konventionen og de øvrige i artikel 1 nævnte tekster rejses under en retssag ved en i artikel 2, nr. 1, anført ret, skal denne ret, hvis den skønner, at en afgørelse af dette spørgsmål er nødvendig, for at den kan afsige dom, anmode Domstolen om at afgøre spørgsmålet.

2. Såfremt et sådant rejses ved en i artikel 2, nr. 2 og 3, anført ret, kan denne ret på de i stk. 1 fastsatte betingelser anmode Domstolen om at afgøre spørgsmålet.

Artikel 4

1. Den kompetente myndighed i en kontraherende stat kan anmode Domstolen om at udtale sig om et spørgsmål vedrørende fortolkningen af konventionen og de øvrige i artikel 1 nævnte tekster, såfremt afgørelser truffet af retter i denne stat er i modstrid med den fortolkning, der er anlagt af Domstolen eller kommet til udtryk i en afgørelse truffet af en i artikel 2, nr. 1 og 2, nævnt ret i en anden kontraherende stat. Bestemmelserne i dette stykke gælder kun for retskraftige afgørelser.

2. Den fortolkning, som anlægges af Domstolen i anledning af en sådan anmodning, er uden virkning for de afgørelser, der har givet anledning til anmodningen om en fortolkning.

⁽⁴⁾ Nr. 1 som ændret ved artikel 31 i tiltrædelseskongventionen af 1978, ved artikel 11 i tiltrædelseskongventionen af 1982 og ved artikel 25 i tiltrædelseskongventionen af 1989.

Bilag 2

3. Det offentlige øverste repræsentant ved kassationsretterne i de kontraherende stater eller enhver anden myndighed udpeget af en kontraherende stat har kompetence til at anmode Domstolen om en fortolkning i henhold til stk. 1.

4. Justitssekretæren ved Domstolen giver meddelelse om anmodningen til de kontraherende stater, samt til Kommissionen og Rådet for De Europæiske Fællesskaber, som inden to måneder fra denne meddelelse kan indgive indlæg eller andre skriftlige udtalelser til Domstolen.

5. Den i nærværende artikel fastlagte fremgangsmåde giver ikke anledning til hverken opkrævning eller godtgørelse af gebyrer og sagsomkostninger.

Artikel 5

1. Medmindre andet er bestemt i denne protokol, finder de bestemmelser i traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab og i den dertil knyttede protokol vedrørende statuten for Domstolen, der gælder ved Domstolens afgørelse af præjudicielle spørgsmål, tilsvarende anvendelse på fremgangsmåden ved fortolkning af konventionen og de øvrige i artikel 1 nævnte tekster.

2. Domstolens procesreglement tilpasses og suppleres om nødvendigt i henhold til artikel 188 i traktaten om oprettelse af Det Europæiske økonomiske Fællesskab.

Artikel 6

... ⁽¹⁾

Artikel 7 ⁽²⁾

Denne protokol skal ratificeres af signatarstaterne. Ratifikationsdokumenterne skal deponeres hos generalsekretæren for Rådet for De Europæiske Fællesskaber.

Artikel 8 ⁽³⁾

Denne protokol træder i kraft den første dag i den tredje måned, der følger efter deponeringen af det sidste ratifikationsdokument. Den træder dog tidligst i kraft samtidig med konventionen af 27. september 1968

om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager.

Artikel 9

De kontraherende stater anerkender, at enhver stat, som bliver medlem af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab, og på hvilken artikel 63 i konventionen om retternes kompetence og om fuldbyrdelsen af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, finder anvendelse, skal godkende bestemmelserne i denne protokol, med forbehold af de nødvendige tilpasninger.

Artikel 10 ⁽⁴⁾

Generalsekretæren for Rådet for De Europæiske Fællesskaber giver signatarstaterne meddelelse om:

- a) deponeringen af ethvert ratifikationsdokument;
- b) datoen for denne protokols ikrafttræden;
- c) erklæringer modtaget i henhold til artikel 4, stk. 3;
- d) ... ⁽⁵⁾

Artikel 11

De kontraherende stater skal meddele generalsekretæren for Rådet for De Europæiske Fællesskaber teksterne til lovbestemmelser, som medfører en ændring i listen over de i artikel 2, nr. 1, nævnte retter.

Artikel 12

Denne protokol er indgået for ubegrænset tid.

Artikel 13

Enhver kontraherende stat kan fremsætte anmodning om ændring af denne protokol. I så fald indkalder formanden for Rådet for De Europæiske Fællesskaber til en konference med henblik på ændring af protokollen.

Artikel 14 ⁽⁶⁾

Denne protokol, udfærdiget i ét eksemplar på fransk, italiensk, nederlandsk og tysk, hvilke fire tekster har samme gyldighed, deponeres i arkiverne i sekretariatet for Rådet for De Europæiske Fællesskaber. Generalsekretæren fremsender en bekræftet genpart til hver af signatarstaternes regeringer ⁽⁷⁾.

⁽¹⁾ Artikel 6 som ændret ved artikel 32 i tiltrædelseskonventionen af 1978 er ophævet ved artikel 26 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

⁽²⁾ Jf. fodnote 6 på side 18.

⁽³⁾ Jf. fodnote 7 på side 18.

⁽⁴⁾ Jf. fodnote 1 på side 19.

⁽⁵⁾ Litra d) som ændret ved artikel 33 i tiltrædelseskonventionen af 1978 er ophævet ved artikel 27 i tiltrædelseskonventionen af 1989.

⁽⁶⁾ Jf. fodnote 3 på side 19.

⁽⁷⁾ Jf. fodnote 4 på side 20.

Lov nr. 325 af 4.6. 1986

om EF-domskonventionen m.v.

Kapitel 1

Almindelige bestemmelser

§ 1. Konventionen af 27. september 1968 om rettens kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, med senere ændringer (EF-domskonventionen) gælder her i landet. Det samme gælder den til konventionen knyttede protokol af samme dato samt protokollen af 3. juni 1971 om Domstolens fortolkning af konventionen af 27. september 1968.

Kapitel 2

Værnetingsregler

§ 2. I sager, der er omfattet af EF-domskonventionen, anvendes konventionens værnetingsregler.

Stk. 2. Er der efter dansk lovgivning ikke i øvrigt værneting for en sag, der efter konventionen skal eller kan anlægges her i landet, anlægges sagen ved sagsøgerens hjemting eller, såfremt sagsøgeren ikke har hjemting her i landet, ved Københavns byret eller østre landsret.

Kapitel 3

Anerkendelse og fuldbyrdelse af udenlandske retsafgørelser m.v.

Anerkendelse

§ 3. Retsafgørelser, som er omfattet af EF-domskonventionen, og som er truffet i en anden konventionsstat (domsstaten), skal med de i konventionens artikel 27-28 og den tilhørende protokols artikel II, stk. 2, nævnte begrænsninger anerkendes her i landet.

Stk. 2. Opstår spørgsmålet om anerkendelse under en verserende sag, afgør retten, om anerkendelse skal ske. Retten kan udsætte

sagen, hvis den afgørelse, som ønskes anerkendt, er blevet anfægtet ved ordinær appel eller genoptagelse i domsstaten.

Stk. 3. Uden for de i stk. 2 nævnte tilfælde kan den berettigede efter reglerne i §§ 5-14 ved fogedretten få fastslået, at retsafgørelsen skal anerkendes. Stk. 2, 2. pkt., finder tilsvarende anvendelse.

Fuldbyrdelse

§ 4. De retsafgørelser, som er nævnt i § 3, stk. 1, kan fuldbyrdes her i landet, hvis afgørelsen kan fuldbyrdes i domsstaten.

Stk. 2. Officielt bekræftede dokumenter, der er udstedt i en konventionsstat, og forlig, som er indgået for en domstol i en sådan stat, kan fuldbyrdes her i landet, såfremt dokumentet eller forliget kan fuldbyrdes i det pågældende fremmede land.

§ 5. Anmodning om fuldbyrdelse indgives til fogedretten i den retskreds, hvor den, mod hvem fuldbyrdelse begæres (skyldneren), har bopæl. Har skyldneren ikke bopæl her i landet, skal anmodningen indgives til den fogedret, som efter retsplejelovens almindelige regler kan foretage tvangsfuldbyrdelsen.

Stk. 2. Anmodningen skal være ledsaget af:

- 1) en udskrift af afgørelsen, der er bekræftet af vedkommende ret,
- 2) bevis for, at afgørelsen kan fuldbyrdes i domsstaten, og for, at den er forkyndt, samt
- 3) ved udeblivelsesdomme bevis for, at det indledende processkrift i sagen eller et tilsvarende dokument er blevet forkyndt for eller meddelt den udeblevne part.

Stk. 3. Fogedretten kan kræve en bekræftet oversættelse til dansk af dokumenter, som fremlægges i medfør af reglerne i stk. 2.

Stk. 4. Fogedretten kan indrømme en frist til at tilvejebringe de i stk. 2, nr. 3, nævnte

Bilag 3

bevisligheder eller, hvis den anser sagen for tilstrækkeligt oplyst, fritage herfor.

Stk. 5. Såfremt den, der fremsætter anmodning om tvangsfuldbyrdelse (fordringshaveren), har bopæl i udlandet, skal der i anmodningen angives en person her i landet, til hvem meddelelser vedrørende sagen kan sendes.

§ 6. Fogedretten afgør ved kendelse, om anmodningen kan imødekommes. Afgørelsen træffes, uden at der gives skyldneren lejlighed til at udtale sig.

Stk. 2. Fuldbyrdelse kan kun nægtes af de grunde, der er nævnt i konventionens artikel 27-28 og den tilhørende protokols artikel II, stk. 2. Fuldbyrdelse på grundlag af officielt bekræftede dokumenter og retsforlig kan kun nægtes under de i konventionens artikel 50-51 nævnte betingelser.

§ 7. Fogedretten underretter fordringshaveren eller dennes repræsentant om afgørelsen. Tillades fuldbyrdelse, lader fogedretten afgørelsen forkynde for skyldneren.

Kære

§ 8. Fogedrettens afgørelse kan kæres efter reglerne i retsplejelovens kapitel 37, jfr. dog §§ 9-11.

Stk. 2. I tiden indtil kærefristen er udløbet, eller indtil et eventuelt kæremål er afgjort, kan der uanset fristen i retsplejelovens § 480 foretages udlæg eller andre fuldbyrdelseskridt. Der kan dog ikke foretages tvangsauktion over udlagt gods eller i øvrigt foretages skridt, der går videre end til at sikre tilstedeværelsen af gods, hvori fuldbyrdelse kan ske.

§ 9. Kærefristen er 1 måned. Fristen regnes fra den dag, da afgørelsen blev forkyndt for den pågældende. Har skyldneren eller fordringshaveren bopæl i et andet land, er kærefristen dog 2 måneder fra den dag, da forkyndelse blev foretaget for den pågældende personligt eller på dennes bopæl.

§ 10. Den ret, hvortil en kendelse kæres, kan på begæring udsætte sagen, hvis den afgørelse, som søges fuldbyrdet, er anfægtet ved ordinær appel eller genoptagelse i domsstaten, eller hvis fristen herfor endnu ikke er

udløbet. I sidstnævnte tilfælde kan retten fastsætte en frist for iværksættelse af appel eller genoptagelse. Retten kan endvidere gøre fuldbyrdelsen betinget af, at der stilles en sikkerhed, som fastsættes af retten.

§ 11. I kæremål, som rejses af fordringshaveren, skal skyldneren tilsigtes til at give møde. Har skyldneren bopæl i et andet land, finder konventionens artikel 20, stk. 2 og 3, tilsvarende anvendelse, hvis han ikke giver møde.

Andre bestemmelser om fuldbyrdelse

§ 12. Tvangsbøder kan kun fuldbyrdes, hvis bødens størrelse er endeligt fastsat i domsstaten.

Stk. 2. Der kan ikke her i landet fastsættes eller fuldbyrdes forvandlingsstraf for en udenlandsk tvangsbøde. Det samme gælder med hensyn til afgørelser om afsoning af underholdsbidrag, der er pålagt i udlandet.

§ 13. Har fordringshaveren helt eller delvis haft fri proces i domsstaten eller været fritaget for gebyrer og omkostninger, har han fri proces eller fritagelse for gebyrer og omkostninger i samme omfang under fuldbyrdelsessagen.

Stk. 2. I de i stk. 1 nævnte tilfælde skal anmodningen om tvangsfuldbyrdelse være ledsaget af bevis for, at fordringshaveren har haft fri proces eller været fritaget for gebyrer eller omkostninger i domsstaten. § 5, stk. 3-4, finder tilsvarende anvendelse.

§ 14. Fuldbyrdelsen foretages, medmindre andet følger af denne lov, efter samme regler, som gælder for fuldbyrdelse af danske afgørelser.

Kapitel 4

Overenskomster med fremmede stater

§ 15. Justitsministeren kan på grundlag af overenskomst med en fremmed stat, der kan indeholde fravigelser fra EF-domskonventionen og de i § 1 nævnte protokoller, fastsætte, at loven med de nødvendige ændringer skal anvendes i forholdet mellem Danmark og denne stat.

Bilag 3

Kapitel 5

**Ikrafttrædelses- og
overgangsbestemmelser**

§ 16. Tidspunktet for lovens ikrafttræden
fastsættes af justitsministeren.

§ 17. Loven gælder ikke for Færøerne og
Grønland.

Bilag

Konvention om, hvilken lov der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser

åbnet for undertegnelse i Rom den 19. juni 1980

(80/934/EØF)

Præambel

De høje kontraherende parter i traktaten om oprettelse af Det europæiske økonomiske Fællesskab er –

i bestræbelse på inden for den internationale privatrets område at fortsætte det lovharmoniseringsarbejde, som allerede er gjort inden for Fællesskabet, særlig vedrørende retternes kompetence og fuldbyrdelse af retsafgørelser, og

i ønsket om at gennemføre ensartede regler om, hvilken lov der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser –

blevet enige om følgende bestemmelser:

Afsnit I

Konventionens anvendelsesområde

Artikel I

Konventionens anvendelsesområde

1. Bestemmelserne i denne konvention finder anvendelse på kontraktlige forpligtelser i alle situationer, hvor der skal foretages et valg mellem lovene i forskellige lande.

2. De finder ikke anvendelse på

- a) spørgsmål vedrørende fysiske personers rets- eller handleevne, dog med forbehold af artikel 11;
- b) kontraktlige forpligtelser vedrørende:
 - testamenter og arv,
 - formueforholdet mellem ægtefæller,
 - rettigheder og forpligtelser, som udspringer af familieforhold, slægtskab, ægteskab eller svogerskab, herunder underholdsforpligtelser over for børn født uden for ægteskab;
- c) forpligtelser ifølge veksler, checks og ordregældsbreve eller ifølge andre omsætningspapirer i det omfang, forpligtelserne ifølge sådanne andre omsætningspapirer udspringer af deres negotiable karakter;

d) voldgifts- og værnetingsaftaler;

e) spørgsmål, der er omfattet af reglerne om selskaber, foreninger og andre juridiske personer, herunder spørgsmål om disses stiftelse ved registrering eller på anden måde, deres handleevne, interne organisation og opløsning samt om ledelsens eller deltagernes personlige ansvar i denne egenskab for selskabets, foreningens eller den juridiske persons forpligtelser;

f) spørgsmålet om, hvorvidt en mellemmand kan binde sin principal, eller hvorvidt et organ for et selskab, en forening eller en anden juridisk person kan binde denne over for tredjemand;

g) stiftelse af »trusts« eller forholdet mellem stiftere, »trustees« og begunstigede;

h) bevisspørgsmål og procesuelle spørgsmål, dog med forbehold af artikel 14.

3. Bestemmelserne i denne konvention finder ikke anvendelse på forsikringsaftaler, som dækker risici beliggende i Det europæiske økonomiske Fællesskabs medlemsstater. Ved afgørelsen af, om en risiko er beliggende i disse stater, skal domstolen anvende sin egen interne ret.

4. Stk. 3 finder ikke anvendelse på aftaler om genforsikring.

Artikel 2
Anvendelse af loven
i en ikke-kontraherende stat

Den lov, som udpeges i denne konvention, skal finde anvendelse, selv om det er loven i en ikke-kontraherende stat.

Afsnit II
Ensartede regler

Artikel 3
Lovvalg ved aftale

1. En aftale er underkastet den lov, som parterne har vedtaget. Lovvalget skal være udtrykkeligt eller fremgå med rimelig sikkerhed af kontraktens bestemmelser eller omstændighederne i øvrigt. Parternes lovvalg kan omfatte hele aftalen eller kun en del deraf.

2. Parterne kan på et hvilket som helst tidspunkt vedtage, at aftalen skal være underkastet en anden lov end den, der forud skulle anvendes enten ifølge et tidligere lovvalg i henhold til denne artikel eller i medfør af andre bestemmelser i denne konvention. Parternes vedtagelse efter aftalens indgåelse om at underkaste aftalen en anden lov fratager ikke aftalens gyldighed med hensyn til form ifølge artikel 9 og kan ikke gribe ind i tredjemands rettigheder.

3. Parternes aftale om anvendelse af loven i et fremmed land kan, uanset om de tillige har indgået aftale om værneting i et fremmed land, hvis alle andre omstændigheder af betydning på aftaletidspunktet kun har tilknytning til et enkelt land, ikke medføre tilsidesættelse af sådanne regler i dette lands lov, som ikke kan fraviges ved aftale, her- efter benævnt »ufravigelige regler«.

4. Spørgsmål om eksistens og gyldighed af parternes samtykke til, at en bestemt lov skal anvendes, afgøres efter bestemmelserne i artikel 8, 9 og 11.

Artikel 4
Lovvalget i mangel af aftale herom

1. I det omfang der ikke er foretaget et gyldigt lovvalg i henhold til artikel 3, er aftalen underkastet loven i det land, som den har sin nærmeste tilknytning til. Hvis en del af aftalen, som kan adskilles fra resten af aftalen, har nærmere tilknytning til et andet land, kan loven i dette land dog undtagelsesvis bringes i anvendelse på denne del af aftalen.

2. Med forbehold af stk. 5 er der formodning for, at aftalen har sin nærmeste tilknytning til det land, hvor den part, som skal præstere den for aftalen karakteristiske ydelse, på tidspunktet for aftalens indgåelse har sin bopæl eller, hvis det drejer sig om et selskab, en forening eller en anden juridisk person, sit hovedsæde. Indgås aftalen som led i denne parts erhvervsvirksomhed, gælder formodningen dog det land, hvor hovedforretningsstedet er beliggende, eller, hvis ydelsen efter aftalen skal erlægges fra et andet forretningssted end hovedforretningsstedet, det land, hvor dette andet forretningssted er beliggende.

3. Uanset stk. 2 er der i det omfang, aftalens genstand er, en ret over fast ejendom, herunder en brugsret, formodning for, at aftalen har sin nærmeste tilknytning til det land, hvor den faste ejendom er beliggende.

4. Formodningen i stk. 2 gælder ikke for aftaler om transport af gods. Der er for sådanne aftaler formodning for, at aftalen har sin nærmeste tilknytning til det land, hvor transportøren på tidspunktet for aftalens indgåelse har sit hovedforretningssted, hvis dette land tillige er det land, hvor laste- eller lossestedet eller afladerens hovedforretningssted er beliggende. Ved anvendelse af dette stykke skal certepartier for en enkelt rejse og andre aftaler, der har transport af gods som hovedformål, anses for aftaler om transport af gods.

5. Stk. 2 finder ikke anvendelse, hvis det ikke kan afgøres, hvad der er den for aftalen karakteristiske ydelse. Der skal ses bort fra formodningerne i stk. 2, 3 og 4, hvis det af omstændighederne som helhed fremgår, at

Bilag 4

aftalen har en nærmeste tilknytning til et andet land.

Artikel 5 Visse forbrugsaftaler

1. Denne artikel finder anvendelse på aftaler om levering til en person (»forbrugeren«) af løsøregenstande eller tjenesteydelser med henblik på en anvendelse, der må anses at ligge uden for hans erhvervsmæssige virksomhed, eller om ydelse til kredit til et sådant formål.

2. Uanset artikel 3 kan parternes lovvalg ikke medføre at forbrugeren berøves den beskyttelse, der tilkommer ham i medfør af ufravigelige regler i loven i det land hvor han har sin bopæl,

- såfremt der i dette land forud for aftalens indgåelse er fremsat særligt tilbud over for ham eller er foretaget reklamering, og han dér har foretaget de handlinger, der fra hans side er nødvendige for aftalens indgåelse, eller
- såfremt den anden part eller dennes repræsentant har modtaget forbrugers bestilling i dette land, eller
- såfremt aftalen angår salg af løsøregenstande, og forbrugeren er rejst fra dette land til et andet land og har afgivet sin bestilling dér, under forudsætning af at forbrugers rejse var arrangeret af sælgeren med det formål at formå forbrugeren til at afslutte køb.

3. Uanset artikel 4 er en aftale, der er omfattet af nærværende artikel, i mangel af et lovvalg i henhold til artikel 3 undergivet loven i det land, hvor forbrugeren har sin bopæl, såfremt den er indgået under de i stk. 2 nævnte omstændigheder.

4. Denne artikel finder ikke anvendelse på
- a) transporttaler;
 - b) aftaler om levering af tjenesteydelser, såfremt disse udelukkende skal præsteres i et andet land end det, hvor forbrugeren har sin bopæl.

5. Uanset stk. 4 finder denne artikel anvendelse på aftaler, hvorved der for en samlet pris ydes en kombination af rejse og ophold.

Artikel 6 Individuelle arbejdsaftaler

1. Uanset artikel 3 kan parternes lovvalg i arbejdsaftaler ikke medføre, at arbejdstageren berøves den beskyttelse, der tilkommer ham i medfør af ufravigelige regler i den lov, som i henhold til stk. 2 ville finde anvendelse i mangel af et lovvalg.

2. Uanset artikel 4 er en arbejdsaftale i mangel af et lovvalg i henhold til artikel 3 undergivet

- a) loven i det land, hvor arbejdstageren ved opfyldelsen af aftalen sædvanligvis udfører sit arbejde, selv om han midlertidigt er beskæftiget i et andet land, eller
 - b) hvis arbejdstageren ikke sædvanligvis udfører sit arbejde i et bestemt land, loven i det land, hvor det forretningssted, som har antaget arbejdstageren, er beliggende,
- medmindre det af omstændighederne som helhed fremgår, at aftalen har en nærmere tilknytning til et andet land, i hvilket fald loven i dette land finder anvendelse.

Artikel 7 Ufravigelige regler

1. Ved anvendelse af loven i et bestemt land i henhold til denne konvention kan ufravigelige regler i loven i et andet land, som forholdet har en nær tilknytning til, tillægges virkning, såfremt og i det omfang disse regler ifølge dette lands ret skal anvendes uden hensyn til, hvilket lands lov der i øvrigt skal anvendes på aftalen. Ved afgørelsen af, om der bør tillægges sådanne ufravigelige regler virkning, skal der tages hensyn til deres art og formål og til følgerne af, at de anvendes eller ikke anvendes.

2. Denne konvention medfører ingen begrænsninger i anvendelsen af regler i domstolens landets lov i tilfælde, hvor disse er

ufravigelige uden hensyn til, hvilket lands lov der i øvrigt skal anvendes på aftalen.

Artikel 8 Materiel gyldighed

1. Spørgsmål om eksistens og gyldighed af en aftale eller af en bestemmelse i en aftale afgøres efter den lov, som i henhold til denne konvention skulle anvendes, hvis aftalen eller bestemmelsen var gyldig.

2. En part kan dog påberåbe sig loven i det land, hvor han har sin bopæl, for at godtgøre, at han ikke har samtykket i aftalen eller bestemmelsen, såfremt det af omstændigheder fremgår, at det ikke ville være rimeligt at bestemme virkningen af hans adfærd efter den i stk. 1 angivne lov.

Artikel 9 Gyldighed med hensyn til form

1. En aftale, der er indgået mellem personer, som befinder sig i samme land, er gyldig med hensyn til form, hvis den opfylder formkravene i den lov, som skal anvendes på aftalen i henhold til denne konvention, eller i loven i det land, hvor aftalen er indgået.

2. En aftale, der er indgået mellem personer, som befinder sig i forskellige lande, er gyldig med hensyn til form, hvis den opfylder formkravene i den lov, som skal anvendes på aftalen i henhold til denne konvention, eller i loven i et af de pågældende lande.

3. Når en aftale er indgået ved repræsentant, skal der ved anvendelsen af stk. 1 og 2 lægges vægt på det land, hvor repræsentanten befandt sig ved aftalens indgåelse.

4. En viljeserklæring vedrørende en eksisterende eller påtænkt aftale er gyldig med hensyn til form, hvis den opfylder formkravene i den lov, som er eller ville være anvendelige på aftalen i henhold til denne konvention, eller i loven i det land, hvor den pågældende viljeserklæring blev afgivet.

5. Stk. 1-4 finder ikke anvendelse på aftaler, som er omfattet af artikel 5, og som

er indgået under de i artikel 5, stk. 2, nævnte omstændigheder. Sådanne aftalers gyldighed med hensyn til form afgøres efter loven i det land, hvor forbrugeren har sin bopæl.

6. Uanset stk. 1-4 er en aftale, hvis genstand er en ret over fast ejendom, herunder en brugsret, undergivet sådanne fravigelige formkrav i loven i det land, hvor ejendommen er beliggende, som ifølge denne lov skal iagttages, uanset i hvilket land aftalen indgås, og uanset hvilken lov der i øvrigt skal anvendes på aftalen.

Artikel 10 Området for den anvendelige lov

1. Den lov, som skal anvendes i henhold til artikel 3-6 og 12, skal navnlig anvendes på spørgsmål om

- a) fortolkning;
- b) opfyldelse;
- c) virkningerne af misligholdelse, herunder erstatningsudmåling i det omfang, denne reguleres af retsregler, dog kun inden for grænserne af de beføjelser, som tilkommer domstolen efter dens processuelle regler;
- d) de forskellige ophørsmøder for forpligtelser, herunder forældelse og anden rettighedsfortabelse som følge af fristoverskridelse;
- e) virkningerne af aftalens ugyldighed.

2. For så vidt angår fremgangsmåden ved opfyldelse og foranstaltninger i anledning af mangelfuld opfyldelse, skal der tages hensyn til loven på det sted, hvor opfyldelsen sker,

Artikel 11 Manglende handleevne

Når en aftale er indgået mellem personer, der befinder sig i samme land, kan en fysisk person, som ville have handleevne efter loven i dette land, kun påberåbe sig sin manglende handleevne efter en anden lov, såfremt den anden aftalepart ved aftalens indgåelse var eller burde have været klar over denne manglende handleevne.

Bilag 4

Artikel 12 Overdragelse af fordringer

1. Overdragerens og erhververens indbyrdes forpligtelser i henhold til en aftale om overdragelse af en fordring mod en anden person (»skyldneren«) er undergivet den lov, som i henhold til denne konvention skal anvendes på aftalen mellem overdrageren og erhververen.

2. Den lov, som finder anvendelse på den overdragne fordring, afgør spørgsmål om fordringens overdragelighed, forholdet mellem erhververen og skyldneren, betingelserne for, at overdragelsen kan gøres gældende mod skyldneren, samt spørgsmål om, hvorvidt skyldneren er blevet frigjort for sine forpligtelser.

Artikel 13 Subrogation

1. Når en person (»fordringshaveren«) har en ved aftale stiftet fordring mod en anden (»skyldneren«), og en tredjemand er forpligtet til at fyldestgøre fordringshaveren eller har fyldestgjort denne i henhold til en sådan forpligtelse, skal den lov, som finder anvendelse på tredjemands forpligtelse til at fyldestgøre fordringshaveren, afgøre, hvorvidt tredjemanden over for skyldneren kan udøve de rettigheder, som fordringshaveren havde mod skyldneren efter den lov, som skal anvendes på forholdet mellem disse, og, i bekræftende fald, hvorvidt han kan gøre dette i fuldt eller kun i begrænset omfang.

2. Samme regel finder anvendelse, hvor flere personer er forpligtede ifølge den samme ved aftale stiftede fordring, og en af disse har fyldestgjort fordringshaveren.

Artikel 14 Bevisbyrde m.v.

1. Lovvalget i henhold til denne konvention omfatter også lovformodnings- og bevisbyrderregler, som opstilles i kontraktretten i den lov, som skal anvendes i henhold til konventionen.

2. Bevis for en aftale eller en viljeserklæring kan føres ved ethvert bevismiddel, som er anerkendt i domstolslandets lov eller i en af de i artikel 9 angivne love, i henhold til hvilken aftalen eller viljeserklæringen er gyldig med hensyn til form, forudsat at sådan bevisførelse kan gennemføres for domstolen.

Artikel 15 Udelukkelse af renvoi

Hvor konventionen foreskriver anvendelse af loven i et bestemt land, skal dette forstås som en henvisning til de i dette land retsregler med undtagelse af landets internationalprivatretnlige regler.

Artikel 16 Ordre public

Anvendelse af en regel i en ved konventionen udpeget lov kan kun undlades, såfremt denne anvendelse ville være åbenbart uforenelig med grundlæggende retsprincipper (»ordre public«) i domstolslandet.

Artikel 17 Ingen tilbagevirkende kraft

Denne konvention skal i en kontraherende stat anvendes på aftaler, der er indgået efter det tidspunkt, hvor konventionen er trådt i kraft i den pågældende stat.

Artikel 18 Ensartet fortolkning

Ved fortolkningen og anvendelsen af de foranstående ensartede regler skal der tages hensyn til deres internationale karakter og til det ønskelige i, at der opnås ensartethed ved deres fortolkning og anvendelse.

Artikel 19 Stater med mere end ét retssystem

1. Omfatter en stat flere territoriale enheder, som hver har sine egne retsregler

vedrørende kontraktlige forpligtelser, skal hver territorial enhed anses for et land ved fastlæggelsen af den lov, som skal anvendes i henhold til konventionen.

2. En stat, i hvilken forskellige territoriale enheder har deres egne retsregler vedrørende kontraktlige forpligtelser, er ikke forpligtet til at anvende konventionen i tilfælde, hvor der alene er tale om valg mellem lovene i sådanne enheder.

Artikel 20 Forrang for fællesskabsret

Denne konvention berører ikke anvendelsen af bestemmelser, som på særlige områder fastsætter lovvalgsregler vedrørende kontraktlige forpligtelser, og som er eller bliver optaget i retsakter fra De europæiske Fællesskabers institutioner eller i nationale love, der er harmoniserede til gennemførelse af sådanne retsakter.

Artikel 21 Forholdet til andre konventioner

Denne konvention er ikke til hinder for anvendelse af internationale konventioner, som en kontraherende stat er eller bliver deltager i.

Artikel 22 Forbehold

1. En kontraherende stat kan på tidspunktet for undertegnelse, ratifikation, accept eller godkendelse forbeholde sig ret til ikke at anvende

- a) artikel 7, stk. 1;
- b) artikel 10, stk. 1, litra e.

2. En kontraherende stat kan også tage et eller flere af disse forbehold i forbindelse med en meddelelse i medfør af artikel 27, stk. 2, om udvidelse af konventionen og kan herved begrænse virkningen af forbeholdet til alle eller nogle af de i meddelelsen nævnte områder eller territorier.

3. En kontraherende stat kan på et hvilket som helst tidspunkt tilbagekalde et forbehold, den har taget; forbeholdet ophører med at have virkning den første dag i den tredje kalendermåned efter meddelelsen om tilbagekaldelsen.

Afsnit III Afsluttende bestemmelser

Artikel 23

1. Hvis en kontraherende stat, efter at konventionen er trådt i kraft for denne stat, ønsker at gennemføre en ny lovvalgsregel for en særlig art aftaler, som er omfattet af konventionen, skal den give de øvrige stater, som har undertegnet konventionen, meddelelse om sin hensigt gennem generalsekretæren for Rådet for de europæiske Fællesskaber.

2. Enhver stat, der har undertegnet konventionen, kan inden for en frist på seks måneder fra datoen for meddelelsen til generalsekretæren anmode denne om at foranstalte konsultationer mellem de stater, der har undertegnet konventionen, med henblik på opnåelse af enighed.

3. Har ingen af de stater, der har undertegnet konventionen, anmodet om konsultationer inden for den nævnte frist, eller er der ikke inden to år fra datoen for meddelelsen til generalsekretæren opnået enighed under konsultationerne, kan den pågældende kontraherende stat ændre sin lovgivning som tilkendegivet. De af staten trufne foranstaltninger skal gennem generalsekretæren for Rådet for De europæiske Fællesskaber meddeles øvrige stater, som har undertegnet konventionen.

Artikel 24

1. Hvis en kontraherende stat, efter at konventionen er trådt i kraft for denne stat, ønsker at blive deltager i en multilateral konvention, der som sit hovedformål eller et af sine hovedformål har at fastlægge internationalprivatretnlige regler vedrørende

Bilag 4

spørgsmål, som er omfattet af denne konvention, finder den i artikel 23 foreskrevne procedure tilsvarende anvendelse. Dog reduceres den i artikel 23, stk. 3, nævnte frist på to år til et år.

2. Den i stk. 1 nævnte procedure kan undlades, såfremt en kontraherende stat eller et af De europæiske Fællesskaber allerede er deltager i den multilaterale konvention, såfremt dennes formål er at revidere en konvention, som den pågældende stat allerede er deltager i, eller såfremt det drejer sig om en konvention, der er indgået inden for rammerne af traktaterne om oprettelse af De europæiske Fællesskaber.

Artikel 25

Er en kontraherende stat af den opfattelse, at den ved konventionen opnåede harmonisering vil blive berørt ved indgåelsen af en overenskomst, som ikke er omfattet af artikel 24, stk. 1, kan den pågældende stat anmode generalsekretæren for Rådet for De europæiske Fællesskaber om at foranstalte konsultationer mellem de stater, der har undertegnet konventionen.

Artikel 26

Enhver kontraherende stat kan anmode om revision af konventionen. I så fald skal formanden for Rådet for De europæiske Fællesskaber indkalde til en konference om revision.

Artikel 27

1. Denne konvention gælder for de kontraherende staters europæiske områder, herunder Grønland, og for alle områder af Den franske Republik.

2. Uanset stk. 1

- a) gælder konventionen ikke for Færøerne, medmindre kongeriget Danmark fremsætter anden erklæring;
- b) gælder konventionen ikke for europæiske områder uden for Det forenede Kongeri-

ge, hvis internationale forbindelser varetages af dette, medmindre Det forenede Kongerige fremsætter anden erklæring vedrørende et sådant område;

- c) gælder konventionen for De nederlandske Antiller, såfremt kongeriget Nederlandene fremsætter erklæring herom.

3. De nævnte erklæringer kan fremsættes til enhver tid ved meddelelse til generalsekretæren for Rådet for De europæiske Fællesskaber.

4. Appelsager, der i Det forenede Kongerige indledes mod afgørelser truffet af retter i et af de i stk. 2, litra b, nævnte områder, betragtes som sager, der verserer for disse retter.

Artikel 28

1. Denne konvention er fra den 19. juni 1980 åben for undertegnelse for de stater, der har undertegnet traktaterne om oprettelse af De europæiske Fællesskaber.

2. Denne konvention skal ratificeres, accepteres eller godkendes af de stater, der har undertegnet den. Ratifikations-, accept- eller godkendelsesdokumenterne deponeres hos generalsekretæren for Rådet for De europæiske Fællesskaber.

Artikel 29

1. Konventionen træder i kraft den første dag i den tredje måned efter deponeringen af det syvende ratifikations-, accept- eller godkendelsesdokument.

2. For stater, som har undertegnet konventionen, og som ratificerer, accepterer eller godkender den på et senere tidspunkt, træder konventionen i kraft den første dag i den tredje måned efter deponeringen af ratifikations-, accept- eller godkendelsesdokumentet.

Artikel 30

1. Konventionen gælder i 10 år fra den

Bilag 4

dag, den er trådt i kraft i overensstemmelse med artikel 29, stk. 1, også for stater, for hvilke den er trådt i kraft på et senere tidspunkt.

2. Konventionen fornyes stiltiende for fem år ad gangen, medmindre den opsiges.

3. En kontraherende stat, som ønsker at opsiges konventionen, skal give generalsekretæren for Rådet for De europæiske Fællesskaber meddelelse herom mindst seks måneder før udløbet af tiårs-, henholdsvis femårsperioden. Opsigelsen kan begrænses til kun at angå et område, som konventionen er blevet udtrakt til ved erklæring i henhold til artikel 27, stk. 2.

4. Opsigelsen har kun virkning for den stat, som har afgivet den. Konventionen forbliver i kraft mellem de øvrige kontraherende stater.

Artikel 31

Generalsekretæren for Rådet for De europæiske Fællesskaber skal give de stater, der er parter i traktaten om oprettelse af Det europæiske økonomiske Fællesskab, meddelelse om

- a) undertegnelserne;
- b) deponering af hvert ratifikations-, accept- eller godkendelsesdokument;
- c) datoen for konventionens ikrafttræden;
- d) meddelelser, anmodninger og erklæringer afgivet i medfør af artikel 23-27 og 30, samt

- e) forbehold og tilbagekaldelser af forbehold i henhold til artikel 22.

Artikel 32

Den protokol, der er knyttet som bilag til konventionen, udgør en integrerende del af denne.

Artikel 33

Denne konvention, der udfærdiget i ét eksemplar på dansk, engelsk, fransk, irsk, italiensk, nederlandsk og tysk, hvilke tekster har samme gyldighed, deponeres i arkiverne i Generalsekretariatet for Rådet for De europæiske Fællesskaber. Generalsekretæren fremsender en bekræftet genpart til regeringerne i hver af de stater, der har undertegnet konventionen.

Protokol

De høje kontraherende parter er blevet enige om følgende bestemmelse, der er knyttet som bilag til konventionen:

Uanset konventionens bestemmelser kan Danmark opretholde de i Sølovens § 169 indeholdte regler vedrørende den lov, som skal anvendes på spørgsmål angående søtransport af gods, og ændre disse regler uden at følge den procedure, der er foreskrevet i artikel 23 i konventionen.

FØRSTE PROTOKOL

om De Europæiske Fællesskabers Domstols fortolkning af konventionen om, hvilken lov der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser, åbnet for undertegnelse i Rom den 19. juni 1980

Artikel 1

De Europæiske Fællesskabers Domstol har beføjelse til at træffe afgørelse med hensyn til fortolkningen af:

- a) konventionen om, hvilken lov der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser, åbnet for undertegnelse i Rom den 19. juni 1980, i det følgende benævnt »Rom-konventionen«
- b) konventionerne om de staters tiltrædelse af Rom-konventionen, som er blevet medlemmer af De Europæiske Fællesskaber efter det tidspunkt, hvor den blev åbnet for undertegnelse
- c) nærværende protokol.

— i Nederlandene:
de Hoge Raad

— i Portugal:
o Supremo Tribunal de Justiça og o Supremo Tribunal Administrativo

— i Det Forenede Kongerige:
the House of Lords og andre retter, hvis afgørelser ikke kan appelleres

- b) de kontraherende staters retter, når de fungerer som appelinstans.

Artikel 2

Alle nedennævnte retter kan anmode Domstolen om at træffe præjudiciel afgørelse om et spørgsmål, der rejses under en retssag ved disse, og som vedrører fortolkningen af bestemmelserne i de instrumenter, der er nævnt i artikel 1, når de skønner, at en afgørelse om dette spørgsmål er nødvendig, for at de kan afsige dom:

- a) — i Belgien:
la Cour de Cassation – het Hof van Cassatie og le Conseil d'Etat – de Raad van State
- i Danmark:
Højesteret
- i Forbundsrepublikken Tyskland:
die obersten Gerichtshöfe des Bundes
- i Grækenland:
τα ανώτατα Αικατοήρια
- i Spanien:
el Tribunal Supremo
- i Frankrig:
la Cour de cassation og le Conseil d'Etat
- i Irland:
the Supreme Court
- i Italien:
la Corte suprema di cassazione og il Consiglio di Stato
- i Luxembourg:
la Cour Supérieure de Justice i dens egenskab af kassationsret

Artikel 3

1. Den kompetente myndighed i en kontraherende stat kan anmode Domstolen om at udtale sig om et spørgsmål vedrørende fortolkningen af bestemmelserne i de i artikel 1 nævnte instrumenter, såfremt afgørelser truffet af retter i denne stat er i modstrid med den fortolkning, der er anlagt af Domstolen eller kommet til udtryk i en afgørelse truffet af en i artikel 2 nævnt ret i en anden kontraherende stat. Bestemmelserne i dette stykke gælder kun retskraftige afgørelser.

2. Den fortolkning, som anlægges af Domstolen i anledning af en sådan anmodning, er uden virkning for de afgørelser, der har givet anledning til anmodningen om en fortolkning.

3. Det offentlige øverste repræsentant ved kassationsretterne i de kontraherende stater eller enhver anden myndighed udpeget af en kontraherende stat har kompetence til at anmode Domstolen om en fortolkning i henhold til stk. 1.

4. Justitssekretæren ved Domstolen giver meddelelse om anmodningen til de kontraherende stater samt til Kommissionen og Rådet for De Europæiske Fællesskaber, som inden to måneder fra denne meddelelse kan indgive indlæg eller andre skriftlige udtalelser til Domstolen.

5. Fremgangsmåden i nærværende artikel giver ikke anledning til hverken opkrævning eller godtgørelse af gebyrer og sagsomkostninger.

Artikel 4

1. Medmindre andet er bestemt i denne protokol, finder de bestemmelser i Traktaten om Oprettelse af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og i den dertil knyttede protokol vedrørende statuten for Domstolen, der gælder ved Domstolens afgørelse af præjudicielle spørgsmål, tilsvarende anvendelse på fremgangsmåden ved fortolkning af de i artikel 1 nævnte instrumenter.

2. Domstolens procesreglement tilpasses og suppleres om nødvendigt i henhold til artikel 188 i Traktaten om Oprettelse af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab.

Artikel 5

Denne protokol skal ratificeres af signatarstaterne. Ratifikationsinstrumenterne deponeres hos generalsekretæren for Rådet for De Europæiske Fællesskaber.

Artikel 6

1. Denne protokol skal for at træde i kraft være ratificeret af syv stater, for hvilke Rom-konventionen er gældende. Den træder i kraft den første dag i den tredje måned, der følger efter, at den sidste af de pågældende stater har deponeret sit ratifikationsdokument. Hvis imidlertid anden protokol, indgået i Bruxelles den 19. december 1988 om tildeling af visse beføjelser til Domstolen for De Europæiske Fællesskaber vedrørende fortolkning af konventionen om, hvilken lov der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser, åbnet for undertegnelse i Rom den 19. juni 1980 ⁽¹⁾, træder i kraft på et senere tidspunkt, træder nærværende protokol ligeledes i kraft på datoen for anden protokols ikrafttræden.

2. Enhver ratifikation, der finder sted efter denne protokols ikrafttræden, får virkning fra den første dag i den tredje måned, der følger efter deponeringen af ratifikationsdokumentet, for så vidt den pågældende stats ratifikation, accept eller godkendelse af Rom-konventionen har fået virkning.

Lov nr. 188 af 9.5. 1984

om gennemførelse af konvention om, hvilken lov der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser m.v.

som ændret ved lov nr. 305 af 16.5 1990

§ 1. Bestemmelserne i artiklerne 1-16, 18 og 19, stk. 1, i konvention af 19. juni 1980 om, hvilken lov der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser, jfr. bilaget til denne lov, gælder her i landet.

Stk. 2. Uanset konventionens artikel 1, stk. 3, skal konventionens bestemmelser anvendes på forsikringsaftaler, som dækker risici beliggende i Det europæiske økonomiske Fællesskabs medlemsstater.

Stk. 3. Justitsministeren kan fastsætte bestemmelser til gennemførelse af lovvalgsreglen i EF-direktiver. Det kan i den forbindelse fastsættes, at disse lovvalgsregler finder anvendelse i stedet for bestemmelserne i konventionen og i denne lov.

Stk. 4. Konventionens bestemmelser finder ikke anvendelse i det omfang, særlige lovvalgsregler er fastsat i andre retsforskrifter.

§ 2. I det omfang der gælder forskellige retsregler vedrørende kontraktlige forpligtelser i forskellige dele af det danske rige, skal konventionens bestemmelser i samme om-

fang som nævnt i § 1 anvendes ved afgørelsen af, hvilken landsdels regler der skal anvendes.

§ 3. I lov nr. 122 af 15. april 1964 om, hvilket lands retsregler, der skal anvendes på løsøre køb af international karakter, indsættes i § 1, stk. 2, som nyt litra d:
»d. forbrugerkøb, jfr. købelovens § 4 a.«

§ 4. Loven træder i kraft den 1. juli 1984.

Stk. 2. Konventionens bestemmelser, jfr. §§ 1 og 2, finder med undtagelse af artikel 5 og artikel 6, stk. 1, også anvendelse på aftaler, som er indgået før lovens ikrafttræden. § 3 finder anvendelse på køb, som er indgået efter lovens ikrafttræden.

§ 5. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan ved kgl. anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.

RÅDETS ANDET DIREKTIV

af 22. juni 1988

om samordning af love og administrative bestemmelser vedrørende direkte forsikringsvirksomhed bortset fra livsforsikring, om fastsættelse af bestemmelser, der kan lette den faktiske gennemførelse af den frie udveksling af tjenesteydelser, og om ændring af direktiv 73/239/EØF

Artikel 2

d) den medlemsstat, hvor risikoen består:

- den medlemsstat, hvor genstanden befinder sig, såfremt forsikringen dækker enten fast ejendom eller fast ejendom og indbo, i det omfang indboet er dækket af samme forsikringspolice
- den medlemsstat, hvor registreringen er sket, såfremt forsikringen dækker transportmidler af enhver art
- den medlemsstat, hvor forsikringstageren har indgået aftalen, hvor der er tale om en aftale med en varighed på højst fire måneder vedrørende risici i forbindelse med rejser eller ferie, uanset hvilken forsikringsklasse der er tale om
- den medlemsstat, hvor forsikringstageren har sin sædvanlige bopæl eller, hvis forsikringstageren er en juridisk person, den medlemsstat, hvor den i aftalen omhandlede virksomhed er beliggende, i alle de tilfælde, som ikke udtrykkeligt er omhandlet i de foregående led

- gennemsnitligt antal ansatte i løbet af regnskabsåret: 500

anden etape: fra 1. januar 1993:

- statussum: 6,2 mio ECU
- nettoomsætning: 12,8 mio ECU
- gennemsnitligt antal ansatte i løbet af regnskabsåret: 250.

Såfremt forsikringstageren indgår i en gruppe af virksomheder, for hvilke der udarbejdes konsoliderede regnskaber i overensstemmelse med direktiv 83/349/EØF⁽¹⁾, gælder ovenstående kriterier for de konsoliderede regnskaber.

Hver medlemsstat har mulighed for til den i nr. iii) omhandlede kategori at tilføje risici, som forsikres af faglige sammenslutninger, joint ventures og ad hoc-sammenslutninger.»

Artikel 7

1. Det bestemmes i overensstemmelse med følgende bestemmelser, hvilken lovgivning der skal gælde for de af dette direktiv omfattede forsikringsaftaler, der dækker risici, som består i medlemsstaterne:

*d) store risici:

- i) risici under forsikringsklasse 4, 5, 6, 7, 11 og 12 i punkt A i bilaget
- ii) risici under forsikringsklasse 14 og 15 i punkt A i bilaget, når forsikringstageren i erhvervsmæssigt øjemed udøver industri-, handels- eller liberal virksomhed, og risikoen vedrører denne virksomhed
- iii) risici under forsikringsklasse 8, 9, 10, 13 og 16 i punkt A i bilaget, for så vidt forsikringstageren ligger over den talmæssige grænse for mindst to af nedenstående tre kriterier:

første etape: indtil 31. december 1992:

- statussum: 12,4 mio ECU
- nettoomsætning: 24 mio ECU

- a) når forsikringstageren har sin sædvanlige bopæl eller sit hovedsæde på den medlemsstats område, hvor risikoen består, gælder denne medlemsstats lovgivning for forsikringsaftalen; parterne kan dog, dersom denne stats retsregler giver mulighed herfor, vælge lovgivningen i et andet land
- b) når forsikringstageren ikke har sin sædvanlige bopæl eller sit hovedsæde i den medlemsstat, hvor risikoen består, kan parterne i forsikringsaftalen vælge at anvende enten lovgivningen i den medlemsstat, hvor risikoen består, eller lovgivningen i det land, hvor forsikringstageren har sin sædvanlige bopæl eller sit hovedsæde
- c) såfremt forsikringstageren udøver handels-, industri- eller liberal virksomhed, og aftaler dækker to eller flere risici, der vedrører disse former for virksomhed, og som består i forskellige medlemsstater, omfatter adgangen til at vælge, hvilken lovgivning der skal gælde for aftalen,

⁽¹⁾ EFT nr. L 193 af 18. 7. 1983, s. 1.

Bilag 7

disse medlemsstatsers lovgivning samt lovgivningen i det land, hvor forsikringstageren har sin sædvanlige bopæl eller sit hovedsæde

d) indrømmer de i litra b) og c) omhandlede medlemsstater større frihed med hensyn til valg af den lovgivning, der skal gælde for aftalen, kan parterne uanset disse litra påberåbe sig denne frihed

e) når den af aftalen dækkede risiko er begrænset til skader, der kan opstå i en anden medlemsstat end den medlemsstat, hvor risikoen består, som defineret i artikel 2, litra d), kan parterne uanset litra a), b) og c) til enhver tid vælge førstnævnte stats lovgivning

f) for så vidt angår de risici, der er omhandlet i artikel 5, litra d), nr. i), i første direktiv, kan aftalens parter vælge en hvilken som helst lovgivning

g) parternes valg af en bestemt lovgivning i de i litra a) eller f) omhandlede tilfælde kan, hvis alle andre relevante omstændigheder på tidspunktet for dette valg kun har tilknytning til en enkelt medlemsstat, ikke medføre tilsidesættelse af de ufravigelige regler i denne stat, dvs. de regler, som efter denne stats lovgivning ikke kan fraviges ved aftale

h) det i de foregående litra omhandlede valg skal enten være udtrykkeligt eller klart kunne udledes af aftalens bestemmelser eller af sagens omstændigheder; såfremt dette ikke er tilfældet, eller der ikke er truffet noget valg, gælder for aftalen lovgivningen i det af de lande, der kan komme i betragtning i henhold til de foregående litra, som den er nærmest knyttet til; dersom en bestemt del kan udskilles fra resten af aftalen, og denne del har nærmere tilknytning til et andet af de lande, der kan komme i betragtning i henhold til de foregående litra, kan dog undtagelsesvis lovgivningen i dette andet land finde anvendelse på denne del af aftalen; der er formodning for, at aftalen har nærmest tilknytning til den medlemsstat, hvor risikoen består

i) når en stat består af flere territoriale enheder, som hver har sine egne retsregler med hensyn til aftalemæssige forpligtelser, betragtes hver enhed som et land med henblik på at fastlægge den lovgivning, der skal gælde i henhold til dette direktiv

en medlemsstat, hvor forskellige territoriale enheder har deres egne retsregler med hensyn til aftalemæssige forpligtelser, er ikke forpligtet til at lade bestemmelserne i dette direktiv gælde for konflikter, som måtte opstå mellem disse enheders retsregler.

2. Denne artikel berører ikke anvendelsen af de ufravigelige regler i lovgivningen i domstolslandet, der gælder for forholdet, uanset hvilken lovgivning der gælder for aftalen.

Hvis en medlemsstats nationale lovgivning tillader det, kan de ufravigelige regler i lovgivningen i den medlemsstat, hvor risikoen består, eller i en medlemsstat, som kræver lovpligtig forsikring, anvendes, såfremt og i det omfang disse regler

ifølge disse landes ret skal anvendes uden hensyn til, hvilken stats lovgivning der i øvrigt gælder for aftalen.

Når aftalen dækker risici i mere end én medlemsstat, anses aftalen for så vidt angår anvendelsen af dette stykke for at repræsentere flere aftaler, som hver især kun gælder for én medlemsstat.

3. Med forbehold af stk. 1 og 2 finder medlemsstaternes almindelige internationale privatretlige regler med hensyn til aftalemæssige forpligtelser anvendelse på de af dette direktiv omfattede forsikringsaftaler.

Artikel 8

1. På betingelserne i denne artikel kan forsikringsvirksomhederne tilbyde og indgå aftaler om lovpligtig forsikring i henhold til reglerne i dette direktiv samt i første direktiv.

2. Såfremt en medlemsstat påbyder forsikringspligt, opfylder aftalen kun dette påbud, hvis den er i overensstemmelse med de særlige bestemmelser, der gælder for forsikringen i den pågældende medlemsstat.

3. Såfremt der i tilfælde af lovpligtig forsikring er modstrid mellem lovgivningen i den medlemsstat, hvor risikoen består, og lovgivningen i den medlemsstat, der kræver lovpligtig forsikring, har sidstnævnte lovgivning forrang.

4. a) Med forbehold af litra b) og c) gælder artikel 7, stk. 2, tredje afsnit, når forsikringsaftalen giver dækning i flere medlemsstater, hvoraf mindst én kræver lovpligtig forsikring.

b) En medlemsstat, som på datoen for meddelelsen af dette direktiv kræver godkendelse af de generelle og specielle betingelser i lovpligtige forsikringer for så vidt angår virksomheder etableret på dens område, kan uanset artikel 9 og 18 ligeledes påbyde godkendelse af sådanne betingelser for så vidt angår forsikringsvirksomheder, der yder en sådan dækning på dens område på de i artikel 12, stk. 1, fastsatte betingelser.

c) En medlemsstat kan uanset artikel 7 påbyde, at det er lovgivningen i den stat, som pålægger forsikringspligten, der gælder for en lovpligtig forsikringsaftale.

d) Dersom forsikringsgiveren i en medlemsstat, der kræver lovpligtig forsikring, skal meddele de kompetente myndigheder, at dækningen er bortfaldet, kan dette bortfald kun gøres gældende over for skadelidte tredjemand på de i denne stats lovgivning fastsatte betingelser.

RÅDETS DIREKTIV 92/49/EØF

af 18. juni 1992

**om samordning af love og administrative bestemmelser vedrørende
direkte forsikringsvirksomhed bortset fra livsforsikring og om ændring
af direktiv 73/239/EØF og 88/357/EØF
(tredje skadesforsikringsdirektiv)**

Artikel 28

Den medlemsstat, hvor risikoen består, kan ikke forhindre forsikringstageren i at indgå en aftale med et forsikringsselskab, der har fået tilladelse i henhold til artikel 6 i direktiv 73/239/EØF, når aftalen ikke er i strid med gældende retsregler begrundet i almene hensyn i den medlemsstat, hvor risikoen består.

RÅDETS ANDET DIREKTIV

af 8. november 1990

om samordning af love og administrative bestemmelser vedrørende direkte livsforsikringsvirksomhed, om fastsættelse af bestemmelser, der kan lette den faktiske gennemførelse af den fri udveksling af tjenesteydelser, og om ændring af direktiv 79/267/EØF

Artikel 2

I dette direktiv forstås ved

e) den medlemsstat, hvor forpligtelsen består:

den medlemsstat, hvor forsikringstageren har sin sædvanlige bopæl, eller, hvis forsikringstageren er en juridisk person, den medlemsstat, hvor denne juridiske persons virksomhed, som forsikringsaftalen vedrører, er beliggende

Artikel 4

1. Aftaler om tegning af forsikringer af den i første direktiv omhandlede art underkastes lovgivningen i den medlemsstat, hvor forpligtelsen består. Parterne kan dog, dersom denne stats retsregler giver mulighed herfor, vælge et andet lands lovgivning.

2. Dersom forsikringstageren er en fysisk person, og han har sin sædvanlige bopæl i en anden medlemsstat end den, hvori han er statsborger, kan parterne vælge lovgivningen i den medlemsstat, hvori han er statsborger.

3. Når en stat består af flere territoriale enheder, som

hver har sine egne retsregler med hensyn til aftalemæssige forpligtelser, betragtes hver enhed som et land med henblik på at fastlægge den lovgivning, der skal gælde i henhold til dette direktiv.

En medlemsstat, hvor forskellige territoriale enheder har deres egne retsregler med hensyn til aftalemæssige forpligtelser, er ikke forpligtet til at lade bestemmelserne i dette direktiv gælde for konflikter, som måtte opstå mellem disse enheders retsregler.

4. Denne artikel berører ikke anvendelsen af de ufravigelige regler i lovgivningen i domstolslandet, der gælder for forholdet, uanset hvilken lovgivning der gælder for aftalen.

Hvis en medlemsstats nationale lovgivning tillader det, kan de ufravigelige regler i lovgivningen i den medlemsstat, hvor forpligtelsen består, anvendes, såfremt og i det omfang disse regler ifølge dette lands ret skal anvendes uden hensyn til, hvilken stats lovgivning der i øvrigt gælder for aftalen.

5. Med forbehold af stk. 1 til 4 finder medlemsstaternes almindelige internationale privatretlige regler med hensyn til aftalemæssige forpligtelser anvendelse på de af dette direktiv omfattede forsikringsaftaler.

REGISTRE M.V.

Litteraturliste¹

- J. Anker Andersen & Werlauff, Dansk Retspleje i Hovedtræk, 1993
Chr. von Bar, (Ed.) Europäische Gemeinschaftsrecht und Internationales Privatrecht, 1991
Carpenter m.fl., Lugano and San Sebastian Conventions, 1990
L. Collins, The Civil Jurisdiction and Judgments Act 1982, 1983
Court of Justice of the European Communities (Ed.), Civil Jurisdiction and Judgments in Europe, 1992
Dashwood, Halcon, White, A Guide to the Civil Jurisdiction and Judgments Convention, 1987
G. Droz, Competence Judiciaire et Effets des Jugements dans le Marché Commun, 1972, jfr. Revue critique 1989.1 og 1990.1
R. Geimer-R.A. Schütze, Internationale Urteilsanerkennung II, 1983. Se også Revue critique 1987.251
R. Geimer, Internationales Zivilprozessrecht, 2. udg. 1993
H. Gaudemets-Tallon, Les Conventions de Bruxelles et de Lugano, 1993
B. Gomard, Civilprocessen, 3. udg. 1990
J. Hill, The Law relating to International Commercial Disputes, 1994
P. Kaye, Civil Jurisdiction and Enforcement of Foreign Judgments, 1987
P. Kaye, Extension of the Judgments Convention in Europe, The Lugano Convention, 1994
P. Kaye, The New Private International Law of Contracts of the European Community, 1993
Kropholler, Europäisches Zivilprozessrecht, 4. udg. 1993
O. Lando, Kontraktstatuttet, 3. udg. 1981
Lasok and Stone, Conflict of Laws in the European Community, 1987
S. O'Malley-A. Layton, European Civil Practice, 1989
P. M. North (Ed.), Contract Conflicts, 1982
R. Plender, The European Contracts Convention, 1991
L. Pålsson, Luganokonvention, 1992
Reithmann-Martiny, Internationales Vertragsrecht, 4. udg., 1988
T. Sverné Schmidt, International Formueret, 1987
Systematisk Oversigt over afgørelser vedrørende fællesskabsretten, Serie D

1. Europa-domstolens bibliotek fører en fuldstændig bibliografi over litteratur m.v.

Forarbejder

Domskonventionen og Luganokonventionen

Jenard Rapporten: EFT.C-59 af 5. marts 1979.1 og 66.

Schlosser Rapporten: samme sted 71.

Kerameus Rapporten: EFT.C-298 af 24. november 1986.1.

Cruz-Real-Jenard Rapporten: EFT.C-189 af 28. juli 1990.35.

Jenard-Möller Rapporten: samme sted 57.

Betænkning nr. 1052/1985.

Romkonventionen

Giuliano-Lagarde Rapporten: EFT.C-282 af 31. oktober 1980.1.

Tizzano Rapporten: EFT.C-219 af 3. september 1990.1.

Offentliggørelse i EF Tidende af domskonventionen

EFT-udgave på	Bruxelles-konventionen af 1968	Tilrædelseskonventionen af 1978	Tilrædelseskonventionen af 1982	Protokol af 1971	Tilrædelseskonventionen af 1989
Tysk	L 299, side 32, 31. 12. 1972	L 304, side 1, 30. 10. 1978	L 388, side 1, 31. 12. 1982	L 204, side 28, 2. 8. 1975	L 285, side 1, 3. 10. 1989
Engelsk	L 304, side 36, 30. 10. 1978	L 304, side 1, 30. 10. 1978	L 388, side 1, 31. 12. 1982	L 304, side 50, 30. 10. 1978	L 285, side 1, 3. 10. 1989
Dansk	L 304, side 17, 30. 10. 1978	L 304, side 1, 30. 10. 1978	L 388, side 1, 31. 12. 1982	L 304, side 31, 30. 10. 1978	L 285, side 1, 3. 10. 1989
Fransk	L 299, side 32, 31. 12. 1972	L 304, side 1, 30. 10. 1978	L 388, side 1, 31. 12. 1982	L 204, side 28, 2. 8. 1975	L 285, side 1, 3. 10. 1989
Græsk	L 388, side 7, 31. 12. 1982	L 388, side 24, 31. 12. 1982	L 388, side 1, 31. 12. 1982	L 388, side 20, 31. 12. 1982	L 285, side 1, 3. 10. 1989
Irsk	Specialudgave (L 388)	Specialudgave (L 388)	Specialudgave (L 388)	Specialudgave (L 388)	Specialudgave (L 285)
Italiensk	L 299, side 32, 31. 12. 1972	L 304, side 1, 30. 10. 1978	L 388, side 1, 31. 12. 1982	L 204, side 28, 2. 8. 1975	L 285, side 1, 3. 10. 1989
Nederlandsk	L 299, side 32, 31. 12. 1972	L 304, side 1, 30. 10. 1978	L 388, side 1, 31. 12. 1982	L 204, side 28, 2. 8. 1975	L 285, side 1, 3. 10. 1989
Spansk	L 285, side 24, 3. 10. 1989	L 285, side 37, 3. 10. 1989	L 285, side 41, 3. 10. 1989	L 285, side 54, 3. 10. 1989	L 285, side 1, 3. 10. 1989
Portugisisk	L 285, side 24, 3. 10. 1989	L 285, side 37, 3. 10. 1989	L 285, side 41, 3. 10. 1989	L 285, side 54, 3. 10. 1989	L 285, side 1, 3. 10. 1989

Oversigt over ikrafttrædelsesdatoer

1. Domskonventionen

Lande	68-teksten De seks	78-teksten DK+UK+I	82-teksten GR	89-teksten Po + Sp	Domstolen Lugano	
Belgien	01-02-73	01-11-86	01-04-89		01-09-75	
Danmark	...	01-11-86	01-04-89	...	01-11-86	...
Frankrig	01-02-73	01-11-86	01-04-89	01-02-91	01-09-75	01-01-92
Grækenland		...	01-04-89	01-07-92	01-04-89	...
Irland	...	01-06-88	01-04-89	01-12-93	01-06-88	01-12-93
Italien	01-02-73	01-11-86	01-04-89	01-05-92	01-09-75	01-12-92
Luxembourg	01-02-73	01-11-89	01-04-89	01-02-92	01-09-75	01-02-92
Nederlandene	01-02-73	01-11-86	01-04-89	01-02-91	01-09-75	01-01-92
Portugal				01-07-92	01-07-92	01-01-92
Spanien		...	...	01-02-91	01-02-91	01-04-94
Storbritannien	...	01-01-87	01-10-89	01-12-91	01-01-87	01-05-92
Tyskland	01-02-73	01-11-86	01-04-89	01-08-94	01-09-75	...
Finland						01-07-93
Island						
Liechtenstein						...
Norge						01-05-93
Sverige						01-01-93
Schweiz						01-01-92
Østrig						

Oversigt over ikrafttrædelsesdatoer

2. Romkonventionen

Lande	80-teksten	84-teksten GR	92-teksten Po + Sp	Domstol 1¹	Domstol 2¹
Belgien	01-04-91	01-04-91			
Danmark	01-04-91	01-04-91			
Frankrig	01-04-91	01-04-91		...	...
Grækenland	...	01-04-91		(08-05-92)	(08-05-92)
Irland	01-01-92	01-01-92	...	...	(29-10-91)
Italien	01-04-91	01-04-91	01-03-94	(09-12-92)	(09-12-92)
Luxembourg ²	01-04-91	01-04-91	...	(13-08-92)	(13-08-92)
Nederlandene	01-09-91	01-10-92	01-09-93	(21-06-91)	(21-06-91)
Portugal			...	...	
Spanien	...	...	01-09-93	...	...
Storbritannien ^{2 3}	01-04-91	01-04-91		(29-01-91)	(29-01-91)
Tyskland ²	01-04-91	01-04-91		...	

1. Ikke i kraft. Datoer i parentes er for ratifikation.

2. Reservation over for art. 7, stk. 1.

3. Reservation over for art. 10, stk. 1 e.

Domsregister

I. Danske domme i Ugeskrift for Retsvæsen

1982.227 Ø 169
1984.658 Ø 130, 145
1987.297 H 158
1988.426 Ø 35
1988.626 Ø 149
1988.809 V 21
1989.566 H 158
1989.877 Ø 35, 85, 121
1990.8 Ø 87
1990.83 V 123
1990.124 V 32
1990.295 H 48
1990.479 V 113
1990.540 V 133
1990.597 H 76
1990.815 Ø 21
1991.52 Ø 55, 58
1991.244 SH 47
1991.245 SH 58
1991.348 V 32
1991.594 V 31
1991.779 Ø 47
1992.253 HKK 145, 170
1992.403 H 99, 109
1992.886 V 48
1992.920 SH 48, 169
1993.600 Ø 110
1993.792 V 85
1993.802 Ø 47
1994.326 Ø 65, 104
1994.342 Ø 47, 53

II. Europa-domstolens domme i Samling af afgørelser

1971.949 (Béguelin). 20
1975.1473 (Caisse de Pension). 157
1976.1473 (Tessili). 48
1976.1497 (De Bloos). 47, 55

1976.1541 (LTU). 30, 31
1976.1735 (Bier). 53, 88
1976.1759 (de Wolf). 99, 109, 117
1976.1831 (Salotti). 80, 81
1976.1851 (Segoura). 80, 82, 83
1977.1517 (Eurocontrol II). 30
1977.2175 (Industrial Diamond Suppliers).
121
1977.2383 (Sanders). 67, 69
1978.1431 (Bertrand). 86, 93
1978.1971 (Koestler). 187
1978.2133 (Meeth). 59, 76, 84
1978.2183 (Somafer). 55
1979.733 (Gourdain). 30, 32
1979.1055 (Cavel). 31, 103, 105
1979.3423 (Sanicentral). 30, 35, 75, 84
1980.89 (Zelger). 49, 79
1980.731 (Cavel II). 32, 52, 103, 105, 108
1980.1517 (Porta Leasing). 80, 83
1980.1553 (Denilauer). 104, 105, 108
1980.3807 (Holland). 30, 31
1981.819 (Blankaert & Willems). 55
1981.1391 (Rinkau). 111
1981.1593 (Peter Klomps). 96, 110
1981.1671 (Elefanten Schuh). 74, 80, 85,
101
1981.2431 (Etablissement Rohr). 85
1982.825 (Effer). 46
1982.1095 (Nordsee). 33
1982.1189 (C.H.W.). 31, 85, 103
1982.1891 (Ivenel). 49
1982.2723 (Pendy Plastic Products). 96,
110
1983.987 (Peters). 46, 47
1983.2503 (Gerling). 84, 85, 90
1983.3639 (Habourdin International). 191
1983.3663 (Duijnstee). 59, 71, 96
1984.1769 (Christoph von Gallera). 191
1984.2397 (Siegfried Zelger). 99
1984.2417 (Russ). 80, 83
1984.3033 (Firma P). 120
1984.3971 (Skotøjsfabrikken Brennero).
121, 122

Domsregister

- 1985.99 (Rösler). 68
1985.787 (Spitzley). 85
1985.1779 (Debaecker). 110
1985.1981 (Deutsche Genossenschaftsbank). 120, 123
1985.2267 (AS-Autoteile Service). 72
1985.2699 (Berghoefer). 82
1985.3147 (Capelloni). 123
1986.1951 (Anterist). 76
1986.2365 (Luijten). 157
1986.2437 (Carron). 119
1986.3337 (Iveco Fiat). 82
1987.239 (Shenavai). 48, 50
1987.4861 (Gubisch). 98, 99, 111
1987.4905 (Schotte). 55
1988.645 (Hoffmann). 103, 108, 109, 112, 117
1988.1539 (Arcado). 46
1988.3791 (Scherrens). 69
1988.5193 (Ahlström). 20
1988.5565 (Kalfelis). 45, 53, 54, 57, 58
1989.341 (Six Construction). 49
1990 I 27 (Reichert). 53, 67, 69
1990 I 49 (Dumez). 54, 98
1990 I 1417 (Rush Portuguesa). 22, 156
1990 I 1845 (Hagen). 43, 58, 59
1990 I 2725 (Lancray). 110
1991 I 3317 (Overseas Union Insurance). 98, 99
1991 I 3855 (Marc Rich). 32, 33, 73
1991 I 4743 (Van Dalfsen). 122
1991 I 4815 (De Paep). 157
1992 I 531 (Belgien). 157
1992 I 1111 (Hacker). 68
1992 I 1745 (Powell Dyffryn). 79, 81
1992 I 2149 (Reichert II). 53, 67, 70, 71, 103
1992 I 2613 (Walter Feilhauer). 33
1992 I 3967 (Handte). 44, 45, 46, 53
1993 I 1963 (Sonntag). 31, 111, 120
1994 I 43 (SAT). 31
1994 I 117 (Owens Bank). 29, 32, 35, 71, 108
1994 I 467 (Mund & Fester). 27, 104

III. Europa-domstolens domme – endnu ikke i Samling af Afgørelser

- C-123/91 af 12. november 1992 (Minalmet). 110
C-89/91 af 19. januar 1993 (Shearson Lehman). 86, 93
C-20/92 af 1. juli 1993 (Hubbard). 21, 104
C-125/92 af 13. juli 1993 (Mulox). 50
C-92 og 326/92 af 20. oktober 1993 (Collins). 21
C 393/92 af 27. april 1994 (Almelo kommune). 33
C-294/92 af 17. maj 1994 (Webb). 68
C-414/92 af 2. juni 1994 (Solo Kleinmotoren). 112
C-292/93 af 9. juni 1994 (Lieber). 68
C-288/92 af 29. juni 1994 (Custom Made Commercial). 48, 80

Lovregister¹

Domskonventionen

Artikel 1	30, 31, 51, 70, 107	Artikel 17	30, 42, 45, 48, 49, 50, 66, 73, 84, 86, 89, 90, 98, 134
Artikel 2	38, 44, 45, 66, 67, 80, 86	Artikel 18	42, 45, 49, 57, 66, 73, 84, 86, 96, 113
Artikel 3	44, 77, 114, 115	Artikel 19	66, 96, 97
Artikel 4	42, 44, 55, 77, 86, 107, 113	Artikel 20	34, 43, 85, 96, 97, 110, 113, 120
Artikel 5	30, 44, 45, 49, 80, 86	Artikel 21	36, 38, 43, 58, 98, 106, 109, 111, 116
1)	46, 48, 53, 70, 74, 116, 128	Artikel 22	36, 43, 58, 66, 98, 100
2)	31, 32, 51, 52	Artikel 23	43, 69, 99
3)	51, 53, 128	Artikel 24	70, 71, 103, 108
4)	53, 110	Artikel 25	103, 107, 108
5)	55, 86, 87, 89, 94	Artikel 26	108, 116, 118, 121, 191
6)	56	Artikel 27	33, 109, 120, 123
7)	61	1)	109
Artikel 6	30, 44, 45, 57, 80, 86	2)	96, 104, 109
1)	57	3)	100, 111
2)	43, 57, 58	4)	32, 52, 97, 112
3)	57, 59, 72, 84, 86	5)	111
4)	46, 60	Artikel 28	39, 66, 97, 99, 109, 113, 120, 123
Artikel 6a	44, 45, 62	Artikel 29	33, 109, 116, 122
Artikel 7	86, 88	Artikel 30	108, 117, 121
Artikel 8	42, 44, 55, 86, 87, 88, 94	Artikel 31	108
Artikel 9	53, 86, 87, 88, 91	Artikel 32	118
Artikel 10	53, 86, 87, 88, 89, 91	Artikel 33	119
Artikel 11	57, 86, 87, 89	Artikel 34	66, 96, 97, 99, 104, 108, 109, 119, 122
Artikel 12	73, 74, 84, 86, 87, 88, 89, 91, 95	Artikel 36	119, 120
Artikel 12 a	86, 87, 89, 91	Artikel 37	120, 121, 122
Artikel 13	42, 55, 86, 94, 95, 151, 152	Artikel 38	121, 122, 123
Artikel 14	44, 57, 86, 151	Artikel 39	123
Artikel 15	73, 74, 84, 86, 90, 91, 94, 95, 151	Artikel 40	119, 120, 121
Artikel 16	42, 45, 57, 66, 74, 84, 96, 97, 99	Artikel 41	122
1)	60, 67, 68, 69, 70, 146	Artikel 42	118
2)	39, 70	Artikel 43	118
3)	70	Artikel 45	119
4)	70, 71		
5)	70, 71, 72		

1. Lovregisteret omfatter ikke alle love. Nogle love nævnes i Stikordsregisteret.

Lovregister

Artikel 46	117, 119
Artikel 47	119
Artikel 48	117, 119
Artikel 49	117, 119
Artikel 50	107, 123
Artikel 51	107, 123
Artikel 52	37, 38
Artikel 53	37, 38, 39, 56, 70, 90
Artikel 54	35, 115
Artikel 54 a	44, 61, 63
Artikel 57	21, 34, 41, 44, 52, 61, 63, 65, 71, 75, 86, 95, 96
Artikel 59	44, 113, 114, 115

Domskonventionens Protokol

Artikel I	49, 73, 83
Artikel II	53, 109, 110
Artikel V	59
Artikel V a	51, 107
Artikel V b	63
Artikel V d	71

Protokollen vedrørende Domstolens fortolkning af Domskonventionen

Artikel 2	191
Artikel 3	192
Artikel 4	192
Artikel 5	191

Lov om EU-domskonventionen m.v.

§ 1	29, 121
§ 2	29, 118
§ 3	107, 108, 109, 117, 123
§ 4	107, 108, 109
§ 5	118, 119
§ 6	119
§ 7	119
§ 8	119, 123
§ 9	119, 120
§ 10	119, 121, 122
§ 11	119, 120, 121
§ 12	118
§ 14	118
§ 17	35

Romkonventionen

Artikel 1	
1	128, 130, 140
2	132, 133
a)	172
c)	173
e)	134
h)	175
3	131, 132, 133, 135, 161, 170
4	132, 133, 135, 161
Artikel 3	127, 136, 139, 150, 151, 154, 157, 159, 160, 163, 164, 166, 169, 173, 175
1.	136, 137, 141, 180
2.	136, 139
3.	23, 130, 136, 137, 140, 141, 142, 143, 150, 178, 179, 180
Artikel 4	127, 136, 138, 140, 147, 148, 150, 151, 155, 158, 159, 160, 161, 166, 172, 173, 175, 182
1.	144, 180
2.	144, 147
3.	144, 146
4.	144
5.	144, 145, 148
Artikel 5	22, 87, 92, 93, 127, 130, 136, 137, 142, 143, 144, 145, 146, 150, 151, 156, 157, 166, 171, 178, 179, 180
Artikel 6	22, 50, 127, 136, 137, 142, 143, 144, 150, 156, 160, 166, 171, 178, 179, 180
Artikel 7	132, 137, 161, 177, 178
1.	143, 158, 182, 185, 186
2.	22, 156, 160, 182, 184, 186
Artikel 8	133, 139, 140, 166, 169, 170
Artikel 9	133, 139, 140, 166, 168, 170, 171, 176, 178, 179, 180
Artikel 10	128, 133, 166, 167, 168, 169
Artikel 11	133, 139, 140, 166, 172, 173
Artikel 12	133, 166, 173, 174
Artikel 13	133, 166, 174, 175
Artikel 14	133, 135, 166, 175
Artikel 15	139, 186
Artikel 16	186
Artikle 17	127
Artikel 18	128
Artikel 19	130
Artikel 20	21, 131, 151, 155, 160

5,

Lovregister

Artikel 21 130, 131, 147, 173, 185
 Artikel 22 169, 184
 Artikel 23 132, 185

Lov om gennemførelse af konvention om hvilken lov, der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser m.v.

§ 1 161
 § 2 131
 § 3 151
 § 4 127

Andet Skadeforsikringsdirektiv

Art.2d) 163
 Art.5d) 163, 164
 Art.7 22, 130, 136, 137, 138, 149, 161, 182, 184
 Art.8 163, 165

Andet Livsforsikringsdirektiv

Art.2e 162
 Art.4 22, 130, 162

EU-Traktaten

Artikel 6 21, 42, 104
 Artikel 30 21, 22
 Artikel 36 22
 Artikel 58 20
 Artikel 59 21, 22, 187
 Artikel 60 21, 187
 Artikel 85-86 20, 31
 Artikel 177 28, 33, 191, 192
 Artikel 181 33
 Artikel 211 20
 Artikel 215 20
 Artikel 220 18, 21, 27, 33, 34
 Artikel 227 20
 Artikel K.1.6) 18

Retsplejeloven

§ 160 119,
 § 235 38,

§ 236 38,
 § 237 55,
 § 238 39, 55,
 § 241 70,
 § 242 46, 48,
 § 243 53,
 § 244 87, 94, 95,
 § 245 76, 77, 89, 90,
 § 246 39, 44, 63, 87,
 § 246a 64, 65,
 § 247 29, 64, 65,
 § 248 85, 96,
 § 249 59,
 § 250 57, 58, 59, 88, 89,
 § 254 101,
 § 323 119,
 § 343 31,
 § 345 101,
 § 348 99,
 § 367 122,
 § 399 122,
 § 448c 51, 52,
 § 456b 52,
 § 478 123,
 § 487 105,
 § 590 122,
 § 628 64, 65
 § 634 105,
 § 639 106,
 § 648 105.

Søloven

§ 169 (ny § 252 og 321, stk. 3) 127, 131, 147
 § 199 (ny § 429) 29, 41, 61, 75
 § 200 (ny § 430) 137, 180, 181, 185
 § 240 (ny § 177) 62
 § 243a (ny § 182) 137, 180, 181, 185
 § 251 (ny § 61) 62
 § 271 (ny § 195) 62
 § 276 (ny § 200) 89
 Kap. 12 a (ny kap. 4) 64
 § 285 (ny § 91) 64
 § 286 (ny § 92) 64
 § 287 (ny § 93) 65
 § 310 (ny) 29, 41, 61, 75

Stikordsregister

A.

Accessoriske risici 92
Actio Pauliano 69, 71, 103
Adcitation 43, 58, 88, 89
Adhæsionskontrakter 86
Adhæsionsproces 53, 110
Administrative afgørelser 107
Advokatydelse 145
Afbetalingskøb 93
Afhængigt domicil 38
Agent 55
Agenturkontrakt 46
Aktionæroverenskomst 134
Alnatisagen 182
Alternative værneting 75
Ansvarsforsikring 87, 88, 92, 164
Appel 121, 122
Arbejdsaftaler 46, 49, 56, 73, 74, 144, 150, 156
Arbejdsret 18
Arbejdstageres opfindelser 71
Arrest 61, 64, 103
Arrestkonventionen 44, 61, 63, 103
Arrest uden afsejlingsforbud 65
Arrestværneting 65, 114
Arveret 31, 52, 113, 128, 133
Autonom fortolkning 20, 30, 46, 53, 55, 69, 93, 100, 121, 129

B.

Bare-Boatbefragter 64, 147
Begrænsningsfonde 62
Berigelse 169
Besætningsmedlemmer 63
Betalingskortlov 185
Bevis 135, 175, 176
Bjærgning 61, 64
Boll-sagen 143
Borgerlige sager 30
Bugsering 64
Byggekontrakt 145
Børn 31, 52

C.

Certeparti 147
C.I.S.G 83, 151, 152, 181
Charterrejser 152
Checks 33, 173
Coassurance 87

D.

Depeçage 136, 138, 139, 148
Derogatorisk virkning 73, 76, 77, 78, 89, 90, 91
Direkte søgsmål 88, 89
Dobbeltkonvention 28
Domicil 37

E.

Eneforhandler 55
Enekompetence 39, 42, 45, 66, 84, 96, 97, 99, 114
Ensidige viljeserklæringer 171
Erstatningsret 20, 52, 67, 128, 169, 174
Erstatningsudmåling 168
Erstatningsværneting 45, 53
Etableringsret 20
Europæisk patent 71
Exequatur 108, 117
Exorbitante værneting 44, 63, 114
Ex parte afgørelser 104, 108

F.

Faderskab 31, 51
Familiere 128, 133
Fast ejendom 46, 60, 67, 69, 70, 87, 88, 91, 97, 144, 146, 163, 170, 171
Ferie 68
Feriellov 185
Filialer 42, 55, 86, 87, 89, 90, 94
Finansiering 152
Firmagrupper 134
Flagets lov 158
Fonde 70, 134

Stikordsregister

Forbrugere 44, 45, 57, 68, 73, 74, 86, 87, 90, 92, 97, 99, 114, 144, 145, 150, 162, 170, 171
Forbud 103
Foreløbige retsmidler 63, 71, 103, 108
Foreninger 46, 70, 134, 145
Forkyndelse 97, 108, 110, 119
Forlagskontrakt 145
Formkrav 73, 74, 76, 78, 79, 89, 139, 140, 155, 168, 170, 176
Formodningsregel 144, 150, 151, 155, 158, 159, 171, 175
Formueforholdet mellem ægtefæller 31, 52, 113
Forpagtning 67, 68, 69
Forsikring 18, 21, 22, 42, 44, 45, 57, 73, 74, 87, 92, 97, 99, 114, 135, 152, 161, 174, 185, 191
Fortolkningsprotokollen 28, 128, 129
Forum non conveniens 43, 102
Forurening 53
Forældelse 168
Forældre 31
Fri proces 119
Fri udveksling af tjenesteydelser 20, 22, 165
Fuldbyrdelse af retsafgørelser 71
Funktionærlov 185
Fælleskabspatent 71
Færdselslov 88, 89

G.

Garanti 145, 174
Gave 69
Genforsikring 87, 135, 161, 162
Genoptagelse 72
Gensidighed 131, 186
Godsværneting 44, 63, 114, 115
Groshavari 64

H.

Handelsagenter 135, 137, 156, 159, 180, 185
Handleevne 20, 31, 113, 133, 172
Hjemlandskontrol 22, 184
Hjemting 44
Hypotetisk partsvilje 137

I.

Ikrafttrædelse 28, 35, 84, 127, 191
Indbo 163
Indirekte skadelidt 54
Injurier 53
International kompetence 30, 66, 86, 101, 104
Interprovinsiel kompetence 35
Interprovinsielle konflikter 130
Intervention 59

K.

Karakteristiske ydelse 47, 49, 144, 155, 182
Kaskoforsikring 91, 164
Kautionsforsikring 164
Kodifikation 17
Kollektive aftaler 50, 157
Kollisionsretlig partshenvisning 137, 141
Kombinerede transporter 92
Kompetence 30
Konkurrenceret 20, 31
Konkurs 19, 31, 32, 70
Konnossement 80, 83, 133, 134, 147, 182
Kontrakt 52, 127
Kontraktfortolkning 167
Kontraktopfyldelse 167
Kontraktværmøtning 45, 46
Kumulation 57, 87, 101
Kumulativ lovvalgsregel 142
Kvasikontrakt 128
Kære 119, 120, 121, 122, 123

L.

Leje 56, 67, 68, 69, 93, 146, 148, 185
Lex mercatoria 136
Linjetrafik 147
Litis pendens 36, 38, 39, 98, 103, 111, 112, 113, 116
Litis denunciation 59
Locus regit actum 170
Lodsning 64
Lovpligtig forsikring 91, 165

Luganokonventionen 28, 34, 36, 38, 41, 42, 44, 46, 49, 58, 60, 61, 68, 73, 74, 79, 98, 104, 106, 107, 112, 114, 115, 116, 191

- Løsøre 88, 93
 Løsøre Købsloven 129, 130, 132, 133, 136, 137, 139, 141, 142, 148, 151, 153, 155, 166, 167
 Lån 93
- M.**
 Materielle gyldighedsregler 74, 89, 137, 138, 169
 Materielretlig partshenvisning 140, 141, 178
 Mellemmand 132, 135, 136, 182, 183, 185
 Misligholdelse 168
 Modeller 70
 Modfordringer 57, 59, 84, 86
 Modkrav til kompensation 59, 60, 72
 Modregning 168
 Mæglerydelse 145
 Mønstre 70
- N.**
 Nationalitet 21, 37, 41, 51, 52, 104, 115
 Naturalopfyldelse 168
 Negotiable dokumenter 133, 147, 173
 Nittedalssagen 169
 Nordisk ægteskabskonvention 52
- O.**
 Offentlige registre 70
 Offentlig myndighed 31, 32
 Offentligretlige regler 21, 143, 158, 176, 183, 184, 186
 Officielt bekræftede dokumenter 107, 123
 Off-shoreforsikring 91
 Olieansvar 62
 Omkostningsafgørelser 107
 Opdeling 136, 138, 148
 Opfyldelsesstedet 46
 Opholdsværneting 44, 63
 Oprejsningsbevilling 120
 Opspaltning 138
 Ordregældsbreve 133
 Ordre public 109, 113, 123, 177, 183, 186
- P.**
 Patent 70, 71, 97
 Postordresalg 93, 94, 153
 Procesunderretning 59
- Produktansvar 46, 53
 Prorogatorisk virkning 73, 75, 76, 89, 90
 Præceptive regler 130, 137, 141, 142, 143, 150, 154, 157, 160, 161, 171, 178
 Præjudicielt spørgsmål 21, 32, 33, 52, 66, 97, 109, 112
- R.**
 Rederansvarsbegrænsning 62
 Rejser 68
 Renvoi 139, 186
 Retsevne 20, 31, 113, 133
 Retsforlig 107, 112, 123
 Retskraft 116, 117, 118
- S.**
 Saglig kompetence 45, 109
 Selskaber 19, 20, 38, 67, 70, 81, 87, 94, 134, 135, 145,
 Selvstændig erhvervsdrivende 50
 Serviceaftale 145
 Simpel konvention 28
 Skibsfører 63
 Skilsmisse 31, 32, 51
 Social sikring 31, 32, 157
 Status 32, 51, 52, 113
 Stedlig kompetence 30, 45, 66, 86, 101
 Store risici 91, 164
 Straffesag 30, 31, 53, 88
 Stykgods 147
 Subrogation 174
 Sølovsarrest 64
 Søpant 62, 64
 Søretskrav 64
 Søsager 61
 Søsterskibe 64
- T.**
 Time-share 156
 Tinglige rettigheder 67, 69, 128, 133
 Transportforsikring 91
 Transport klausuler 48
 Transportkontrakter 92, 144, 146, 152
 Tredjemandsaftaler 133
 Trust 39, 56, 73, 74, 84, 135
 Tvangsauktion 123
 Tvangsbøder 118
 Tvangslicens 71

Stikordsregister

U.

Udeblivelse 96, 104, 108, 110, 111
Udlæg 71, 103, 123
Udlændinges værneting 44
Uforenelige afgørelser 111, 112
Umyndighed 172
Underholdspligt 31, 32, 51, 107, 112, 118
Undladelssøgsmål 54
Undtagelsesværneting 42, 44, 54, 57, 66, 86, 95
Urimelige kontraktvilkår 86, 95, 151, 155, 180

V.

Valutaregler 177
Varemærker 70
Veksler 133, 173
Voldgift 27, 31, 33, 103, 109, 134, 136
Vorfrage 21
Vragfjernelse 31
Værnetingsaftaler 30, 42, 45, 48, 50, 58, 59, 65, 66, 73, 86, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 103, 115, 134, 136, 138, 142

Æ.

Ægteskab 31, 52